

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת בשלח תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בשלח תשפ"ג.....ז

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלארז
והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש
לדברי המגיד מקוז'ניץ!.....ז

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',
עיה"ק ירושליםי
בנין בית המקדש בשתי ידיים.....י

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... טו
"וידעתם כי אני ה'" - האם המטרה רק בעבור שישראל ידעו כי אני ה' או
גם בעבור המצרים.....טו

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקוודכ
הבטחה לפרנסה.....כ

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צביכד
הסעת ישראל בעל כרחם לאחר קריעת הים.....כד

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספרכו
מתנת השבת.....כו

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. כט
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בשלח.....כט

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשובלג
ביאור הגר"א על 'עד יעבור עמך הוי"ה עד יעבור עם ז"ו קנית'.....לג

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"סלו
ראיית ישראל את מצרים מתים.....לו
הורדת המן ביום ששי בכמות כפולה.....לו

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
'איגרת לידיד', טורונטו - קנדהלט
בענין לחם משנה בשבת.....לט

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים מב

קריעת ים סוף - תחילת הרמת קרן ישראל, וכיבוש הארץ על ידם מב

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' מז

בקריעת ים סוף נשלמה יציאת מצרים באיכות מז

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נא

שירת הים נא

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית נו

עניני ט"ו בשבט נו

כמה הערות בדיני קדימה בברכות סא

פרשת המן סה

ברכת המזון - סגולה לעשירות ע

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד עג

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו עג

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית פב

שירה פב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית צב

בגדר נס קריעת ים סוף וחזרת הים לאיתנו צב

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) צג

בחירתו של פרעה צג

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו צה

הגדול שבנסיונות האדם צה

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צז

הים ראה - ויננס, לוו עלי - ואני פורע צז

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק צט

"כמה אחוזים יצאו ממצרים!?" צט

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'ארני פז' על סוגיות הש"ס קב
מטרת קריאת ים סוף, ליצור קשר בין הקב"ה לעם ישראל כקשר עצמי,
שאינו תלוי בזכות שהיה לעם ישראל בגלל האבות הקדושים..... קב

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי קו
כבוד שבת קודש - לא על חשבון הזולת!!! קו

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת..... קח
רמזי גימטריא לדברי רבינו האור החיים הקדוש בפרשתנו..... קח

פרשה למעשה - בירור הלכתי בעניני פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית
הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית קט
בעניני ראש השנה לאילנות. השלב והזמן הקובעים לתרומות ומעשרות
וקדושת שביעית..... קט

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר קטז
רגועים על כתפי הקב"ה..... קטז

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קיח
ה' ילחם לכם ואתם תחרישון..... קיח

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס
'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים קכה
ה' ילחם לכם - בתנאי שתחרישון מלדבר לשון הרע איש על רעהו..... קכה
במאמר "עוד מעט וסקלוני" אין בזה לשון הרע על ישראל כי התכוון
לטובתם או שאמר כן דרך תפילה..... קכו

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק קכט
"דבר אל בני ישראל ויִסְעוּ" - כוחו הנצחי של עם ישראל לקרוע את הים!
..... קכט

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. קלח
כוחה של תורה..... קלח
שלישים ולא רבעים..... קמ

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קמב
עזות דקדושה..... קמב

תבונות ההלכה - מצוות בעשיה כלאחר יד..... קמו

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם
נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח..... קמט

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר
הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות

ותשובות עם ביאורים בס"ד..... קמט

חינוך..... קסז

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,

משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קסז

טבע האדם להעדיף קושי מוכר על פני קושי חדש..... קסז

תפקידנו לצאת מאזור-הנוחות..... קסח

הקשיים נועדו כדי שנתחזק באמונה..... קסט

אינן לתת עצות להשי"ת איך להושיע אותנו..... קסט

'אם אתה עושה כן' - בחירת האדם עצמו בחיי צער למען התורה..... קע

פירושים נפלאים מר' גד'ל על הכתוב 'למען אנסנו'..... קעא

רעיון לט"ו בשבט..... קעב

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!..... קעב

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קעט

יציאת מצרים שלך!..... קעט

חידות..... קפא

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קפא

חידה בפרשת השבוע!..... קפא

פתרון חידת פתשגן הכתב..... קפב

אספקלריא לדף היומי..... קפג

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קפג

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קפג

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קפה

סיכום פרק כל כינויי נזירות - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון - לוד..... קפט

פרק כל כינויי נזירות - ענייני הדפים..... קצג

מעשה רב..... קצג

סיפור קצה

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קצה.....

[פרק ב' - "ועל תלאותיך"..... קצה](#)

סיפור / מתוך מדור 'מעדני מלך' באספקלריא הנוכחי רד

[הסוחר מחולל המופתים..... רד](#)

אספקלריא לפרשת בשלח תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי
הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!**

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה
במלים: "וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".

הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", וכמה נאה
לעסוק בזה כעת, בעומדנו כה סמוך לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות!

*

בזוהר הקדוש מבואר הפסוק 'והיה כעץ שתול' כך:

כשם שעץ שתול על פלגי מים, שאינו יבש, מצמיח חלקים רבים (שרשים, גזע, ענפים,
עלים, פרחים וכו') - כך העמל בתורה כלולה תורתו מחלקים רבים (פשט, רמז, דרש, סוד
וכו').

*

נביא כאן את תרגום לשון הזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א):

כמה טובים הם דרכי ושבילי התורה!

שהרי בכל דבר ודבר יש כמה עצות, כמה טובות לבני אדם, כמה מרגליות שמאירות לכל
צד. ואין לך דבר בתורה שאין בו כמה נרות מאירים לכל צד: פסוק זה הוא כפשוטו, ויש בו
כפי מדרשו, ויש בו חכמה עליונה להזהיר למי שצריך.

אשרי חלקו מי שמתייגע בתורה תמיד. מי שמתייגע בה מה כתוב בו? 'כי אם בתורת ה'
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ'. למה זה סמוך לזה? אלא, מי שמתדל בתורה
יומם ולילה, לא יהיה כעץ יבש, אלא כעץ שתול על פלגי מים: מה אילן (1) יש בו שרשים,
(2) ויש בו קליפות, (3) ויש בו מוח, (4) ויש בו ענפים, (5) ויש בו עלים, (6) ויש בו פרחים,
(7) ויש בו פרי - שבעה מינים אלו עולים לשבעה עשר - לשבעים [כל מין מהשבע כלול
מעשר, כנגד עשר הספירות, סך הכל שבעים] - גם דברי תורה: (1) יש בהם פשט המקרא,
(2) דרש, (3) רמז שרומז חכמה, גימטריאות, (4) סודות טמירים, סודות נסתרים אלו על אלו,

(5) פסול וכשר, (6) טמא וטהור, (7) איסור והיתרא. מכאן והלאה מתפשטים הענפים לכל צד, 'והיה כעץ' ודאי. ואם לא - אינו חכם בחכמה".
עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

*

והנה, השוואה נפלאה לדברי הזוהר הקדוש, שמשלימה את ביאור המשך המזמור בנוסח 'דברי תורה עשירים במקום אחר', נמצא בקונטרס של המגיד מקוז'ניץ זי"ע על עשרה מזמורים ראשונים (נדפס בתוך ספר 'אמרי צדיקים'):

בזוהר הקדוש התפרש הפסוק 'והיה כעץ שתול' שרומז על כך שיש בתורה גם את חלק הסוד, כמו עץ שיש בו 'שבעים' חלקים, ובא הכתוב להורות שלומד התורה צריך שיהיו בו כל חלקי התורה, ואם לאו - אינו נחשב חכם בחכמת התורה.

והנה, המגיד מקוז'ניץ, בלא להזכיר כלל את דברי הזוהר הקדוש, בא ומפרש כך את הפסוק הבא אחריו! 'לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח' (תהלים א, ד), שהרשעים טוענים: 'לא כן' שיש בתורה את חלק הפנימיות, 'כי אם כמוץ' - הם טוענים שיש בתורה רק את חלק החיצוניות.

והדברים משלימים זה את זה להפליא, שעל מה שאמר הכתוב קודם לכן שהאמת היא 'והיה כעת שתול' שיש גם את חלק הסוד שהוא חלק בלתי נפרד מהתורה, על זה עצמו ממשיך הכתוב ואומר שהרשעים אומרים "לא כן!" [שבזה מבואר היטב שלא כן' אכן בא לשלול את מה שנאמר בפסוק הקודם].

ובזה לא נשלמה עדיין ההפתעה. המגיד מקוז'ניץ כותב שם לפרש, שבלשון 'לא כן' טמון רמז שלכך הכוונה, כי 'כן' עולה בגימטריא 70, כמנין "סוד!".

ובכך יש הוספה נפלאה להשוואה עם דברי הזוהר הקדוש, שהלוא אף בזוהר הקדוש הנ"ל נזכר שב'והיה כעץ וגו'" נרמז דבר זה בעזרת מספר זה עצמו - 70! שבתורה כמו בעץ יש 'שבעים' חלקים, שיש בתורה גם את חלק הסוד!

שהלוא כפי שהבאנו, מבואר בזוהר הקדוש שעל לומד התורה נאמר 'והיה כעץ', כי כשם שבעץ יש מניין 70 - שבעת חלקי העץ בהכפלת עשר כנגד הספירות, כך התורה כלולה מכל החלקים, גם חלק הסוד.

והוא נפלא בס"ד.

*

* אופן חלוקת ספירת שבע חלקי התורה רשמתי לעת עתה על פי השערה בלבד.

וראה גם בזהר חדש (רות צו ע"ב, תרגום):

"כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים", ושמה יש מקום לפרש גם שם כעין דברי הזוהר הקדוש הנ"ל, שתורת הגוים נמשלה כעץ יבש, כי אין בה את כל החלקים, חסר בה את חלק הסוד.^ב

*

וכעין ביאור זה למזמורנו, נמצא בתוך דברי רבינו ה'חתם סופר' (דרשות חלק א, דף כד ט"ד), שכתב, שלעומת הצדיק שתורתו היא 'כעץ שתול', הרי שתורתו של הרשע היא 'כמוץ' שאין לו שורש וענף. אכן שם מבאר זאת לכאורה מנקודת מבט אחרת: שלרשע אין סייעתא דשמיא לאוקמי גירסא.

*

מעניין לעניין באותו עניין:

בדברי הזוהר נכלל, ש'והיה כעץ שתול על אפיקי מים' בא להדגיש: 'ולא כעץ יבש'. והנה חשוב לדעת, שלפי האמת מצאנו דברים קרובים לזה גם בש"ס - לפי אחת הגירסאות במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א).

רבינו חננאל כותב שם: 'והיה כעץ שתול שמשלח שרשים וענפים, ולא נעוץ ועומד בלבד', ופירש שם ב'חשק שלמה' (נדפס על דף הגמרא), שנראה שגירסת רבינו חננאל בגמרא עצמה היתה: 'כעץ שתול ולא נעוץ ועומד' (עיי"ש).

^ב וראה גם בזהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו, והשוה לכאן את דרשת חז"ל (ע"ז יט, א) אין אדם וכו' ממקום ובמקום שלבו חפץ, והאריז"ל פירשו על חלקו בתורה, וכן "ובתורתו" מבואר בשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, מא (טו)) שהכוונה לחלקו שלו בתורה.

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

בנין בית המקדש בשתי ידיים

תְּבִאֵמוּ וְתִשְׁעֵמוּ בְּהַר נְחֻלְתְּךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת הוֹי"ה, מְקֻדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ (טו, יז)
שנינו במכילתא (הביאה רש"י) 'מקדש ה' כוננו ידיך, ה' ימלוך לעולם ועד, חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר 'אף ידי יסדה ארץ', ומקדש בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי ידיים בזמן ש'ה' ימלוך לעולם ועד' לעתיד לבא שכל המלוכה שלו.

מדברי המכילתא עולה ש'כוננו ידיך' יתקיים רק בבית העתיד, ולכאורה סותר להאמור בגמרא (כתובות ה.), דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים', ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב 'מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך'. ומבואר ש'כוננו ידיך' נסוב על מעשה הצדיקים, והוא בבנין מקדש ראשון ושני.

וביאר מהר"ל (גור אריה כאן, כתובות ה.) שודאי 'כוננו ידיך' נאמר על בית המקדש העתיד, שיהיה בנין הקב"ה ולא בנין בשר ודם, וכוונת הגמרא שגם בנין מקדש ראשון ושני נעשה בידי השי"ת, אלא שפעל אותו על ידי הצדיקים, שהם היו כמו כלי של השי"ת לפעול על ידם, ודרשת הכתוב היא, שכשם שהמקדש לעתיד נברא בשתי ידיים, כך מקדש ראשון ושני נברא בשתי ידיים על ידי צדיקים.

והוסיף, שענין הבנין בשתי ידיים, הוא כמו שיד השמאל ויד הימין שניהם הם חלק משלימות האדם, ואין יד ימין בלא שמאל ואין יד שמאל בלא יד ימין, כך השמים והארץ שניהם הם מציאות העולם ושלמותו, אלא שהארץ נמשלת ביד שמאל לפי שאינה חשובה במדרגתה, ואילו השמים נמשלים ביד ימין, שהיא יותר חשובה במדרגתה. ובעוד השמים והארץ נבראו כל אחד ביד אחת, כי דרגת גילוי בהם חלוקה, הרי שהמקדש כולל את החיבור של שניהם, ולכן נקרא 'הגדול והקדוש', כמו שנקרא שמו על השמים והארץ, ומה שנברא בשתי ידיים, מורה שהשי"ת כונן אותו וקידש אותו מאמתת עצמו, וכן מעשה ידיהם של צדיקים הכוללים הכל, הרי המה כנבראים בשתי ידיים, ולא כמו השמים והארץ שהם מחולקים, ולכל אחד יש יחס רק ליד אחת.

ולענין העבודה כתב הגר"א (אד"א ישעיה מח יג) בביאור הפסוק 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, קורא אני אליהם יעמדו יחדו', ש'יד' הוא כינוי לשמאל, בה יסד כל מה

¹ ובמדרש: מקדש ה' כוננו ידיך מקדש אחד ושני שנעשו ע"י בני אדם, שלטה בהם יד האומות, אבל לעתיד לבא שעתיד להבנות ע"י הקב"ה, אין אומה ולשון שולט בו.

² וחלוקת דרגותיהם נמשלה בפסוק (ישעיה סו א) 'השמים כסאי והארץ הדום רגלי', כי השי"ת מתגלה בשמים ובארץ בדרגות גילוי שונות, ושניהם ביחד כוללים את כל העולם ביחד, ולכך נקרא 'אלקי עולם' (שם מ כח).

שבארץ, וימיני' כוללת את הדברים שממעל לשמים, כל צבא מעלה, והמה למעלה מן הטבע, ואחר כך ברא את האדם, ועל ידו 'קורא אני אליהם יעמדו יחד, כי האדם הוא בחיר היצורים, שיש בו כל הכחות מה שהטבע דורש, כמו אכילה ושתייה, ומה שלמעלה מן הטבע דורש, תורה ומצות קדושה טהרה חסידות, ובמעשיו הוא מחבר שמים וארץ.

עומק הדברים הוא, כמו שביאר רמח"ל במקומות רבו מספור, שהנהגת העולם כלולה משתי הנהגות, הנהגת המשפט הנגלית לנבראים, ונראית כתלויה בשכר ועונש לפי מעשיהם, אך באמת היא מתנהלת על ידי הנהגת הייחוד העליונה, שבה על כל פנים יעשה רצונו להיטיב. אלא שהצדיקים שעליהם עומד העולם בהנהגת המשפט, כאמור 'יעמדו יחדיו', המה אשר מתגלה בהם הנהגת הייחוד.

ייחודו של בית שלישי

וקו ימשך בדרך העבודה, כי בבית המקדש מתקיימת תכלית השראת שכינתו ית' בעולמו, שהרי בו מתחברים שמים וארץ, ועל ידי עבודת ישראל בו מתגלה כבודו יתברך למטה, ובזה גדול מקדש יותר ממעשה שמים וארץ, ועדיין הוא תלוי במעשי הצדיקים, המצרפים בין יד הנהגת המשפט ליד הנהגת הייחוד הנעלמת, אולם שלימות החיבור הוא בגמר תיקונם של ישראל, אזי יתברר שעצם הבנין הוא בשתי ידיים, כאשר תתגלה הנהגת הייחוד, ותראה השארת השכינה עין בעין.

וכבר היטיב רמח"ל לבאר את החילוק בו יתייחד הבית השלישי, וכתב בהקדמת משכני עליון, כי בעוד בית ראשון ושני מכוונים כנגד הבית העליון, הרי שבבית שלישי 'הבית העליון יתפשט ויגיע למטה. והוא מה שאמרו חז"ל שמקדש שלישי הוא מעשה ידיו של מקום, כי לא יעקר הבית העליון ממקומו, רק יתפשט ויגיע למטה, ואז יבנה סביבותיו בנין חמרי כאשר לעולם הזה, ויתחבר בנין בבנין להיות אחד, לא יתפרדו זה מזה. והכבוד יהיה שורה בו בגילוי גמור, והוא הענין שנאמר עליו 'ונגלה כבוד ה' וראו', ואז תהיה השלוחה גמורה בלא הפסק כלל. ועל סוד הזה כתוב 'מקדש ה' כוננו ידיך', כי השכינה כפי קבלתה, כן נראו בה תיקוני איברים וקישוטים נאים ונכבדים, וכאשר יאיר אור הראשית הזה, ירבה כבוד כתרה ויתנשא מאד. ונמצא שיהיה המקדש נבנה בסוד הכתר. והן הן הדברים האמורים, כי בהיגלות הנהגת הייחוד, אזי תעלה מלכות השכינה להיות 'כתר מלכות'.

¹ ראה רמח"ל (כללים ראשונים ב) ש'האדון ב"ה כבש כביכול חוק טובו בבריאת נבראיו, שלא לעשותם שלימים אפילו לפי ערכם', והיינו כביכול בשמאל יד כהה.

² והרחיב בזה בביאור ספי"צ (פ"א מ"א אופן ג).

³ ראה דבריו בכללים ראשונים (לד) 'עוד רצה הקב"ה והרכיב שתי ההנהגות וכו', כי עיקר ההנהגה היא הסובבת על קוטי מהות הנמצאים עצמם, לפי מה שהוטבע בהם מן החסרון, ונודמן להם תיקון. אך עד שהקב"ה מגלגל גלגליו לענין זה, שם הנהגת השכר ועונש שתשמש בעולם. והוא ידע לסדר סדרי שכר ועונש, שלא יצאו חוץ ממרכז ההנהגה העליונה העמוקה, אלא אדרבא, יהיו נרכבים עניני ההנהגה העליונה בעניני השכר ועונש. אך לא ההנהגה העליונה ולא התחברה בשכר ועונש נודע בבירור אפילו לשום נביא וחווה, כי הבורא ית' לבד ידעו באמת.

עשיה ביד פעולה בידיים

עוד שנינו במכילתא 'חביב בית מקדש לפני הקב"ה יותר משמים וארץ, דאילו בבריאת שמים וארץ לא נאמר בו פעולה, ונברא במאמר, אבל במקדש נאמר מכון לשבתך פעלת ה'. והעיר הגרעק"א (הובא בפרפראות לחכמה) שהרי במעשה בראשית נאמר 'ויעש', ומה החלוק בין פעולה לעשיה, והלא אצל השי"ת אין הבדל בעצם צורת היצירה, כי הכל במאמרו נברא, כי 'הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד'. וביאר על פי הכתוב (תהלים צב ד) 'כי שמחתני ה' בפעלך, במעשי ידיך ארנן', כי ב'עשיית' שמים וארץ עדיין לא נגמרה התכלית, ולכך חל בהם פירוד ע"י החטא, וכל השמחה היא רק כשיצא תכלית הבריאה לפועל, וזאת נקראת 'פעולה', דהיינו ב'מכון לשבתך פעלת ה"י, בהיות המקדש של מטה מכוון כנגד מקדש של מעלה, ובזה חל התיקון לפירוד החטא, ומתגלה בבריאה כי 'ה' כוננו ידיך', ובהתאחד עולם התחתון עם עולם העליון, אזי קרוב ה' לעם קרובו, וקרבת ה' לי טוב, וזו עיקר השמחה.

וממוצא דבריו עולה, כי בעוד כל יד יש בה את כח המעשה, הרי שהפעולה היא תוצאת העשיה בשתי ידיים, ועדיין צריך לבאר את החילוק במשמעות שורש הלשון, מהו 'מעש' ומהו 'פעל'.

והנה בישעיהו (ה יב) נאמר 'וְאֵת פְּעַל ה' לֹא יִבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא יִאֻוֵּט, ודקדק הגר"א (אד"א שם) שעל הפעולה נאמר 'לא יביטו', ואילו על המעשה נאמר 'לא ראו', וביאר שלכן נאמר 'כי שמחתני ה' בפעלך במעשה ידיך ארנן', דהיינו שהשמחה בפעולה והרננה במעשה, וכמבואר בזהר (ח"א רכט:): 'שמחה בצפרא ורננה ברמשא', והיינו כי המעשה הוא הנראה ונגלה, ואילו הפעולה היא התכלית, שאי אפשר להשיגה בראיה בעלמא, אלא על ידי הבטה והתבוננות היטב, לכן בשחרית, בזריחת השמש שאי אפשר לראותה, אזי 'בצפרא, שמחה', וזהו 'שמחתני ה' בפעלך', אך 'ברמשא רינה', כי הירח וכוכבים שניתן להסתכל בהם, נקראים 'מעשה ה', והם 'מעשה ידיך, ארנן'. ועל כך אמר הכתוב 'את פועל ה' שאינו נראה אלא אחרי ההבטה 'לא יביטו', ואת מעשה ידיו שניתן לראותם בראיה בעלמא, גם כן 'לא ראו'.

אמור מעתה, כי אמנם ה'מעש' הוא פעולת היצירה, אולם ה'פעל' הוא תכלית הפעולה, והוא ענין סוף מעשה במחשבה תחילה, כי בטרם עשיית המעשה, קודמת לו מחשבה הכוללת את תכלית תוצאת כל המעשים, ועליה יאמר 'פעלת' בלשון עברי. ובאופן זה

^פ וראה תנחומא (ריש בראשית) שגדול שכר הצדיקים מבריאת העולמות, שהרי בכל מעשה בראשית לא כתיב 'פעולה' ובמתן שכרה כתיב 'פעולה', דכתיב פעלת לחוסים בך.

^ט המלבי"ם שם ביאר, ש'פעולה' היא העסק בדבר, וה'מעשה' הוא הוצאת גמר הדבר. היפך דברי הגרעק"א. 'וכן מצינו בתהלים (ק ב) 'עבדו את ה' בשמחה, באו לפניו ברננה', השמחה בעבודה, והרננה בביאה, כי הרננה היא בגבורה, ולכן היא בלויים, ואילו השמחה היא בעבודת הכהנים, כמבואר בזהר (ח"ג ח.).

^{יא} ראה בשערי אורה ששם אדנ"י מכונה 'בית המקדש', כי הוא משמש כבית לשם הוי"ה השוכן בתוכו, וסימנין 'מקדש אדנ"י כוננו ידיך', ובהמשך קו זה נמצא, ש'מכון לשבתך פעלת הוי"ה' משמעו, שהכנת הבית מראש היתה לגנוז בו את שם הוי"ה, והיא הפעולה שתתגלה בו, כאשר תהיה מידת אדנ"י שלימה כראוי לו.

בנין בית המקדש בשתי ידיים

מתנהלת הנהגת המשפט ע"י הנהגת הייחוד, כי אמנם תחילתה נראית כמשפט התלוי במעשי הנבראים, אך באמת מראשית המחשבה היא עומדת לתכלית הייחוד, ולכך היא מנהלת את כל המעשים שיהו הנבראים משתלמים להיות ראויים אל הנהגת הייחוד.

המקדש מכוון כנגד הכסא

והנה בתנחומא (פקודי ב) אמר רבי שמעון בר יוחאי זאת אומרת שההיכל של מטה מכוון כנגד ההיכל של מעלה, שנאמר 'מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך יי, ובמכילתא 'כסא של מטה הוא מכוון כנגד כסא של מעלה, והכי אמר (תהלים יא) ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו ואומר (מלכים א ח) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים, ורש"י פתח במקדש וסיים בכסא 'מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת, ונלאו המפרשים לפרש כוונתו בתוספת תיבות 'אשר פעלת'.

ולאמור תתפרש כוונתו כמין חומר, כי הנה אמרו (ברכות לג.) כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות, וביאר הגר"א שם, שבדעת יש יכולת צירוף של האותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כמו שאמרו (שם נה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, שנאמר 'וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת', לאמור שהדעת היא הפועלת את המעשה, המוציא את המחשבה אל הפועל.

נמצא איפה, שכוונת רש"י לפרש את הקבלת המדרשים, כי באמת ראשית מחשבת הכסא העליון, היא לגילוי במקדש התחתון, וזהו 'מכון', שמעת הוכן הכסא מתחילה היתה מחשבתו מכוונת לתכליתו במקדש שהוא תוצאת ה'פעולה'.

בנין בית המקדש בין שתי אותיות

בברכות (לג.) ובסנהדרין (צב.) אמר רבי אלעזר שלשה דברים, א. גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות, שנאמר (שמואל א, ב ג) 'כי אל דעות ה'. ב. גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות, שנאמר 'פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך' ג. כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות.

והגר"א שם הביא שבירושלמי אמרו, שנאמר 'אז תבין יראת הוי"ה, ודעת א'להים תמצא', ושני דעות הן בין שלשה שמות אלו, וביאר בנו (באר אברהם שם) ששלשת השמות שהוזכרו במקראות אלו, שהובאו בבבלי ובירושלמי, הן א'ל א'להים הוי"ה, ובג' שמות אלו נבראה הארץ, שנאמר (תהלים נ א) 'מזמור לְאֶסְפָּא אֵל אֱלֹהִים ה' דְּבַר וַיִּקְרָא אֶרֶץ, ונמצא ששתי 'דעות' שבפסוקים אלו מצרפים את השמות שבהם, דעת ראשונה מצרפת חסד

² מדרש זה מבואר ש'מכון' הוא מלשון מכוון, אך יש שפירשוהו מלשון בסיס, ויבואר להלן פרשת משפטים.

ותפארת, כי א"ל הוא שם החסדי^ג, והוי"ה היא שם התפארת, ודעת שניה מצרפת תפארת וגבורה, כי א'להים הוא שם הגבורה^{יד}.

וביאור דבריו, שכמה הנהגות השי"ת התגלו בבריאה, שהרי הכתוב אומר (תהלים פט ג) 'כי אמרתי עולם חסד יבנה', ולאידך אמרו חז"ל (ב"ר יב טו) שבתחילה רצה הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין, וראה שאינו מתקיים, שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין, ומבואר שבריאת העולם נמשכה לשתי קצוות, מחד יצירתה בחסד אל, ולאידך תכליתה לעמוד בגבול בדין א'להים^{טו}, ומתוך כך נקבע קיומה ברחמי הוי"ה. ונמצא שהנהגת העולם היא בשלש מידות, חסד גבורה ת"ת, שהם א"ל א'להים הוי"ה^{טז}.

וזהו מה שאמרו 'גדולה דעה שניתנה בין אותיות', כי היא המצרפת את מידותיו ית', וצירוף זה הוא הנותן קיום, בהמשכת היצירה בחסד, לעמוד בדין עד תכליתה, ובכך לגלות את רצונו ית'.

והן הן דברי רמח"ל (דע"ת נ) 'שתי מידות שם הקב"ה לנהג בם את עולמו, אחת, מידת המשפט, ואחת, מידת השליטה והממשלה היחידית. מידת המשפט היא מידת הטוב ורע, שבה תלויים כל עניני הטובות והרעות בכל תולדותיהם, ומקור המידה הוא הסתר פני טובו, והעלם שלמותו. מידת הממשלה היחידית היא מידת תיקון כל הנבראים בכחו יתברך, אף על פי שמצד עצמם לא היו ראויים לזה, והיא הסובבת והולכת בהעלם בכל דרכי המשפט עצמו, לסבב כל דבר אל השלמות לבד; ומקורה הוא חק טובו הפשוט ית', שאף על פי שנתעלם, לא זו מלהשקיף עלינו לטובה. מידת המשפט היא המתגלית ונראית, מידת הממשלה היא המתעלמת ומסתתרת לפנים'.

לאמור, כי כל עוד לא בא העולם לתיקונו, בהנהגת הייחוד, הרי שיש לו צורך בחיבור הדעת בין טוב לרע, אך לעתיד לבא, כשתתגלה הנהגת הייחוד, יתברר שאינה תלויה במעשים, אלא הכל עמד לשלימותו מראשית המחשבה, וכל מה שכוננו מעשי הצדיקים אל רצונו ית', הוא רק מחסדו ית', שיהיו הנבראים משתלמים להכלל בהנהגת הייחוד, היא 'כוננו ידיך'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^ג שנאמר (תהלים נב ג) 'חסד אל כל היום' (זהר ח"ג לא.), וראה אדרת אליהו (במדבר כב יח).

^ד וכן כתב רמח"ל בכללי התחלת החכמה (פ"ג) ובמאמר הויכוח.

^{טו} ועל כך אמרו (חגיגה יב). בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשני פקעיות של שתי נכמדת החסד ללא גבול^ל, עד שגער בו הקב"ה והעמידו, והיא מדת הדין והגבול.

^{טז} וכן מבואר בשערי אורה (ש"ה) שם א"ל הוא שם החסד, שם אלהיים הוא שם הדין והעונש, שם יהו"ה הוא דיין האמ"ת מכריע בין א"ל ובין אלהיים... שלשת שמות הללו שהם א"ל אלהיים יהו"ה, הם סוד הגדולה והגבורה והתפארת. וכן בבריאת העולם, הזכיר אסף במזמור, א"ל אלהיים יהו"ה דבר ויקרא ארץ, בהיות יהו"ה יתברך מתלבש בבריאת עולם שלשה מיני מלבושים, מלבוש הרחמים הגדולים, מלבוש הדין הגמור, ומלבוש האמצעי ברחמים ודין.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"וידעתם כי אני ה'" - האם המטרה רק בעבור שישראל ידעו כי אני ה' או גם בעבור המצרים

וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פְּרַעֲה וְרַדְף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בְּפְרַעֲה וּבְכָל חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' וַיַּעֲשׂוּ כֵן (ד, יד)

"למען שיתי אותותי עלי בקרבו" ולמען "וידעתם כי אני ה'"

[א] הגרי"א חבר (בהגדה של פסח יד חזקה), כותב שבמכות שהביא הקב"ה על המצרים במצריים, היו ב' מטרות. למצרים היה זה עונש, ולישראל היה זה לחיזוק ביסודות האמונה בה'.

ומביא שכך מפורש במקראות בתחילת פרשת בא. שהרי הקב"ה אמר למשה: "לך אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'".

הרי מפורש שהיו ב' מטרות במכות: (א) "למען שתי אותותי אלי בקרבו", שזהו הנקם לרשעים. (ב) למען "וידעתם כי אני ה'", שזה נועד בשבילנו, כמו שהאריך הרמב"ן (סו"פ בא) שתכלית הכל נועד בכדי להשריש בנו את יסודות האמונה.

"וידעו מצרים כי אני ה'"

[ב] אך הנה זה מפורש במקראות התורה (ז, ה; ח, יח; ט, יד, ד-יח) שהמכות של מצרים שבאו להשריש את יסודות האמונה, לא באו רק בשביל ישראל למען "וידעתם כי אני ה'", אלא גם "למען ידעו מצרים כי אני ה'" (ובתחילת השליחות של הקב"ה למשה, הזכיר לו הקב"ה רק את מצרים).

וכך גם בפרשת השבוע מופיע (יד, ד-יח): "וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פְּרַעֲה וְרַדְף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בְּפְרַעֲה וּבְכָל חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' וַיַּעֲשׂוּ כֵן. וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּהַפְבְּדִי בְּפְרַעֲה בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרְשָׁיו".

ולכאורה כל זה סותר את דברי הגרי"א ח"ה הנ"ל שמעמיד, שהמכות באו לב' מטרות (א) נקמה במצרים (ב) להגדיל את האמונה אצל ישראל.

וכותב השפתי חיים (ח"ב עמ' רנד), שרצונו של הקב"ה שגם הרשע יכיר ויודה בכבוד שמים, לא כמטרה כדי לזכותו באמונה, אלא בעבורנו ובשבילנו, כי כאשר אפילו הרשע

מגיע להכרה זו עד שמוכרח הוא להודות במלכות השי"ת ובכבוד שמים, כמו שאחז"ל
"מלאך רע עונה בעל כרחו אמן", דבר זה גורם להגדיל בעינינו את כבוד שמים.¹⁰

ומוכיח לה, שהרי נגזר על פרעה בתור עונש שלא יוכל לשוב בתשובה על ידי שה' חיזק
את לבו כמש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' תשובה ה"ג). אלא בהכרח הדבר נועד בכדי לזכות
אותנו, להגדיל ולרומם בעינינו את כבוד שמים, בראותינו שאפילו הרע מודה ומכיר בכוחו
של הקב"ה.

וזה היה המטרה שרצה הקב"ה שפרעה יוציא את בני ישראל ממצרים, כדי שעי"ז יתגלה
ביתר שאת כבוד שמים, שאף פרעה הרשע שחפץ למרוד במלכות שמים ולא להוציא את
ישראל כחפץ ה', הוא עצמו מוציא את ישראל מדעתו, והוא מודה ומכיר בכח מלכות
שמים.

ויעו"ש שמבאר ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו", זה כולל גם את
הרע [וזהו "כל" מלשון "בורא את הכל" שמקורו במקרא (ישעיה מה, ז) "עושה שלום ובורא
רע אני ה' עושה כל אלה"]. וזה נעשה או שפעולות הרע בעצמם משתמש בהם הקב"ה
לטוב, או כאמור שעל ידם מתחזקים הצדיקים (עכ"ד).

ולפי"ז א"ש שהגם שנאמר "וידעו מצרים כי אני ה'", אבל כל זה היה במטרה בשבילנו
ולא למענם.

"והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'"

ג] אולם יעו"י בפ"י הגר"א בתפילת חנה (שמואל ב, ב) שכותב עה"פ "אין קדוש כה", שזה
נגד יציאת מצרים שאז נתקדש שמו בעולם כמש"נ "למען ספר שמי בכל הארץ", וכמש"נ
"פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו אז קדוש ונורא שמו", ועי' זוהר פרשת יתרו.

וכך אמרו בזוהר (שמות סח, א): "בשעתא דאתא משה לפרעה ואמר ליה 'ה' אלהי
העברים נקרא עלינו וגו'", פתח איהו ואמר "לא ידעתי את ה'", ובעא קודשא בריך הוא
דיתייקר שמיה בארעא כמה דאיהו יקירא לעילא, כיון דאלקי ליה ולעמיה אתא ואודי ליה

¹⁰ יש לצרף בזה מש"כ ה'שיח יצחק' (סידור הגר"א תפילת ר"ה 'ובכן צדיקים') לבאר את הפסוק בתהלים (צז, יא) "אור
זרע לצדיק ולישרי לב שמחה", וצ"ב מהו "צדיק" ומהו "ישרי לב", ומדוע רק ישרי לב שמחים ולא צדיקים. ומבאר,
שגם צדיקים שמאמינים בבירור שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אעפ"כ אינם יכולים לשמוח בעוה"ז, כי יתחמץ
לב ה"צדיק" בקרבו בראותו הנהגת עולם הזה הבלתי מסודרת בראשית ההשקפה, ואף כי ידע האמת כי הכל בצדק,
עכ"ז יועיל להקטין השמחה שבלבו. ודוקא ה"ישרי לב" שטבעם כבר נוטה לטוב ולא לרע יש להם שמחה תמיד ולא
יפחידם התלאות הנראות לעינים, כי התברר להם כי הבורא יתברך יבחר הטוב להם.

¹¹ אולם יעו"י בספורנו (ז, ד) שכותב: "מכת בכורות וטביעת מצרים בים סוף, שניהם בלבד היו על צד עונש להם מדה
כנגד מדה, אבל שאר המכות היו אותות ומופתים להשיבם בתשובה, כאמרו "בזאת תדע כי אני ה'", "בעבור תדע כי
אני ה' בקרב הארץ", "למען תדע כי לה' הארץ", "למען שיתי אותותי אלה בקרב", "ולמען תספר וידעתם", אתה
ישראל והמצרים. וגם כשהטביעם בים כיוון לעשות באופן שהנשארים במצרים יכירו וידעו כאמרו "וידעו מצרים כי
אני ה'". ועוד כותב (שמות י, א): "הנה אנכי כבר הכבדתי את לבו בשחין, וזה להרבות האותות בקרב מצרים, כדי
שישוב איזה מהם בתשובה, ולמען יספרו ישראל לדורות ויכירו גדלי וטובי, לפיכך ההתראה ראויה אע"פ שלא ישמע
פרעה. "למען שיתי אותותי אלה בקרב", כדי שבהם יכיר העם את גדלי וישוב מרשעתו. "ולמען תספר", למען ידעו
דורות ישראל את כל אלה, "וידעתם", אתה ודורותיך והמצרים".

לקודשא ב"ה דכתיב "ה' הצדיק". איהו דהוה מלכא קרופינוס דכל עלמא, כיון דאיהו אודי, כל שאר מלכין אודון דכתיב "אז נבהלו אלופי אדום". אתא יתרו כומרא עלאה ורברבא רב ממנא דכל טעון אחרנין ואודי ליה לקודשא ב"ה ואמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים". כדין אסתלק ואתייקר קודשא ב"ה ביקריה עילא ותתא, ולבתר יהב אורייתא בשלימו דשלטנו על כלא".

ומפשטות דברי הזוהר והגר"א שאמרו שרצה הקב"ה שיתייקר שמו בעולם כמו בעולמות העליונים, משמע שהיה ענין מצד המצרים ש"ידעו כי אני ה'".

דן ולכן נראה לבאר, שאין סתירה בין הנקמה במצרים ל"וידעו מצרים כי אני ה'", כי באמת כל המטרה בנקמה זה למען ידעו מצרים כי אני ה'.

והביאור הוא עפ"ד המהר"ל (אבות ד, ד) שכותב, שכשהקב"ה עושה נקמה בחוטאים מתגדל כבודו, וכל המטרה בנקמה זה בכדי לתקן את כבודו יתברך (ויעו"ש שמבאר שלכן חילול ה' נפרעין ממנו בגלוי).

ומציין המהר"ל מה שכתב רש"י בפרשת השבוע (יד, ד; מקורו במכילתא שם) עה"פ "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'" - כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד, וכה"א (יחזקאל לח, כב) "ונשפטתי אתו וגו'", ואח"כ "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו'", ואומר (תהלים עו, ב-ד) "שמה שבר רשפי קשת, ואח"כ "נודע ביהודה אלהים", ואומר (שם ט, יז) "נודע ה' משפט עשה".^{יט}

הרי מפורש בפסוק של "וידעו מצרים כי אני ה'", שהמטרה בזה כי בכך יחזור כבודו של הקב"ה למקומו.

ויש להוסיף לבאר את הכונה של "והתקדשתי" וכן את דברי הגר"א שכותב ש"אין קדוש כה" קאי על מצרים, עפ"ד הגר"א (הגדש"פ פיסקא 'והיא שעמדה') שמבאר את השם "הקדוש ברוך הוא" שנקרא על שם כללות השגחתו יתברך שהם בב' בחינות חסדים וגבורות. וה"קדוש" נקרא בעשותו דין בעולם שאז נתקדש שמו בעולם ומתיראין ממנו. ו"ברוך הוא" נקרא על חסדו אשר גבר בעולם ועי"ז נתברך בפי כל.

"בעבור זה עשה ה' לי"

הן אולם יש לציין בזה מש"כ הכתב והקבלה (ו, יג): "כי כל האותות והמופתים שנעשו במצרים לא היו נצרכים לגאולת ישראל, רק להביא את מכחישי אל אל ההכרה וידיעה במציאותו יתברך שהוא אדון הכל שליט בעולמו, כאשר הוזכר כמה פעמים בפרשיות

^{יט} ראה גם ברמב"ן (ז, ג) שדן לבאר מה פשעו של פרעה אם ה' הקשה את לבו, וכותב: "כי פרעה ברשעו אשר עשה לישראל רעות גדולות חנם, נתחייב למנוע ממנו דרכי תשובה, ולפי מעשיו הראשונים נדון כו'. אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם, רך לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכות, לא לעשות רצון בוראו, ואז הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו למען ספר שמו, כענין שכתוב (יחזקאל לח, כג) "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וגו'".

יציאת מצרים "וידעו מצרים כי אני ה'", "בעבור הראותך את כחי", "ולמען ספר שמי בכל הארץ". ומשה רבנו ע"ה לא נמנע מלעורר את פרעה על הענין הגדול הזה, באמרו אליו "בעבור תדע כי אני ה'", "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", "למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ", "למען תדע כי לה' הארץ". ובאמת רק על ידי האותות והמופתים האלה נודע שמו יתברך בכל העולם. על זה אמר "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים", שפי' אחרי אשר שם הוא יתברך את עין השגחתו על ישראל, כל אחד ואחד מבאי עולם בא לכלל דעת שיש אלהים שופט ומשגיח בעולם".

ועוד כותב (יג, ח) "ויהיה טעם "בעבור זה עשה ה' לי", כל מה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים היה "בעבור זה" (כמו "זה קלי ואנוהו"), כלומר בעבור רום מעלת כבודו ויתרון יקר הדרתו, שיתפרסם כבוד העליון יתברך בעולם, וכל בני אדם יכירו וידעו כבוד הדר מלכותו, כי בימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה ובכבוד ה', מהם כפרו בעיקר כו' מהם הכחישו בידיעתו הפרטית כו' מהם הודו בידיעתו והכחישו בהשגחתו כו'. וע"י האותות והמופתים בשנויי מנהגו של עולם וטבעו שנעשו במצרים, התברר בטול דעות המשובשות האלה, ונודע כבוד ה' בעולם כו'".

ומשמע מדבריו, שהיה תכלית מצד עצמו (למגר את הכפירה שהתחילה עוד בימי אנוש), שיכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון (וע"ע בספורנו שהובא לעיל).

אלא שיש לציין בזה מה שכותב הרמב"ן בפר' האזינו (דברים לב, כו) בביאור ההנהגה של "למען שמו" וז"ל: "והטעם בטענה הזאת איננו כרוצה להראות כוחו בין שונאיו, כי כל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו. אבל השם ברא את האדם בתחתונים שיכיר את בוראו ויודה לשמו, ושם הרשות בידו להרע או להטיב, וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם לא נשאר רק העם הזה לשמו, ופירסם בהם באותות ובמופתים כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, ונודע בזה לכל העמים.

והנה אם ישוב ויאבד זכרם, ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו ולא יסופר עוד בהם. ואם אדם יזכיר כן, יחשבו כי היה כח מכוחות המזלות והכוכבים וחלף ועבר. והנה תהיה כוונת הבריאה באדם בטלה לגמרי, שלא ישאר בהם יודע את בוראו רק מכעיס לפניו. ועל כן ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם, שיהיה רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים" (עכ"ד).

ומבואר מדבריו, שגם הפרסום של האותות והמופתים, הוא רק דרכן של ישראל - ומהם נודע לכל העמים.

ומו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א הציע לצרף לזה את דברי הבית הלוי הנוודעים בפרשת ויגש, עה"פ (בראשית מו, ג) "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" שמבאר, שכאן בעת ירידת יעקב למצרים הבטיח לו הקב"ה הבטחה גדולה שבכל ההבטחות שלעולם לא יפרסם את שם כבודו בעולם על ידי מעשה היוצא חוץ מדרך הטבע רק באמצעות צורך

ישועתן של ישראל ורק על ידי ישועת ישראל יתפרסם שם כבודו בכל העולם. וממילא זהו בטחון גמור שלא יאבדו חלילה.

וזה הכונה במה שאחז"ל שהקב"ה ירד עמנו לגלות ("עמו אנכי בצרה"), מאחר שכל זמן שישראל נמצאים בשפלות חלילה ממילא גם כבודו יהיה בהסתתר ובהעלם. וזהו שאמר לו "אנכי ארד עמך מצרימה" כי כל זמן שאתה בירידה גם כבודי אינו נגלה בעולם. וכשעלה אותך אז ע"י עלייתך יתפרסם גם שמי בכל הגוים ויהיה עליה לכבודי וזהו "ואנכי אעלך גם עלה".

ומוסיף הבית הלוי, שזה גם הענין מה שהכביד ה' את לב פרעה הגם שפרעה כבר רצה לשלחם. והענין הוא, שכל הענשים שהגיע לפרעה ולמצרים זה הגיע להם בדין, רק שאם היה מענישם על מעשיהם לחוד היה צריך העונש לבא מעוטף בדרך הטבע שלא יתפרסם כבודו יתברך ע"י העונש והיה אז העונש רק בגדר נקמה. ועל כן הכביד את לבו שלא יתרצה לשלוח את ישראל ושוב נצרך העונש שלהם לבוא לישועתן של ישראל, ועל כן היה באופן שיתפרסם שם כבודו בעולם (עכ"ד).

ומבואר מדבריו, שבכדי שיעשה הקב"ה אותות ומופתים לעיני כל העמים, הוא מוכרח שיהיה זה לצורך ישועתן של ישראל, ולכן מצד המצרים אכן המכות נועדו לשם נקמה, ובכדי שיהיה אותות ומופתים הכביד ה' את לבו שלא ישלחם, ואז הניסים יהיו נועדים בעבור ישראל.

ונמצא לפי זה, שגם אם היה מטרה לקדש את שמו בכל העולם, מ"מ זה מוכרח להיעשות רק לצורכן של ישראל.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

הבטחה לפרנסה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקָטוּ דְבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן
אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא (טז, ד)

סגולה נפלאה לפרנסה

הנה ידועה ומפורסמת הסגולה לפרנסה - ומקורה מדברי הירושלמי - לקרא פרשת המן בכל יום. והובאה בדברי התשב"ץ (סי' רנ"ו) וז"ל: "ירושלמי, כל האומר פרשת המן בכל יום, מובטח הוא שלא יתמעטו מזונותיו, ואני ערב", עכ"ל. והנה עוד הוסיף על דברי הירושלמי שהוא 'ערב' בדבר. וכן הובאה בדברי רבינו בחיי (טז, טז) וז"ל: "וקבלה ביד חכמים, כי כל האומר פרשת המן בכל יום, מובטח לו שלא יבא לעולם לידי חסרון מזונות", עכ"ל.

והנה יש לבאר יסוד הסגולה מדברי רבותינו ז"ל, מהי מהותה של ההבטחה הגדולה שע"י אמירת פרשת המן לא יחסר כלום ממזונותיו.

וכן הובאה בשו"ע (או"ח ס' א', סק"ה): "טוב לומר פ' העקדה ופ' המן". וכתב על זה המשנה ברורה (ס"ק י"ג): "ואין די באמירה אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות ה', וטעם לאמירת פרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב (טז, יח): "המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר", להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואיתא בירושלמי ברכות כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו", עכ"ל.

הרי לנו מדברי המשנ"ב, שבשביל הסגולה לפרנסה שע"י אמירת פרשת המן בכל יום, אין די באמירה גרידה שע"י האמירה יזכה להך הבטחה, אלא צריך ג"כ שיתבונן במה שאומר, ובכך יבא לידי האמונה שהשי"ת הוא הזן ומפרנס כל אחד ואחד, ואין הפרנסה באה ע"י ההשתדלות כלל, שאפילו אם ירבה בהשתדלות יותר מדי, אי"ז סיבה כלל שתתרבה פרנסתו אפילו בפרוטה. וכמו שמצינו אצל המן, שאף מי שלקט יותר מדי, אזי כשבא לביתו, היתה המידה שוה לכל - עשירית האיפה לכל אחד ואחד.

ולאור זה מובנת היטב הסגולה שבאמירת פרשת המן. דהנה כתיב (תהלים נה, כג): "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", הרי שהבוטח בה' שהוא ית' יפרנסו, הוא זוכה למה דכתיב "והוא יכלכלך", וזוכה שלעולם לא יחסר לו כדי פרנסתו. וכבר האריכו בספרים הקדושים בענין יסוד זה, דמי שיש לו מדת הבטחון בהשי"ת, ובוטח בו שהוא ית' יפרנסו, הרי הוא זוכה להבטחה שלא יחסר לו כלום ממזונותיו. וזהו עיקר סגולת פרשת המן, והוא נורא למתבונן!

מקביל פני אבינו שבשמים בכל יום

ובאמת כן הוא מפורש בדברי הגר"א שציין שם בשו"ע להגמ' ביומא (עו, א): "מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים", ע"כ. הנה מבואר מדברי הגמ', שהסיבה שלא זימן השי"ת לכלל ישראל פרנסתם פעם אחת לשנה שלימה - משום שרצה שיקבילו ישראל פניו בכל יום. ואילו היה זימן להם כל פרנסתם רק פעם אחת לכל השנה, או פעם אחת לכל החודש, לא היו שמים בטחונם בהשי"ת, ולא היו מתפללים אליו בכל יום ויום כדי שיזכו לפרנסתם. ובכדי לקבוע בלב כלל ישראל את מדת הבטחון, משום כך היה הזמן יורד בכל יום ויום.

והנה הק' המפרשים על דברי הגמ', שמהי שאלת התלמידים? הלא מפורש בקרא להדיא הטעם שהזמן ירד בכל יום, כדכתיב (שמות טז, ד): "ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא". ופי' רש"י (שם) - אם ישמרו המצות התלויות בו שלא יותירו, ולא יצאו בשבת ללקוט.

וביאר בזה הרי"ף (הובא בעין יעקב) דכוונת התלמידים בשאלתם לרבי שמעון בן יוחי היא, תינח אם היה הקב"ה מצוה על לקיטה שלא ילקטו בבת אחת אלא דבר יום ביומו והיותר ירום תולעים ויבאש, לנסותם הילכו בתורתו אם לא. אבל על ירידת הזמן קשה, שהיה אפשר להוריד פעם אחת בשנה ויהיה על פני כל הארץ ומשם ילקטו דבר יום ביומו. ועל זה השיבם רשב"י, שהטעם הוא כדי שיקבילו פני אביהם שבשמים בכל יום, ויהיו מכוונים לבם לאביהם שבשמים שיחושו שמא אין הזמן יורד למחר, עכ"ל. כלומר, שאם היה הזמן כבר קיים על פני אדמה מיום ליום, ולא היה יורד בכל יום, לא היו מרגישים צורך לבטוח בה' שיפרנסם בכל יום ויום, אבל כיון שהזמן ירד בכל יום ויום, הרגישו את הצורך לבטוח בה' בכל יום ויום.

וזהו עיקר הלימוד מכל פרשת הזמן, שכלל ישראל מוכרחים להשים כל בטחונם אך ורק בהשי"ת שהוא ית' מפרנסם בכל יום ויום, שאין להם שום מקור אחר לפרנסתם, וכמו כלל ישראל בזמן המדבר, שלא היה להם מה לאכול כלל, וע"כ היו כל יום ויום צריכין לחזק את עצמם שהשי"ת ימציא להם מה לאכול דבר יום ביומו.

מובטח מכל סיבות העולם

וידועים דברי החובת הלבבות (שער הבטחון, פתיחה) מה שדימה את בעל הבטחון לבעל הכימיה, דהיינו מי שיודע להפוך הכסף לזהב והנחשת והבדיל לכסף על ידי חכמה ומעשה. וכתב החובת הלבבות שלבעל הבטחון יש יתרון עליו בעוד עשרה מעלות, והאריך שם לבאר כל אחד ואחד. וכתב המעלה הראשונה שיש לבעל בטחון יותר מבעל הכימיה וז"ל: "תחלתם, שבעל הכימיה צריך לדברים מיוחדים למלאכה, לא יוגמר לו דבר זולתם, ולא

ימצאם בכל עת ובכל מקום, והבוטח באלהים טרפו מובטח לו מכל סיבה מסבות העולם, כמ"ש הכתוב: למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו', כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים ודבר עובדיהו עם הנביאים, שאמר: ואחביא מנביאי ה' מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים, ואמר: כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, ואמר: יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו", עכ"ל.

הנה שבעל הכימיה שיש לו את האופן להפוך הני דברים לכסף וזהב, הרי נראה לו שפרנסתו מובטחת לו. אמנם כתב החובת הלבבות, שהבוטח בה' פרנסתו יותר מובטחת לו, שהרי בעל הכימיה צריך לעשות איזה מלאכה, וצריך לכמה דברים בכדי להוציא הכסף וזהב לפועל, אבל הבוטח בה', פרנסתו יותר מובטחת לו, שאינו צריך לכלום, שכל סיבות מסיבות העולם יכולים להיות לו השליחים לפרנסתו באם ירצה ה'.

הלימוד מהמן

הגאון ר' יחזקאל לעוינשטיין (אור יחזקאל אמונה, עמ' קכ"ז) הביא דברי החובות הלבבות אלו וכתב: "מגלה לנו התורה כי נתן לנו הקב"ה מן במדבר כדי להודיענו וללמדנו שחיינו בעוה"ז אינם מושגתים על מזונו. אלא חיי האדם תלויים בריבונו של עולם, וכל הסיבה לחיי האדם הוא רק כפי שעולה ברצון הקב"ה, ואף במדבר שלא נראית דרך למזונות באופן טבעי שלח הקב"ה מן לזון את ישראל. וזו מה שנאמר בנביא (ישעיה נ, י): "מי בכם וכו' הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם ה' וישען באלוקיו" זו היא מדריגת הבטחון. כאשר ימצא במצב של חשיכה מוחלטת ואינו רואה בעיניו כל תקוה שיאיר לו דרכו. ולמרות זאת חייב להיות בטוח כאילו והישועה נמצאת כבר לפניו. כי מהות הבטחון היא שאינו נשען על פרטים אלא בוטח בהקב"ה הכל יכול, וא"כ אין מניעת הסיבות הנראות בעין סיבה לאי בטחון. וזה מה שהוסיף שם החוה"ל: "כי הסיבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים". וטוב לעיין שם בנביא ולראות היאך הורהו הקב"ה לישוב קדמה והעורבים ימציאו לו מזונותיו, כך הם דרכי הבטחון אשר נתבעים מאתנו, שחייב לבטוח בהקב"ה שימציא לו פרנסתו אף ע"י עורבים שזה דבר שנראה בעיני בשר כלמעלה מדרך הטבע, שכיון שבטוח בקב"ה שהוא כל יכול ואין לפניו חילוק בין ישוב למדבר ולכן בטחוננו חייב להיות מושלם בכל הזמנים ובכל המקומות. וכל שאינו במדריגה זה אינו נקרא בוטח. מעתה נראה כמה רחוקים אנו מהבנת דרכי התורה וע"ז כוונת הנביא "הלא לזרים נחשבה". והסיבה לכל זה שאיננו מבינים כלל את התורה. וסבורים אנו כי מעשה המן שבמדבר נכתב רק כסיפור המעשה היאך נתפרנסו ישראל במדבר, ואיננו יודעים שמטרת הכל לאלפנו וללמדנו לדעת בכל דרכינו שכן הם דרכי שמים בכל מקום ובכל שעה ואין מזונותיו תלויים בלחם אלא רק על פי דבר ה' יהיה האדם", עכ"ל.

מעשה שהיה כך היה

ויש להביא דוגמא מדברי חז"ל עד היכן הדברים מגיעין, שהבוטח בה' טרפו מובטח לו ע"י כל סיבה מסיבות העולם אפילו בסיבות רחוקות מאוד. דאיתא בגמ' (כתובות סז, ב): "ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה, אמר ליה: במה אתה סועד? א"ל: בבשר שמן ויין ישן. רצונך שתגלגל עמי בעדשים? גלגל עמו בעדשים ומת, אמר: אוי לו לזה שהרגו נחמיה! אדרבה, אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מיבעי ליה! אלא, איהו הוא דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי. ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר לו: במה אתה סועד? אמר לו: בתרנגולת פטומה ויין ישן. אמר ליה: ולא חיישת לדוחקא דציבורא? א"ל: אטו מדידהו קאכילנא? מדרחמנא קאכילנא! דתנינא: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו, בעתם לא נאמר אלא בעתו - מלמד, שכל אחד ואחד נותן הקדוש ברוך הוא פרנסתו בעתו. אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תליסרי שני, ואתיא ליה תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר: מאי דקמא? א"ל: נענתי לך, קום אכול", ע"כ.

וכבר עמדו המפרשים על דברי הגמ', דמאי שנא בעובדא קמייתא שלא עלה ביד אותו עני מזונותיו שרצה, הבשר שמן ויין ישן, ובעובדא בתרייתא עלה ביד העני מזונותיו שרגיל לו, שזכה שאחותו של רבא שלא ראה אותה י"ג שנים הביאה תרנגולת פטומה ויין ישן.

וביארו המפרשים את החילוק בין השנים, דהעני הראשון לא היה בוטח בה', משא"כ העני השני שהיה בוטח בה', זכה למזונותיו מכח מדת הבטחון. וז"ל הסבא מנובהרדוק (מדרגת האדם, דרכי הבטחון פ"ב): "הרי לנו מזה, שכח הבטחון בה' הוא כל כך חזק שאין שום דבר מוזר ורחוק ונמנע ממנו עד שלהבוטח ברור בדעתו שאינו מחויב לחיות חיי הסתפקות אלא יכול להשיג מחייתו לפי הרגלו וטבעו, ואם הוא מורגל בתרנגולת פטומה ויין ישן, גם זה ישיג בדרך הבטחון. כי אחר שהוא בוטח בה' ואכל מדרחמנא, אין להגביל בטחונו שבאופן כזה יוכל לבטוח ובאופן אחר לא יתכן, במקום זה אפשר לבטוח ובמקום אחר אי אפשר, כי יכולת ה' היא לאין תכלית, ואחר שעמד על דעתו ברוח חזק שודאי יזמין לו ה' לפי הרגלו, הוא מובטח בו עוד יותר מהבטחון על כסף שבכיסו, שאינו שמור מהגנבים או משאר המפסידים, מה שאין כן על ידי בטחונו הוא שמור מכל הפגעים ... כן האדם בבטחונו, המעמיד את עצמו בדעתו והסכמתו למעלה מהסבות, אזי ישיג צרכיו בסבות רחוקות ונעלמות אף שהוא דרך פלא, כמו ההוא דאתא לקמיה דרבא, שעל ידי בטחונו בה' יבאו אליו אשר יחסר לו בלי השתדלות, ואף על ידי סבות נעלמות ומופלאות וביד כל אחד ואחד לעמוד חזק בדעתו וסמיכות לבו ונפשו בבטחונו, ולהשביע נפשו במנוחה שלימה, וכל אשר יחסר לו יגיע לו מאליו", עכ"ל. דברים נוראים! זהו הכח של מדת הבטחון, שיכול להשיג כל מזונותיו אפילו באופנים שהם למעלה מדרך הטבע, וע"י סיבות רחוקות מאוד! שאותה ההבטחה הוא מובטח במאה אחוז!

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

הסעת ישראל בעל כרחם לאחר קריעת הים

ויסע משה את ישראל מים סוף (טו, כב)

פירש רש"י: הסיעם בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי כסף וזהב ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם.

וראיתי מקשים על זה מדברי הגמרא בברכות (לב.). שדרשו חז"ל על הפסוק "ודי זהב" (דברים א, א), מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, שבביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם להם שעשו את העגל. ע"כ.

הרי שמבואר בדברי הגמרא, שבני ישראל אמרו 'די', ולא היו חפצים יותר בכסף וזהב, ולכאורה זה אינו עולה בקנה אחד עם דברי המדרש שהביא כאן רש"י שמשה רבנו ע"ה הוצרך להסיען בעל כרחם מאחר ורצו ליטול עוד משלל מצרים.

ובפשטות היה מקום לומר שאכן המדרש כאן חולק על דברי הגמרא בברכות הנ"ל. אולם נראה בע"ה שאין כל הכרח לומר כך, כי יש ליישב זאת בכמה אופנים:

א', יש לומר שגם המדרש סובר שבני ישראל אמרו 'די' לכסף וזהב, וכדברי הגמרא בברכות, אלא שדבר זה התקיים כבר קודם לכן, עוד בביזת מצרים, שמצאנו שבתחילה לא רצו ליטול איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב וכו', וכמו שדרשו חז"ל (ברכות ט.) על הפסוק "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (שמות יא, ב), אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק וכו'. הרי מבואר שבלא בקשה מיוחדת לא היו רוצים ליטול. וכן איתא בברכות שם (ט:) על הפסוק "וישאלום" (יב, לו) שהמצרים נתנו כל תכשיטיהם בעל כרחם של ישראל. (וכן הביא רש"י בפסוק זה מדברי המכילתא, דאף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים וכו'). לעומת זאת כאן, כאשר כבר טעמו טעם ריבוי הממון, הרי קיי"ל שיש לו מנה רוצה מאתיים, שוב התעורר בהם הרצון לבזוז עוד כסף וזהב.

ב', עוד יש לומר, שאפילו אי נניח שכוונת הגמרא בברכות שאמרו 'די' היה זה גם בביזת הים, עדיין יש להבין מה שהוצרך משרע"ה להסיעם בעל כרחם, שמאחר שבני ישראל הבינו שכל מטרת כניסתם של המצרים לים עם אוצרותיהם, הוא מאת השי"ת רק בכדי שיהיה הכל להם, ולפיכך סברו בני ישראל שכמו שנצטוו על ביזת מצרים, כך יש עליהם חיוב לאסוף גם כן את ביזת הים, ואע"פ שאין זה לרצונם, כי לאחר שראו להדיא שזה מתנת הקב"ה להם מרוב חיבתו אותם, לתת להם זה העושר, אם כן אין זה מן המדה לסרב ולא ליקח מה שהקב"ה נותן להם, דלא יהא גרע מהדיוט שגנאי הוא לו כשאין מקבלין

ממנו מתנת חיבתו, וע"כ סברו שיש עליהם חובה לקחת יותר ויותר, ולפיכך הוצרך משרע"ה להסיעם משם בעל כרחם.

ולפי זה נוכל לומר שזהו גם ביאור דברי הגמרא שבני ישראל אמרו די לכסף וזהב, והיינו שאף אמנם טרחו לאסוף מביזת הים, מכל מקום אין זה סתירה למה שלא חפצו בביזה, ואדרבה, בזה גופא שהם בודאי הגיעו להכרה זו שמה שהקב"ה נתן להם את ממונם של מצרים לא היה מכח זכותם וההכרח שלהם בזה, אלא מצד חיבה יתירה שהרעיף עליהם הקב"ה, וכנ"ל, וע"ז היתה הודאתם בשירת הים, א"כ ע"כ שהגיעו למדרגה שאמרו די לכסף וזהב, דהא מה שכנסו לא היה מחמת חמדת הממון, אלא לעשות רצון ה'.

ג', עוד יש לומר, על פי מה שכתב מרן רבי אלחנן ווסרמן הי"ד בספרו "קובץ מאמרים" (עמ' נ"ו), שהקשה על הגמרא בברכות הנ"ל, דאיך אפשר לומר שאמרו "די", והרי אמרו חז"ל (קוה"ר א, לד) "אין אדם מת וחצי תאותו בידו", ומי שיש לו מנה רוצה מאתים. נויש כאן בעצם שתי שאלות: א, מתי זה היה שאמרו "די". ב, אם אמרו "די", זה סתירה לדברי חז"ל שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו]. ותירץ בזה הלשון: וי"ל כיון דבשעת מתן תורה פסקה זוהמתן, ולא חזרה להם עד שעשו את העגל, והא דאין אדם מת וחצי תאותו בידו הוא מכח הזוהמא, ע"כ אמרו די. עכ"ל. והיינו דכוונתו לומר, דבשעת מתן תורה דאז פסקה זוהמתן, נחשב שאמרו אז די לכסף וזהב. [והיינו שאף שלא אמרו כן בפועל, מכל מקום הגיעו למצב שלא היתה בהם יותר את התאוה לכסף]. ומעתה מתיישבת מאיליה הקושיה הנ"ל, שכן באמת בשעת ביזת הים עדיין לא אמרו די, ולפיכך הוצרך משה רבנו להסיען בעל כרחם, ורק לאחר מכן בשעת מתן תורה אמרו 'די'.

אך לכאורה עדיין אין דבריו ברורים מכמה טעמים:

א', שמלשון הגמרא שכתוב שהקב"ה השפיע להם זהב עד שאמרו די, משמע שאמרו די מיד בו בזמן שהשפיע להם הקב"ה את הממון, והיינו בביזת הים, ואילו לדבריו לא אמרו די עד שעת מתן תורה.

ב', עוד יש להבין את עצם חידושו שכתב שמה שאמרו חז"ל "יש לו מנה רוצה מאתים", זה נוצר מכח הזוהמא של חטא אדם הראשון, [שעל כך איתא בגמרא (שבת קמו), יבמות קג, ע"ז כב:] שבשעת מתן תורה פסקה הזוהמה], וצריך ביאור, שכן בפשטות הרי עצם תכונת השאיפה וההשתוקקות ללא גבול - היא מעצם בריאת האדם, וכמו שכתב בספר 'חיי עולם' למרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל (ח"א פ"ד), וכן בספר 'נחלת אליהו' להגר"א דושניצר זצוק"ל בשם מרן ה'חפץ חיים', שכח התשוקה שיש באדם רצון עז לדעת כל מה שנעשה, ברא זאת הקב"ה לתועלת האדם לצורך ידיעת התוה"ק, אלא שהיצר הרע נוטל מדה זו להשתמש בה להבלי העוה"ז. ואם כן נמצא שאין זה מכח הזוהמא של חטא אדם הראשון. ויש לעיין.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

מתנת השבת

ראו פי ה' נתן לְכֶם הַשַּׁבָּת וגו' (טז, כט)

"אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנוזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל" (שבת י:).

ממה שקרא לשבת "מתנה" שמעינן דהשבת איננה חיבור טבעי לבני האדם, והם לא שייכים בה מצד השכל ובקשר המובן מאליו, ד"מתנה" היא לפי החלטת הנותן וכראות עיניו בלא ענין להמקבל.

וכן בקידוש שמעינן לה בנוסח אחר: "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו", הרי ששבת היא "הנחלה" שג"כ אינה דבר המובן מעצמו אלא הוראת הבעלים למי להעבירו.

ואכן שבת היא שביתה ומנוחה ממעשה בראשית, א"כ רק הקב"ה שייך בה, ולא שום נברא אף לא מלאכים ושרפים, אלא שמחבתו לישראל "נתן" לנו להשתתף עמו ביום זה. וכן מביאים מספר הקנה ששבת היא שמחתו של הקב"ה, ואנו זוכים ומשתתפים בשמחתו.

וכ"כ רש"י בשמות (לא יג) "שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ועל דר"ז כתב ביחזקאל (כ יב) "אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה הרי היכר גדול שקידשתים לי", הרי שבמהותה היא "יום מנוחתי" דקוב"ה אחרי שהוא זה שעבד וטרח במעשי בראשית, ורק "הנחיל" לנו נחלה זו בלא שייכות למעשינו ודרגתינו. אכן גבי יו"ט כתב רש"י (שמות יב טז) "מקרא שם דבר - קרא אותו קודש", היינו שצריך להיקרא ע"י האדם. והם גם זכר לניסים ונפלאות שאירעו לנו, דסברא היא שאנו מחוייבין בהם בהכרת הטובה, אבל שבת היא זכר למנוחת שבת בראשית שבה כביכול נח רק קוב"ה, ומה לילוד אשה אצל זה.

ובס' בן מלך (שבת, מאמר א') הוסיף בזה דיוק נפלא, שלא מצינו בתורה לשון "שבתותיכם" כמו שכתוב במועדים "מועדיכם", כי ימי השבת אינם של ישראל אלא "שבתות ה'" (ויקרא כג לח), "את שבתותי תשמורו" (שמות לא) "שבתון שבת קודש לה" (שם טז כג) "שבת היום לה" (שם טז כה) "יום קדשי". והוא בהדיא באבן עזרא "השבת לא תקרא שבתכם כי אם שבת ה'" (שם לה ג, הפירוש הקצר). כי שבת היא יומו של הקב"ה שביום זה היה לו שביתה ומנוחה, ולכן חיבבו ובירכו וקדשו לשמו, אלא שנתן לנו מתנה לקדש ולכבד יום זה שלמעשה הוא יומו של ה'.

ויותר מזה נמצא בחז"ל: "וביום שמחתכם - אלו שבתות" (סיפרי בהעלותך), ומדייק מכך הגר"י הוטנר זצ"ל (פחד יצחק, שבת, מאמר ג'), כי אין כאן ציווי "ושמחת בשבתך" אלא הגדרה "יום שמחתכם". וכן דייק בביאור הגר"פ (ח"א עמ' קצט ואילך). ואכן כך אמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) לגבי שבת: "יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים". הרי שלא

רק עצם השבת היא מתנה והנחלה, אלא גם פרטיה ודקדוקיה כמו השמחה שבה תלויה בידי שמים.

וכן נראה ממחזור ויטרי (סי' קמב) שכתב: "ואע"ג דאיתא בסיפרי וכו' וביום שמחתכם זה השבת וכו', מ"מ ל"כ בי' בהדיא כמו במועדים ושמחת בחגיך". וה"ז כדיוק אחרונים הנ"ל שאינו כתוב בלשון ציווי, וממילא אינה באותה דרגא של יו"ט שנאמר בלשון ציווי. וכן נראה מסידור ר"י ב"ר יקר: "וכששבת עם יו"ט נמי אומר 'וישמחו' כמו שפרשתי, שאף בשבת כתוב שמחה ברמז עפ"י הדרוש, ונכלל עם שמחת יו"ט המפורשת". הרי שבשבת השמחה היא רק ברמז עפ"י הדרוש.

ובדרך זו שמעתי מהגר"ד סגל שליט"א לפרש מה שתיקנו לומר בשחרית של שבת, "ולא נתנו לגויי הארצות, ולא הנחלתו לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים". והוא תמוה מאי רבותיה דשבת-קודש, הא גם שאר המועדים לא ניתנו לגויי הארצות, ולא הונחלו לעובדי פסילים!?

אלא שפסח וסוכות מובן שלא ניתנו למי שלא יצא ממצרים, ושבועות פשיטא שלא יקבלוהו האומות שלא רצו את התורה, ר"ה ויו"כ הוו גזירת הכתוב בתורה רק לאלו שקיבלוהו, ובחנוכה ופורים לא ישכנו הערלים - יונים או פרסיים שההצלה מהם גרמה את הנס. אבל שבת-קדש, זכר למעשה בראשית, השחור כמו הלבן שניהם ברואים, א"כ שניהם ישוו בזכירה. כאן יש חידוש ש"לא" נתנו ו"לא" הנחלתו, דאע"פ שכולם ברואים אבל רק מיוחדים ומסויימים נבחרו להזכיר מעשה בראשית.

וכל-כך למה? כדלעיל, שהזכרה זו היא מתנה והנחלה, ואלו תלויים בהחלטת הנותן והמנחיל ולא בסברא.

ובמנחה של שבת אומרים "יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם", וכבר העירו והתעוררו בסידור ר"י ב"ר יקר ובאבודרהם (מנחה של שבת) שלא מצאנו בשאר מצוות שצריך לדעת כי ממנו הם, ובודאי שלא תיקנו על כך בקשה מיוחדת. ותירצו שהקב"ה "רוצה שיכירו וידעו בניך שמצוה זו של שבת אינה כשאר מצוות, שהרי כשאמרת לא יהיה לך אלהים אחרים, לא תשא, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא צויתה למען יעשו כמוך, אבל מנוחת שבת היא למען יעשו כמוך, שנאמר 'ושמרו בני ישראל את השבת וגו', ביני ובין בני ישראל וביום השביעי שבת וינפש', נמצא שעל כן ציונו מצות מנוחה להודיע כי מנוחתו היא מנוחתנו".

ותירוצם אינו מובן כ"כ, דעדיין קשה מאי שנא שבת משאר מצוות. האומנם דלהנ"ל שהיא מתנה, וכל עצמה היא מרצון הנותן בלא שייכות למקבל, מובן ההדגשה "כי מאתך היא" אף שודאי כל המצוות מאיתו.

ואולי זו כוונת הגמ' שבריש דברינו "מתנה טובה בבית גנוי וכו' לך והודיעם", הרי שכלל ישראל צריכים לדעת החילוק בין שבת לשאר מצוות, שאינה רק מכלל התרי"ג אלא היא גם "מתנה".

מתנת השבת

ובדברים רבה (א כא) הקשו: "ומה ראית לומר עובד כוכבים ששמר את השבת חייב מיתה?" ותירצו "מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה, מי שבא ומכניס עצמו ביניהם - אינו חייב מיתה? כך השבת הזו בין ישראל ובין הקדוש ברוך הוא - שנאמר ביני ובין בני ישראל. לפיכך כל עובד כוכבים שבא ומכניס עצמו ביניהם, עד שלא קבל עליו למול, חייב מיתה". וממדרש זה עולה הגדרה נוראה במהותה של שבת קדש: "מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה", זה הוא המשקל שלימדונו חז"ל בהערכת השבת. ובוודאי יש הרבה משמעויות להגדרה זו, אבל להנ"ל שהיא "יום מנוחתי" ו"יום קדשי" וההשתתפות בזה היא רק ע"י מתנה והנחלה ולא מצד הסברא וההיגיון, מובן שרשות להשתתף ביומו של הקב"ה היא בגדר שיחת המלך עם מטרוניתו, שג"כ אין לאחרים חלק בזה. ואשרינו שזכינו.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בשלח

יג, יט: ויקח משה את עצמות יוסף עמו.

בסוטה [יג, א] בוא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות שנאמר חכם לב יקח מצוות. בעיון יעקב [שבעין יעקב] נתקשה הלא גם לקיחת הביזה הוי מצוה שאמר הקב"ה למשה דבר נא באוזני העם וישאלו וגו' עיין שם.

והנה בריש מדרש פטירת משה רבינו [הובא באוצר המדרשים ערך משה] איתא וישראל נטלו כל כסף וזהב ובגדים ושמלות של מצרים ומשה לא חשב על זה אלא אדרבה היתה לו שמחה גדולה כי נטל ארון יוסף, אמר הקב"ה למשה, משה לא דבר קטן עשית בשביל שלא חששת על כסף וזהב וגו', גם אני בשעת סילוקך אני הוא המתעסק במיטתך ולא שום אדם בעולם עכ"ל.

משמעות הדברים כמו ששמעתי ממו"ר הגרמ"י וולפין שליט"א שחביבות למצוות מתבטאת דוקא במצוות שאין לו בזה הנאה רק כולו לשמים, בפרט כאן שהיה לו אפשרות של מצוה של כסף וזהב שיש בזה הנאה והוא ויתר על זה ואפילו לא חשב על זה.

ויש לציין דהחביבות של משה רבינו בלקיחת עצמות יוסף ביציאת מצרים שמובא שם במדרש שנתיגע על זה ג' ימים וג' לילות, לא נסתיימה בכך אלא גם חשקו ורצונו העז היה שיזכה גם לגמור את המצוה ולקבור את עצמותיו בארץ ישראל על פי חידושו של בעל החרדים [בהקדמה, התנאי החמישי] שכתב דמשה רבינו התפלל ואתחנן אל ה' שיזכה ליכנס לארץ כדי שיוכל לגמור המצוה ולקבור את עצמות יוסף בארץ, אלא שהקב"ה נשבע שלא יכנס לארץ והוי נאנס על כך.

*

יג, יט: ויקח משה את עצמות יוסף עמו.

יעויין בחוקוני [פרשת ויחי נ, יג] בפסוק וישאו אותו בניו וגו' דרש"י פירש "דלוי לא ישא מיטתו [של יעקב] לפי שהוא עתיד לשאת את הארון", וכתב על זה ואין להקשות א"כ איך נשא משה [שהיה לוי] את ארונו של יוסף, שהרי הארון נשא את עצמו כדכתיב נוהג כצאן יוסף, ולא שמשה נשאו עכ"ד. והוא עפמ"ש"כ בתוס' שאנץ [סוטה יג, א] במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור רוח חיים, והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף עכ"ד.

ויש לעיין מהא דסוכה [כה, א] ויהי אנשים אשר טמאים לנפש אדם, אותם אנשים מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי עכ"ד. ולכאורה אי סבר כהמדרש הנ"ל ששמו עצמותיו בתוך עור של כבש וכו' הא הוי טומאה בלועה וקיי"ל [חולין עב, א]

טומאה בלועה לא מטמאה לא שנה בלועה באדם ולא שנה בלועה בבהמה, וא"כ לא היו טמאים מחמת זה וצ"ע.

ובספר נתיבי חיים כתב על דברי החזקוני קצת קשה איך לכתחילה רצה משה לשאת אותו הרי לא ידע שיוסף ישא את עצמו, ועל קושיית רבינו אפשר לומר שהיה ליוסף דין מת מצוה ולכך היה מותר לו לשאת אותו עכ"ד.

אמנם צריך ביאור אמאי הוי מת מצוה וכי לא היו אחרים שיכולין לשאתו. ואולי על פי סוטה [ט, ב] מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול הימנו עכ"ד. א"כ כבודו שישאהו גדול בישראל דוקא וזהו משה.

*

יד, ג: ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ.

כתב בתרגום יונתן וימר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתיירון במצרים, וכתב בפירוש יונתן דקשה ליה מאי לבני ישראל מאחר שכבר יצאו למדבר, אלא בני ישראל שעדיין לא יצאו ומי המה אלא ודאי דתן ואבירם שהמה עמדו במרדם, ולא כרש"י [שפירש שאמר פרעה על בני ישראל] עכ"ד.

ויש שכתבו דלפי זה צריך לומר שהיה קריעת ים סוף מיוחדת עבור דתן ואבירם כי אחרת האין ניצלו ולא נטבעו יחד עם המצרים בים, וצריך לומר לפי שהיו שוטרים על בני ישראל במצרים לכך זכו לזה.

ולכאורה נדמה לומר שאין צורך לזה, לפי מה שכתב במדרש שוחר טוב [תהילים יח ד"ה וישלח] דארשב"ל אף הראשונים שבמצרים הגיעו ליבשה וביקשו לילך והביא הקב"ה את הים ודבקם וכיסה אותם שנאמר [יהושע כד, ז] ויבא עליו את הים ויכסהו עכ"ד. ולפי זה שפיר יש לומר דדתן ואבירם באו עם ראשונים שבמצרים אל היבשה ועליהן לא בא הים והחזירן לים כמו שעשה למצריים, ובאמת לא נעשתה קריעת ים סוף פרטית בשבילם.

*

יד, ה: ויהפך לבב פרעה וגו', ויאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו.

פירש"י נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. בדברי מהרי"א [לרבי יהודה אסאד זצ"ל] כתב וצריך ביאור היאך נרמז זה בפסוק. ונראה לפרש על פי סנהדרין [צא, א] פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל, אמרו תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר להם גביהא בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של ס' ריבוא אנשים ששעבדתם במצרים ת"ל שנה ע"כ.

והנה לכאורה אין זו טענה דהא קיימא לן [עיין קצה"ח שלג, ה] דפועל שיצא באמצע זמן שכירותו אין צריך רבו ליתן לו כלום, ואם כן גם כאן כיון שיצאו ישראל קודם הזמן פטורים המצרים מלתת להם שכר עבודה. אבל באמת זה אינו, דעד כאן לא אמרינן שפטור מלשלם אלא כשיצא מעצמו, אבל כששלחו רבו צריך לשלם לו שכרו משלם, וכאן לא יצאו ישראל מעצמם אלא פרעה אמר להם [לעיל יב, לא] קומו צאו מתוך עמי ובדין הוא שיטלו שכרם.

והשתא אתי שפיר, דמכיון שאמר פרעה מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל שהוא בעצמו שלחם, ולכן נתחרט שעל ידי זה זכו בממונם שהשאלום חלף שכר עבודתם, ושפיר פירש רש"י בשביל ממונם שהשאלום עכ"ל.

*

יד, ז: ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים.

פירש"י ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר משל מצרים הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים, ואם תאמר משל ישראל והלא נאמר לעיל [י, כו] וגם מקננו ילך עמנו וכו'.

הגרי"ז הקשה דהא מה שנאמר וגם מקננו ילך עמנו היה למטרת הקרבת הבהמות כמפורש בתורה שם כי ממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו, וא"כ מיירי רק בבהמה הטהורה הקריבה לגבוה, ועדיין יש לומר דהסוסים של רכב מצרים הם מהבהמות הטמאות של ישראל.

ומרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל [הובא בפתיחה למשנת חיים - שמות] תירץ דהרי בזבחים [קטז, א] מבואר דלפני מתן תורה גם הטמאים היו ראויים להקרבה רק שלא נעבדה בהן עבירה, והוא מה שאמרו שם ומי הוו טמאים וטהורין בההיא שעתא, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאותן שלא נעבדה בהן עבירה.

אולם לפי המהרש"א שם שהגיה הגמרא דצריך לומר מאותן העתידין ליטהר, הדרא קושיא לדוכתה. וצריך לומר כמו שפירש האור החיים שם שכוונת הפסוק שמן המקנה שלנו גם מה שאינו ראוי להקרבה נוכל למכור וליקח בדמיו לקרבנות, וא"כ זה לא נשאר במצרים.

*

יד, י: וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד.

רש"י הביא מדרש דראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. וכתב בתוספות השלם דלכך בפסוק ח' וירדוף אחר בני ישראל נקוד וירדוף בטעם זקף גדול למעלה, רמז לשר של מצרים הוא המלאך שלהם. וכתב בשפתי חכמים וקוראו "מצרים" ולא קוראו בשמו היינו משום דשר של מצרים נקרא מצרים, וכן הוא להדיא בשמות רבה [כא, ה], ומבואר שם שהיה פורח באויר לרדוף אחריהם, ולכן כתיב נוסע לשון יחיד ולא נוסעים. ועיין באור החיים כאן באריכות דכיון דפרעה הקריב לקדם תחילה שלא כדרך המלכים לכך גם השר שלו עמד לימין המלך לפני כולם, ולכך נתייראו מאד כי בדרך כלל המלך אחרון, ובנ"י לא ידעו משינוי זה, ולכן אע"פ שנאמר להם שמצרים ירדפו אחריהם והקב"ה יושיעם, אמרו שאם המלאך בא שם שמא הקב"ה חזר בו מהטובה שדיבר אליהם [דהחטא גורם] ולכך נתייראו מאד והתפללו אל ה'.

וצריך ביאור אמאי לא כתיב בפירוש "וייראו" והנה מצרים נוסע, וכמו בשאר דוכתי וצ"ע.

ועיין בעץ יוסף שם דמה דאיתא בילקוט בשם מדרש אבכיר דשמו עוזיאל, יש לומר דמצרים היה שמו כי ממשלתו על מצרים, וכפי עניינו נקרא עוזיאל. וברוקח ועוד כתבו ששמו עוזא.

והנה בספר קרניים [מאמר יג] כתב כי שר של מצרים נקרא "סורב", וכתב על זה המקובל האלוקי רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד בפירושו דן ידין אות יז שנקרא סורב מלשון מסרב, משום שסירב להוציא את בני ישראל ממצרים. והוסיף בזה ונראה לי סוד גדול סוס ורוכבו רמה בים ראשי תיבות סורב, שבתחילה הפיל הקב"ה את השר של מצרים ואח"כ הטביע את האומה כולה, וכדברי המדרש שם עכ"ד. ובספר אורי וישעי הביא מהזוהר דרהב שמו.

*

יד, יד: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון.

פירש"י, לכם, בשבילכם, והיינו שהם צריכין לבטוח בקב"ה כמו שאמר להם התייצבו וראו את ישועת ה' שימלא את בקשתם, ויחרישו מלדבר נגד זה.

מעשה שהיה שהתווכח פעם הגאון הרש"ש זצ"ל עם רבי ישראל מסלאנט זצ"ל במהות מידת הביטחון, אם חובת הביטחון הוא לבטוח בה' שודאי ידאג לו וימלא כל מאווייו וחסרונו בשלימות, או דעליו לבטוח שכל מה שנעשה אתו הן טוב והן רע הכל בגזירת עליון [ישנה נוסחא שהתווכחו אם ביטחון שייך בכל דבר גם במותרות או רק בדברים הצריכין לו לאדם]. הרש"ש טען שביטחון הוא לבטוח בה' והוא סעיף מהאמונה בחוש שידע שהקב"ה הוא מנהיג העולם ואין בכח שום בריה לשנות משהו בעניינו, ולעומתו טען רבי ישראל שמה שהאדם בוטח שישגי כן יהיה, ובאמצע פנה הרש"ש לרבי ישראל מה יש לנו להתווכח יש לי רעיון פשוט להוכיח עם מי הצדק, תבטח שיגיע לך שעון זהב, אם יגיע לך אתה צודק ואם לא אני צודק.

ואכן לא הספיק הגרי"ס לכלות את דבריו ואל החדר נכנס אדם ובידו שעון זהב ובפנותו אל הגרי"ס אמר רבי, מן המלחמה שב אני כעת מעומק החזית, והנה בהיותי בשדה הקרב כאשר הכדורים שורקים להם סביבי, וחבירי נופלים לידי כזבובים, נדרתי נדר וכך אמרתי לעצמי אם אצא חי מן המלחמה הזאת אבוא אל הגרי"ס ואעניק לו במתנה שעון זהב...

והקשה הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל הרי באותה שעה שאותו אדם נדר את נדרו עדיין לא הראה הגרי"ס את בטחונו וכיצד נתגלגל ענין אותו הנדר, וביאר שהקב"ה ידע את גודל בטחונו של הגרי"ס וכך סיבב את הענין. [מספר שר התורה ירושלים תשסד עמ' רלה]

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

ביאור הגר"א על 'עד יעבור עמך הוי"ה עד יעבור עם ז"ו קנית'

עַד יַעְבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעְבֹר עִם זו קְנִיתָ (טו, טז)

אמרינן בברכות ד' ע"א: "כדתניא עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית, עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה, מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא".

וכתב בביאורי אגדות להגר"א שם:

"עד יעבור זו ביאה ראשונה. כמו שכתוב הלא ה' זו חטאנו לו, וזה השם שכותבין על המזוזה, וזהו הוי"ה זו, וזהו שאמרו זו ביאה ראשונה, כי עיקר הפגם הוא בחצי האחרון כנודע, וזהו שאמרו אלא שגרם החטא".

וכתב על זה בפירוש בנו הגאון ר' אברהם ז"ל: "כמ"ש הלא ה' זו חטאנו לו. כי ב' אותיות ראשונות י"ה אין הפגם נאחז בהם בגלות לרוב דקותן, אבל ו"ה שהם בחינת תורה ומצות, בגלות נפגמו, וכותבים במקומן על המזוזה כ"ו ז"ו, כ"ו תחת י"ה שם מלא, ז"ו תחת ו"ה, וזה אומרו הלא ה' זו חטאנו לו, וזה שאמר עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה, קודם שחטאו הזכיר שם מלא, עד יעבור עם זו זה ביאה שניה, שפגמו בחצי שם האחרון, והזכיר מלת זו תחת ו"ה, וזהו שגרם החטא, שפגמו בשני אותיות האחרונות בחטא העריות שנשאו נשים נכריות".

וידוע מה דאיתא בגיטין נ"ח ע"א: "ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו, אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו, אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל, ומנו רבי ישמעאל בן אלישע".

ובספר סערת אליהו להגאון ר' אברהם בן הגר"א, האריך בביאור תשובת התינוק לר' יהושע, ואחר כך כתב לבאר עוד על פי דברי הגר"א הנ"ל, ושם ביאר את דבריו ביתר ביאור, וזה לשונו:

"ויתר הביאור יתכן כמו שכתבנו למעלה לפי מצב העת החורבן, הריני כפרת משכבו אמרו"ר הגאון ז"ל שפי' על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד.) תניא עד יעבור עמך ה' עד יעבר עם זו קנית עד יעבור כו' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה, מכאן אמרו ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם נס בימי

יהושע בן נון אלא שגרם החטא, ופירש הוא ז"ל על דרך שאמרו חז"ל (עירובין יח:): מיום שחרב בית המקדש די לעולם שישתמש בשתי אותיות בי"ה כמו שנאמר (תהלים קנ, ו) כל הנשמה תהלל י"ה, כי י"ה מורים על חכמה ובינה יראה ואהבה, שתי אותיות אלה קדושים המה מאד גם בכל עת נוכל להשתמש בהם, כי הם שנים רעים דלא מתפרדין ואין כל אומה ולשון כגון ישמעאלים ופלשתים יכול לשלוט בהם, כמו שנאמר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו (שה"ש ח, ז), ושתי אותיות אחרונות הם ו"ה שמורים על התורה שבכתב ושבעל פה, תורה ומצות, כי ידיעת המצות על נכון לא נדע רק מהתורה שבעל פה, ואין אנחנו כדאים להשתמש בהם מיום שחרב בית המקדש, וכן רוב המצות אינן נוהגות בחוץ לארץ, והרמב"ן ז"ל האריך בזה, רק אנחנו משתמשין בחילופן תחת ו"ה כותבים על המזוזה ז"ו, כי התורה נתקיימה, רק לא על מכוון, וזה אומרו עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה, שאז לא היה השם שלם, עד יעבור עם זו זו ביאה שניה בימי עזרא שנשאו נשים נכריות ופגמו בחצי שם השני, מכאן שראויים היו אלא שגרם החטא ופגמו בשם ולא נעשה להם נס, וזה ששאל ר"י את התינוק מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, השיב התינוק הלא ה' ז"ו חטאנו לו, אם לא היינו חוטאים היה השם שלם והיה עושה לנו גם היום נסים לשדד את המערכות כי אין מזל לישראל, אפס מה שחטאנו גרמנו שיתחלף ו"ה בז"ו, וז"א הלא ה' ז"ו וגו', הכל במה שחטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו.

ולכאורה משמע מדבריו שאת הביאור על תשובת התינוק לר' יהושע כתב מדנפשיה, ולא בשם הגר"א, אמנם באמת גם הגר"א עצמו אמר פירוש זה, וכמו שכתוב בשמו בספר אמרי נועם (ברכות ד.) בזה הלשון:

"מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל שיעשה להם נס וכו'. אמר הגאון דזהו שכתוב כששאל ר' יהושע בן חנניה להתינוק מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, והשיבו הלא ה' זו חטאנו לו (גיטין נח.) וכו', דלכאורה אינו מובן במה היתה התשובה הזאת כל כך גדולה בעיניו עד שהבין מזה שיהיה מורה הוראה בישראל, ויש לומר דהכי פירושו, שהוא שאלו מי נתן למשיסה יעקב, רצה לומר שהם במדרגה שפלה כשהיו בגלות בבל (דיעקב מורה על מדרגה שפלה), וישראל לבוזזים רצה לומר אף לאחר שהיו במדרגה העליונה דהיינו כשנגאלו, מפני מה לא נגאלו גאולה שלמה, והשיבו הלא ה' זו, פירוש שגאולה ראשונה שנכתב בה עד יעבור עמך ה' היתה גאולה שלמה, אבל גאולה שניה שנכתב בה תיבת זו, חטאנו לו, ולכך לא היתה גאולה שלמה.

ובכמה ספרים כתבו לפרש על דרך זה מה שהיה אומר נחום איש גם זו "גם זו לטובה", כגון מה שכתב בספר בת עין (פ' דברים ד"ה בעבר הירדן): "ואמר הרב הקדוש ר' חיים מקראסני זצ"ל על גם זו לטובה, פירוש שידוע ששם הוי"ה הוא רחמים והשם כו"ז שהם אותיות שאחר אותיות הוי"ה בא"ב הם דין, רק שהחסד גנוז בתוכו בהסתר, ואותיות כו"ז של השם כו"ז החסד שבהם הם יותר נגלים, כי הם גימטריא הוי"ה, ואותיות ז"ו הם יותר דין, והחסד נסתר בתוכו ביותר, ולכן אמר נחום איש גם זו גם זו לטובה, פי' גם אותיות ז"ו שהם מורים ביותר על בחינת דין מכל האותיות אעפ"כ גם כן הם לטובה, שבוודאי החסד גנוז בתוכו."

וכיוון לפירוש זה מנפשיה הג"ר יוסף ענגיל ז"ל בקונטרס שב דנחמתא אות ג', וז"ל: "דרך רמז י"ל מה שאמר דוקא בלשון זה, והוא, כי השם הוי"ה ב"ה נודע שהוא שם החסד, ונודע עוד כי חציו הראשון שם אין שטן ואין פגע רע ורק חציו השני פעמים בא החסד בהתגלות ופעמים בא מלובש בדין, שגם הדין הוא לתכלית הטובה, והלבוש של השם נודע שהוא באותיות הא"ב שאחרי השם, דהיינו אחרי הי' היא כ' ואחרי הה' היא ו' ואחרי הו' היא ז' ואחרי הה' ו', והוא השם כוז"ו, ונמצא שאותיות זו המה לבוש לחצי האחרון של השם, ועל כן אמר גם זו, רצה לומר הגם שבא חצי האחרון של השם בלבוש ולא נתגלה החסד בעצם כי אם בלבוש הדין, עם כל זה הוא לטובה".

ובבן איש חי פתיחה לפרשת וזאת הברכה כתב: "דידוע מה שכתבו רבני אשכנז ז"ל בביאור מאמר נחום איש גם זו שהיה דרכו לומר גם זו לטובה, היינו כדי למתק אותיות זו דשם כוז"ו שהם דין כנודע", וכן כתב בבן יהוידע (נדריים מ"א ד"ה רבי הוה גמיר), ע"ש.

ובאמת רוב הפסוקים שכתוב בהם 'זו' מדברים בעת צרה, כמו 'ברשת זו טמנו נלכדה רגלם' (תהילים ט טז), 'יתפשו במזמות זו חשבו' (שם י ב), 'תצרנו מן הדור זו לעולם' (שם יב ח), 'מפני רשעים זו שדוני' (שם יז ט), 'תוציאני מרשת זו טמנו לי' (לא ה), 'בארח זו אהלך טמנו פח לי' (קמב ד). ושאר המקומות שכתוב זו גם כן צריך לפרשם ע"פ דרך זו, ותן לחכם ויחכם עוד.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

ראיית ישראל את מצרים מתים

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם (יד, ל)

יש להבין, כיצד הביטו ישראל במצרים המתים על שפת הים, הלא לפני כן הם נצטוו: "כי אשר ראיתם את מצרים היום, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם".

תשובה: הפסוק שנאמר לישראל "לא תוסיפו לראותם עוד", נאמר בהבטחה שלא יזכו ישראל לראות את המצרים בחייהם, וזה באמת התקיים בהם, שכן הפסוק של "וירא ישראל את מצרים- מת", מדבר שראום לאחר מיתתם.

ומצאתי ראייה לזה בדברי הזוה"ק בפרשתינו (דף נ"ג ע"ב) השואל ממש שאלה זו, ועונה עליה בתשובתינו, וז"ל: "ר' ייסא שאיל ואמר, כתיב: וירא ישראל את מצרים מת, וכתוב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם [ולכאורה סותרים הפסוקים], א"ר יוסי: מתין חמו להו [מתים ראו ישראל את המצרים] עכ"ל.

וביותר מזה, בדברי רבי אברהם סבע בספרו הקדמון "צרור המור" עה"ת בפרשתינו, מצאנו שהיה פשוט לו כל כך ביאור זה, שהבטחת בני ישראל "לא תוסיפו לראותם" היינו בעודם בחיים, עד שביאר, שראיית ישראל את מצרים מת על שפת הים, היתה כדי לקיים את הבטחתם "לא תוסיפו לראותם עוד", וז"ל: "וראו. כי כנגד מה שאמרו בחסרון תקוה ובטחון המבלי אין קברים. אמר ויושע ה' ביום ההוא, וכנגד מה שאמרו חדל ממנו ונעבדה את מצרים. אמר וירא ישראל את מצרים מת. למלאת מה שאמר לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" עכ"ל.

וכן משמע דפשיטא ליה לרבינו המלבי"ם, שלפיכך פי' בפס' זה ז"ל: "רק כשיצאו ועמדו על שפת הים אז ראו את מצרים, אבל לא ראו חי רק מת, כמ"ש לא תוסיפו לראותם" עכ"ל, הרי דפשיטא ליה דהך לא תוסיפו לראותם, היינו דווקא בחייהם.

וכן מבואר בדברי רש"י (בכתובות דף פ"ג ע"ב) כי לשון "עד עולם" היינו רק מחיים ולא לאחר מיתה, ולפי דבריו יושבים דברי המפרשים כאן.

*

הורדת המן ביום ששי בכמות כפולה

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְקֶטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד, וַיָּבֵאוּ כָּל נְשֵׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה (טז, כב)

מדברי רש"י כאן מבואר, שכאשר מדדו ישראל את לקיטתם, מצאו הם כמות כפולה, ולכן הם באו לשאול את משה רבינו, מה יום מיומיים, ומה הסיבה שקיבלו כמות כפולה.

אמנם מדברי בעל ההושענות (הושענות לשבת לנוסח אשכנז), עולה ענין אחר שהיה במשא ומתן בין נשיאי העדה למשה רבינו.

וזו לשונו שם: "כהושעת זבודיך במדבר סין במחנה, חכמו ולקטו בששי לחם משנה, כן הושע נא. כהושעת טפוליך, הורו הכנה במדעם, ישר כוחם הודה למו רועם, כן הושע נא" עכ"ל.

ולשונו צריכה ביאור: א. מפני מה הזכיר לשון "חכמו" על ענין לקיטת הלחם משנה. וכי היתה כאן איזה הפעלת חכמה באותה לקיטה שלקטו ביום ששי, הלא לא היתה לקיטתם אלא לאסוף את כל מה שירד עבורם.

ב. ועוד יש להבין את לשון "הורו הכנה במדעם". איזה דין מדיני "הכנה", נלמד מענין לקיטת המן שהיה ביום ששי?

ונראה לבאר, שדברי הפייטן מבהירים מהלך שהיה בין משה רבינו לנשיאי העדה בענין המן, המתבאר מתוך הפסוקים.

כי הנה מתחילה נאמר למשה רבינו על ציווי המן שירד יום יום: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום". מדברים אלו מתבאר כי הודיעו הקב"ה שהמן ירד ביום הששי בכמות כפולה, ובני ישראל צריכים לעשות "הכנה" כלשהיא כלפיו. נראה, כי משה רבינו עדין לא הבין טיבה של "הכנה" זו מה היא, וסבר כי אף שירד המן בכמות כפולה, לא ילקטו בני ישראל את כולו, אלא רק את מה שצריך להם לאכילה מיידית ביום ששי, ולאחר מכן ביום שבת יצאו וילקטו את המן לאכילה מיידית בשבת. בדרך זו, יצפו בני ישראל למן מידי יום ביומו, שכן המן שהגיע אליהם קצוב מידי יום ביומו לימדם ומרגילם במידת הביטחון. גם אם יעשו בני ישראל באופן זה, ויכניסו לביתם רק את הנצרך להם באותו יום, סבר משה רבינו כי בכך ימשיכו להתרגל במידת הביטחון.

אמנם כאשר ירד המן ביום הששי, נאמר "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד". מלשון "לקטו" יש לדייק, שאת הלקיטה עשו בני ישראל מעצמם, על פי הוראת רבותיהם נשיאי העדה. נשיאי העדה הבינו, כי לא לחינם מוריד הקב"ה לישראל מן בכמות כפולה, אלא כדי שבני ישראל ילקטו את כל הכמות ויכינו ממנה מאכלים לכבוד שבת. לפיכך הורו הם לבני ישראל ללקוט את כל כמות המן שירדה, וכדי שלא יראו כמורים הלכה בפני רבם, באו הם לפני משה רבינו להודיע לו את הוראתם, וזהו: "ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה" כי הורו לבני ישראל ללקוט את כל כמות המן שירדה, כדי להכין אוכל לשבת מכל הכמות המגיעה.

כאשר שמע משה רבינו את דבריהם, ואת מעשיהם שהחכימו מתוך מעשה הקב"ה בהורדת המן בכמות כפולה, הבין עתה כי ציווי ה' "והכינו את אשר יביאו", לא היה רק לעשות הכנה ללקיטה שתהיה מחר, אלא לעשות הכנה לאוכל עצמו, ללקוט את כולו ואז לשמור אותו בכל מיני צורות כדי שיהיה מוכן לאכילת שבת, ומיד ענה להם והודה: "הוא אשר דיבר ה'", דהיינו במה שציווני מכבר על: "והכינו את אשר יביאו", ובזכותכם מבין אני שפיר את דבריו, כי אין ללקוט את המן בשבת, שהרי "שבתון שבת קדש לה' מחר", ולכן

תעשו פעולות של הכנה לשמר את המן לשבת: "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל" וגו'.

וזהו ביאור דברי הפייטן: כהושעת זבודיך במדבר סין במחנה, חכמו ולקטו לחם משנה, "היינו שעשו כן מעצמם ללקוט את כל הכמות בבת אחת, וזהו שממשיך ע"ז: "כהושעת טפוליק הורו הכנה במדעם" הם נשיאי העדה שהורו ללקוט את כל הכמות והבינו מכאן את דין "הכנה הנ"ל, ואז "יישר כוחם והוד למו רועם" הוא מדה רבינו, שהודה להם בדבריו "הוא אשר דיבר ה'" דהיינו זה מה שציוני ה' מתחילה, והבנתי את דבריו ע"י מעשיכם.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה

בענין לחם משנה בשבת

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנָה (טז, כב)

כתב הרמב"ם בפ"ל מהל' שבת ה"ט. וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים.

ומקורו בשבת קי"ז: אמר רבי אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקט תרתיה ובצע חדא אמר לקטו כתיב רבי זירא הוה בצע אכולה שירותיה אמר ליה רבינא לרב אשי והא מיחזי כרעבתנותא אמר ליה כיון דכל יומא לא עביד והאידינא הוא דקעביד לא מיחזי כרעבתנותא וברש"י לבצוע. ברכת המוציא. כלומר לומר ברכת המוציא בשעה שאחוז ב' ככרות [וכן דעת הרמב"ם בפ"ח מהל' חו"מ ה"ו ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר לחם עוני. וברכה זו בשבת צריכה לאמר על שני ככרות [וכך מוציא בה את הרבים]. - ועוד כ' ברש"י נקיט תרתיה - אוחזן בידו: לקטו כתיב - דמשמע אחיזה, אבל בציעה לא כתיב משנה. והנה הזכיר הרמב"ם הלכה זו דלחם משנה בשבת בשני מקומות, כאן, וכן בפ"ז מהל' ברכות ה"ד וז"ל מצוה מן המובחר לבצוע ככר שלימה וכו' בשבתות ובימים טובים חייב לבצוע על שתי ככרות נוטל שתיהן בידו ובוצע אחת מהן.

ויש לעיין למה הזכיר את ההלכה ב' פעמים ואילו ההלכה דבשבת יש לו לבצוע פרוסה גדולה הזכיר רק בהל' ברכות בלבד. [ואינו בוצע לא פרוסה קטנה מפני שהוא נראה כצר עין ולא פרוסה גדולה יותר מכביצה מפני שנראה כרעבתן ובשבת יש לו לבצוע פרוסה גדולה].

וכתב במגיד משנה בשם גאון והובא בספר העתים וכ"ה בתשובות הגאונים שכל פעם שסועד צריך ב' ככרות אפי' הרבה סעודות וכ"כ בהגהות מיימוניות ובאבודרהם וכן פסק הרמ"א בסי' רצ"א. ואינו נראה מדבריו דס"ל שהרמב"ם חולק על זה ואדרבה בב"י בסי' רצ"א משמע דכולא חדא שיטה היא ששלש סעודות בלחם משנה וכן כל סעודה נוספת צריכה ב' ככרות. ויש לעיין היכן היסוד לזה להצריך לחם משנה אפי' בסעודה חמישית ויותר.

והנה בר"ן ובמרדכי בשבת הביאו דעת ר"ת [והוא בתשו' בספר הישר] וכתב ר"ת ז"ל דנשים חייבות בג' סעודות וכן נמי לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפינן [ברכות דף כ ע"ב] מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה ובכלל זה הוי כל חיובי שבת עכ"ל. ובדעת ר"ת יש ליישב דס"ל שאין

לחם משנה מחיובי השבת ממש, אלא מצד נס שקרה בשבת ומ"ש שאף הן היו באותו הנס, שזכו אז ללחם משנה.

וי"ל שיש נ"מ לדינא בין ר"ת והר"ן הנ"ל, שלדעת ר"ת שהוא זכר לנס, יתכן דלשיטתי אזיל בזה דס"ל בברכות מ"ט: [ע' תוס' ורשב"א שם] דלא בעינן פת כלל בסעודה שלישית, דהואיל והוא זכר לנס סגי בזכר כל דהו עכ"פ לסעודה ג' ויוצא במיני תרגימא [וע' בתוס' פסחים ק"א. שב' סעודות הראשונות הם העיקר] אכן לדעת הר"ן יתכן שהוא מחיובי השבת וילפי' לה מקרא יתירא ד"לחם משנה" [הואיל וכבר כ' שני העומר לאחד] ויתכן לבאר בזה גדר חיוב שבת בזה, שכל סעודת שבת מחייבת ב' לחמים מצד חשיבות סעודות אלו דשבת.

ויש לבאר שגם דעת הרמב"ם כן שהוא מחיובי השבת כלומר מדיני סעודות השבת ולא מזכר לנס גרידא, שכן בהל' שבת הביא מדיני כבוד שבת וחיוב ג' סעודות השבת כמ"ש חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וצריך להזהר בשלש סעודות אלו שלא יפחות מהן כלל ע"כ. ומדבריו בהמשך משמע, שכשם שנקבעות סעודות אלה על היין כך צריך לחם משנה וז"ש וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים. ולכן בעינן ג' סעודות בלחם משנה מצד קביעות וחשיבות דין סעודות שבת. וס"ל להרמב"ם שלחם משנה הוא מחיובי כבוד השבת כנ"ל. וחייב בג' סעודות חשובות וממילא בעינן לח"מ בכל סעודה דחיובא. וע' בטור סי' רצ"א בשם הר"י כיון דילפינן ג' סעודות מג"פ היום דכתיבי גבי מן צריך לעשותה בפת ע"ש - וס"ל להרמב"ם דהואיל ובמן [דמשם ילפי' ג' סעודות כנ"ל] כתיב לחם משנה, צריך לעשות שלשתן בלח"מ. ולכך מביא זאת הרמב"ם בהל' שבת שהוא מצד כבוד שבת כנ"ל.

אכן מלבד זאת יש דין נוסף מדיני הבציעה והיינו שיבצע על כפול מבחול, ויתכן שמקורו מתנחומא שהביא תשובת הרשב"א ח"ז סי' תק"ל [ובס' האורה לרש"י] וכתב בתנחומא כל מילי דשבת כפול שני כבשים, כו' לחם משנה. זכור ושמור. וע' רבינו בחיי כאן שכ' [שבתון שבת קודש לה' מחר. על דרך הפשט כפל שמו של שבת כי כן עניני כל השבת כפולים] ולפי"ז יש מקור ללחם משנה בכל סעודה שהוא כפול מבחול. שאם אוכל סעודות יתירות גם בהם יש דין לחם משנה. [והוא מצד דין ברכת המוציא בשבת מהא דגמ' חזינא ליה לרב כהנא דנקט תרתי ובצע חדא אמר לקטו כתיב דהיינו אחיזה בשעת ברכה. שהוא מדיני הבציעה.

וי"ל שהוא שכתב הרמב"ם בהל' ברכות מצוה מן המובחר לבצוע ככר שלימה וכו' בשבתות ובימים טובים חייב לבצוע על שתי ככרות ושם מיירי בדין בציעת הפת. ומוכן למה הוצרך הרמב"ם להביא זאת פעמיים, שבהל' ברכות לא כתב מספר אלא כתב שבחול בוצע על אחת ובשבת על שתיים קאי על כל סעודה שיאכל בשבת שיבצע על כפול מבחול. ומדמיירי בהל' ברכות בחשיבות סעודת שבת יותר מבחול הזכיר שם בהל' בציעת הפת גם חיוב פרוסה גדולה בשבת יותר מימי החול.

אמנם בהלכות שבת הביא מדיני סג' סעודות השבת שמחויב בהם בלח"מ מחמת קביעות סעודות השבת שמחויב בהם.

נמצא כאן ג' דרגות, לדעת רבינו תם הוא זכר לנס גרידא, ואינו דין בסעודות שבת, סגי בלח"מ בב' סעודות העיקריות להזכיר הנס ובסעודה שלישית סגי במיני תרגימא.

אכן לדעת הרמב"ם והר"ן הוא מדיני השבת לכן לכן מכיון שחייב בג' סעודות חשובות וקבועות על היין חייב ג"כ בשלשתן בחם משנה לקבוע עליו סעודה. אולם מצד כפילות שבת מבחול, שנלמד מתנחומא הנ"ל, נולד ענין חדש והיינו שאם ירצה לאכול סעודה יתירה מלבד הסעודות המחוייבות, ג"כ חייב בלחם משנה, וכמ"ש המגיד משנה בשם הגאון, וכ"כ כמה ראשונים וכפסק הרמ"א בסי' רצ"א.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

קריעת ים סוף - תחילת הרמת קרן ישראל, וכיבוש הארץ על

ידם

בכתוב המדבר על יציאת מצרים נאמר (דברים כו ח): נאמר ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים: ובמדרש דרשו וכן אומרים בהגדה של פסח במורא גדול זה גילוי שכינה (שמות יד לא) כמו שנאמר וירא ישראל את ה' הגדולה.

ותמוה שהרי הפסוק מתיחס אל יציאת מצרים "ויוציאנו" שהיתה על זמן יציאת מצרים קודם קריעת ים סוף, ואילו ומורא גדול הוא בזמן קריעת הים שאז אמרו ישראל זה קלי ואנוהו, וא"כ יקשה מדוע הוכנס בזמן יציאת מצרים פסוק הקשור לקריעת ים סוף, ולכאורה עירוב תחומין שנינו כאן.

וביאר בעל העקידה על הגדה של פסח וז"ל ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמורא גדול וגו' ובמורא גדול זה גילוי שכינה וכו' כלומר בקריעת ים סוף היה גילוי שכינה כי ראתה שפחה הים מה שלא ראה הנביא, כדאיתא במכילתא בשלח, ועד העת ההיא היתה אימת רשות מצרים על על ישראל ובנס קריעת ים סוף נחשב כאילו ביום ההוא יצאו ממצרים.

ומבואר מדבריו שאף שיציאת בני ישראל ממצרים היתה שבוע קודם שנקרע הים, וכבר לכאורה יצאו מעבדות לחירות לפני כן, מ"מ היציאה מעבדות לחירות היתה בפועל בזמן קריעת ים סוף, שרק בשעת קריעת ים סוף ירדה אימת מצרים מעל ישראל, ורק לאחר מכן ראו את אלוקי ישראל ואמרו שירה

וביאר דבריו, שבאבן העזרא בפרשתינו הקשה (שמות יד יג): וז"ל: יש לתמוה, איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם, ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם?. היינו שהרי היו גם חמושים כמבואר ברש"י ומה להם ולירא. ותרץ: כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו, והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה. הלא תראה כי עמלק בא בעם מועט, לולי תפלת משה היה חולש את ישראל.

מעתה יבארו דברי העקידה, שקודם קריעת ים סוף עדיין פחדו ישראל מפני המצרים והיתה אימת מצרים עליהם וכפי שמתבאר מדברי האבן עזרא שהרגישו כעבדים ליד אדוניהם, אמנם רק אחר שראו ישראל שטבעו מצרים בים סוף, היינו שטבעו אדוניהם שוב נשתחררו מעבדותם ונעשו בני חורין ואז אמרו שירה.

ולפי יסוד זה, שנעשו ישראל בני חורין רק בקריעת ים סוף יבואר, מה שאומרים בתפילה "מלכותך ראו בניך", והמשמעות של "ראו" בניך, נאמר במדרש (שכל טוב פרשת בשלח): ר' אליעזר אומר ראתה שפחה על הים מה שלא ראו יחזקאל וישעי', שנא' וביד הנביאים

אדמה (הושע יב יא), שלא היו רואין אלא מתוך מראות, שנאמר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים (יחזקאל א א), ומתוך שראו שרפים וחיות הקודש מימין ומשמאל, לפיכך לא היו מכירין כבוד יוצרם, אבל כשנגלה הקדוש ברוך הוא על הים לא נגלה עמו לא מלאך ולא שרף ולא חיות הקודש, לפיכך רואין בראיית נשמה ובראיית הלב ומכירין כבוד יוצרם דומה להם כאילו רואים בעיניהם, ואפי' עוללים ויונקי שדים היו רואין כבוד יוצרם, ומראין אותו באצבע, ואומרים זה אלי, וכן יהא לעתיד, שנא' ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה וגו' (ישעי' כה ט):

וביאור המדרש הוא, שאחר שירדה אימת מצרים מעל ישראל, שלא היתה אימת בשר ודם עליהם, נסתלקו מהעבדות שבהם, ושוב היו פנויים ונעשו מרוממים "לראות" את מלכותו ה' במלא הדרה ואמרו שירה, אכן קודם לכן מציאותם היתה שהם עבדי מצרים ולא יכלו לראות.

ויש להוסיף עוד בזה, שבהגר"א באדרת אליהו בדברים שכתב ויהי בישרון מלך, כי ארבעה פעמים קבלו ישראל את מלכותו עליהם, אחד בים בים כתיב שמות טו ב זה אלי ואנוהו וגו' ה' ימלוך לעולם ועד' וזה שאמר ויהי בישרון מלך' והוא שאמרו ה' ימלוך לעולם ועד'.

וביאור דברי הגר"א הוא שבתפלה אנו אומרים "ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל לך ענו שירה, ומבואר שבשעת קריעת ים סוף היה קבלת המלוכה ברצון, ועל זה ביאר הגר"א שבשעת קריעת ים סוף קבלו ישראל מלכות ה' עליהם והוא שאמרו "ה' ימלוך לעולם ועד".

וביאור הדברים שאחר שנשחררו מכבלי העבדות של מצרים בזמן קריעת ים סוף, שוב יכלו לקבל מלכות הקב"ה ברצון.

وهוא כדברי בעל העקידה שלעיל, שגילוי שכינה היה מזמן קריעת ים סוף ואז קבלו מלכותו עליהם.

קריעת ים סוף תחילת כיבוש הארץ על ידי ישראל

אמנם נראה, מלבד שנעשו בני חורין באותו השעה, לא רק גרם לכך שקבלו מלכות ה' עליהם, מלבד זאת עצם הדבר שנעשו בני חורין גרמה שאימת ישראל נפלה על אומות העולם וכדלקמן.

שבשירת הים חלק מן השירה שיבואו ויכנסו ישראל לארץ ישראל.

וכפי שאמר בפסוק (שמות טו יג): "נהלת בעזך אל נווה קדשך". וכתב הרשב"ם. מנהל אתה את ישראל עכשיו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען שהוא נווה קדשך: הרי שמבואר שתכלית מעשה קריעת ים סוף הוא "כדי להכניסם" לארץ.

וכן מתבאר מעצם השירה עצמה שלאחר מכן אומר משה רבינו "תבאמו ותתאמו - נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נאמר תביאנו הרי שתכלית קריעת מתקשר עם הכניסה לארץ.

וכן הוא בפסוק "נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוה קדשך, וביארו המפרשים שהולך או על ארץ ישראל או על בית המקדש.

וצריך ביאור מה אירע בקריעת ים סוף שהוא הגורם לכניסתם לארץ.

וביותר צריך להקשות שהרי את ארץ ישראל יצטרכו בעתיד לכבוש את הארץ, מה שלא אירע עתה, וא"כ איזה קשר יש בפועל לקריעת הים לבין הכניסה לארץ ישראל.

ואשר יראה בזה שבפסוק שלאחר כן נאמר "שמעו עמים ירגזון".

ובמדרש נאמר (שכל טוב שמות פרשת בשלח טו יד): **שמעו עמים. כיון ששמעו אומות**

העולם כל הניסים הללו ושהקב"ה מגביה קרנן של ישראל ומכניסן לארץ, מיד ירגזון

ומבואר שמה שרגזו אומות העולם, שהקב"ה "מגביה קרנן של ישראל" ו"מכניסן לארץ".

ויבואר ש"מגביה קרנן של ישראל", הוא כפי המתבאר לעיל שהשתחררו מעבדות ונעשו

בני חורין, והשלב אחר כן ומכניסן לארץ ישראל הוא סיבת כעסם של ישראל.

וצריך להבין מה הכעס של אומות העולם בכך שיבואו אל הארץ.

אמנם הפשוט הוא על פי מה שמבואר שאמר הקב"ה שיאמר לבני ישראל בתחילת

גאולתם, שאחר ו"הוצאתי" ו"הצלתתי" ו"לקחתי", והתחנה הסופית הינה "והבאתי" שמות

ו ח : **והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב**

ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' :

ונמצא שהיות ישראל סגולת כל העמים והיותם העם הנבחר יתקיים בכך כשיכנסו לארץ

ישראל.

מעתה כשראו העמים את יציאת מצרים ובכך שנעשו עתה בני חורין כמתבאר שוב הרי

הורם קרנם באופן המוחלט, והרי הם העם המובחר שתכליתו הוא הכניסה לארץ ישראל

ארץ שהובטחה לאבות והיא הרמת קרן ישראל הכי גבוה שאפשר וכדלקמן.

שברש"י הראשון בתורה כתב "ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו,

שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם לכם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם,

כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, ונתנה לאשר ישר בעיניו, וברצונו נתנה להם, וברצונו

נטלה מהם ונתנה לנו.

הרי שמבואר שקבלת ישראל את ארץ ישראל, היא זאת הטענה הראשונה של אומות נגד

ישראל "ליסטים אתם". ומבואר שהכירו אומות העולם את חשיבות ארץ ישראל, ולכך

טענו ליסטים אתם.

^כ וכן מתבאר הקשר בין הקריעה לבין הכניסה לארץ, בחומש דברים, (כו פסוק ח - ט) : ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים: ובמדרש אמרו (מדרש תנאים דברים): כו ח: ובמורא גדול זה גילוי שכינה (שמות יד לא) כמו שני' וירא ישראל את היד הגדולה: והפסוק שלאחר מכן ט ויבאנו אל המקום הזה.

והמשמעות טענת אומות העולם, ומאידך "וברצונה נתנה לנו", שהנה ארץ ישראל עליה נאמר בכתוב (דברים יא יב): **ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:**

וברש"י שם כתב רש"י והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה:

ומבואר שארץ ישראל היא תמצית העולם והכל מגיע ומושפע ממנה.

דבר זה הכירו אומות העולם מאז ומעולם, ומכח זה טענו ליסטים אתם.

אכן בקריעת ים סוף נתברר מעלתם וחיבתן של ישראל שהם אלו הראויים לארץ ישראל. והיתה חלק היסודי שמחמתו אמרו ישראל לה' שירה על רוממותם לפני ה'.

ולזה יבואר הפסוק שאחר מכן, אחר שרגזו אומות העולם. "בגדול זרועתך ידמו כאבן. וכתב שם המדרש אחר כן:

בגדול זרועך ידמו כאבן. כיון שיצאו ישראל מן הים כינס עמלק את כל אומות העולם ואומר להם בואו ונעשה מלחמה עם ישראל, באותה שעה נתפלל משה ודממו כולן כאבן:

ויבואר, שכאמור נבע הרוגז נבע מהרמת קרנם של ישראל שנעשו בני חורין ומיד נכנסים הם לארץ ישראל. עצם הרמת קרנם של ישראל לקראת הכניסה לארץ היא קריאת תגר על כל אומות העולם, שישראל עליונים ומובחרים.

מחמת כך, מיד שיצאו מים סוף הביאה את עמלק לכנס את כל אומות העולם להלחם עם ישראל, ולכך עזרם הקב"ה ואז "ידמו כאבן" כאמור.

ובזה יבואר עוד דבר שבשעה שהגיעו המרגלים ששלח יהושע אל רחב. אומרת להם רחב למרגלים, והם מרגלים שבאים אחר ארבעים שנה מזמן קריעת ים סוף (יהושע ב ט): **ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל יושבי הארץ מפניכם "וכי נפלה אימתכם עלינו".** ובפסוק שאחר כן מבואר שהפחד היה "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים".

ומבואר שאומרת שני דברים שנתן ה' את הארץ וכי נפל פחדכם על כל העמים.

הרי שמבואר שקריעת ים סוף, היתה תחילתו של כיבוש הארץ, עצם קריעת הים גרמה לפחד ואימה אצל כל העמים, פחד שהיה קיים עדיין ארבעים שנה, "אימתכם, היינו גם עכשיו יש עדיין הפחד ממכם, ומחמת אותו הפחד "ה' נתן לכם את הארץ היינו שכבר הארץ בידיכם עוד קודם שנכבשה.

מעתה יבואר מה שהקשנו לעיל, והרי עדיין לא כבשו את הארץ, וא"כ מה לשמחה זו מה עושה.

אמנם אחר דברי רחב יבואר, ומבואר ששירת הים היתה תחילת כיבוש והכניסה לארץ שהיא כאמור מראה שישראל חביבים הם לפני המקום.

ודבר זה ידעו אומות העולם שהתכלית להרמת קרן ישראל הינה כיבוש ארץ ישראל, ומזמן קריעת ים סוף נחשב כבר שכבר קיבלו את ארץ ישראל והיא לב שירתם של ישראל לפני ה'.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

בקריעת ים סוף נשלמה יציאת מצרים באיכות

וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעֲה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹקִים
פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה. וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם סוּף
וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׁבִיעַ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם (יג, יז-יט)
המתבונן במקראי קדש יראה דגם לאחר יציאתם ממצרים היה עדיין חשש שמא ישובו
למצרים, והוא פלא גדול שהגם שהיו בגלות זה כמה וכמה שנים ונתייסרו עד למאד בצער
הנפש והגוף מ"מ לא היו עדיין מנותקים מהמקום הזה, עד כדי שהיו ד' חלקים מהם לא
היו חפצים לצאת, וכמו שכתב רש"י לעיל (י, כב) ולמה הביא עליהם חשך שהיו בישראל
באותו הדור פושעים שלא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים
במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו ע"כ, והם היו רבים מאד וכמו שפרש"י בפרשתן עה"פ
וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת
ימי אפילה, מכילתא עכ"ל.

ונראה מזה דגלות מצרים לבד מהעבודת פרך היתה גלות הנפש והשכל עד שלא הרגישו
כלל שהם בגלות, ובזה נפרש מה שאמר פרעה במכת ארבה בנימוקו על סירובו לשלח את
בני ישראל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן ה' עִמָּכֶם כִּי אֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם (י, י), וכונתו היתה לומר הרי אני רואה כי בני ישראל שרויים ברעה ומשוקעים
בעומק הגלות ואינם חפצים כלל לצאת ממצרים.

ובזה מדוייקים מקראי קדש כִּי אָמַר אֱלֹקִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה.
וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דהאי קרא
וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לנתינת טעם למקרא שלפניו אתי דכיון שרק אחד
מחמשה עלו ממצרים, הרי שרוב המכריע של כלל ישראל לא היה חפץ ביציאת ממצרים,
הרי יש חשש גדול פן העם הנותר שעלה ממצרים נדבק מהם מדעות אותם רשעים, וישוב
לשם אם יראה מלחמה.

*

כמה מבני ישראל יצאו ממצרים - ביאור הדברים

ובהקדמה זו יש לומר דגם אחר שיצאו ישראל ממצרים בגופם עדיין היה אצלם גרורות
ושייכות של טומאת מצרים אשר היה צריך להסיר מהם, ובזה נפרש מה דנחלקו תנאי
במכילתא וז"ל וחמשים עלו, אחד מחמשה, וי"א אחד מחמישים, וי"א אחד מחמש מאות,
דבאמת יש לומר דלא פליגי אהדדי, ואיירי באיכות היציאה, ומ"ד דס"ל אחד מחמשה הוא
כפשוטו דשאר הד' חלקים מתו בפועל בשלשת ימי אפילה, ומ"ד אחד מחמישים אתי לומר

דגם אלו שיצאו רק אחד מחישים היתה אצלם היציאה בשלימות הראויה ויצאו גם ממיצרי הנפש, ומ"ד אחד מחמש מאות אתי לומר דגם באותם שיצאו ממצרי מצרים היו דרגות ורק אחד מחמש מאות יצא לגמרי ונפרד מטומאת וחלאת מצרים והיו נעלים במדרגתם מאותם שהיו אחד מחמישים.

ובזה נבאר הסמיכות וְחַמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ וְאֵת לֹמֶר כִּי הִגַּם שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֵצְאוּ לְגַמְרֵי מִטּוֹמַת מִצְרַיִם כִּי אִם מֵעַטִּים, מִשֶּׁה רַבִּינוּ הִיָּה נִקֵּי לְגַמְרֵי וְלֹא הִיָּה אֲצֻלוֹ כִּלְל מִטּוֹמַת מִצְרַיִם אֲלֵא לִקַּח עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ יוֹסֵף הַצַּדִּיק נֹזֵר אַחִיו שֶׁהִיָּה מוֹפְרֵשׁ לְגַמְרֵי מֵעַנִּינֵי עוֹה"ז, וְזֶה הִיָּה כֹל הַמְטָרָה בִּיציאת מצרים לְצֵאת לְגַמְרֵי מִמִּצְרַיִם וְלִהְתַּנַּתֵּק מֵעֲרוֹת הָאָרֶץ.

*

מהות הד' כתות שהיו בים

והנה בעת שמצרים רדפו אחריהם נאמר וּפְרָעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְּבֹלֵי אֵינִי קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בַּמִּדְבָּר מֵה זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ בַּמִּדְבָּר. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ הַתִּיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסִּיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם. ה' יִלְחָם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרִישׁוּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֵה תִצְעַק אֵלַי דִּבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ (יד, י - טו).

ובמכילתא ובתרגום יונתן בן עוזיאל (יד, יג) ד' כתות נעשו לישראל על הים, אחת אומרת ניפול לים, ואחת אומרת נחזור למצרים, ואחת אומרת נעשה מלחמה כנגדן, ואחת אומרת נצווח כנגדן, זאת שאמרה ניפול לים נאמר לה הַתִּיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה', זו שאמרה נחזור למצרים נאמר לה כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסִּיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם, וזו שאמרה נעשה מלחמה כנגדן נאמר לה ה' יִלְחָם לָכֶם, וזו שאמרה נצווח כנגדן נאמר לה וְאַתֶּם תִּחְרִישׁוּן ע"כ,

ולאמור יש לפרש דהני ד' כיתות היו חלוקין באיכות יציאתם ממצרים, ואותה הכת שאמרה נתנה ראש ונשובה מצרימה, המה הנחותים שנשאר בהם עדיין טומאת מצרים, ויתכן שהיו מאותם אחד מחמשה שעלו, ואותם שאמרו נפיל עצמינו לים היו מעולים מהכת הראשונה, ויתכן שהיו מאותם שיצאו ממצרים באיכות עד שלא היו כי אם אחד מחמישים, אבל עדיין לא להם החוסן הנפשי להלחם עם מצרים ובראותם מלחמה נתיאשו, ואלו שאמרו נעשה עמהם מלחמה היו מאותם שיציאתם היתה בשלימות הראויה ולא היו כי אם אחד מחמש מאות, והם היו חפצים להלחם עם מצרים, וב' כיתות היו האחת בחרה בעשיית מלחמה ולכלותם, והאחת בחרה בלבבל אותם ולהבריחם, ופוק חזי שגם אותם ב' כיתות הרגישו במציאותם של המצרים ורצו לערוך עמהם מלחמה, אבל משה שהיה נבדל לגמרי לא היה לו עסק עמהם כלל, אלא ויצעק אל ה'.

אבל הקב"ה אמר לו **מֵה תִצְעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ**, ופרש"י למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת להאריך בתפילה שישראל נתונין בצרה עכ"ל, והפליאה ידועה.

ולהאמור י"ל כי רצון שמים היה להתנתק ולהתעלות לגמרי מטומאת מצרים, ועל כן לא עת להתפלל כי התפילה והבקשה מפחד של מצרים אשר רודפים אחריהם מורה על ישות וקיום המצרים והיא צרה גדולה, כי עיקר המטרה ביציאת ממצרים להתנתק מהם לחלוטין.

*

ביאור המחלוקת כמה לקו במצרים ובים

ובהקדמה זו יש לפרש עוד מה שמצינו שנחלקו תנאים (בהגדה של פסח) כמה מכות לקו במצרים וכמה על הים, ויש לומר דלא פליגי בכמות המכות, אלא באיכות המכות אשר באו לכלות הרע ולמגר קליפת וטומאת מצרים, וביצי"מ היה תחילת יציאתם בפועל ובקריעת ים סוף נשלמה איכות יציאתם, והכל היה בבחינות נגוף ורפוא שכפי השפלה וכיליון של מצרים כן נתרומו נפשות ישראל להטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה, ולרבי יוסי הגלילי במצרים לקו עשרה מכות וחמישים על הים, ורבי אליעזר אמר שכל מכה היה של ארבע והיינו שהמכה חדרה לד' חלקי הנפש של מצרים לכלות טומאתם ועל הים לקו מאתיים מכות לכלות טומאת מצרים לפרטי פרטים, ורבי עקיבא ס"ל שכל מכה ומכה היתה של חמש מכות זיכוך אחר זיכוך ועל הים לקו מאתיים וחמישים מכות ובכך ננאלו ישראל מטומאת מצרים לחלוטין וטוב להם בזה ובבא.

*

ביאור המזמור בַּיְצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

ובהקדמה זו שביציאת מצרים היה בבני ישראל מדרגות חלוקות באיכות היציאה, ובקריעת ים סוף נשלמה איכות היציאה כל אחד לפי מעלתו, יש לבאר מה שאמר דוד המלך **בַּיְצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזוֹ: הֵיְתָה יְהוּדָה לְקַדְּשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו** (תהלים קיד, א - ב), דיציאת מצרים היו מדרגות חלוקות, **בַּיְצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם** שיציאתם היתה ממצרים מבחינת עבדות מצרים, **בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזוֹ** שיציאתם היתה באיכות יותר, ובהזדככות יותר שנבדלו ונפרדו משפת העמים ומגלות הרוחנית, **הֵיְתָה יְהוּדָה לְקַדְּשׁוֹ** הוא בחינת נעלית יותר שביציאתם נתקדשו ונתקרבו לקדושה העליונה.

ומעתה יבואר כמין חומר המשך המקראות **הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֹר (שם ג)**, ובמדרש שוחר טוב ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה ינוס הים מפני הנס מן העבירה שנאמר וינס החוצה, אף הים נס מפניו שנאמר הים ראה וינוס ע"כ, ולהאמור כי בקריעת ים סוף נתעלו מאד בני ישראל והמדרגה שהיה למשה בעת יצי"מ שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו הגיעו עכשיו בני ישראל והים נקרע מפני ארונו של יוסף שנתעורר כוחו בחינת נזיר אחיו מופרש ומשולל לגמרי מן הרע, ובזה יבואר המשך הדברים **מֵה לָךְ הַיָּם כִּי תִנוֹס הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַיִת צֶאֱן: מִלְּפָנַי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלְּפָנַי אֵלֹהֵי יַעֲקֹב (שם, ה - ז):** והיינו כי הים וההרים וכו' היה מנוסתם לא

מחמת הפחד מהרע כי היו מנותקים לגמרי מהרע, אלא מלפני אדון חולי ארץ, וכמאמר הקב"ה למשה **מֵה תִצְעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ.**

*

רְמָה בָּיִם - יְרָה בָּיִם

ובזה יבואר שינויי הלשונות בשירה אֲזַי וְשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לֵה' פִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרִכְבּוֹ רְמָה בָּיִם (טו, א), ובהאי קרא כתיב רמה בים, מְרַכְבֶּת פְּרָעָה וְחִילוֹ יְרָה בָּיִם וּמִבְּחַר שְׁלָשׁוֹ טַבְעוֹ בָּיִם סוּף (שם, ד) ובהאי קרא כתיב ירה בים, ורש"י הרגיש בזה וז"ל כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום.

ולדרכינו דביציאת מצרים היו מדרגות חלוקות באיכות היציאה, נמצא דבקריעת ים סוף נתעלו כל אחד כפום דרגא דיליה, ואלו שיציאתם ממצרים היה גם באיכות בקריעת ים סוף נתרוממו מאד ואמרו **רְמָה בָּיִם** ועיקר הדגשתם לא היתה על איבוד השונאים כי אם על ההתרוממות שהיה עי"ז, ואלו הפחותים שיציאתם ממצרים לא היתה באיכות כי אם היציאה מעבדות, נמצא שבקריעת ים סוף באבוד רשעים נשלמה נקיונם והפרדותם מחלאת וטומאת מצרים והם אמרו **יְרָה בָּיִם** שהודו על אבוד רשעים וטביעתם בים ובכך נטהרו בני ישראל.

*

אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג

ובזה יבואר עוד מה דכתיב **אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אַחֲלֶק שְׁלָל תִּמְלְאֲמוּ נַפְשֵׁי אַרְיֵק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדַי (שם, ט)**, ובמכילתא אמר אויב ארדוף אשיג וגו' היה תחילת השירה אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

ולא אמור י"ל דבאמת היה מדרגות חלוקות ולאותם שהיו במדרגה גבוהה עיקר השירה היא הדביקות בה' והם לא הוצרכו להזכיר מחשבצ השונאים והצללתם מהם, ועל כן לא התחילה השירה מפסוק אמר אויב, אבל אלו שביציאתם ממצרים עדיין לא נטהרו מטומאת מצרים עיקר השירה היא ההצלה נהאווייבים והאי קרא דאמר אויב וגו' היא תחילת השירה.

*

שִׁירַת הַנְּשִׁים רְמָה בָּיִם

ומעתה מה טוב ומה נעים דבשירת הנשים כתיב **וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אָחוֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כָּל הַנְּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת. וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לֵה' פִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרִכְבּוֹ רְמָה בָּיִם (שם כ - כא)**, ודוק שהשבח הוא רְמָה בָּיִם לשון התרוממות, כי הנשים במצרים היו נעלות במדרגתן ובזכות נשים צדקניות נגאלו ממצרים (סוטה יא:), ולהם הגאולה בקריעת ים סוף היתה נעלית יותר ועל כן אמרה להם מרים **רְמָה בָּיִם.**

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

שירת הים

אָז יְשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ יֵאמֹר אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאָה גָאָה
סוֹס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בָּיָם. עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵ-לֵי וְאַנְוָהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמְמָנְהוּ
(טז, א- ב)

יש להתבונן בפסוקים אלו:

א. מה שאמרו "אז ישיר". בלשון עתיד, ואף שרבותינו דרשו בזה רמז לתחיית המתים, יש להבין לפשוטו של מקרא.

ב. כיון שעם ישראל שרו יחד עם משה למה אמר "אז ישיר". שלכאורה היה צריך לומר 'ישירו'.

ג. עוד יש להבין מה שאמר "את השירה הזאת". שלכאורה תיבות אלו מיותרות.

ד. גם מה שאמר "ויאמרו לאמר". שלכאורה תיבת 'לאמר'.

ה. עוד יש להתבונן בשירת הים שנאמרה בלשון יחיד כדוגמת 'אשירה'. 'לי'. ועוד. ולמה לא נאמרה בלשון רבים.

ו. יש להבין כפילות הלשון "גאה גאה".

ז. עוד יש להבין מה שאמר "סוס ורוכבו רמה בים". שלכאורה היה צריך לומר בלשון רבים "סוסים ורוכביהם".

ח. עוד יש להבין שבתחלה הודו בשם ה' מלא "אשירה לה". ואח"כ אמרו בב' אותיות "עזי וזמרת יה".

ט. עוד יש להתבונן מה שאמרו "זה א-לי ואנוהו". "אלהי אבי אמר וארוממנהו".

כל ישראל זכו לרוח הקודש

וביאר רבינו^{כא} האלשיך זיע"א: שעם ישראל שמעו ממשה רבינו שהים עתיד להיקרע בפניהם, ולכך נכנסו לים עוד קודם שנקרע, מאותו הזמן החליטו כולם לשיר עם משה רבינו לה' על הנס הזה, ומתוך כך זכו כולם לרוח הקודש שכיוונו כולם לומר אותם התיבות אות באות.

ולזה נאמר "אז ישיר". כי מהרגע שנכנסו לים כבר התוועדו כולם לומר שירה. ובזה מבואר מה שאמר הכתוב "את השירה הזאת". להוכיח שזכו כולם לרוח הקודש, שאל"כ איך יתכן

^{כא} רבינו כותב כמה ביאורים על כל שאלה, ובחלק מהיישובים מיישב כמה השאלות בבת אחת, ובחלק לא.

שכל ישראל ששים ריבוא אנשים כולם שוררו יחד את השירה הזאת בזה הסגנון ובלי שינוי זה מזה.

והיה מקום לומר שמשה רבינו הכין אותם אל הדבר, דהיינו שאמר להם תחילה את המילים, ואח"כ אמרו איתו מילה במילה, לזה הוסיפה תורה "ויאמרו לאמר". דהיינו שלא שמעו קודם שום דבר ממשה, אלא היו אומרים תיבה תיבה אחת ולא היו יודעים מה יאמרו אחריה, רק היו באומרם מייחלים לו יתברך ישים בלבם לאמר מה שיאמרו אחריה, וזהו אומרו ויאמרו לאמר, ורוח קדשו יתברך היה שם בלבם תיבה אחר תיבה.

שירת 'היחיד' להקב"ה

והנה לכאורה במה שכל אחד מישראל שר להקב"ה יש בזה חשש גאוה, שהרי הקב"ה רם על כל העולמות, והאדם הוא עפר ואפר. ולזה אמרו "אשירה לה' כי גאה גאה". שלמרות שהקב"ה רם ונשא מעל השמים ושמי השמים, מ"מ ירד בכבודו ובעצמו לקרוע את הים, ולהעניש סוס ורוכבו שהם חומריים, ולא עשה הדבר ע"י שליח, שזה מענוותו יתברך, א"כ כ"ש שיש בענוותו לקבל את שירנו.

ועוד פירש רבינו: מה שנאמר: "ויאמרו לאמר". שעם ישראל אמרו אחד לשני שבאמת אין לכל אחד זכות לשורר לפני הקב"ה, ואמנם בזכות שהם רבים שעושים את המצווה יחד הקב"ה יקבל שירתם. ואמנם לפי"ז היה צריך לומר נשירה לה' שהוא לשון הצטרפות לרבים, אך הם אמרו 'אשירה' לומר שהקב"ה למרות זאת החשיב את שירת היחיד. שהרי "סוס ורוכבו רמה בים". שלכאורה היה צריך לומר "סוסים ורוכביהם".

אמנם כיון שהקב"ה הראה לכל אחד ואחד מישראל את הגוי שהצר לו איך הוא נוקם בו (זוהר נג ע"א). וגם כל אחד ננקם בו לפי חומרת מעשיו, כמו שאמרו רבותינו רשעים שבהן היו מטורפין כקש, הבינונים כאבן, הפקחין שבהן צללו כעופר. ואם לסוס ורוכבו הקב"ה עשה דין בפני עצמו כפי פרטות מעשיו. נמצא, שכל אחד מישראל חשוב לפניו, שהרי מכה לכל אחד שהיצר להם לפי פרטות מעשיו ואם כן גם השירה צריכה להיות לכל אחד ואחד בפני עצמו.

עוד פירש רבינו: לבאר מה שאמר "סוס ורוכבו רמה בים". כי 'סוס' חוזר על המצרים ואילו 'רוכבו' חוזר על 'השר' של מצרים שנסע עליהם כרוכב על סוס להתקומם על ישראל. ושניהם הקב"ה רמה בים. ועם ישראל ראו שהקב"ה לוקח נקמת מאת עם מצרים ושרו. לזה אמרו "גאה גאה" כיון שאין השר נחשב לפניו יתברך רק כאחד העם. אם כן זה יורה כי גאה גאה מעלה מעלה על כל המדרגות עד אין מספר. כי לגדולתו אין קץ, על כן אין לפניו הפרש מזה לזה.

ועוד יש לבאר עפ"י מה שאמרו חז"ל (סוטה יא:): שהתינוקות היו נולדים בשדות, והקב"ה פותח הארץ ובולען, ומוציא לכל אחד שני סלעים. שיינק מאחד דבש ומאחד חלב. והיה כל אחד במקומו רואה לפניו בחור צח ואדום המאכילו ומגדלו. ולכך כשנקרע הים הם הכירוהו תחלה שראו שכינתו כבר. ולזה אמרו בשירת הם "זה אלי". שראיתי כבר. (רש"י שם).

ובזה יש ליישב הטעם שאמרו שירה בלשון יחיד, כי לכל אחד ואחד זכה שהקב"ה היה מתראה אליו בצור החלמיש ומאכילו ביחידות, ולא התגלה לרבים בבת אחת. וזה שאמרו "זה אלי ואנווהו". דהיינו שזכו שהקב"ה יחשיבם להיות לו לנוה ומדור שישרה בי שכינתו כל אחד ביחידות, ואמנם הטעם שזכו לדבר זה הוא בזכות "אלהי אבי". דהיינו זכות האבות הקדושים, שזכו שכל אחד מהם הקב"ה נקרא 'אלהיו' ביחידות, ולא שנקרא אלוהי האבות בכללות. ולכך גם לגבי השירה לה' "וארוממנו". דהיינו שמתוך זה זכו שכל אחד ישיר ביחידות להקב"ה.

שירת ישראל - ושירת המלאכים

הנה אמרו חז"ל (ש"ר כג, ח) עה"פ "קדמו שרים אחר נוגנים". (תהלים סח, כו). כיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה אמר להם הקב"ה יקדמו בני תחלה, הה"ד אז ישיר משה, 'אז שר'. לא נאמר אלא אז ישיר. שהקב"ה אמר ישיר משה ובני ישראל תחלה. וכן דוד הוא אומר "קדמו שרים". אלו ישראל שעמדו על הים דכתיב אז ישיר משה, "אחר נוגנים". אלו המלאכים.

ויש להתבונן מדוע המלאכים היו צריכים לומר שירה על הנס שנעשה לישראל, ומה להם ולנס שלהם. וביאר האלשיך שבזמן שהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים, לא היה זה רווח והצלחה רק לבני ישראל, אלא גם לכל פמליא של מעלה, וכמו שמבואר בכתוב "והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים". (שמות ז, ד). שלכאורה יש כאן כפילות בכתוב 'צבאותי' - 'ועמי'. וביארו חז"ל שהם מלאכי מעלה, שהיו במצרים עם השכינה שגלתה עם ישראל. והיות עיקר יציאת מצרים היה בקריעת ים סוף, כמו שנאמר "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים". וכיון שאז היה גמר ההצלחה, חלה החובה על עם ישראל ועל פמליא של מעלה להודות כי אלו ואלו יצאו ממצרים, וגזרה חכמתו יתברך שכם ישראל יקדמו וישירו תחלהכב.

ולפי"ז יש לומר שמתיבות "אז ישיר משה". עד מה שנאמר "אשירה לה' כי גאה". אינו מדברי המשוררים אלא מדבריו של הקב"ה. ותיבת אז' באה לומר שמאחר ועם ישראל זכו להשגה רוחנית שאפי' בגופם ונפשם השיגו השגת מלאכים לראות ברוחניות. מצא מקום הוא יתברך לומר, שבני שמושה ובני ישראל ישירו קודם למלאכי השרת את השירה הזאת לה'. ולפי זה יתפרש "ויאמרו לאמר". שהם אמרו אחד לשני על הזכות שהם קודמים למלאכי השרת בשירה זו.

טעם להקדמת ישראל למלאכים

והנה בטעם שהקדים הקב"ה את עם ישראל למלאכים, כתב רבינו כמה טעמים, שרמוזים בתוך שירת ישראל.

^{כב} רבינו מאריך בביאור ב' נושאים אלו. בפרשת וארא שגם המלאכים היו בגלות וגם הם יצאו ממצרים. ובפרשתנו מדבר על גמר ההצלחה בקריעת ים סוף שאז זכו לראות בעיני בשר מפלת השר הרוחני. כמש"כ "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים".

א. מה שאמרו כי "גאה גאה". לומר שאע"פ שהקב"ה רם על כל העלמות, מכל מקום "סוס ורוכבו רמה בים". שכל זה היה לצורך עם ישראל בלבד, [וכפי שהתבאר לעיל]. שאילו לצורך להציל פמליא של מעלה לא היה צריך לעשות נס זה, וא"כ ראוי הוא שעם ישראל יקדמו למלאכים בשירה.

ב. ועוד טעם שעל עם ישראל לקדום למלאכים, שהרי בזכות שעם ישראל ניצלו ממצרים, ממילא גם המלאכים ניצלו, כי עיקר חיות כל העולמות וקיומם תלויים בעם ישראל. ועל ידי מה שהקב"ה הציל את עם ישראל ממילא נהיה קיום לב' העולמות, ולכן לנו יאות לשורר ראשונה.

ובזה יש ליישב מה שבתחילה החלו להודות בשם ה' מלא "אשירה לה'". ואח"כ אמרו בב' אותיות "עזי זמרת יה". שאמרו חז"ל (מנחות כט:): שהעולם הזה נברא באות ה"א ועוה"ב נברא באות יו"ד. וזה מה שאמרו: עוזי - שהעוז שהראה הקב"ה בהציל אותי. וזמרה - וכן מה שמייחס את השירה אלי, י"ה - מרמו בשם זה שהוא קיום כל העולמות. ויהי לי לישועה - כי כל עיקר התשועה לא הייתה בשביל המלאכים כי אפילו מה שהיו פמליא של מעלה במצרים לא היה כי אם בשביל ישראל, ובצאתנו יצאו. ואם כן, אין עיקר השירה אלא לנו. כי אנו הנושעים בעצם, ואגבן יצאו הם.

ועוד יש לומר שכיון שב' העולמות נבראו בשם י"ה, וא"כ מן הראוי היה שהקב"ה יגאל אותם רק בשמות אלו. ואמנם הקב"ה הראה חיבתם של ישראל וגאלם בשם מלא, ובזה יש לפרש מה שאמרו "עזי זמרת יה ויהי לי לישועה". דהיינו שלמרות שהקב"ה יכל לגאלנו רק בשם י"ה, למרות כן ויהי לי שה"ש שהזכרתי קודם לישועה, שגאלנו בשם מלא. וכל זה להראות חיבתם של ישראל וא"כ מן הראוי שיקדמו למלאכים.

ג. ועוד הוסיפו ואמרו "זה אלי ואנוהו". שכיון שזכו כל ישראל להביט אל האלהים ולומר זה כמורה באצבע. (סוטה יא:): משא"כ מלאכי השרת שאומרים איה מקום כבודו. ועוד אמרו ושראתה שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הכהן. לזה ראוי לנו לקדום למלאכים.

ד. ועוד במה שאמרו "אלי". הרי שהקב"ה מכנה את שמו עליהם, משא"כ על מלאכי השרת אין הקב"ה מכנה שום מלאך ליקרא אלהי מיכאל ודומה לו.

ה. ועוד אמרו "זה אלי ואנוהו". שידעו ברוח הקודש שהקב"ה ישרה שכינתו בתכם ממש ויזכו להיות מדור ומשכן אל השכינה. וזה אומרם 'ואנוהו' שאהיה לו נוה שידור בי, מה שלא עשה כן למלאכי השרת. אלא אדרבה הניח עולם המלאכים ונתאוה משברא העולם להיות לו דירה בתחתונים באדם ממש כמדובר.

והוסיף על זה ראייה מוחשת במה שאמרו "אלהי אבי". ש בפירוש אמר הקב"ה בתורתו שהוא אלהי אבי. באומרו "ויקרא לו אל אלהי ישראל". (בראשית לג, כ). מה שלא נמצא כן לשום מלאך. ואף שנקרא 'אלוהי הצבאות'. אינו דומה, כי שם זה שם הכולל, ואילו ביעקב אבינו קרא כן על שם היחידי.

וזה שהוסיפו "וארוממנהו". כי השירה שאנו שרים לפני הקב"ה תחשב לרוממות לפניו. ולא להפך. אף שאנו בשר ודם חומרניים, אנו קודמים למלאכים.

אלוהי אבי - זכו לשירה בזכות אברהם

עוד הוסיף לבאר עפ"י מה שאמרו חז"ל (ש"ר כג, ו) אמר רבי נחמיה לא זכו ישראל לומר שירה על הים אלא בזכות אמנה שנאמר ויאמן העם וכתיב ויאמינו בה'. ואמר רבי שמעון בר אבא בשביל האמנה שהאמין אברהם להקב"ה שנאמר "והאמין בה'". ממנה זכו ישראל לומר שירה על הים שנאמר אז ישיר משה, הוי תשורי מראש אמנה.

שהנה ב' דברים זכו אבותינו בקריעת ים סוף. א: שהקב"ה נגלה אלהם בכבודו והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. ב: שכל אחד מישראל זכה לרוח הקודש ואמרו שירה.

ובזה יש לפרש מה אמרו "זה אלי ואנווהו". דהיינו שהסיבה שזכו לראות את הקב"ה היום זה בזכות 'ואנווהו'. דהיינו על שם העתיד שיקבלו את התורה ועל ידי זה היו נאים לה'. וכמו שהוא יתברך נאה לי כן אהיה אני נאה לו. וכמו שאמרו חז"ל (שוח"ט כד צג) 'יש נאה ללבשו, ויש שלבושו נאה לו'.

אבל על הזכות השניה שזכו לומר שירה, אינה משום העתיד, וגם לא בזכותם, אלא בזכות "אלוהי אבי". כמו שאמרו חז"ל שבזכות אברהם אמרו השירה.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס

השביעית

עניני ט"ו בשבט

לע"נ אאמו"ר הגאון הצדיק רבי שלו' בן ציון ב"ר שמואל פלמן, נלב"ע י"ב שבט תשע"ה במעלת היום דט"ו בשבט, בפשוטו אינו כי אם סימנא בעלמא, לידע מנין השנים לכל הלכות זרעים, [שמנין השנים לפירות האילן מתחלפת בט"ו בשבט, הן לענין שאין מעשרין משנה לחברתה (דהיינו פירות שחנטו קודם ט"ו על פירות שחנטו לאחר ט"ו שבט, אפי' באופן שזה אותו שנת מעשר) והן לענין סוג המעשר, דבשנים א.ב.ד.ה. נוהג מעשר שני, ובשנים ג.ו. מעשר עני, וּבפירות האילן אזלי' בתר חנטה, ולפיכך כל שחנטת הפרי היה קודם ט"ו שייך לשנה הקודמת, וכל שהחנטה היתה אחר ט"ו בשבט שייך כבר לשנה הבאה, מלבד מאתרוג שאף דר"ה למעשר הוא ט"ו בשבט מ"מ השלב הקובע בו הוא לקיטתו מן האילן כירק, ולענין פירות הדר (תפוז אשכולית לימון וכיו"ב) נסתפק החזו"א (שביעית סי' ז' ס"ק ט"ז) אם דינם כאתרוג שהולכים בו אחר לקיטתו, והן לענין ערלה (שאם נטע קודם ט"ו באב, אז לאחר שנתיים וארבעים וארבע ימים בלבד + הימים שעד ט"ו בשבט), ולענין שביעית איכא פלוגתא רבותא אם ט"ו בשבט הוא ר"ה או א' תשרי, ויתבאר במקו"א], אך לבני אדם אין בו כלום.

אולם מצינו דינים מחמת שיום זה הוא ראש השנה לאילנות, עי' סי' קל"א סעי' ו' שאין נפילת אפים ביום זה לפי שהוא ר"ה, עי' סי' תקע"ב סעי' ג' שאין מתענים בו לפי שהוא ר"ה, ובב"י הוסיף דהוי כמו כל ארבעה ראשי שנים הם, ובפשוטו הכוונה דדינו כשאר ד' ר"ה השנויים במשנה שאין אומרים בהם תחנון ואין מתענים בו, אולם הגר"א בסי' קל"א אות י"ג 'זכמו כל ד' ר"ה שהן יום טוב', והדברים צ"ב מה יש ביום זה יותר משאר ימים עד שנחשיבו כיו"ט.

[ובדמשק אליעזר (שם) כתב לבאר כוונת הגר"א במש"כ 'זכמו כל ד' ר"ה שהן יום טוב', דלא קאי אמתני' דריש ר"ה, לפי דשם א' אלול וא' ניסן אינם יו"ט משום ר"ה, אלא למתני' בדף ט"ז ע"א ברבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון וכו' ובחג נידונים על המים, והיינו שעצם המשפט מביא קרבת אלקים, ועל זה היו"ט. אך אכתי צ"ע אמאי ט"ו שבט חשיב יו"ט, הא על הפירות דנין בעצרת ולא בט"ו בשבט].

ביטור ברקת' להגה"ק רבי חיים הכהן זצ"ל תלמיד מהרח"ו זצוק"ל סי' תרע"ב כתב, דביום זה (ט"ו בשבט) נפתחים אוצרות השמים להריק על העולם שפע רב בכל עניני 'פירות' רוחניים וגשמיים כאחד, והוא נקרא ראש השנה לאילנות, ודייקו בזה נקרא ר"ה לאילנות בלשון רבים, ולא ר"ה לאילן, לרמז שהוא ר"ה זמן שפע גם לבני אדם כמש"כ

(דברים כ', י"ט) כי האדם עץ השדה. [והאי דמיון שבין אדם לעץ השדה, כתב המהר"ל (נצח ישראל פ"ז) כי העץ מוכרח להיות מחובר למקור שורשם במעבה האדמה, ואם ינתקו אותו מן השורש יאבד את חיותו וייתבש, כן הוא האדם, אך בהיפוך מן הצומח שהוא למעלה ושורשו למטה באדמה, והאדם נמצא למטה בזה העולם ושורש נשמתו נטועה בגבהי מרומים, ועליו להיזהר ביתר שאת ועוז שלא לנתק מן השורש העליון ויהיה קשור לאביו שבשמים, כי אם חלילה ינתק משורש הקדושה יאבד הנשמה לגמרי. ויש שפירשו שהכוונה שכמו עץ שהוא גדל ביופי ובהדר מ"מ אם אינו נותן פירות הוא 'אילן סרק' ואינו נחשב לכלום, כן האדם אם אינו עושה פירות דהיינו תורה ומעשים טובים הרי הוא כ'סרק'. ויש שפירשו שהדמיון לעץ השדה, עפ"י הגמ' בריש מועד קטן שבפעולת השקאת האדמה יש ב' תכונות, והם ב' מלאכות לחיוב, האחד הוא מלאכת חורש - לרפויי ארעא, והשני מלאכת זורע - לצמוחי פירי, כן השקאת האדם ע"י מי התורה - אין מים אלא תורה, אף היא פעולתה בשתים, לרפויי ארעא - מעדנת את ההרגשים מרככת את הטבעים והמידות, וכמו שאמרו במו"ק (דף ט"ז ע"ב) כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת וכו', והפעולה השניה הנוצרת ע"י השקאת מי התורה, הוא לצמוחי פירי, שהתורה מגדלת ומרוממת את האדם, ובזה יובן היטב מה דדרשו חז"ל בתענית (דף ז' ע"א) דקראי 'כי האדם עץ השדה' קאי על תלמידי חכמים, והיינו שרק ע"י השקאת מי התורה הוא נמשל לעץ השדה].

ובשם החידושי הרי"ם שהוסיף בזה, דכיון דר"ה לאילנות הוא זמן התחדשות הפריחה והצמיחה בבריאה, א"כ הרי הוא ג"כ זמן התחדשות הפריחה והצמיחה בתורה בשפע רוחני של מעלה, שהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא, וההתחדשות בבריאה היא מכח ומחמת שיש התחדשות בתורה, ועל כן חידוש בשפע הטבעי מורה בהכרח על חידוש בשפע הרוחני. [ויש שפירשו עפ"מ ש"כ התוס' בר"ה דף כ"ז ע"א דלדינא קי"ל שבתשרי עלה במחשבה לברוא את העולם, ובפועל נברא בניסן, ולפ"ז יוצא דיום הראשון של הבריאה התחילה בכ"ה אדר, והזמן שנקבע לעיבור הוא ארבעים יום קודם, כמו שאמרו ארבעים יום קודם יצירת הולד אומרים בת פלוני לפלוני וכו', נמצא דבט"ו בשבט זה זמן העיבור שנקבע מה יהיה עם בריאת העולם].

איתא בתרגום שני (אסתר ג') איתא שבשעה שהפיל המן הרשע את הפור מחודש לחודש, נפל הפור על חודש שבט, נענה ואמר הלא בר"ח שבט (לב"ש) חל ר"ה לאילנות, לא אוכל להביא פרוענות לישראל בחודש זה ולא אוכל להשמידם אז, וכתב ע"ז בספר 'זכר דוד' להרה"ק רבי דוד זכות (מאמר ג' פצ"ז) דחזינן מזה דיום ר"ה לאילן מסוגל לעכב כל פרענות וכל רע מראשי עם קדוש.

והגרש"י בורנשטיין זצ"ל ביאר דברים נפלאים במהותו של ט"ו בשבט, דהנה ביום הזה מתגלה כל השפע של הגשמים שהתחדש בשנה זו, ולכן לענין מעשרות וערלה נקבע לפי מה שחנט ביום הזה, כי מה שחנט וצמח עד אז הוא מגשמי שנה שעברה דהיינו מן השפע של השנה הקודמת, אבל מה שחנט וצומח מכאן ואילך הוא מגשמי שנה זו. וכידוע דירידת גשמים היא גילוי של הארת פנים של מעלה, כמו שכתב רש"י עה"פ (תהילים ס"ז ב') 'יאר

פניו אתנו סלה' - להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר, והיינו כנ"ל דגשמים הם גילוי של פנים שוחקות. ואיתא עוד בתענית (דף ז' ע"ב) אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע, וברש"י (ד"ה ישועה): מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנוכר לישועה 'מתוך שעת רצון הוא' לישנא דקרא ויפרו ישע ואימתי בזמן שהשחקים יזלו צדק, רצית ה' ארצך במים, ע"כ.

נמצא דהגילוי של ט"ו בשבט שהוא הזמן שמתגלה שפע הגשמים של השנה החדשה, היא גילוי של הארת פנים - פנים שוחקות של מעלה. ולפ"ז מובן מדוע הוא נקרא יום טוב, דהנה הגר"א על מטבע התפילה 'שים שלום טובה וברכה' כתב שהוא מכוון כנגד ברכת כהנים, ו'טובה' הוא כנגד 'אר', וכדכתיב וירא אלוקים את ה'אור' כי 'טוב', רבים אומרים מי יראנו 'טוב' נסה עלינו 'אור' פניך ה' (תהלים ד', ז'). והיינו שפסגת הטובה היא הארת פנים של מעלה, פירושו של 'טוב' הוא 'אור' מלמעלה. וא"כ פירוש השם 'יום טוב' הוא יום של הארת פנים של מעלה. כל יום טוב והארת פנים שלו, פסח - ההארה של גאולת מצרים, עצרת - מתן תורה, ראש השנה - ה' אורי בר"ה, יום הכיפורים - לפני ה' תטהרו, חנוכה - קל ה' ויאר לנו, פורים - ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ועל דרך הזה בט"ו בשבט, שהוא יום ההארה של 'יאר פניו אתנו סלה' - להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר, ע"י הגילוי של שפע הגשמים.

ומאחר שיום זה הוא הארת פנים של מעלה להשפיע עלינו שפע ברכה, גשמי ברכה, א"כ ודאי שיש בו גם הארת פנים לתורה להתחדשות והתחזקות בהשגת התורה, ובספורנו עה"פ 'האר פניך ונושעה' כתב האר פניך - להביננו בתורה, והיינו שהבנה בתורה היא מכח האר פניך, וא"כ יום זה שהוא גילוי של הארת פנים של מעלה ודאי שהוא מסוגל להתחדשות בתורה ובהבנתה. ובאמת אנו מוצאים בתורה כי בראש חודש שבט החלה התחדשות מיוחדת בלימוד התורה, כדכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם, בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (דברים א, ג-ה), והיינו דתחילת ביאור התורה של משנה תורה החל בראש חודש שבט, והוא לפי שראש חודש שבט הוא זמן התחדשות באילנות, ולכן לדעת ב"ש הוא ר"ה לאילנות, וגם לדעת ב"ה השורש הוא בר"ח אלא שהגילוי בפועל הוא בט"ו, שהוא אמצע החודש ותוקפו. ובאמת שכל התחדשות בבריאה הוא ע"י ההתחדשות בדברי תורה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת דף קי"ד ע"א) מאי בנאים אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם, נמצא ביום זה שחל התחדשות הצמיחה בבריאה בע"כ שחל בו התחדשות הצמיחה בתורה, שהרי על ידו נעשה הצמיחה בבריאה, עכת"ד.

*

וראיתי דבר נפלא, דהנה המכות במצרים, ההבדל בין מכה למכה היה שלשים יום, (כ"ד יום להתראה וז' ימים למכה - שמו"ר ט', י"ב. וגם במכות שלא היה התראה היה ביניהם מרווח של שלשה שבועות, עי' דב"ר ז', ט'. וע"ע בעץ יוסף על מדרש תנחומא וארא י"ג), ולפי חשבון הזמנים יוצא, שאם מכת בכורות היה בט"ו בניסן, א"כ מכת חושך היה בט"ו

באדר, ומכה ארבה היה בט"ו בשבט. וכנגד זה נתן לנו הקב"ה ימים מיוחדים המסוגלים להכיר בטובה ובחסד ה' עלינו, כנגד מכת 'ארבה' שהכה במצרים ואכל את כל ירק העשב (הנשאר מהברד), וכמכה המתוארת בתורה 'העתירו לה' ויסר מעלי רק את המות הזה (שמות י', י"ז), העניק לנו את יום ט"ו בשבט, יום שבו האילנות מקבלות כח צמיחה חדשה, יום שבו אנו מודים על פירות האילן שניתן לנו כשפע רב על כל מיניו וסוגיו. וכנגד מכת 'חושך' שחל בט"ו באדר, נתן לנו את יום הפורים, שנאמר בו 'ליהודים הייתה אורה ושמחה', כנגד החושך בא האור. וכנגד מכת בכורות שהיה מיתה לכל כוחות הטומאה שהיו במצרים, נתן לנו הקב"ה את חג הפסח שבו עם ישראל נהיה לעם ונתקדש, וכנגד מיתת הבכורות התקדשו בכורות ישראל. ומצאתי במהר"ל (גבורות ה' סי' נ"ז) שכתב שעשר מכות מצרים הם כנגד עשר מאמרות שברא העולם, כמגד מכת הארבה נאמר 'תוצא הארץ עץ פרי עושה פרי, וכנגד מכת החושך נאמר 'ויהי אור', וכנגד מכת בכורות נאמר 'בראשית'. ולדברינו, מכת הארבה חלה ביום ט"ו בשבט - מתקיים המאמר 'תוצא הארץ עץ פרי', ובמכת חושך ביום ט"ו באדר - מתקיים המאמר 'ויהי אור', ובמכת בכורות שחלה בט"ו בניסן - מתקיים המאמר 'בראשית' שזה זמן להתחלה חדשה 'לחרות הנפש והגוף'.

וכדי להוציא את כח הצמיחה בפועל עלינו לברך ולהתפלל, ונקדים בזה בדברי הירושלמי (פרק עשרה יוחסין), אמר רבי אבין עתיד אדם לתת דין וחשבון על שראה מיני מגדים ולא אכל, ר' אלעזר היה מצמצם בפרטי למיכל בהון מכל מילי חדש. והנה רבי אלעזר היה עני מרוד, שלא היה לו כל צורכיו, כדמבואר בתענית דף כ"ה ע"א, ואפ"ה הוא הקפיד לחסוך במעותיו כדי לקנות פירות חדשים. ועי' בט"ז סי' רכ"ז סק"ב שהביא מהתשב"ץ שר"א עשה כן כדי להרבות בברכות. והשאלות המפורסמות הרי אין כלל חובה לאכול, ורק אם רוצה לאכול צריך לברך, וא"כ מדוע שיתן דין וחשבון על מה שאינו אוכל. עוד צ"ע מה ראה ר"א לצמצם במעותיו דוקא לענין האכילה. וראיתי מביאים רבינו בחיי (פרשת עקב עה"פ וברכת את ה' אלוקיך), דכאשר מברך על הפירות הריהו מעיד בהשגחה העליונה שהקב"ה זן ומפרנס וכל הבריאה זקוקה לחסדו, והגוזל ואוכל בלא ברכה כופר באמונה זו, וכביכול אין הקב"ה המפרנס אלא כוחות אחרים של מזלות, ובעוון זה הפירות מתמעטין לישראל, וביותר ביאור כתב בספר 'פרי עץ הדר', דכאשר מברך ברכה הרי גורם להמשך שפע ע"י הברכות, דהיינו שהשר הממונה על אותו הפרי מתמלא משפע זה של הברכה כדי להמשיך לגדל את הפרי בשנית, ולכן כשמברך גורם להשפיע כנגדו על אותו הפרי, ע"ש. ולפ"ז מובן שלכן ר"א צימצם ממעותיו לקנית פרי חדש, שהרי בברכתו על אותו המין הוא נותן כח לממונה על אותו המין להשפיע ולגדלו שנית, ולפיכך נודרו לקנות פרי חדש לבל יחסר לממונה מן הברכות על אותו המין. ולפ"ז א"ש מש"כ המג"א (סי' קל"א סקט"ז) שנוהגים האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות, והוא לפי שביום זה שבו מתחיל שלב ראשון של גדילת הפרי, ההודאה והברכה הכרחית כדי לתת כח לפרי לגדול. נזיתכן דצמיחת הפירות מוצרכים לתפילה יותר משאר דברים, וכמו שכתוב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח וגו' (בראשית ב', ה'), לפי שאדם אין לעבוד את האדמה

ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם ויודע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו גשמים וצמחו האילנות והדשאים (רש"י שם), ולפיכך הגשם והצמיחה מוצרכים מצד אחד במה שהאדם יכיר בטובתן ומצד שני שיתפלל עליהם].

*

ובמש"כ המגן אברהם שם: "ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות", מצינו גם בצוואת רבי אליעזר הגדול מובאת בספר "שבט מוסר" פרק ט"ז: "בני, הוי זהיר לברך על הפירות בט"ו בשבט שמנהג ותיקין הוא". ורמז נאה הובא בספרים: על הפסוק "ששם עלו שבטים שבטי ק'ה (י...ה - 15) - ט"ו בשבט עדות, לישראל להודות לשם ה'. שביום זה מברכים על הפירות, ומודים לה' על החן והיופי שבפירות.

*

בירושלמי בסוף קידושין איתא, אמר רב בון עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראה מיני מגדים (מגדים הכוונה לפירות) ולא אכל, ר' לעזר חשש להדא שמועתה ומצמיח ליה פריטין (מקבץ לעצמו פרוטות קטנות) ואכול בהון מכל מילה חדא בשתא (כדי שיקנה ויאכל מכל דבר אחת בשנה). ופירש ה'פני משה' דענין הדין וחשבון על מה שלא אכל משום שאינו נותן ליבו לחזור אחריהם לברך להודות לה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם - כמו שאינו נחשב בעיניו טובתו יתעלה ב"ה, ועל זה קאמר דר"א חשש לשמועה זו, והיה רואה להביא עצמו לידי חיוב לכה"פ פעם אחת בשנה, כדי לברך על כל מין ומין וליתן שבח והודיה לה', ע"כ. ובספר וילקט יוסף כתב דלענ"ד מעשה זה דר"א היה בט"ו בשבט יום ריש שתא לאילנא. וביאור הדברים דהנה מהות ענינה של ברכת הנהנין, כתב ברוח חיים (אבות פ"ב מי"ב) לבאר הפסוק בישעיה (נ"ה ב') 'כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, ושמה לא ישוב, כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל', ודייק מש"כ 'ושמה לא ישוב כי אם הרוה' - דמשמע שאז ישוב לשמים, והענין, כי כל הנאה אם נותנים שבח והודיה למי שבורא זה או מכון לשם שמים, חוזרת השפע למעלה, כביכול תשלום על מה שירד למטה, וכאילו החזרנו לו יתברך, ובכך שב הגשם למקומו, עכ"ד. ומבואר בדבריו דכל דבר מאכל עומד לתיקון ע"י הברכה, דע"י שמברכין עליו ומייחסים את היצירה ליוצרה שנתן לנו אותה ברוב טובו, הרי בזה אנו מביאים את הבריאה לידי תכליתה, וכמש"כ הרמב"ן בסו"פ בא, וז"ל: שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין לעליון בתחתונים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו. והיינו שתכלית הבריאה כדי שיוודו ויאמרו בריותיך אנחנו, וכדי שיכיר האדם שלה' הארץ ומלואה. ולפ"ז י"ל דדוקא בט"ו שמתחיל החנוטה של גשמי ר"ה של שנה זו, והיינו דבט"ו זוכים לקיום של 'כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים בשנה זו... ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל, וזהו הזמן של יצירת הפרי בכח, לכן זהו הזמן הראוי לתשלום ליחוס הנתינה לנותן, ובכך אנו מייחסים את הנתינה לנותן הבורא יתברך, ומביאים את הבריאה לתכליתה כדברי הרמב"ן.

*

כמה הערות בדיני קדימה בברכות

במנהג העולם בקידושים (בשבת בביהכנ"ס) לברך בורא מיני מזונות על הקוגל, על אף שיש בשולחן ביגלאך ומציות (קרקר) שלמים.

לכאורה לאו שפיר עבדי, ומב' טעמים, א', לפי שראוי לברך על השלימות, וכדמבואר בסי' קס"ח סעי' א' היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממין אחד מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר וקטן והחתיכות פת נקיה וגדולה, וכתב המג"א (סי' רי"א סק"א, והעתיקו המ"ב שם סק"ד) דה"ט לפי שמעלת שלם עדיף מחביב, ע"ש. [וכן כשאוכל חמין (טשונ"ט) ויש בו תערובת של שועועית ותפוחי אדמה חתוכים, יברך על השועועית שהוא שלם, אף אם התפוח"א חביב עליו יותר]. ואם הם שוים בשלימות יברך על החביב, ואם הם שוים בחביבות יברך על הגדול, כדמבואר במ"ב סי' קס"ח ס"ק ט"ו ובשעה"צ ס"ק י"ב.

ב', שראוי לברך על שאר מיני מאפה ולא על הקוגל, משום דחשיבי טפי דמהני בהם קביעות סעודה, וכמש"כ הרשב"א בברכות דף מ"ב ע"ב בהא דבירך על הפרפרת פוטר מעשה קדירה אפי' כשלא היה מתכוין לפטרו כיון דפרפרת חשיבה טובא משום דאיהו פת ומעשה קדירה לאו פת, וכ"כ שם בדף מ"א ע"א דדוקא פרפרת שהיא חשובה פטרה מעשה קדירה אבל מעשה קדירה לא פטר את הפרפרת מהסתם לפי דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב דרך גררה אלא דרך כוונה. [והב"י בסי' רי"א הביא לדברי הרשב"א הנ"ל לדינא שאם הקדים ובירך על הפחות חשוב אינו פוטר את המין החשוב יותר אא"כ היה דעתו עליו בברכתו, וע"ש במ"ב ס"ק ל"ב דאפי' היו שניהם לפניו על השלחן בשעת ברכה בעינן שיתכוין לו בפירוש לפטרו]. וכ"כ בסדר ברכת הנהנין לשו"ע הרב פ"ט אות ז' דינא לברך מזונות על פת הבאה בכסנין ולא על המעשה קדירה, ואם בירך על מעשה קדירה (ולא כיוון בהדיא על שאר מיני מזונות) אינו פוטר פת הבאה בכיסנין, אלא שלמעשה כתב שאין לברך מפני שיש חולקים על דין זה. [וע"ע ברמ"א בסי' קע"ו, ומסתימת דבריו משמע דמעשה קדירה פוטרת לפרפרת אפי' בסתמא כשלא נתכוין עליו בפירוש, ודלא כהנ"ל, וי"ל ואכ"מ].

*

כשמקדש בביהכנ"ס, ואח"כ מקדש שנית בביתו כדי להוציא את ב"ב ושותה היין, יש להסתפק דשמא בזה צריך להקדים תחילה המוציא, שהרי מדיני קדימה צריך להקדים ברכת המוציא לברכת היין כדמבואר בשו"ע סי' רי"א סעי' ד' ה' (משום שלחם קודם ליין בפסוק ארץ חטה ושעורה וגפן), וגם בשבת בעי לאקדומי ברכת המוציא לברכת בפה"ג, כדאיתא בטור סי' רע"א סעי' ט' בשם הירושלמי דמה"ט צריך לכסות הפת בשעה שמקדש, כדי שלא יראה הפת בושתו שאין מקדשין עליו אלא על היין, לפי שיש לו דין קדימה בשארי מקומות (והעתיקו המ"ב שם ס"ק מ"א), אלא שאי אפשר לעשות כן שהרי צריך תחילה לעשות קידוש על היין להתירו באכילה, ואם יברך המוציא ולא יטעום ואח"כ יקדש ויברך בפה"ג (ויטעום יין ויאכל מזונות), הרי ברכת בפה"ג הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה (עי' מ"ב סי' רע"א ס"ק כ"ג), אבל בניד"ד שכבר קידש ויכול לאכול, א"כ לכאורה שיהא צריך להקדים המוציא או מזונות קודם ברכת היין.

ומרן הגר"א שטיינמן זצ"ל הוסיף להסתפק גם על השומע, דשמה הכא שמברך תחילה המוציא א"כ אפשר דאף ב"ב שעדיין לא שמעו קידוש צריכים לצאת תחילה בברכת המוציא שלו, ויטעם והם לא יאכלו, ומיד אח"ז יקדש ויוציאם בקידוש וישתה הוא את היין והם יאכלו לחם, דמה שיוציאם בקידוש לכאורה לא חשיב הפסק [שהרי אין הם צריכים לענות אמן, כדמבואר בשו"ע סי' רי"ט סעי' ה' דבשומע כעונה יצא אפילו בלא עניית אמן. ובעצם שמיעת הקידוש בין ברכת במ"מ לטעימת המזונות ויוצא בו מדין שומע כעונה, לא הוי הפסק כדקי"ל דהשומע קדושה באמצע שמו"ע שומע ומכוין למה שאומרים ובשמיעה שיוצא בו לא חשיבא הפסק, ודלא כדעת החולקים, וא"כ ה"נ דכוותיה, ושפיר מצי שומע ברכת בפה"ג בין ברכת במ"מ לטעימת הכוס], ונמצא דמקדים המוציא לבפה"ג.

אלא דיש לדון, דאפשר דתקנו חז"ל לעשות קידוש קודם המוציא, א"כ לעולם כך הוא הסדר שברכת הקידוש הוא קודם לברכת המוציא, ולפיכך לית ביה משום דיני קדימה דסי' רי"א, [וחשיב כמי שאינו רוצה לאכול משניהם בבת אחת שכתב הרמ"א (שם סעי' ה') שאינו מברך רק ע"ז שרוצה לאכול (ועי' בזה בתוס' אנשי שם בברכות פ"ו מ"ד שכתב דהא דחביב קודם היינו דוקא שאין קפידא לאכול זה קודם זה אבל אם דרך אכילתם ע"פ הרפואה 'או ממנהג' להקדים זה לזה מקדים אפילו אינו חביב), ויש להטעים בזה עוד עפמש"כ המ"ב בסי' רע"ג ס"ק י"ט דברכת בפה"ג דקידוש היום יסודה הוי ברכת המצוות ואינו משום ברכת הנהנין, ולפיכך ליכא ביה קדימה של ברכת הנהנין שצריך לעשותו רק לאחר ברכת המוציא], ולכך הכא שמוציא אחרים במצוות קידוש שפיר יכול להקדים ברכת בפה"ג לברכת המוציא. ומה דאיתא בירושלמי שצריך לכסות הפת בשעת קידוש משום בושתו, היינו משום שיש בושת בזה שקבעו מצות הקידוש על היין ולא על הפת, אבל אחרי שקבעו על היין תו אין שום דין קדימה לברכת המוציא קודם לברכת היין שבקידוש.

ושו"מ שבדבר זה נחלקו האחרונים, דדעת הט"ז (סי' רצ"ט סק"ח) והכל בו (סי' ל"א) שבושת הפת היינו בזה שמקדשים על היין ולא על הפת, וכנ"ל, אולם המחצית השקל (סי' רע"א סק"ז) ביאר שהבושת הוא לפי שצריך להקדים ע"פ דיני קדימה ברכת המוציא לברכת היין של קידוש, ואם אינו עושה כן יש בכך בזיון לברכת המוציא, וכן ראיתי לדייק ממש"כ המג"א והפמ"ג (משב"ז ס"ק י"ב) שלפי טעם זה יכול לגלות את הפת אחר שבירך בפה"ג, ואם היתה בושת הפת מצד שאין מקדשין על הפת, א"כ לא היו מתירים לגלותו עד אחר ברכת הקידוש. (נלקט משיעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל).

*

גלגל החוזר בברכות

בדיני קדימה בברכות, קי"ל שאם ברכותיהם שוות החשוב קודם, ולכן אם יש לפניו מין שבעה הרי הוא קודם לכל אפילו נגד חביב, ואם ב' המינים הם ממין שבעה מקדים המין הקרוב בפסוק לארץ, דהיינו זית - תמר - ענב - תאנה - רימון. ובאין ברכותיהם שוות (כשהיו לפניו מין העץ ומין האדמה) חביב קודם אפילו נגד שבעת המינים (הכרעת המ"ב סי' רי"א סק"ט).

ויל"ע באחד שהיה לפניו תמר תפוח ובננה, ודרגת החביבות אצלו הוא א' תפוח ב' בננה ג' תמר, על מה יברך, אם יברך על התפוח שהוא חביב הרי בברכותיהם שוות אזלינן בתר מין שבעה וא"כ תמר קודם, ואם יברך על התמר הרי בשאין בברכותיהם שוות חביב קודם, והבננה יותר חביבה מן התמר, ואם יברך על הבננה הרי התפוח יותר חביבה מן הבננה, ואם יברך על התפוח הרי בברכותיהם שוות מין שבעה קודם, וחוזר חלילה.

והגר"צ פלמן זצ"ל אמר שיברך על התמר, וכדחזינן כעין זה בזבחים דף צ' ע"ב, לענין סדר עדיפות הקרבנות, דקי"ל דקדשי קדשים קודם לקדשים קלים, מיני זבח קודם לעוף שנמלק, חטאת קודמת לעולה אפילו חטאת העוף לעולת בהמה, וא"כ אם יבאו מעשר בהמה וחטאת העוף מעשר בהמה קודם אף שהוא קדשים קלים. ודנה הגמ' היכא שיבוא חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר בהמה מי יקדים, חטאת העוף האיכא מעשר בהמה, מעשר בהמה האיכא עולת בהמה וכו', ומסקנת הגמ' (וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהלכות תמידין ומוספין ה"ח) דמעלת מעשר בהמה הוא מפני שהוא מין זבח ואותו מעלה נמצאת בעולת בהמה ביותר שאת וא"כ מעשר בהמה מתבטל ונשאר רק חטאת העוף ועולת בהמה, ונמצא מקדים קודם חטאת העוף ואח"כ העולה ואח"כ המעשר, וא"כ ה"ה הכא כל מעלת הבננה משום החביבות וזה נמצא בתפוח ביתר שאר וא"כ הבננה מתבטל ונשאר תמר ותפוח ונמצא מברך על התמר ופוטר את התפוח ואח"כ מברך על הבננה.

ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בעל 'האילת השחר' אמר, דיש לדחות הדמיון מסוגיא דזבחים להך דהכא, משום דהתם גבי קרבנות, כל הנידון הוא בדיני קדימה בסדר ההקרבה איזה קרבן להקריב תחילה, שהרי כולן קרבים לבסוף, והנידון הוא בסדר ההקדמה מי קודם למי, ובזה אמרינן התם בגמ' האי טעמא דמעלת מין זבח שיש למעשר בהמה יותר מחטאת העוף להקדימו לחטאת, בטלה מעלה זו במעלת מין זבח שיש גם לעולת בהמה ויתירה היא במעלתה שהיא ג"כ קדשי קדשים, והיא קודמת בדיני הקדימה, וכיון דחטאת העוף קודמת לעולת בהמה מגזה"כ, א"כ במעלת הקדימה היא הקודמת תחלה. משא"כ הכא בניד"ד, הנה הא דבברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת מין שבעה והוא קודם לחביב, ובאין בברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת חביב וליכא מעלת מין שבעה וחביב קודם, שני נידונים אחרים הם, דבאין בברכותיהן שוות הנידון הוא בדין קדימה, איזה ברכה לברך תחלה בפ"ה"ע או בפ"ה"א, ובזה אזלינן בתר החביב ומברך עליו תחלה, ובברכותיהן שוות הנידון הוא על מה לברך, ואין הנידון בדיני קדימה איזה ברכה להקדים, שהרי מברך ברכה אחת על שתיהן, והנידון על איזה מהן לייחד הברכה, ובזה איכא למעלת מין שבעה שראוי לייחד עליו הברכה. וא"כ יש לומר, דאף אי נימא דהמעלה שיש לבננה יותר מהתמר מפני שחביב הוא ממנו, בטלה מעלה זו בתפוח שחביב עליו טפי, והדר בטל התפוח בתמר שהוא מין שבעה, אפ"ה אפשר דהכא שפיר ימשך הגלגל, והבננה יחזור ויקדום לתמר, שהרי מה שהתפוח התבטלה לתמר זהו נידון אחר לגמרי, דהרי התפוח והתמר בברכותיהן שוות, והנידון ביניהם הוא לא לענין קדימה, אלא לענין על מה לברך ולייחד הברכה, ולענין זה קודם התמר שהוא מין שבעה לתפוח ועליו מברכים, אבל כשחוזרים ודנים לגבי הבננה והתמר שאין בברכותיהן שוות, שבהם הנידון הוא על ענין הקדימה, איזו ברכה לברך תחילה

ואיזה ברכה לאחריו שהוא נידון אחר לגמרי, לענין זה לא הוכרע קודם לכן שהתמר קודם לו בברכה, ואכתי יש לומר, דגם אחרי שהתמר קיבל את מעלתו ביחס לתפוח שעליו ראוי לברך, לא נקבע בזה מעלה בתמר גם ביחס הנידון של אין ברכותיהן שוות שיש בינו לבננה, שזה נידון אחר איזו ברכה להקדים תחלה, ומה שהתבטלה מעלת הבננה בחביבות לגבי התפוח שחביב יותר, ונקבע שעל התפוח יש דין קדימה לברך עליו תחלה, זה לא מחייב שבשעה שהברכה חזרה לתמר בנידון של ברכותיהן שוות, דמשום מין שבעה נקבע שעל התמר יברך ולא על התפוח, לא יתעורר שנית הנידון איזה ברכה יקדים תחילה, אם בפה"ע על התמר, או בפה"א על הבננה שחביב יותר מהתמר, וזה נידון אחר, ואין להכריע מסוגיא דזבחים לענין זה, דהתם בכל הג' קרבנות שלפניו זהו אותו נידון מה להקדים ומה לא, ולענין זה בטלה מעלת מעשר בהמה והגיע לבסוף לחטאת העוף ונקבע דין הקדימה לחטאת העוף תחלה וכנ"ל.

ומרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בעל 'הקהילות יעקב', לאחר שהתפלפל בזה, אמר דמסברא נראה שצריך לברך בפה"ע על התמר תחילה, והטעם לזה, דהנה דין קדימה באין ברכותיהן שוות דחביב קודם, אינו דין באכילה אלא דין בברכה, שצריך לברך את השי"ת על החביב תחלה, והכא אם יברך בפה"ע הרי הברכה קאי גם על הפרי העץ החביב יותר מפה"א א"כ נמצא שצריך את ה' קודם על החביב יותר, אלא דכשאפשר עדיף גם שייחד את ברכתו על החביב קודם, אבל הכא שא"א לייחד הברכה על החביב קודם שהרי יש עמו תמר משבעת המינים (וכל הקודם בפסוק קודם לברכה) שעליו צריך לייחד את הברכה, ע"כ יברך את עצם הברכה על החביב קודם דהיינו שיברך בפה"ע שברכה זו קאי גם על הפה"ע החביב יותר מהכל, ובזה הקדים לברך את השי"ת גם על החביב יותר, ונתקיים בזה ג"כ מעלת חביב, אלא דלגבי התייחדות הברכה והאכילה צריך לייחדו על התמר שהוא משבעת המינים, כיון שלגבי ברכת בפה"ע שברכותיהן שוות הוא קודם, אבל מ"מ עיקר הברכה צריכה להיות בפה"ע הגם שיאכל את הכתוב קודם בפרשה כי בזה שמברך בפה"ע מקדים למעשה לברך על החביב יותר מהכל הגם שלא יאכלנו ראשון. ומרן הקה"י הוסיף לדון דאפשר שענין חביב הוא רק אם גם יאכלנו קודם דאז התייחדות הברכה היה ע"ז, אבל מסברא אמר שנראה לו יותר שאם למעשה בברכתו בירך את ה' על החביב יותר הרי זה קודם אע"פ שלא אכלו ראשון, עכ"ד. (נלקט משיעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל).

*

הערה

בזמנינו מצוי בחנויות לקראת ט"ו שבט פירות מיובשים, כמו משמש אונס מסוכרים. ויל"ע בברכתו, דהנה בספר הליכות שלמה (פסח, פ"ט הערה 84) כתב הגרש"ז אורבך זצ"ל, פירות שמייבשים אותם עד שמאבדים טעמם לגמרי, הרי הם כעץ בעלמא, ואף שאחר כך שבים ומרכבים להם טעם ע"י חומרים כימיים, מ"מ כיון שאיבדו את טעמם, והטעם שיש בהם עכשיו הוא רק ע"י פעולה כימית חיצונית, אינם שבים לברכתם הראשונה ומברכים עליהם שהכל.

ויש לברר אם פירות יבשים המצויים בזמנינו, אופן עשייתם הוא בצורה הנ"ל שמבייבשים אותם עד שנעשה כעץ ואין מרגישים בו טעמו המקורי של הפרי, ובפרט בזמנינו שנוזהרים מאוד מלהשתמש בחומרי טעם וריח שאינם על בסיס טבעי (ע"י חומרים כימיים) מחמת פיקוח משרד הבריאות.

*

פרשת המן

שו"ע סי' א' סעי' ה', טוב לומר בכל יום פרשת המן, ובמ"ב (ס"ק יג) והטעם כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב 'המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר' להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ובסי' קנ"ז הביא המ"ב (סק"ד) דברי הזוהר בפרה"ש לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אחרינא, והטעם כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכאן בכל יומא ויומא לעילא, ע"ש. והיינו שכל אמירת פרשת המן הוא לחיזוק מידת הבטחון, וזהו הנסיון שהיה במדבר.

והגר"א (שם) ביאר דענין אמירת פרשת המן, כדי שידע האדם שאם יעסוק בתורה יתפרנס מן השמים כמו בזמן היות בני ישראל במדבר. וביאור דבריו דהנה רש"י עה"פ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֶמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְתָּ לְדַרְתֵּיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (טז, לב) פי' לדורותיכם - בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו, ע"כ. וד"ז אפשר להבין בב' פנים, דהנה בקללת אדם הראשון נאמר בזעת אפיק תאכל לחם, שכל אדם צריך לעמל כדי להשיג מזונו, אך זה נקבע בהנהגת הטבע, אבל מי שהוא בן אצל המלך אצלו אין חוקים והוא נתון הכל מיד המלך. ב' עפ"י המדרש (בב"ר פרשה יג) עה"פ 'אדם לעמל יולד' זכה - לעמל תורה, לא זכה - לעמל דרך ארץ, וזה מה שנתחדש בפרשת המן שע"י עמל תורה הוא זוכה למן.

ובמכילתא (בשלח פ"ב) מצינו יותר, שלא רק שמי שעוסק בתורה זוכה לאכילת המן, אלא אף להיפך, וז"ל: מכאן היה רשב"י אומר לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה, ומהיכן היה לובש ומכסה, ע"כ. ובפשוטו הכונה שרק אוכלי המן דהיינו אלו שעסוקים כולו בתורה ללא שום עסק אחר הם שיכולים לדרוש בתורה. אולם המהרי"ט בדרשותיו (צפנת פענח דרוש ב') לפרשת בשלח (ד"ה הנני) פירש הדברים כפשוטם, שבאכילת המן היה כח סגולי להבנת התורה, וז"ל: שהוא מאכל רוחני ומוסיף דעה והשכל לפקוח עיניים בתורה, ועל זה אמר 'לחם מן השמים' שאינו גשמי, אבל הוא רוחני ונחמד להשכיל. וכן יש להביא ראיה מהכתוב בנחמיה (ט, כ) 'וְרוּחַךְ הַטּוֹבָה נְתַתָּ לְהַשְׁפִּילָם, וּמִנְּךָ לֹא מִנְּעֶתָ מִפִּיהֶם', דע"י אכילת המן היה לישראל כוח סגולי להשכיל בעסק התורה, ע"כ. וכ"ה בבעל הטורים פרשת עקב. והדברים מפורשים

פרשת המן

בווהר (בשלח) שע"י המן קיבלו דעה להבין חכמת התורה, וז"ל: דהיה מתברך במעוהי וזיה מסתכל וידע לעילא ואסתכי בחכמה עילאה ועל דא איקרון דור דעה, ע"כ. ועפ"ז אפשר להבין הסוגיא בברכות דף לה ע"ב, ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיק יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל, ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח 'תורה מה תהא עליה' אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ומבואר שיש הנהגה דתורה מה תהא עליה, ולכאו' וכי לרבי ישמעאל אין עמילות בתורה יומם ולילה, וכי במה שמבטלה קצת (בחודשי תשרי וניסן בלבד) לצורך פרנסתו חשיב שאין קיום לתורה. ועפ"י הנ"ל אפשר להבין שכונת רשב"י שהרי מי שאינו מסור כולו לתורה תו הוא אינו מאוכלי המן, נוגם בזמנינו מי שמסור כולו לתורה הוא מאוכלי המן כדמבואר ברש"י הנ"ל], ותו חסר לו הכוח הסגולי להבנת התורה, ודו"ק.

וע"ע במש"כ 'השמעתא' בהקדמה, דאחר שביאר דלקבלת תורה שבעל פה נצרך קבלה ע"י כפיית ההר שלא תסור ממנו התורה ממנו לעולמים, דבאונס כתיב לא יוכל לשלחה כל ימיו, המשיך, גם המן שאכלו במדבר היה לכוונה זו כמש"כ בספר המגיד לבית יוסף, שהמן שאכלו ישראל היה הכרחי לקבל התורה בלי שום בחירה. ובילקוט ראובני פרשת בשלח וז"ל יפיפיה גי' קצ"ה, והוא שר התורה, הוא המטיר המן לישראל והם אמרו נפשנו קצ"ה, להודיע שקצו ומאסו במן ובתורה ע"ש. וזה היה להם הכרח לקבל התורה, כי המן בא משר התורה והוא לחם אבירים שמלאכי השרת נזונין. שוב לא היה להם שום נטיה ותאוה חומרית, רק תקוע היה בלבם אהבת התורה והמצות, וזה נשאר לדורות למשכילים אשר עליהם נאמר אדם כי ימות באהל, ע"ש במה שהאריך בזה. נמצא לפי דבריו שמי שמקבל עליו עול לתורה לגמרי, זוכה להיות מאוכלי המן ותו מסתלקים ממנו כל המפריעים ונטיות לתאוות חומריות, וניטע בליבו אהבה לתורה ולמצות, ומגיע למצב שכביכול ניטל ממנו הבחירה, וזוכה להיות דבוק בבוראו בלא שום מחיצות.

*

עוד כתב המ"ב (בסי' א' ס"ק יג) ואיתא בירושלמי ברכות, כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו. וכ"ה ברבינו בחיי פרשת בשלח (סוף פסוק ט"ז) קבלה ביד חכמים שכל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבא לעולם לחסרון מזונות. והנה אין הבטחה שיהיה עשיר, אלא שלא יחסר לו מזונות, ובאמת כל מהותו של המן שלא ידאג אדם עכשיו על הלמחר, אלא יבטח בה' שיזמין לו כל יום די מחסרו, וכמו שהעתיק המ"ב דברי הזוהר בפרה"ש לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אחרינא.

וצריך לידע עוד שרוחניות וגשמיות אינם הולכים בחדא מחתא, וכל הסגולה לעשירות אינה לגשמיות אלא שנוכל לילמד בניקל וללא טרדת הגשם, ודבר זה מבואר ברמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, וז"ל: אבל עם ציור המושכלות, יתחייב להרחיק רוב התענוגים הגופיים. כי תחילת השכל יצייר, שחורבן הנפש - בתיקון הגוף, ותיקון הנפש - בחורבן

פרשת המן

הגוף'. שהאדם כשיהיה רודף תאוות, ומגביר המורשות על המושכלות, ומעביר שכלו לתאוותיו, אז לא יתוודע הכח האלקי, רצוני לומר השכל וכו', שהאדם כשיהיה חכם ונבון מבקש תאוות, אינו חכם על האמת, שתחילת החכמה מחייבת, שלא יקח אדם ממעדנים הגופניים, ע"כ. ובחובות הלבבות (פ"ג שער חשבון הנפש) כתב וז"ל: וכבר אמר אחד מן החכמים, כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא, ואמרו, העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות, כאשר תרצה האחת מהן תקציף השנית, ע"כ. ובספר אבן שלמה (פ"ט ב') כתב בשם אדוננו הגר"א וז"ל: לא יתכן עבודת ה' אלא לאחר שהמית התאות והגאות דעלמא וזה נקרא שונא בצע (דברים א', י"ג), ואי אפשר להשיג מתיקות התורה אלא ע"י סיגופים והרחקות התאוות, ע"כ. ובביאור הגר"א (משלי ז' כ"ז) ביאר בדרך זו מה שכתוב 'תעינו תעתענו סרנו וכו' כי מתחילה היינו סבורים שנוכל ללמוד וגם למלאות התאוה, ואח"כ 'תעתענו' - ומימלא אינינו יכולים לילמוד וכו', ואחר כך 'סרנו ממצותיך' - שאין אנו רופים אחריהם, ולבסוף 'ולא שווה בנו' - אפילו אם יזדמן בלא טירחה. ובאור החיים עה"ת (ויקרא כ"ב י"ב) כתב: ויש לך לדעת כי הגשמיות יתנגד לחיבור הרוחני יותר מהתנגדות אש ומים, ע"ע. וע"ע באוה"ח (ויקרא כ"ה ל"ז) כאן פירש מה הוא הנשך והתרבית אשר מחשיכים אורו, 'את כספך' - הם הדברים שהאדם כוסף בעולם הזה לדברים הנדמים, 'לא תתן לו בנשך' - כי כשאדם משלים תאות נפשו הבהמית, ומטעים רוחו מכסופיו, הוא נשוך בזה ומטיל בו ארס. החטא, ואמר 'ובמרבית לא תתן אכלך' - פירוש, אפילו אכלך שהוא דבר שהורשית לאכול, לא תרבה בו, כי כשאדם הולך אחר גרונו ויטה גבול התאוה שבו למותרות, בזה יחשיך אור הנפש, כי כשזה קם זה נופל, כשמתרבה תאבון המורגש מתמעט תאבון הרוחני, והוא מאמר הכתוב (משלי י"ג כ"ה) צדיק אוכל לשובע נפשו, לא להנאת ההרגש.

*

ובאמת לא כל עשירות הוא ברכה, ונזכיר תחילה הערה בתפילת שמו"ע, שבברכת השנים אנו מבקשים על פרנסה ואפ"ה בחתימתה אנו אומרים בא"י מברך השנים, ולכאוי מאי שייכא השנים לפרנסה והו"ל לסיים בא"י מברך המזון וכדו'. ושמעתי מהגה"צ רבי אליעזר בן דוד זצ"ל שאמר שיש פרנסה ויש פרנסה, יש פרנסה שגורמת לאדם להפסיד עוד מזמנו על עניני העולם הזה, וזו אינה ברכה ולא עליה אנו מתפללים, ויש פרנסה שמוסיפה לנו זמן לעבוד את ה' ונותנת לנו אפשריות ללימוד תורה ולהתקרב אליו יתברך, וזו ברכה ועליה אנו מתפללים, ולכך חותמים מברך השנים, שהשנים יהיו מבורכות ומלאות בתוכן אמיתי. ואנו רואים זאת בזמנינו בחוש, שיש בני תורה שאין להם בעוה"ז כלום וכל כולם שקועים בעבודת ה', ויש כאלו שהרווח להם השעה וזכו לב' שולחנות ונוסעים למנוחה בחו"ל במשך חודש ימים ואינם פותחים שם ספר, נמצא שבגלל רכושו הפסיד חודש ימים מחייו הרוחנים, ולעת"ל יתמלא בושא וכלימה על כל אותם הונאות, ויצטער על אותו כסף שהוריד לו חודש ימים לאבדון.

וראיתי בענין זה מעשה נורא, בכלל חזון איש היה אברך שהיה מתפלל שם קבוע, והיה לו יארציט בשבת פרשת בחוקתי, וניגש לגבאי לבקש עליה, אמר לו הגבאי שהשבת הכל

תפוס יש שתי בריתות וכו', שאל את הגבאי ומי עולה לקללות? ענה לו הגבאי שבקללות עולה הבעל קורא, אמר לגבאי א"כ אני אקח את הקללות כי אני חייב לעלות, שאל אותו הגבאי אתה בטוח, אתה לא מפחד?, ענה לו בעל היארצייט כן אני בטוח, כיון שמחובתי לעלות בגלל היארצייט של אבי ושומר מצווה לא ידע כל רע'. עלה לקללות, נגמר הקללות, חלפו שלושה חודשים הוא מקבל מכתב מארצות הברית, שעורך דין אחד כותב לו שמישהו הוריש לו הרבה כסף. ובירר, שיש לו שם דוד שמדי פעם היה תומך בי, ועכשיו הוא נפטר והשאיר צואה שהוא מוריש לי חניות ובתים וכו'. אך עכשיו נשאר נבוך מה לעשות, ועלו בידו כמה אפשריות, או שיקח מישהו שינהל את זה ובתמורתו הוא יקבל כמה אחוזים, או שימכור את הכל ויקבל את הכסף תמורתו, או שאני יעבור לשם ואני ינהל את זה, ולאחר התייעצויות החליט בדרך האחרונה, שאני יעבור לשם וינהל את זה מקרוב. עזב את הכולל ונסע לארה"ב והתחיל לעשות חיל בעסקיו, כל חודש מאות אלפי דולרים נכנסים לחשבון, והיה שלח מדי חודש בחודשו סוכמים גדולים לצדקה עבור עניי ארץ ישראל ובפרט לכולל חזון איש, והכל התנהל כשורה. כעבור כמה שנים הוא נכנס לסטייפלר זצ"ל, וסיפר לו שלפני כמה שנים הוא עלה לתורה בפרשת בחוקתי בקללות וכולם אמרו לו שמסוכן לקחת קללות, ואני אמרתי שומר מצוה לא ידע כל רע, ועליתי לקללות ובאותה שנה הפכתי להיות מליונר. הסטייפלר הרים את קולו ואמר לו: כל הקללות נפלו עליך, נהיית מליונר, כל הקללות נחתו עליך, מקודם היית אברך, ועכשיו כל המ"ט קללות חלו עליך.

עוד מעשה על מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שבצעירותו למד בישיבת סלוצק והיה העילוי של הישיבה, וכהגיע לפרקו עשה שידוך אך מכיון שהיה יתום לא היה מי שידרוש מהצד השני מאומה, וכך הוה שהתארס בלא שהצד השני התחייב מאומה. חבריו בישיבה לחצו עליו שיבטל את השידוך כיון שבחור כזה יכול לקבל ב' דירות, ובכך יוכל לשבת על התורה ברווחות כל הימים, אך הוא לא רצה לשמוע מכך מאומה, ואמר להם שהוא בטוח בה' שידאג לו בכדי פרנסתו. לבסוף מה יצא מזה, שבערב המלחמה כשהצורר התקרב לווילנא אז מי שהיה לו דירה ונכסים השתהה מלברוח משם, עד שנהיה כבר מאוחר ונהרגו במלחמה, אך מי שלא היה לו כלום ברח מיד בהתחלה וניצל, ואז כולם ראו בחוש איך שהקב"ה דאג לחיותו ולמחיותו והצילו לחיים על ידי זה שלא קיבל דירה.

עוד מצינו שעשירות הוא ברכה רק למי שמקיים את התורה, אבל למי שאינו שומר תורה הוא קללה, שעי"ז הוא פנוי לעשות עבירות. ומרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ביאר בזה דברי רש"י (בראשית כ"ז, מ') על ברכת יצחק ליעקב, שאחרי זה אמר יצחק לעשו והיה כאשר תריד וגו', ופרש"י כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל ופסקת עלו וגו', והקשה השפ"ח דהיכן כתוב שיצחק בירך את יעקב בתנאי, ואמר הגראי"ל שבכהכרח על צד זה היה כל הברכה, שהרי אם יקבלו טוב גם כשיחטאו אין זה ברכה.

*

עוד עלינו לידע שבזמנינו לימוד תורה ועסק הפרנסה אינם הולכים בחדא מחתא. ונביא בזה מעשה רב ממרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שסיפר, שבצעירותו ישב ביחד עם ב' בני

עליה, ודנו על ההלכה שאסור להנות מכתרה של תורה, במש"כ הטור בהלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמו סעי' כא) והעתיקו הרמ"א (שם), ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וגו' כל המשים לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה הרי זה מחלל השם ומבזה התורה 'לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה', וכן דעת הרמב"ם (אבות פ"ד מ"ה), ויש מקילין לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הסתפקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריוח, ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלהים, אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו. ועלתה השאלה ביניהם מדוע כהיום אין נוהגים כדברי הרמב"ם, ומתפרנסים מן הצדקה ונהנים מכתרה של תורה, ואף הרמ"א שהביא יש מי שמתיר מ"מ כתב דממדת חסידות להחמיר בזה.

וממחשבה למעשה החליטו ביניהם לנסות ולקיים את דברי הרמ"א הנ"ל, ולראות האם הם יכולים לעמוד בדבר הזה בלא שיפגע אצלם איכות וכמות הזמן של לימוד התורה. הראשון ניסה והצליח, ובאמת עד היום הזה הוא יושב במשך רוב שעות היום והלילה, ועוסק בתורה בעמל ויגיעה, ואינו מפסיק ממנה לרגע. השני, תוך זמן קצר נכנס לעולם העיסוקי, ותוך זמן קצר נשאב כל כולו לעסקים, והפסיק מתלמודו כמעט לגמרי. ואילו אני (הגרא"ל) התחיל בזה, ולאחר זמן קצר הבחין שהדבר מפריע לו בלימוד התורה, ובאותו הרגע הפסיק את המלאכה שעסק בה באמצע, כשהוא מותיר שם את כלי העבודה כמות שהם, ורץ בחזרה לבית המדרש לעסוק כל היום בעמלה של תורה. ללמדך - אמר הגרא"ל - שבדור הזה אי אפשר לקיים שניהם, וההנהגה הזו כיום לא שייכא, וכדי להצליח באמת בתורה ועבודה חייב להיות שהראש יהיה שקוע ומונח כל היום בעומקה של הלכה, שאם יכנסו בתוכו אפילו לזמן מועט עניני מסחר עלול הדבר לפגוע בעמל התורה.

שו"מ שדבר זה כבר הורה בעל האור החיים הק', וז"ל בספרו חפץ ה' (ברכות דף ח'): ואני הצעיר אומר כי לא דבר החכם אלא בזמנם שהיה להם דעת זך ורוב תורה, לזה יותר טוב להנות מיגיעו, משא"כ בזמנינו כי נתמעטו הדעות והלואי ואולי ילמוד כל היום וכל הלילה ויוכל להשיג לידע ולהבין בתורה ולידע כל דיני התורה הצריכים, ונתמעטה בעונות התורה ולומדיה, פשיטא כי יודה ויאמר החכם דהאידינא למוד כל היום ויסתפק מהזולת וטוב לתרוויהו, דאי לא תימא הכי אין טוב לגם אחד מהם. לזה הוא יותר טוב לו היום ללמוד כל היום באיזה אופן שיהיה וטוב לעולם, ע"כ. וע"ע בספרו הראשון לציון (יו"ד סי' רנ"ה) וז"ל: האידינא דנתמעטו הלבבות והתורה מונחת בקרן זווית, והלואי שיעסוק האדם כל היום וכל הלילה ולא יספיק לדעת מה שהוא חייב לדעת, פשיטא שיותר מצוה הוא ללמוד כל היום ולהתפרנס מהציבור. ועב"ז עוד בביה"ל בסי' רל"א מה שהביא משו"ת דבר שמואל.

*

ונסיים במעשה ביהודי כפרי שהגיע לאחד הצדיקים, והתלונן לפניו, שאומר כל יום בוקר וערב פרשת המן ולא זכה לעשירות מופלגת, וחבירו שאינו אומר זכה בלוטו ונעשה עשיר לכל ימי חייו. וענה לו אותו צדיק, שכדי לזכות בלוטו צריכים לומר פרשת הנחש ולא פרשת

המן, והיינו שבקללת הנחש כתוב עפר תאכל כל ימי חיך, ואמרו חז"ל שאמר הקב"ה יהיו מזונותיך מצויים לו בכל מקום ובכל עת ואל יראה פני, משא"כ אדם הוא מקושר כל הזמן להקב"ה. וכן הוא ביומא דף ע"ו ע"א, שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. וזהו החילוק בין פרשת נחש שנענש בזה שיהיה מזון בכל מקום ובכל עת, לפרשת המן דכתיב ביה המרבה והממעט לא החסיר, דהיינו שכל אחד קיבל מה שצריך לאותו היום בלבד, כדי שירגיש ויכיר שמקבל כל יום מתנה מאת הבורא יתברך. וזה מוסר השכל לנו, שעלינו לבקש שיהיה לי מה שאני צריך ולא יותר מכדי צורכי.

*

ברכת המזון - סגולה לעשירות

עוד סגולה לעשירות, מצינו בחינוך במצוה ת"ל, וז"ל: כך מקובל אני מרבתי, שכל הזהיר בברהמ"ז מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו, ע"כ. והעתיקו המ"ב בסי' קפ"ה סק"א. ובזוה"ק פרשת ויקהל (סי' ת"ס) איתא וז"ל: מאן דמברך לקב"ה מגו שבעא (מי שמברך להקב"ה מתוך השובע) בעי לכוונא לביה (צריך לכוון לבו), ולשוואה רעותיה בחדוה (ולשום רצונו בשמחה) ולא ישתכח עציב (ולא יהיה עצב) אלא דיברך בחדוה ברזא דא (אלא שיברך בשמחה בסוד הזה), וכמה שאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא (וכמו שהוא מברך בשמחה ובעין טובה) הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא (כך יתנו לו בשמחה ובעין טובה) ובגין כך לא ישתכח עציב כלל (וע"כ לא יהיה עצב כלל) אלא בחדוה ובמילין דאורייתא (אלא בשמחה ובדברי תורה) וישוי ליביה ורעותיה למיהב ברכה דא ברזא דאצטריך (וישום לבו ורצונו לתת ברכה במקום שצריך), ע"כ. ומבואר שכמה שהאדם מדקדק יותר לברך בכוונה ובשמחה ובעין טוב, כך יתנו לו מזונותיו בשפע בשמחה ובעין טובה.

והגר"פ פלמן זצ"ל ביאר זאת עפ"ד החינוך (מצוה ת"ל) שכתב דיסוד ענין הברכה הוא ההודאה וההכרה שהשי"ת הוא מקור הברכות וממנו כל הטובה והברכה שבעולם, וע"י שהאדם מודה ומכיר בזה הוא עושה את עצמו ראוי וזכאי לקבל את הטובה מאיתו יתברך, כי ע"י הכרת הטובה להשי"ת שהוא מברך אותו בשמחה ובעין טובה, עושה את עצמו כלי קיבול לקבלת השפע, וכשיש כלי קיבול הקב"ה מוריק לתוכו עד בלי די, בשפע ובכבוד, ויסוד המצוה של ברהמ"ז הוא שרצה השי"ת להטיב עמנו ע"י שנכין עצמינו להיותינו ראויים לזה, ועל כן ציונו לברך אותו על הטוב שהטיב עמנו, פי' להכיר טובו ולהודות על זה, ועי"ז נהיה ראויין וזכאין לקבל טובה מאיתו יתברך. ומעתה מבואר הטעם, שהזהיר ומדקדק לברך ברהמ"ז בכוונה ובשמחה עושה את עצמו כלי הראוי לקבל השפע, ועי"ז זוכה ומזונותיו מצויין לו בכבוד, ונותנים לו בשמחה ובעין טובה כל טוב.

ובמ"ב (סי' קפ"ה סק"א) כתב והמדקדק יזהר לברך לכתחילה תוך הספר ולא בעל פה. ובפשוטו הוא כדי לעורר הכונה, וכמש"כ הגר"א עה"פ ובבאה לפני המלך (מלכו של עולם) אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה (מגילת אסתר), שע"י התפילה מתוך הספר מסתלקים שאר מחשבות הרעות ומתעורר הכונה.

ובשנת תשנ"ב אירעו כמה אסונות בהלקח צעירים רבים ללא עת, אמר אז מרן הגרא"מ שך זצ"ל להתחזק בברהמ"ז, ולקבל על עצמם לברך מתוך הסידור כדי לעורר הכוונה. והגר"צ פלמן זצ"ל ביאר זאת עפמש"כ הבאר היטב ר"ס קפ"ה וז"ל: מצאתי למה אין פ' (פ' סופית) בברהמ"ז, לפי שכל מי שבירך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא קצף בו, ע"כ. וכידוע ההנהגה של חרון אף כתוב בתורה (פרשת משפטים) וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים, וזהו מיתת צעירים רח"ל, וע"י ברהמ"ז בכוונה מסלק מדת הדין הלזו ממנו, והכוונה מתעוררת ע"י הקריאה.

והמהרי"ל דיסקין זצ"ל נתן סגולה לזרא של קיימא, לקבל לברך ברהמ"ז מתוך סידור. והגר"צ פלמן זצ"ל ביאר זאת בדרך דרוש עפמש"כ במשלי (י, כ"ב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, 'ברכת ה' פירש החיד"א דהיינו ברכת המזון שהוא מה"ת, היא תעשיר' עפמש"כ החינוך שכל הזהיר בברהמ"ז מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו, ולא יוסיף עצב עמה' היינו מש"כ בעצב תלדי בנים, דע"י ברהמ"ז כראוי מסתלקים כל עניני עצב מעניני בנים.

והחפץ חיים בספר שם עולם (שער שמירת שבת פ"ו) פירש בהאי קרא 'ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה' - בענין אחר, דממון שבא לאדם מצד ברכת ה' יש בו ברכה שלא יהיה בו צד עצב של כליון והפסד. והגר"צ פלמן זצ"ל ביאר עפ"ז דברי התוספתא (שהובא ברד"ק מלכים ב' פ"ד פ"ז) שאשת עובדיה שאלה לאילשע אחרי הנס שנתמלאו הכלים שמן מה נתעביד מבני דאחאב אי שמעו דאיתעביד ניסא וקא מחרימי לי אמר לה אלישע דמי שסגר פומא דכלבי דמצרים ועתיד למיסגר פום אריותא דדניאל יטמטם עינוהי דבני אחאב ויסגר אדניהון דלא לבאשו לך, דהיינו שכיון שהשמן בא מברכת ה' לא שייך שיובא בזה שום היזק.

ובענין זה נעתיק מעשה נורא שהובא בספר 'ללא שם' על הגר"צ פלמן זצ"ל, לפני כעשרים שנה בחודש תמוז תשס"ב נכנס גנב לפנות בוקר לבית הגר"צ, וגנב את שעונו של הרב וארנקה של הרבנית שהוטען באותו ערב ב-3.000 ₪ לצורך קניות ותשלומים, ובבוקר שגילו כי מישהו הסתובב בבית, לא נלחצו בני הבית מדי לגודל הנזק הפעוט יחסית, אך הרב היה נסער ומוטרד מאוד, וכשבני הבית רצו להתקין סורגים לבית לא הסכים הרב, כנראה שמשוהו אחר הטריד אותו, וחלפו ימים והרב עדיין נסער ומתוח, אחיו ר' ישראל נתן לו שעון חילופי והציע לו את סכום הכסף שנגנב, אך הרב מושך בכתפיו ונופף בידו בביטול, כאומר 'זה לא הענין'. בני הבית נותרו מופעים ונבוכים, ואינם מבינים על מה

הבהלה הגדולה, והרב לעומתם הצטנף בפינה, הוציא צרורות של מסמכים ומחשבון ישן, והחל כותב ומוחק, וחוזר ושוב מוחק, ומדי פעם מרים מבט מאוכזב.

חודש ימים חלף, ולפתע, ביום בהיר אחד, הגיע שליח מאת הגנב, והביא מעטפה עבת כרס, ובה 3.000 ₪ במזומן ושעונו של הרב. השליח התנצל בשם הגנב, סיפר על נקיפת המצפון העוברות עליו, וביקש סליחה בלא להותיר עקבות. הרב כששמע על החזרת הכסף, ומיד נהרו פניו. את עת הרצון ניצל אחיו כדי לשאול: ילמדנו רבינו, אינני מבין מה מתרחש כאן. מלכתחילה - עם שעת הגניבה, לא הבנתי את פשר הדאגה והצער, שהיו מופרזים מדי בעיניי. ועתה, עם השבת הכסף - הרי לא מדובר בזכיה בסכום עתק בלוטו, אלא בכמה אלפי שקלים בודדים. לשמחה - מה זו עושה?

הרב היה שרוי בהתרוממות הנפש ובשמחה, שגרמו לו לגלות את מצפונו לבו: הלא תבין אחי יקירי, כי מאז הגניבה אני נסער, כי לא מצאתי את הסיבה לגניבה. הרי אם אדם נוהג ביושר מלא בכספו, נושא ונותן באמונה ומרויח את המגיע לו - לא מזדמנים נזקים ותקלות תחת ידו, הגנבים לא מוצאים את הדרך לביתו וגם נחסכות ממנו עוגמות נפש רבות. ברגע שגנב ביקר בביתי הוכרחתי לבדוק האם יש כסף שהרווחתי שלא ביושר, איך הגעתי לנזק לא צפוי...

לפיכך השקעתי שעות ארוכות בבדיקת כל החשבונות, כדי לבחון היכן נמצא הסכום הבעייתי, שהגיע לידי שלא ביושר. אחרי בדיקה מעמיקה גילתי שאין סכום כזה ופליאתי גברה - אם כן, למה הזדמנו לי נזק כזה, איך קרה שהגנב הגיע לביתי? לכן הייתי מודאג וכאוב, נסער ומבולבל....

הרב עצר קמעא והמשיך: הדבר היחיד שמצאתי, הוא שפעם אחת, לפני כמה חודשים, הייתי זקוק לכסף בדחיפות, והפרשתי הלואה בסך 3.000 ₪ מהקופה בה מונחים כספי המעשר המיועדים לחלוקה. כעבור חודש החזרתי את הסכום במלואו, והמשכתי להקפיד להפריש מעשר מדי חודש בחודשו, ולכן לא הבנתי מה קרה שנגנב כסף, הרי כבר פרעתי את חובי, ומאז ועד עתה - אני מקפיד מאוד לתת כספי מעשר בזמן?

עתה - שבה הנהרה והתפשטה על פני הרב, 'עתה הכל ברור', אף שברוך השם כל כספי ישר והגון, ואני גם מקפיד להפריש ממנו מעשר כהלכה - אך כיון שלויתי מקופת המעשרות והשהיתי בידי 3.000 ₪ למשך חודש - לפיכך נגזר עלי כי מאותו הסכום יילקח ממני, וישלל מידי לאותה תקופה בדיוק. משהכל מבואר ומובהר, ברור שאני כה שמח ורגוע - סיים הרב את דבריו המאלפים....

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

פרק טז (ד) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא: (טו) ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא פי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה: (טז) זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: (יז) ויעשו בן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט: (יח) וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו: (יט) ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר: (כ) ולא שמעו אל משה ויתרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: (כח) ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתך: (לג) ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני ה' למשמרת לדורותיכם:

א. ויש לשאול מה שייך למען אנסנו, הרי מוריד להם את המן בכל יום ומזונתיים מצויים אם כן אין להם נסיון?

ב. עוד יש לשאול על דברי המכילתא שמבואר דעה ראשונה שהניסיון לכל הדורות ודעת רבי אלעזר לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. והשאלה לדעה ראשונה במה הוא ניסיון לכל הדורות הרי אין להם מן? וכן לפי רבי אליעזר לא ניתנה התורה רק לאוכלי המן, לא מובן הרי התורה ניתנה לדורות למרות שאינם אוכלי מן? ג: עוד נשאל רשב"י במסכת יומא דף עו ע"א שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? שהרי ראינו שהמן יכול להישמר לשנים רבות.

מרכז החיים הפרנסה

הנה כל בית שבונים עומד וניצב בפני בני הזוג את עמוד התווך של קיום הבית והוא הפרנסה כי הכסף יענה את הכל, ומטבעם של דברים שהופך הדבר לנושא מרכזי בחיי כל בית וסביבו נגרמים ויכוחים מצוקות וצער שמאפיל על חיי הנשואין מאחר ובדרך כלל לא נולדים לכפית של זהב, ופעמים רבות יש רצונות שלא ניתן לממש או קניות מיותרות שגורמות לויכוח וכדומא, מה גם שיש טענות מדוע הבעל או האשה אין עושים מספיק לכלכלת הבית או מדוע לא ניצל הזדמנויות מוצלחות או עשה טעויות בעסקיו, בהיות שרבים וטובים טועים בחושבם כי כל פרנסתם תלויה במעשיהם בזריזותם ובחכמתם ובתבונתם, ולזאת ישנם רבים אף מגדילים לעשות לחבר ספרים על דרך הצלחתם בעסקים כאילו ללמדנו העתק הדבק את הצלחה, וממילא צומחת התביעה הקשה מדוע אינו עושה את

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

כל המאמץ להרחיב את גבולם, ויתירה מכך בני אדם מתוך אותה הנחה טועים באורח חייהם לתת את כל הדגש על כך ומוזניחים את תכליתם בעולמם ואת עבודת השם בקיום התורה והמצוות, כך שמאבדים את אושר החיים וגם את עבודת השם, כמבואר במסכת עירובין דף מא ע"ב תנו רבנן שלושה דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אלו הן עובדי כוכבים, ורוח רעה, ודקדוקי עניות. למאי נפקא מינה? למיבעי רחמי עלייהו. אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו שטעות גדולה ביד החושבים כך כי רק השם הוא מוריש ומעשיר כמאמר דוד המלך דברי הימים א פרק כט פסוק (יא) לְךָ ה' הַגְדִּלָהּ וְגו': (יב) וְהַעֲשֶׂר וְהַכְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשִׁיל בְּכָל וּבְיַדְךָ פָּח וּגְבוּרָה וּבְיַדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לְכָל: וכאשר נלמד מפרשתנו.

העוצמה של אדם שנעשה שותף לקב"ה

הסיפור הבא הוא סיפור חיים מסעיר המשתרע על פני כמה עשרות שנים וכולל תהפוכות מורכבות ככל שהוא נשמע מופלא נכונות פרטיו אינה מוטלת בספק וזה דבר המעשה השמועות החלו טיפין טיפין ואט אט הפכו לגל גדול וחזק אשר שטף את אירופה היהודית לפני יותר ממאתיים שנה השמועות דיברו על יהודי פלאי שהפך לדמות מחוללת מופתים באופן על טבעי עדים נאמנים סיפרו, על חולים חשוכי מרפא שבאורח פלאי הפכו לבריאים לחלוטין, על חשוכי בנים שהפכו לאבות צוהלים, ועל יהודים עניים שהתברכו בעשירות והפכו לעשירים מופלגים, השמועה אודות איש הפלאים עוררה תמיהה רבתי בכל שדרות היהדות הנאמנה האיש עסק לפרנסתו במכירת יין ושיכר ולא נודע כאדמו"ר או כרב גם לא היה צאצא ונצר למשפחת רבנים מנגד שמו יצא למרחקים כפועל ישועות בקרב הארץ ומכל רחבי אירופה נהרו יהודים לביתו להתברך מפיו ולהיושע מאמירותיו שמעולם לא אכזבו, הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל זי"ע אשר כונה בפי כל הרבי מאפטא יצא למשימה להכיר את האיש ולתהות על קנקנו מיהו מה מעשיו מה הן זכויותיו וכיצד הגיע למדרגת צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים, עד שדבר מדבריו לא נופל ארצה וככל היוצא מפיו כך נעשה, שכר הרבי עגלה קטנה ויצא אל העיירה הקטנה בה התגורר המוזג הפלאי הרבי נכנס לחנותו בלי להזדהות ומיד הבחין במוזג שהכל סחים בנפלאותיו עומד מאחורי הדלפק מוכר יין ומוזג שיכר, הרבי היה נראה כהלך יהודי נודד והמוזג שש ושמח להיענות לבקשתו ולקיים בו מצות הכנסת אורחים, בלי לדעת כמובן מיהו היהודי הנודד ומה מטרת בואו אך התמקם הרבי בפנינתו ומיד פתח בעבודת בלשות מתוכננת היטב הוא התחקה כל העת אחר המוכר עקב בדריכות אחרי תנועותיו וחיפש את צדקותו הנסתרת או לחילופין כוחות אחרים מהם הוא שואב את היכולת להושיע במוצא פיו, אפס כי המוזג התנהל כמו כל מוזג אחר לפעמים מתמקח על המחיר לפעמים נפרד מלקוח ותיק בלחיצת יד, החליט הרבי לעקוב אחריו בלילה אולי באישון ליל יגלה כי המוזג הוא צדיק נסתר העובד את ה' במסירות נפש בלילות, אך גם כאן לא נפתרה התעלומה לאחר תפילת ערבית שגרתית כמו כל יהודי אחר סעד המוזג ארוחת ערב עם משפחתו קרא קריאת שמע ועלה על יצועו, הרבי הבין כי זה לא יתכן ואדם בעל כוחות סגוליים ופלאיים חייב להסתיר משהו כל אותו

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

הלילה לא עצם הרבי עין אלא עקב בדריכות אחר דלת חדר השינה של המוזג ממתין לראות מתי הלה יקום לעבודת קדשו, אלא שהמוזג לא קם ולא נע קול נחירותיו הקצובות נשמע היטב בחלל הבית כל הלילה משמע אין הוא מהעומדים בבית השם בלילות, הבוקר שלמחרת היה רגיל לגמרי המוזג קם מוקדם התפלל תפילת שחרית שגרתית ומיהר לפתוח את בית המזיגה שוב עמד שעות ומכר יין ושיכר, ומדי פעם עצר לרגע לברך ולהבטיח ישועות ליהודים ששיחרו לפתחו, אך עדיין לא נגלה כל קצה חוט לפתרון התעלומה מנין הכוחות השמימיים העילאיים לפעול ישועות בהבל פיו? מי הוא זה ואיזה הוא המוזג הלז ומה הסוד שהוא מסתיר? שלושה ימים של עבודת מודיעין אינטנסיבית עשה הרבי בביתו של המוזג אך ללא תוצאות, העובדות היו ברורות המוזג הוא יהודי רגיל וסדר יומו ולילותיו רגילים ופשוטים מאוד, מאידך אין ספק כי אכן הוא מחולל מופתים וכבר בשלושת הימים שהוא נמצא נוכח הרבי לראות זאת במו עיניו, בחלוף היום השלישי החליט הרבי כי זה הזמן לגשת אל המוזג ולשאול את פיו, לנוכח עיניו הנדהמות אמר לו כהאי לי שנא יהודי יקר אני הוא הרבי מאפטא וכבר שלושה ימים שאני מתחקה אחריו ומנסה לגלות את סוד כוחך לפעול ישועות אך עד כה ללא הצלחה, גוזרני עליך בכח התורה כי תגלה לי מה מעשיך וכיצד הגעת לדרגה שככל היוצא מפין כך נעשה כביכול כל צבא השמים עובד בשירותך, המוזג הופתע הן שמו של הרבי ידוע ומפורסם ועצם העובדה כי זכה לארח את צדיק הדור בלי לדעת גרמה לו להתרגשות יתירה, אך יותר מכך הוא הופתע מהדרישה הנחרצת לגלות את סודו את סוד חייו הכמוס שמעולם לא גילה הוא ניסה לשכנע את הרבי כי הדבר הוא סוד אך הרבי לא נענה אלא שב וחזר במפגיע על הדרישה לשמוע ממנו את תהלוכות חייו להבין מכלי ראשון כיצד זכה יהודי פשוט לחולל מופתים, בלית ברירה פתח המוזג וסיפר את סיפורו האישי המדהים המופיע לפרטיו **בספר יורו משפטיך ליעקב**, אשר הודפס לפני כמאה ושלושים שנה במשך שנים רבות ידע המוזג דנן חיי עושר ופאר הוא נחשב סוחר מצליח בעסקים מגוונים וכל שועי עולם שיחרו לפתחו לעשות עמו עסקים ולהפוך לשותפיו, סביב שמו הילכה הילת קסם על סוחר שמגע זהב באצבעותיו וכל עסק שהוא נוגע בו מצליח מיד ומזכה אותו ברווחים נאים, לימים נתהפך עליו הגלגל עסקיו הלכו והידרדרו מדחי אל דחי והשמועות על מצבו הכספי הרעוע הרחיקו ממנו כל שותף פוטנציאלי העשיר של אז הפסיד בעסקיו פעם אחר פעם והפך מאיל הון ידוע ליהודי נרדף ועני רעב ללחם וחסר כל, חולף יום ועוד יום ואין כל בשורה באופק הוא ומשפחתו החלו להתרגל לחיי עוני ודוחק ולקבל תמיכה מבתי תמחוי ומקופות צדקה להן נהג לתרום בעבר, העתיד נראה שחור וחשוך ובני ביתו תלויים בצווארו כרחיים ומבקשים לחם פרוסה אין להם, באחד הימים הקשים ביותר פנתה אליו רעייתו והציעה שמע נא הן הכל יודעים כי אתה סוחר ישר ועד לא מזמן גם נחשבת ממולח ומוצלח אולי תצא לשוק בעיירה הסמוכה תחפש מישהו שהכיר אותך בעבר בעולם העסקים ועדיין מאמין בכישוריך ותבקש ממנו להיות שותף עמך הוא יעניק סכום כלשהו ויקבל אחוזים מהרווחים שתפיק מהעסקים שתעשה בכסף אולי יחוס הלה ויתן לך לחזור לעולם העסקים, בחוסר חשק בולט הסכים האיש להצעת רעייתו ידוע ידע כי מצבו הכספי הקשה ידוע ומפורסם ולא באמת האמין

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

בסיכוי כי יצליח למצוא שותף, אך בלית ברירה ומתוך שהרעב הגובר והמקרקר של בני משפחתו הכריחו לעשות משהו עשה כעצת רעייתו ויצא לדרך לעיירה הסמוכה, והנה בדרכו הוא מהפך בדעתו וחוכך ברעיונו בהצעת רעייתו והדבר נראה לו לא סביר באופן קיצוני להשיג שותף? למה שיסכים? למה שירצה? האם ניתן לסמוך עליו שיזרים כסף במועד? ואם הלה ייעלם בפתע פתאום? זה לא נשמע הגיוני, מצד שני הרי חייבים לעשות משהו ובני ביתו ממתנינים בקוצר רוח שישוב עם כסף למחייתם, ואז נצנצה בו הברקה הוא הרים עיניים לשמים ואמר במילים פשוטות וברורות בורא עולם לך הכסף ולך הזהב, אינני חפץ בשותפים בשר ודם אני רוצה שותפות איתך אתה תושיט לי חבל הצלה ואני אתחיל לסחור את הרווחים נחלוק שווה בשווה מחצית אתן לפרנסת משפחתי ומחצית אני נותן לך להחזיק לומדי תורתך, כל רובל שארוויח אחלק לשניים חצי לי וחצי לך שותפי הנאמן חצי חצי, בורא עולם אמר הסוחר והרים ידיים אל על מבחינתי העסקה חתומה אני מתפלל שתתן את חלקך ונהיה שותפים חצי חצי הכל שריר וקיים הכריז בהתרגשות, צעדיו נעשו קלים לפתע הוא חש כי יד נעלמת מסייעת בעדו, לפתע נזכר כי בצרורו מטבע זהב קטנה שקודם לכן היתה נראית בעיניו חסרת משמעות, אך עתה כך החליט תהא זו המטבע הפתח לעולם העסקים הוא חזר לביתו כינס את משפחתו והודיע כי מצא שותף טוב לעסק אשר יחלוק עמו ברווח חצי חצי ומטבע הזהב הקטנה היא ההשקעה הראשונית של השותף, באותו יום שב ויצא לשוק וקנה במטבע סחורה אותה מכר ברווח פעוט יחסית את הרווח לא שמר לעצמו אלא התחלק עם השותף מחצית הרווח נתן למשפחתו ואת המחצית השניה העביר בו ביום לעמלי תורה, מאותו יום החל שוב לעסוק במסחר תוך שהוא מקפיד להעביר מחצית מהרווחים לשותפו לבורא עולם להחזקת עמלי תורתו, ועם הזמן רכש את בית המזיגה בו הוא מוכר יין ומתפרנס עד ששוב הפך לעשיר מופלג, הנה סיכם בהתפעלות באוזני הרבי יביט נא הרבי ויראה את שתי הקופות המונחות מתחת לדלפק המכירה מדי יום עם ספירת הקופה אני מחלק את הרווח מחצית אני מניח בקופה הימנית זה לשותף שלי מכאן אני מחזיק ידי עמלי תורה ומעניק להם לפרנסתם, ואת המחצית השניה אני מניח בקופה השמאלית לפרנסת בני משפחתי, אינני יודע למה משך הסוחר בכתפיו אך שמת לי לב שמאז שהשותפות שלנו פורחת אני מצליח לחולל מופתים בהבל פי השותף שלי עומד יפה בהסכם ומצווה את ברכתו בעסקי ואף מקבל את חלקו מדי יום ביומו אך מדוע הוא מבצע את כל מה שאני מבקש ממנו אין לי מושג אמר הסוחר בתמימות, בהתפעלות רבה האזין הרבי לסיפורו של הסוחר האישי רווי עליות ומורדות בטחון ואמונה ושותפות אמת אמיצה ששינתה את חיי הסוחר לבלי הכר וגם הפכה אותו למחולל מופתים.

ניסיון המן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

אחר הדברים האלה עלינו להתבונן אשר מלמדת אותנו התורה בפרשת המן שהיא סמל ודוגמה לפרנסת האדם ואף קריאתה סגולה לפרנסה, שהקב"ה ציוה למשה אשר יאמר לבני ישראל שהוא יוריד להם את המן אך כל אחד יאסוף רק עומר לגולגלת שהוא עשירית

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

האיפה שזה משקל שחייב בהפרשת חלה קילו חמש מאות ושישים גרם לכל נפש ליום, ולכן כל אחד יאסוף לפי מספר הנפשות שיש בביתו, ואף גם זאת כל יום יאסוף רק הנצרך לאותו יום ולא יאסוף גם בשביל מחרת, אולם לצערנו היו קטני אמנה אשר אספו כמות יותר גדולה אולי ירצו לאכול יותר מעשירית האיפה, ויש אשר שמרו למחרת שאולי מחר יהיה שבייתה ולא ירד מן מהשמים ולא יהיה להם מה לאכול, ויש אשר טעו בחשבון הכמות ובטעות אספו פחות, והתוצאה אומרת לנו התורה שהמרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר, ואשר השאיר עד למחרת התליע, זאת אומרת התורה מלמדת אותנו איך הקב"ה מנהיג את העולם, שאדם טועה וחושב יאסוף יותר ויוסיף שעות עבודה ויגדיל את משכורתו על חשבון התורה והתפילה וכדומא וירויה יותר, אך מגלה לנו התורה שהמרבה לא העדיף אלא אותו מן שהוסיף יותר ממה שמגיע לו נמס וכשהגיע לבית רואה שיש בידו רק מה שצריך, כך אדם המגדיל הכנסתו ונדמה לו שהוא יעשיר על ידי זה אך מה עושה הקב"ה מביא לו תקלות וקילקולים ויסורים וכדומא ומוציא ממנו את הכסף בכל מיני צורות ולא נותר בידו אלא את מה שמגיע לו בלבד, ומצד שני אם החסיר מפני עבודת השם הקב"ה נותן ברכה במעשיו וממלא את חסרונו. זאת ועוד כאשר נתבונן שחז"ל מלמדים אותנו שכל אדם מצא את הזמן במרחק הנקבע לפי צדקותו יש אשר היה הזמן בפתח ביתו ויש אשר נצרכו ללכת למרחק, והשאלה מדוע נצרך ללכת למרחק וכי לא יכול לקחת מהזמן שנמצא בקרבתו? התשובה לכך מתבאר בחז"ל שכל אחד ראה את הזמן ששייך לו ויכול לעבור בסמוך לזמן של אחר ואינו רואה אותו, ללמדנו שכל אדם עושה עסק ומצליח במה ששייך לו ובמה שאינו שייך לו אינו רואה, וכל אדם שיתבונן כמה הזדמנויות היו לו בחיים ולא עשה אותם ומצטער חבל שהפסיד את ההזדמנות, אך המאמין יודע שרק מה ששייך לו הוא יראה ויחשוב ויעשה ודבר אחר אינו שייך לו, ולכן מחברי ספרי הצלחות וצורת עסקים אינה אלא אחיזת עיניים שהרי רבים עשו כן ולא הצליחו ורבים עשו אחרת וגם הצליחו, כך שלא סוג העסק ולא צורת הפעלתו ולא חכמת האדם עמדה לו להצליח, אלא כבר כתבנו בפרשיות הקודמות שכל אדם נגזר עליו את תכנית החיים ומסגרת המתאימה לפי שורשי נשמתו איך יעבור את התקופה שצריך לעבור עלי אדמות. ורק כאשר האדם יפנים את היסוד הזה ויאמין באמונה שלימה שהכל תלוי בחסדי השם יתברך ידע לפנות לבוראו שהדבר תלוי בו וישפוך את צקון ליבו לפני השם שישפיע עליו שפע וברכה ממרום כי רק הקב"ה הוא זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד ביצי כינים.

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי הזמן

ובזה נבין מאמרי חז"ל שזה נסיון לכל הדורות ואף לא ניתנה תורה אלא לאוכלי הזמן, כוונתם בזה למרות שאין מן יורד מהשמים בדורות הבאים אלא התחליף לזמן הם הגשמים שבהם תלוי קיום העולם והבריאה כי "מים בגמטריה מן" ומפתח הגשמים רק ביד הקב"ה כמו הזמן, ולכן את האמונה וההשקפה של אוכלי הזמן נשארת לדורות בזה שמאוכלי הזמן ילמד להשכיל ולהבין שהפרנסה היא משמים ואינה תלויה במעשיו ובחכמתו, וכאשר יפנים הדבר ויאמין באמונה שלימה יוכל להתפנות לעסק התורה ויקבל עליו עול התורה

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

והמצוות ולא לעבוד על חשבון ביטולם, וזו כוונת חז"ל שמי ראוי לקבל התורה וללומדה דווקא מי שמפיק לקח ומוסר מפרשת אוכלי המן שהוא לחם מן השמים ואינו תלוי בו ורק כאשר יש לו את האמונה והביטחון הזה יכול לעסוק בתורה, והוא הנסיון לכל הדורות וכמו שהשיב רשב"י לתלמידיו מדוע לא הוריד בפעם אחת לכל השנה **במסכת יומא דף עו ע"א** אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים ע"כ.

מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני

ואכן הן הם דברי המשנה **במסכת קדושין דף פב ע"א** רבי שמעון בן אלעזר אומר ראיתי מימין חיה ועוף שיש להם אומנות? והן מתפרנסין שלא בצער, והלא לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי מעשי, וקפחתי את פרנסתי. **ובגמרא דף פב ע"ב** תניא, ר"ש בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר [ירמיהו ה] עונותיכם הטו ע"כ. וכוונת חז"ל בזה להבהיר לנו כי הרי הקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים ואם רק נחשוב כמה מזון צריך להכין עבור כל הבעלי חיים בעולם עשרת מונים מהאנשים ולמרות הכל לא ראינו שהם נצרכים לעשות עסקים בכדי להתקיים ומדוע האדם שונה מהן? אולם אחרי חטא אדה"ר נתקלל האדם שפרנסתו תהיה עם סבל ולכן האדם נצרך להתאמץ, כך שהעבודה והעסק בשום אופן אינו סיבה להבאת הפרנסה אלא הוא העונש של הקללה, ולולי החטא האדם לא יותר גרוע מכל בעלי חיים שהקב"ה ממציא להם מזונם, ונמצא שלפי מעשיו של אדם נצרך להשתדלות בתור עונש, אך אינו אמצעי להעשיר ולהצליח, אלא אם נגזר עליו במזלו הוא יצליח בכל אופן ואם לאו יפסיד, ורק ע"י שיתפלל ויתחנן לבורא עולם ויעורר רחמי שמים עליו יכול לשנות את מזלו לטובה.

דברי האבן עזרא על דברי שלמה המלך

וכבר אמר שלמה המלך בחכמתו משלי פרק כב פסוק (ב) עֲשִׂיר וְרֶשׁ נִפְגְּשׁוּ עֵשֶׂה כָּלֶם ה': ומבארים המפרשים שכאשר נפגשים עשיר ועני ומכירים אחד את השני מקרוב שניהם מתפללים אחד על השני כי העשיר רואה שהעני פיקח ואם כן למה הוא עונה ולא מצליח לעשות עסקים, והעני רואה שהעשיר טיפש ומתפלא איך הצליח להגיע לעושר, והמסקנה שמגיעים שניהם שהשם עושה כולם והכל לתלוי בו ולא בחכמת האדם. **עוד אמר בקהלת פרק ט (יא) שְׁבִתִּי וְרָאָה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי לֹא לְקָלִים, הַמְרוֹץ, וְלֹא לְגִבּוֹרִים, הַמְלַחֵמָה, וְגַם לֹא לְחַכְמִים לָחֶם, וְגַם לֹא לְנִבְנִים עֶשֶׂר, וְגַם לֹא לַיִדְעִים חֵן כִּי יֵת וּפָגַע יִקְרָה אֶת כָּלֶם:**

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

וכתב האבן עזרא קהלת פרק ט וגם לא לחכמים לחם, שהיה ראוי להיותם מושלים בכסילים ויהיו רשים **והדבר הפוך ברוב**: וביאור דבריו מניסיונו על בשרו שכבר העיד האבן עזרא על עצמו שנולד במזל עוני עד שאם ימכור נרות השמש לא תשקע ואם ימכור תכריכים לא ימותו בני אדם בכדי שלא תהיה לו פרנסה.

למרות הידע הוא עני

כמבואר **במסכת הוריות דף י ע"א** אמר לו רבן גמליאל כל כך הרבה חכמה יש בידך, ואתה עולה בספינה לבקש פרנסתך? אמר לו רבי יהושע עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, והם **רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא**, שכל כך חכמים הם, עד שיודעים לשער כמה טפות יש בים, ואף על פי כן, אין להם פת לאכול, ולא בגד ללבוש. הרי לך שחכמה אינה מחייב להביא פרנסה, **וכך מסופר בירושלמי מסכת ביכורים פרק ג ששמעון בר ווא** למרות שהיה חכם גדול ובקי בהבחנת מרגליות ולכאורה יכול להרויח הרבה כסף ולהיות עשיר המציאות שהיה עני גדול עד שלא היה לו לחם לאכול, ולכן קרא עליו ריו"ח הפסוק לא לחכמים לחם. כמ"ש בירמיהו פרק ט פסוק (כב) **כֹּה אָמַר ה' אֵל יִתְהַלֵּל חָכְם בְּחֻכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגְּבוּר בְּגִבּוּרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ: (כג) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמְתַּהַלֵּל הַשְּׂפֵל וַיִּדַע אוֹתִי וְגו'.**

מעשה שהיה עם החפץ חיים

פעם פנו שני אחים סוחרים יערות עצים שיכריע בניהם על ויכוח שנוצר בניהם, מדובר שהם רכשו יער והיו סוחרים בעצים ומוכרים ומרויחים יפה והנה בעודם בחצי מלאכתם ביער שקנו הזדמן עוד יער למכירה במחיר טוב ונהיה מחלוקת בניהם אחד רצה לרכוש את היער הנוסף והשני התנגד באומרו קודם נגמור מה שיש בידנו ואח"כ נקנה, החליטו לשאול את גדול הדור מה לעשות, פנו לחפץ חיים לייעץ להם, השיבם שאינו מבין במסחר יערות ואינו יכול להשיב עד אשר הפצירו בו שזה עניין של שלום בניהם, והשיבם שהוא אומנם אינו מבין במסחר יערות אבל יספר להם סיפור ויבינו, פעם היה כפרי אחד שהיה מתפרנס מייץ שהיה עושה בביתו היה מוכר יין מהחבית, והנה פעם פנה אליו חברו ויעץ לו מדוע הנך עושה ברז אחד לחבית וצריכים לחכות בתור הרבה אנשים הרי אתה יכול להכפיל את המכירות ולהרויח יותר תוסיף עוד ברז לחבית ותמכור משני ברזים, צחק עליו הכפרי ואמר לו וכי אם אני יעשה עוד ברז יתוסף יין בחבית הרי את כמות היין שיש בחבית אני ימכור בין בברז אחד או שני ברזים מדוע שאני יעבוד יותר קשה יש לי זמן ואני ימכור לאיתי בברז אחד וירוויח אותו הדבר. כך גם אצלכם, הבינו שאין טעם לקנות את היער השני ויסתפקו ביער שיש להם עד שיגמרו, ואכן אדם אחר קנה את היער ולבסוף אותו היער נשרף והפסיד אותו אדם את כל כספו ושמחו עד מאוד כיצד שמעו לעצת חכמים. וזהו המרבה לא יעדיף כי פרנסתו של אדם קצובה לו אומנם חובת ההשתדלות מוטלת על האדם מפאת הקללה אך לא על חשבון קיום התורה והמצוות והתפילה, ולכן צריך תמיד האדם לבחון את עצמו האם פרנסתו היא לו לרועץ בקיומה של התורה ודאי לא זו הפרנסה

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

הנכונה כי אנחנו מבקשים בהיתר ולא באיסור או שהוא מצידו צריך לשנות דרכו כי לא ירויח מאומה ממה שבה על חשבון התורה והמצות.

מעשה שהיה

ושמעתי מעשה מפי הרה"ג מרדכי גוזלן זצ"ל ראש ישיבת אור התורה הקטנה בבני ברק, שהיה בגרמניה אדם אחד בעל משפחה גדולה י"ז נפשות שהיה צריך לפרנס, והנה חיפש עבודה להתפרנס ממנה, בתוך החיפוש מצא להיות שמש בביהכנ"ס כמובן הלך לגבאי הראשי והנחה אותו מה עליו לעשות, התחיל ביום שישי לנקות הביהכנ"ס והכין סידורים למתפללים ועשה כל הנדרש ממנו בביהכנ"ס, ובשבת כמובן נמכרו עליות, וכאשר הגיע מוצ"ש ביקש הגבאי את אותו שמש שירשום את כל המכירות שנמכרו ויביא לו הרשימה. אולם השמש השיב שאין הוא יודע לכתוב כלל. אמר לו הגבאי אם אינך יודע לכתוב אינך ראוי להיות אפילו שמש שילם עבור אותו שבת ופיטרו, ויצא השמש בפחי נפש לחפש לו פרנסה לבני ביתו ומרים עיניו אל הקב"ה מנין יבא עזרי. והנה עבר קצין מהצבא שראה אותו ואמר לו הלא יהודי האם תוכל להזמין לי חמש מאות לחמים ותבא על שכרך. היהודי שמח ורץ לבצע הזמנה זו והביא את זה, ושוב ביקשו לעשות כן עוד ימים ואח"כ הגדיל את ההזמנה עד שהגיע לכמות גדולה מאוד והתייעץ שכדאי לפתוח מאפיה לספק כמות זו וכך עשה עד שהעשיר מאוד מאוד, והיו לו פועלים ועושר רב ופעם הלך השליח שלו לפתוח חשבון בבנק עם שני מזודות של כסף כמובן מנהל הבנק התפעל מהעושר והזמין את העשיר כיון שהוא צריך לחתום, ובא העשיר וקיבלו בכבוד רב וסידרו כל הניירת, והגיעו לשלב של החתימות נתבקש העשיר לחתום, אמר למנהל שהוא אינו יודע לחתום, שאל המנהל כיצד יתכן כזה עשיר מבלי שיוודע לחתום, השיבו אם הייתי יודע לכתוב ולחתום הייתי נשאר שמש עד עכשיו. רואים כמה שאין העושר והכבוד תלוי במעשה האדם ואדרבא מהחוסר חכמה ולמידה שלכאורה גורם לו נזק וחוסר הצלחה לכאורה, משם הקב"ה ממציא לו את הישועה וההצלחה.

מוסר השכל

אחר הדברים האלה עלה בידנו אחד מיסודות הבית היהודי בכדי לזכות לאושר ועושר לדעת כיצד להתנהל בנושא המרכזי שהוא הפרנסה אשר בזה תלוי ההצלחה והכשילון של הבית, ולהשכיל ולהבין שהפרנסה היא מהשמים ולכל זוג יש תכנית משלו לפי שורשי נשמתו והקב"ה מנתב ומכוון כל אדם היכן יהיה מקור פרנסו ועסקו וגודל הצלחתו או כשלונו, כך שצריכים להאמין באמונה שלימה ראשית שמפתח הפרנסה לא יכול להיות לעולם על חשבון פגיעה בעבודת השם בתפילה או בקיום המצוות ולימוד תורה, שנית צריכים לשמוח עם מה שהשם נותן ולהתפלל לפרנסה ברווח ולא בצמצום בכבוד ולא בבזוי בהיתר ולא באיסור ואין מקום כלל להטיח אשמה או תלונה אחד על השני על מצבם הכלכלי אלא לשאת עיניהם לבורא עולם שהוא משביע לכל חי רצון והזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ודוקא כאשר יש שלום בית ושמחה הקב"ה פותח להם את השערים ומאיר להם פנים, וההפך כשאין שלום בית בדרך כלל לא זוכים להצלחה כי השותף השלישי

כל אחד ונקודת ההתחלה שלו

שהוא בורא עולם אינו שורה איתם בביתם, ויהי רצון שנזכה כולנו שתשרה השכינה
בבתינו תמיד באהבה ואחוה ויושפע עלינו שפע ממרום עד בלי די אמן ואמן.

בברכת שבת שלום ומבורך

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

1. המכילתא דרשב"י פרק טז למען אנסנו הילך בתורתך אם לא נסוי הוא להן לכל באי
העולם. וכו' ר' אליעזר אומר לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

שירה

וְיוֹשֵׁעַ ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם (יד, ל)

ה' - הושיע.

לאחר מאות שנים של חושך, של 'וימש חושך' - נדלק 'אור'.

לאחר שנים - של עבדות נוראה; של השפלות ובזיונות; ושל הכאות ורציחות. שנים בהן תינוק רך וחסר ישע - הפך ללבנת בנין; ותינוק אחר - לתרופה לצרעת 'מלכותית'.

אכן, חושך. חושך נורא ואיום. ומזעזע. ומחריד. וכל מילה - תגרע.

ופתאום, ברגע אחד, בא 'מישהו' - ומרים את ה'שלטר'. אור יקרות מציף באחת את הכל. וזהו אור כה מתוק, העוטף אותך בחיבוק כל כך אוהב - עד שאתה נמס מרוב מתיקות.

ה' יתברך, מי שכל המתיקות והאהבה שבעולם הן מעשה ידיו - הופיע שם. והאיר את החושך. 'הדליק' את גחל החיים שבליבם, זה שהיה כמעט כבוי לגמרי.

והאהבה שלו, היתה גדולה מאוד. אי אפשר לתאר.

הוא זכר כל קושי, כל כאב. עד הפרט האחרון. כל מכה שאיזה מצרי נתן אי פעם ליהודי - נרשמה. ותועדה. ובסופו של דבר גם שולמה לו - 'באבי אביו'.

והנה - ידוע לנו, שהכל - חלק מתכנית גדולה. ארוכת טווח.

ואם כן, גם השיעבוד, וגם היציאה - הכל היה 'רשום' כבר בתחילת הבריאה. ולהכל - יש מטרה. הכל 'מוביל' לאותה מטרה עליונה, נשגבת, שתכליתה - בסוף כל הדורות.

ולכאורה, אם כך - מה ההתרגשות הגדולה. מה 'התחדש' עתה, שלא היה ידוע מראש. מדוע עכשיו אנחנו חשים 'מוצפים' אהבה כה גדולה, כמותה לא הרגשנו קודם לכן.

ובכלל - מה המקום לאהבה?

הלא אהבה - היא צורך. האוהב, צריך את הנאהב. בהעדרו - הוא יסבול. יתגעגע. ירהר בו ללא הרף.

אז כיצד אפשר לומר כן - על הבורא יתברך? האם הוא 'נוקק' למשהו - חלילה?

*

התכנון

הזכרנו, שיש 'תוכנית'.

ולתוכנית הזו - יש 'שורשים'. היכן שהיא 'מתחילה'. ואותם שורשים חבויים, מגלים לנו גם את מה שיש - 'מעל' לפני השטח. כי כמו שהם 'עובדים' - כך גם החלק ה'גלוי', עובד.

רבותינו ביארו לנו אותם. גילו טפח - וכיסו אלפים אמה. אז ננסה להבין, טיפה מן ה'ים' - של ה'טפח' ההוא.

בתחילת הבריאה, היתה 'השתלשלות', מעולם - לעולם. בתחילה נאצל עולם מסויים, וממנו - נאצל עולם תחתון יותר. וזה המשיך, והמשיך, אלפי ריבואות עולמות, עד שזה הגיע - לעולם שלנו, כפי שאנו רואים אותו.

וה'האצלה' הזו, נוצרה על ידי 'צמצום' העליון, ולאחר מכן - התפשטות 'אורו' למקום העולם התחתון. ה'אור' הזה, הותיר שם 'משהו' - וחזר למקומו העליון. שם הוא נעשה 'שורש' קבוע - לתחתון.

- זה כמעט 'סיניית' בשבילי.

- אז ננסה להמשיך את הדברים.

ביום בהיר אחד, עלה בדעתו של איזה 'יזם' גדול - לבנות עיר גדולה.

בהתחלה - זה היה 'רעיון'. משהו 'ערטילאי' כזה, בלתי מוגדר. וה'יזם' עמל קשות - 'לתרגם' את הרעיון שלו, לשפת המעשה. התוצאה היתה - שרטוטים מוגדרים. ברורים לפרטי פרטים.

ואז הוא כינס צוות של קבלנים. כל קבלן קיבל את התכנית של שכונה אחת - מתוך העיר העתיקה.

הקבלנים, היו 'ראש קטן'. לא מודעים - ולא רוצים להיות מודעים - לתכנית הכללית. הם לא היו 'יזמים', והיה די להם - ב'שטח העבודה' שלהם.

כדי להתאים את ה'משל' שלנו לנמשל, אז נוסף, שהם לא ידעו כלל - כיצד מתכננים עיר. זה לא היה ב'תוכנה' המוחית שלהם.

וכך, הם ידעו רק - את תחום העבודה הפרטי שלהם, ותו לא. היזם לא ניסה להסביר להם תמונה כוללת. הוא ידע - אין להם 'את זה'.

וכך, חלק מהתכניות שלהם - לא היה ברור להם. אלו היו הדברים שהתאימו ל'עיר'. למערכת הכללית. אבל - הם ביצעו. בלי להבין.

וכך זה עבר גם הלאה. מהקבלנים - לקבלני המשנה. אלו שב'דיסק' שלהם יש אך ורק - רחוב אחד. בלי לדעת יותר, בלי להבין יותר.

ומקבלן הרחוב - המסר הועבר לקבלן הבנין. וממנו - ל'רצף', ל'סתת', ול'טפסן'.

גם הם - לא ידעו 'סנטימטר' מעל ה'ראש' שלהם.

הרצף, למשל, אינו יודע כמעט מאומה. רק - ריצוף. קרמיקה, אריחי אבן, וגם 'רובה'. זה הכל. המילים 'בנין', 'רחוב', 'שכונה', וכל שכן 'עיר' - אינם בתחום שכלו המצומצם.

אבל יש משהו מיוחד - דוקא בפועל הקטן. אצלו, בסופו של דבר, מתגלית - התכלית. הם, בידיהם, עושים את ה'סוף מעשה' - שהיה ב'מחשבה תחילה'.

כל השאר - הם חלק מתהליך ה'תכנון'. הם ה'דרך'. הפועלים לעומתם, יוצרים את המטרה - בידיים שלהם ממש.

כך נראה בנין העולמות.

בתחילה - יזם. המאציל העליון. יש לו 'מטרה', והוא מעביר אותה 'הלאה' - כפי שהיא יכולה 'להתקבל' במקום ההוא. מה ששם מסוגלים 'לתפוס'.

[אגב, ה'צמצום' - הוא ב'הוראה'. כי כשאתה מלמד משהו, אתה תהיה חייב למקד את הראש במה שאתה 'מעביר'. כל שאר הידע הכנוס במוח שלך - יזוז 'הצידה'. ודו"ק.]

וכך כל אחד מעביר את ההוראה - כפי שהיא מתאימה ל'תחתון', ואז הוא 'יוצא' משם - ו'מפקח' מ'למעלה'. ה'הוראה' עצמה, המילים שהועברו - נשארות 'למטה', הן מתאימות לשם; אבל ה'עצמות' של העליון - חוזרת למעלה. הוא יושב במשרד שלו, ומפקח על הנעשה בכל ה'גזרות'.

אנחנו ה'רצפים'. וה'בנאים'. וה'טייחים'.

אנחנו, כל באי העולם הזה - ה'סוף מעשה'. אלו שעושים בידיים וברגלים - ובכל ה'גוף' - את ה'מחשבה תחילה', של הבורא יתברך.

*

העם הנבחר

עם ישראל.

ידוע, שאנחנו העם ה'נבחר'.

ואולי ננסה להבין - למה נבחרנו? להיות - מה?

הלא לכאורה - מכל פרט בבריאה, נוצר משהו. מכל ארוע שמתרחש - נולדת נקודה ב'מטרה' הכללית. כל מציאות שהיא - יהודי, גוי, ואפילו ה'חי' ה'צומח' וה'דומם' - היא או 'רצף', או 'בנאי', או 'סתת'.

- ואם כן, מה המיוחדות שלנו?

אז קודם כל - אנחנו לא 'מצומצמים' כמו ה'רצפים' האחרים. אנחנו לא 'עושים את העבודה, מקבלים כסף, והולכים הביתה'. ממש לא.

אנחנו, להבדיל מה'אחרים', מודעים - למטרה הכללית. מודעים ל'מה פעל א-ל'. מהי ה'פעולה' שהוא מחפש.

ויש לנו את היכולת המופלאה, ואת הזכות העצומה - 'להכניס' את ה'מודעות' הזו, אל תוך העבודה שלנו. כך ה'ריצוף' שלי - יהיה 'משובח', גם בכוונה בה הוא נעשה - וגם במציאותו הפיזית, הרבה יותר מזה של 'מוחמד'. עד כמה שהוא יבנה משהו, ולא רק יהרוס, כדרכם.

שירה

יש הבדל גדול מאוד, בין מי שאצלו זה 'עבודה - משכורת - הביתה', לבין מי שמסוגל להתרומם טפח מעל הקרקע. ובעבודה שלנו - זה מתבטא גם ב'חפצא' שלה ממש. ועוד.

אנחנו - לא עובדים עם 'כולם'.

'הם' - מסוגלים לבנות גנות ופרדסים, ואפילו רחובות ובניינים.

אנחנו, בונים את ה'לב' של הכל:

- את ה'ארמון' בעצמו.

אנחנו 'מרצפים' - את חדרו הפרטי של המלך. את המקום שעליו הוא ידרוך, ברגלו ה'יחפה'. הוא ב'עצמו', בגופו ממש - ישתמש במה שבנינו.

וככאלו - התפקיד שלנו, הרבה יותר - 'גבוה'. הרבה יותר נעלה.

- וגם הרבה יותר מסוכן.

כי 'בלטה' אחת לא במקום חלילה - זה הרבה יותר קריטי, מאשר בבנין שברחוב הצדדי.

וכשהיא כן במקום הנכון - אז זה הכי נפלא שיש. 'קרמיקה' אחת שלנו, שווה הרבה הרבה יותר - מכל האריחים שיש בכל העיר כולה.

- בכל העולם כולו.

*

הבנין האמיתי

ויותר מזה.

'הם' - בונים את חלקם, מקבלים משכורת חודשית, והולכים הביתה.

אנחנו, לא 'הולכים הביתה'. לעולם לא.

- וכל כך למה?

כי הארמון הזה, הוא - אנחנו בעצמנו!!

אנחנו, העם הנבחר. אנחנו 'העם בחר - לנחלה לו'. נבחרנו - להיות, אנו עצמנו, ה'נחלה' - לו יתברך.

ובכל תהליך הבניה - הוא איתנו. מורה. מדריך. מוביל. והוא גם שוכן - במציאות שלנו, עוד לפני שהתחלנו בכלל לבנות משהו.

וכמה שנבנה יותר - הוא ישכון יותר.

וכיצד זה נוכל לבנות 'ארמון' - ואפילו להעז לחשוב שהחומר העכור שלי - יהיה מעונו הפרטי של הבורא יתברך?

האם בכלל יכול להיות לו 'מעוון'? האם יתכן אצלו סוג של 'בית', בו הוא 'גר', ובמקום אחר לא??

שירה

והתשובה היא, שכשהוא מתגלה כ'בורא' - זה באמת לא יתכן. הוא לא 'שוכן', וגם אין לו 'מקום'. הוא גם לא 'אוהב' - כי אוהב הוא 'חסר', וכפי שנתבאר.

וכבורא, יש לו תכנון. ואת התכנון הזה - 'כולם' מבצעים. ואצל 'כולם' - באמת אין 'קשר רגשי'. כ'בורא' - לא שייך קשר רגשי. זה כמעט כפירה. ואולי ממש כפירה.

אנחנו אומרים - 'מי כמוך באלים ה'.

דהיינו: בכל ה'אלים' - אין מישהו שידמה לו יתברך.

- נו, באמת.

ה' יתברך, הבורא הכל יכול. תחפש אצל כל הנמלים שבחצר שלך - ולא תמצא אף אחד כמותו.

- מה אתה מסתכל עלי ככה? תחפש! באמת! מבטיח לך שלא תמצא!

- תגיד, אתה רציני? האם יש כאן איזו 'השוואה' בכלל? מה הקשר בין מעשה ידי אדם - חומר עכור, לבורא האינסופי??

- אמת לאמיתה.

אבל אנחנו לא מדברים על הבורא - כ'בורא'.

- אלא - על ה'גילוי' שלו.

וה'גילוי' הזה - אינו 'אינסופי'. הוא 'מגלה' מציאות אינסופית; אבל הוא עצמו - 'שם'. שם הוי"ה, שם אדנות (שם הוי"ה הוא 'עצם' הגילוי, ושם אדנות - הוא ה'מלכות', שבה הוא מתגלה).

ול'שם' הזה - יתכן שיהיה 'מקום', בתוך הבריאה. ויש לו גם - כביכול - 'רגשות'. הוא אוהב. ומתגעגע. ורוצה. ומתקרב. וגם מתרחק, חלילה. וגם אנחנו - אוהבים אותו. 'לאהבה את שמך'.

והוא, ה'שם' הזה, מאוד אוהב - את ה'ארמון' שלו.

- אותנו.

והוא 'יוצא מגדרו', ומראה את האהבה הזו שלו - בריש גלי. לכל מי שאולי חשב, שאנחנו 'כמו כולם'. שיש איזה 'שוויון' בין בני האדם.

והאמת, שאז עדיין לא 'גילו את האור' שבשוויון. הם התנהגו אלינו - כפי שמתנהגים לבהמה, והרבה יותר גרוע.

ועל כל אלו - ה' נקם. וביד רמה וקשה. מישהו העז לעשות משהו לארמון שלו. ל'נחלה' שלו. לעם האהוב עליו כל כך.

וכך, כל פרט קטן בשיעבוד - נרשם. ותועד. ועל הכל היה 'תשלום', וביד 'רחבה' מאוד.

'מידה כנגד מידה'.

וה'שיא' - היה בקריעת ים סוף.

הנקמה היתה כה עזה, כה ממוקדת וחזקה; האהבה היתה כל כך עצומה - עד שלא נותרו מילים בפינו.

- אז במקום 'מילים' - אמרנו 'שירה'.

*

'תהליך' מול 'שירה'

הסוגיא של 'שיר', מושרשת מאוד 'גבוה'.

המילה הראשונה בתורה, 'בראשית', היא אותן אותיות - כמו 'שיר תאב'. ה', כביכול, 'תאב' - ל'שיר' (עי' ז"ח בראשית ה ע"ב).

אז מהי 'שירה'?

שירה, מורכבת ב'בסיס' - ממילים. אתה מנסה 'לומר' משהו. להעביר מסר כלשהו.

ואז אתה מרגיש - שזה לא מספיק לך.

אתה צריך - 'עוד משהו'. משהו שיבטא באמת את רחשי ליבך.

- אז אתה מוציא את הגיטרה. המילים - מתחברות לניגון, והניגון מתחבר למילים; וכל ה'חיבורים' הללו, מוציאים ממך משהו מ'בפנים'.

אתה עצמך - 'מתחבר' למה שאתה אומר. הרבה יותר מאשר ל'סתם' מילים.

ויותר מכך.

הניגון - מגלה 'סוד'. המילים עצמן - הלא אוצרות בקרבן מסר כלשהו; הניגון, מעמיק את אותו מסר. הוא 'מספר' לנו, שיש כאן משהו - שאינו נמצא ב'מילים' כפי שהן; משהו 'פנימי', מעבר ליכולתן של מילים להביע (עי' בפי' האברבנאל כאן).

כך גם ה'שיר' עצמו, בלי ה'ניגון'.

שיר - זה כמו 'צמיד'. פיסות קטנות, שזורות זו בזו. ובאופן, שכולן ביחד יוצרות - 'מעגל' אחד. אלו 'פרטים' רבים, היוצרים ביחד - מציאות אחת.

ואותה מציאות, כשהיא 'נוצרת' - היא 'תהליך'. אתה שוזר אחד, ולאחריו עוד אחד. ועוד אחד. וכן הלאה.

וכשאתה שוזר דבר בדבר, יש לך שתי אפשרויות:

האחת - שתשאיר את זה ככה. שזה יהיה 'קו' אחד. שביל. התחלה, אמצע, וסוף.

והשנייה, שבסופו של תהליך - אתה תחבר את הסוף להתחלה. ואת ההתחלה - לסוף. ומי שיתבונן ב'שיר' שיצרת, לא ידע היכן ה'ראשית', והיכן ה'אחרית'. איפה זה מתחיל - ואיפה זה נגמר.

- וזה באמת אף פעם לא נגמר. זה 'סיבוב' שלם, משהו שאין לו התחלה - ואין לו סוף.

מה'תהליך' - שהיה מורכב מהתחלה, אמצע, וסוף - נעשתה מציאות אחת שלמה.

שירה

כשזה 'קו', אז בהתחלה - אתה 'חסר'. אתה רוצה להשיג עוד, ושואף להגיע לתכלית - ל'סוף'. וכשאתה מגיע אל התכלית - אז זה נגמר. אין יותר. משהו 'מת' כאן. ה'השתוקקות' הזו, של הדרך, ה'מרץ' הזה - חסר.

אבל כשזה הופך להיות 'שיר' - זה חי לעולם. אין 'מיתה'. ואף פעם אין 'חסרון'. כי גם מה שהיה 'התחלה' - נעוץ ב'סוף'. והשלמות - כאן, וגם ההשתוקקות אליה. זה ה'חפצא' של השיר. וזה באמת - 'מעל' העולם שלנו. אנחנו לא מסוגלים להבין מציאות 'שלמה', שאינה 'תהליך'. מציאות, שההשתוקקות והמטרה - נמצאים שם ביחד. זה ה'מקשה אחת', של כל המציאות כולה.

בתהליך - יש הרבה 'מילים'. מילה אחר מילה. וכל מילה 'נשזרת' - בזו שקדמה לה. עד - המילה ה'אחרונה'. שם התהליך - תם ונשלם. יש 'סוף'.

ובתהליך, יש גם 'זמן'. כך חייב להיות, מעצם מהותו.

אבל 'שיר' - אינו שייך ל'זמן'. כל ה'תהליך' הוא - הוא במציאות אחת, הכל 'ביחד'.

וגם המילים, נעשות רק כ'מראה' - למה שיש 'מאחורי' המילים.

מילות השיר, מגלות משהו - שהוא יותר עמוק ממילים. הוא 'מעבר' לכל מה שמילים מסוגלות להביע. זה סוג של 'מעל הזמן' - בתוך הזמן.

כאן ה'מילה', היא ה'כלי' - השייך לעולם הכי 'תחתון', והיא 'מגלה' - מציאות נעלה, שהיא מעל ומעבר - לכל העולמות כולם.

וכך ה'כאן', וה'למעלה' - מתחברים.

אנחנו 'שרים' לה' - ומעוררים את האהבה העצומה הזו; את ההשתוקקות - ואת ה'עונג'; את ה'דרך' אליו - ואת ה'חיבור' הגדול, האחדות המופלאה - שבין מלך מלכי המלכים, ועמו.

[ואגב, 'שיר', ו'שרשרת' - הם מאותו השורש. חלקים - שזורים זה בזה. אולי גם המילה 'שורש' שייכת ל'משפחה' הזו; הלא ה'שיר' - מגלה את ה'שורש' העמוק.]

*

ה'צד השני'

ה'מצב' הנפלא הזה, בו עם ישראל מתייחד עם מלכו - היה לצנינים בעיני מישהו. - 'ויבוא עמלק'.

זה ה'צד השני'. מי שכל מהותו זו ההתנגדות - למטרה של ה' יתברך. ל'בנין' הזה, לקשר הזה. לאחדות הזו.

ולאותו 'עמלק', יש גם 'גרורות'.

והם נזכרו בפרשה הקודמת: 'וגם ערב רב עלה איתם'.

כל מערכת ה'רע', מוגדרת לפעמים - כ'נחש'.

ואותו נחש, הלא 'בא על חוה'. וגם - 'הטיל בה זוהמא' (שבת קמו., ועוד).

חז"ל מלמדים אותנו, שה'מערכה' הזו - חזרה על עצמה, בהמשך הדורות (עי' זוה"ק בראשית דף כח ע"ב).

ואז, הנחש - היו הגויים. וה'זוהמא' - אלו ה'ערב רב'.

אז הם ה'זוהמא' שבבריאה. הם - ועמלק. זו אותה ה'משפחה' (עי' תיקו"ז סוף תיקון סט. וע"ע שעה"פ תחילת פר' בלק).

העמלקים האחרונים שהכרנו, היו מאוד 'נאורים'. הם היו מלאים ב'נימוס' עד להתפקע, ודיברו בשפה 'מצוחצחת' להפליא.

ובקור רוח, בניד ראש אצילי ומנומס, הם עשו את הדברים הכי מזעזעים שאפשר להעלות על הדעת. ובעיקר את אלו שאי אפשר.

לא תראו שם 'חמומי מוח'. הכל נעשה בשליטה עצמית מלאה. ב'תרבותיות' מתקדמת.

רבים מהם - בעלי 'תארים אקדמאיים'; כל ה'חכמה' שבעולם - מונחת בכיסם.

והשותפים שלהם - אלו הערב רב. כך ראינו כבר אז, באותה מלחמה נוראה. ראשיהם היו 'שווי נפש', אל מול הדם היהודי הנשפך. וכשמישהו ניסה 'להניע' אותם לכיוון של הצלת חיי יהודים - הם 'משכו' אותו עד שהתייאש; או עד שמישהו מהם 'י'אש' אותו בכח.

וגם אז, הם התבטאו במילים 'גבוהות'. כדרכם. 'אלו אבק אדם בעולם אכזר' (ציטוט אמיתי, מפיו של מי שנעשה לימים אחד מראשיה של 'מדינת ישראל'). וה'אבק' הזה, למי שעדיין לא הבין, זה הסבא והסבתא שלי ושלך. אלו שנרצחו אז באלפיהם ובמליוניהם. יש 'לטאטא' אותם. אחיהם העמלקים עשו זאת עבורם. ובאמת חבל שהם לא סיימו את ה'עבודה'.

זה היה תמוה מאוד. גם אלו ה'מתעלמים', וגם חלק מאלו שניסו 'לעורר' אותם - לא היו שומרי תורה ומצוות.

- אז מה ההבדל? מדוע אלו מסרו נפשם להצלת יהודים, ואלו - מכרו את נפשם לשטן? והסיבה - אחת היא: יש בקרבנו - 'ערב רב'. ובעורקיהם זורם - דם עמלקי. הם לא 'מכרו את נפשם לשטן'; הם מאז ומתמיד 'שם'.

ויש - עם ישראל. עם ה'. ביניהם רבים מאוד - שעדיין אינם שומרי תורה ומצוות; אבל הם 'ישראל', אף על פי שחטא'.

שאלות רבות על התנהגותם (גם הנוכחית) של חלק מיושבי 'מדינת ישראל', נפתרות - כשהסוגיא הזו מובנת.

הערב רב - לא מזרע ישראל המה (עי' לש"ו ספר הקדו"ש ש"ו פ"ה. וע"ע בביאור"ג לתיקו"ז תיקון כא ד"ה דא קלמוס).

שירה

אם הם 'יעברו צד' - לעם ישראל, וישמרו תורה ומצוות, הם יזכו להיות איתנו. חלק מאיתנו.

אבל אם לא - הם לא 'ישראל אף על פי שחטא'. ממש לא. הם הגרועים ביותר שבאומות. ומי שמתבונן, רואה. הדאגה הזו לרוצחי יהודים, ה'הומאניות' המחרידה הזו. השקידה הזו, להרוס - את כל מה שאחרים רוצים לבנות.

יש להם שליטה בכל מוקדי הכח; וכשמנסים 'לקחת' מהם משהו - הם נזעקים. וכדרכם, גם הזעקה - נערכת בשקט מופתי. בנימוסיות רבה, ובמילים יפות.

ה'צד השני', אינו מעוניין בשום 'תהליך'. והוא תמיד השתדל בכל כוחו - וממשיך להשתדל - למנוע את ה'שירה הזאת'. להפריע לה.

[אני אפשר להצביע על מישהו מסויים כ'ערב רב'. תמיד יש גם 'מניעים' אחרים, כמו כבוד, כסף, או סתם היסחפות ציבורית. לערב רב כמעט ואין 'מניע' אחר, חוץ - משנאה תהומית, לה' - ולתורתו - ולעמו (ראה ערך אותו עמלקי ימ"ש, מנהיג המלחמה ההיא. תאודה וכבוד - לא עניינו אותו. וגם לא שום דבר אחר. רק - מלחמה כנגד ה', וכנגד עמו). אנחנו מצביעים כאן על 'תכונה'. לא על אנשים כאלו או אחרים.]

אל לנו להתרשם מהם, ומהמונם. וגם לא 'לדאוג' להם, שישובו בתשובה. אין אנו זקוקים להם כלל.

התפקיד שלנו, הוא לדעת היטב - שהם אינם חלק מאיתנו.

הידיעה הזו חשובה עד מאוד. כי כשאתה 'מחובר' למלך, עליך לדעת היטב - מי האויבים שלו. מי בעדו, ומי כל כולו - נגדו.

- ולהילחם בהם!

לא 'פיזית'. זה לא המקום שלנו בזמן הזה - בו מלכות ה' עדיין אינה 'גלויה'.

אלא - ב'דעת'. כי כל כוחם - הוא ה'עירוב' הזה, בדעת. ואם 'נוציא' אותם ב'דעתנו' מעם ישראל - אז ה' יוכל להיכנס שם. ב'דעת' שלנו. יהיה לו שם 'מקום' נוח.

עלינו לדעת את מקומנו - ואת מקומם. לדעת, שאין לנו חלק ונחלה איתם.

אנחנו רק - 'אז ישיר'. שרים ומנגנים.

שרים - את המציאות האחת והיחידה, אותה הנחיל לנו מלכנו - השוכן בנו.

*

לסיכום:

יש 'תהליך'. תכנון - דרך - ומטרה.

ה'עולם הזה - הוא ה'סוף מעשה'. הפועל הקטן, זה שמבצע את התוכנית בפועל.

ואנחנו - עם ישראל - חלק מאותה תוכנית עצמה. אנחנו עצמנו, ה'ארמון' - שצריך לבנות למלך. והוא מאוד מאוד אוהב אותנו. וחושק בנו. רוצה 'לשכון' בנו.

שירה

וכשאנחנו נוכחים באהבה הזו, ומבינים את ה'תוכנית' הזו - אז המילים 'נעלמות'. ומה שנותר - זו 'שירה'.

ושירה, היינו - לקחת את התהליך הזה, ואת המטרה; את הקב"ה ואת עם ישראל - ולעשות מהכל מציאות אחת שלמה. מציאות שהיא מעבר למילים. מעל הזמן.

ומי ש'מתנגד' לכל זה - זה עמלק ו'משפחתו'. ה'ערב רב', הוא מה'שבעה קרובים' של עמלק. וכך יש בינינו ממש - את היסוד ה'מזוהם' ביותר שבבריאה.

והעבודה שלנו היא 'להתנתק' מהם - בדעת.

- כדי להכין את ה'דעת' הזו - למי שצריך 'לשכון' בה, ה' יתברך.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בגדר נס קריעת ים סוף וחזרת הים לאיתנו

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנֹת בְּקֶרֶב לְאֵיתָנוּ וְגו' (יד, כז)

אין איתנו אלא תקפו, שנאמר איתן מושבך (במדבר כד, כא), רבי נתן אומר איתן לשון קשה, שנאמר הנני מביא עליכם גוי ממרחק בית ישראל נאום ד' גוי איתן הוא גוי מעולם הוא (ירמיה ה, מד)

מבאר רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל, כונת המכילתא היא, דהנה מצאנו בכלי שרת דאף דלא מהני בהו תיקון כדי לשוב ולהשתמש בהם במקדש, מ"מ כשמתיכים אותם נעשו כמו חדשים, אבל הקדושה אינה מסתלקת מהם לעולם כי אמנם צורת החומר קיבלה פנים חדשות, אבל הצורה המהותית שהיא הקדושה שלהם לא השתנתה. (והוסיף דוגמאות לענין זה). כמו כן לענין נס בידי שמים למרות שהדבר הוא בריאה מציאות ולא ככשפים שהם בגדר דמיון (ראה גם שו"ת צפ"ו סי' ג'), מ"מ זוהי הבריאה הראשונה דאין הדבר משתנה ונעשה לפנים חדשות כי הצורה לעולם קיימת.

וביאר רבינו דברי המדרש (ב"ר ה ה) אמר ר' יונתן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל. וביאר רבינו שעם היות הנס פועל בריאה מ"מ לא תהיה בריאה חדשה כי אם הים עצמו העשוי מששת ימי בראשית. כיון שהצורה קיימת. ומה שאמרו חז"ל 'תנאין' הכונה שהגם שאין זה שינוי דמיוני אלא בריאה ממש אך מ"מ היא הצורה הראשונה [דאם יהיה שינוי אין זה תנאי 'עם מעשי בראשית' כי אם ביטולם של מעשי בראשית]. וענין התנאי פירושו שהוא "נברא של מציאות בשביל זה" היינו דהנס בריאה השייכת לים.

וזוהו כגדר אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ בורא להם רפואה תחילה (מגילה דף י"ג ע"ב).

דבר נפלא נוסף ביאר רבינו על פי האמור, דיש להבחין דלשון הכתוב (לעיל כו): וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נִטָּה אֶת יַדְךָ עַל הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רֶכְבּוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו. שונה מהכתוב לעיל בציווי להפוך את הים ליבשה, וְאֶתְהָ הָרִם אֶת מִטְּךָ וְנִטָּה אֶת יַדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ וְגו'. בקריעת ים הסוף הלשון שמשא רבינו יפעל ע"י המטה פעולת בקיעת הים, ואילו בהחזרת הים ליבשה הלשון שע"י נטית המטה ישובו המים. דהיינו ישובו מאליהם. דהים מעצמו חוזר למצבו. מפני שלא נעשה פנים חדשות. [מקורות: צ"פ מהדו"ת עמו' 42 ועל המור"נ ב' קטעים ח"ב פכ"ט (חלק הובא בצ"פ עה"ת) על ב"ק דף צ"ו ע"ב]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

בחירתו של פרעה

וַאֲמַר פְּרֹעֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: וְחִזְקֹתִי אֶת לֵב פְּרֹעֶה וְרַדְף
אֶחְרֵיהֶם (יד, ג-ד)

תמיהות בדבר הכבדת לב פרעה

לאחר שיצאו ישראל ממצרים, ציוה ה' על ישראל לחזור לאחור לכיוון מצרים ולחנות
בפי החירות. ובטעם חזרתם לכיוון מצרים אמר הקב"ה למשה "וַאֲמַר פְּרֹעֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר" (פרק יד פס' ג), שעושה זאת כדי להטעות את פרעה
שישראל אינם יודעים דרכם במדבר, וירדוף אחריהם. ומיד לאחר מכן מוסיף הקב"ה
"וְחִזְקֹתִי אֶת לֵב פְּרֹעֶה וְרַדְף אֶחְרֵיהֶם" (פס' ד), כלומר שהקב"ה בדרך נס יכביד את לב
פרעה כדי שירדוף אחרי בני ישראל. ויש להעיר על סדר הפסוקים שקודם נכתב רצון פרעה
לרדוף אחרי ישראל לפי שאינם יודעים את דרכם, ורק לאחר מכן שהקב"ה יכביד את ליבו.
ולכאורה סדר הדברים הפוך, שתחילה הכביד הקב"ה את לב פרעה, ורק לאחר מכן הוא רדף
אחריהם.

עוד יש להעיר, שלמרות שהקב"ה הכביד את ליבו של פרעה בדרך נס, בכל זאת הוסיף
כמה תחבולות בדרך הטבע כדי שפרעה ירצה לרודפם - שכביכול ישראל חוזרים למצרים
ואינם יודעים את דרכם (רש"י פס' ג). וכן כשכילה הקב"ה את אלוהי המצרים השאיר את
'בעל צפון' [אחד מאלוהי מצרים] להטעותם שכביכול אלוהיהם חזק מה' (רש"י פס' ב).
ובטעם שמשא רבינו נשלח לומר לפרעה "נלכה נא שלושת ימים" ולא אמר את האמת
שיוצאים הם לצמיתות, ביאר המדרש (שמו"ר ג ח) שבכך הטעה את המצרים לרדוף אחרי
בני ישראל להשיבם ויטבעו בים סוף. וכן בטעם שבני ישראל אמרו למצרים שהם שואלים
את כליהם בעוד שכוונתם לקחתם לגמרי ביאר האור החיים (ד יח) שהוא כדי לגרום
למצרים לרדוף אחר ממונם - ויש להבין מדוע נצרך כל זה, והרי בין כך הקב"ה הכביד את
ליבו בדרך נס. ואף שדרכו של הקב"ה למעט בנס (רמב"ן בראשית ו יט ועוד), אך ביציאת
מצרים נראה שהנהגתו של הקב"ה הייתה כולה בדרך נס [כמבואר בהגדה ש"פ שעל ים
סוף נעשו מאות ניסים], ואם כן מדוע נצרכו כל ההשתדלויות הללו בשביל לגרום לפרעה
לרדוף אחרי ישראל.

יסוד - אין רצונו של מקום להתערב בבחירה

הקשו המפרשים (ספר העיקרים מאמר ד כה; אברבנאל; רס"ג האמונות והדעות מאמר
ד; חזקוני ד כא, והרחיב בכך הבית הלוי סו"פ שמות) מדוע נענש פרעה אל שלא שילח את
ישראל, והרי הקב"ה הכביד את ליבו וממילא הדבר לא היה תלוי בו. ולהבין תשובתם
נקדים את משלו של הילקוט מאמרים. יהודי אחד הסתכסך עם גוי והדבר הגיע לכלל

משפט בפני שופט גוי. שלח היהודי לשופט שוחד. שאל אותו השופט "הלא בתורתכם כתוב שאסור לתת שוחד שכן עלול הדבר להטות את לב הדיין לנטות אחרי השוחד ולא יוציא דין אמת"? ענה לו היהודי, "אילו שני יהודים היו באים לדין לפניך - הייתה דעתך על שניהם שקולה, והשוחד היה מעוות את הדין לנטות אחרי נותן השוחד. לא כן כאשר באים יהודי וגוי לדון בפניך, שופט גוי, כאן דעתו של השופט נוטה מלכתחילה לטובת הגוי, וכדי לאזן את דעתך שלחתי לך שוחד שבאמצעותו כפות המאזניים תהיינה שקולות והדין יצא מתוקן".

וביאר המפרשים, שרצונו האמיתי של פרעה היה שלא לשלח את בני ישראל. אולם, מתוך הסבל הגדול שהיה לו ולעמו מהמכות, עמד לפעול נגד רצונו. ואם היה משלחם, לא היה זה מתוך רצון אלא מתוך אונס וקושי המכות. וכנגד זה, חיזק הקב"ה את ליבו, לא כדי לשלול ממנו את הבחירה, אלא אדרבא, להסיר ממנו את הפחד מהמכה, ובכך ישוב פרעה לרצונו העצמי שלא לשלחם. ועומק הדבר, שרצון הקב"ה בבריאה הוא שלא להתערב בבחירתו של האדם אלא להשאירו חופשי [בתוך גבול מסוים] לרצון האדם, ואף אצל פרעה הקב"ה לא שלל ממנו את הבחירה, אלא שכנגד הפחד והיראה שבאו מהמכות, הכביד את הקב"ה את ליבו, כדי להשאיר את בחירתו חופשית.

וכשנדקדק בדברי הראשונים נראה שהלכו בדרך זו. כתב הרמב"ן (ז ג) "הנה לא רצה לשלחם לכבוד השם, אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם, רץ לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכות, לא לעשות רצון בוראו. ואז הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו". ובאבן עזרא (יד ד) ביאר את הכבדת הלב של פרעה "וחזקתי כאילו שכח המכות, שהוכו בעבור ישראל", ומשמע שהכבדת הלב באה כדי לסלק את היראה שבאה מהמכות ולהשאיר את לב פרעה חופשי לבחירה.

ביאור הכבדת לב פרעה עפ"י יסוד זה

ומעתה, כיון שרצה הקב"ה להטביע את פרעה וחילו בים סוף כעונש על שיעבוד ישראל, ומאידך, כָּלֵל הוא שאין הקב"ה נכנס לתוך ליבו של האדם ומשנה את בחירתו. לפיכך סובב בדרך הטבע לגרום לפרעה לרדוף אחרי ישראל, וזאת על ידי שיחשוב שישראל טועים במדבר וכן שיש כח לאלוהי מצרים וכדומה. ולכן הקדים הפסוק את רצונו של פרעה לרדוף אחרי ישראל לכך שהקב"ה יכביד את ליבו, שרק לאחר שפרעה מבחירתו החופשית ירצה לרדוף אחרי ישראל, וכל מניעתו תהיה מפחד הניסים, רק בשלב זה יכביד הקב"ה את ליבו כלומר יסיר ממנו את הפחד החיצוני וממילא רדיפתו תהיה חופשית מחמת רצונו שלו.

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו

הגדול שבנסיונות האדם

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקָטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן
אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא (טז, ד)

פרשת המן היא אבן יסוד ויתר נאמן למידת הבטחון בה' יתברך, ונפסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן א) שטוב לומר פרשת המן בכל יום, וביאר המשנה ברורה, שהוא כדי שיאמין שכל מזונותיו באים בהשגחה פרטית, ושאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה, כדכתיב "המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר". ומביא את דברי התלמוד ירושלמי שכל האומר פרשת המן, מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו.

ואלו דברי רבנו בחיי בפרשתנו:

"דבר יום ביומו, שהיה בורא היום ובורא פרנסתו, מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר: כל מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מקטני אמנה. וביאור דבריו, כי האומר כן, מראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו, ועל כן הוא מקטני אמנה, לפי שעיקר האמונה להאמין מה שאין אדם רואה, שיתלה בטחונו בבעל הרחמים שבראו ואת יומו, שירחם עליו ויתן לו פרנסתו".

כתוב: "למען אנסנו הילך בתורתך אם לא", ומפרש רש"י: "אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט". ומבאר הכלי יקר את דבריו, שקיום מצוות אלו מורה על מידת הבטחון, כי אם לא יותירו ממנו, זהו מופת שהם שלמים במדת הבטחון, כי מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מקטני אמנה. וכן אם לא יצאו ללקוט בשבת, הרי הם בטוחים שמה שלקטו אתמול יספיק להם גם ליום המחרת.

וממשיך הכלי יקר לבאר שרק מי שיש בו מידת הבטחון, יכול ללמוד את תורת ה' כראוי, וז"ל:

"כי מי שאינו שלם במדת הבטחון, מכלה כל ימיו לאסוף ולכנוס, ומתי יעשה לבית ה', לעסוק בתורה, כנודע מדרכי רוב העולם ההולכים אחר ההבל ויהבלו, ועסק התורה טפל אצלם".

כדברים אלו כותב מרן רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ספר דרש משה בסופו, עמוד קיג - תפילה) בבואו לבאר את לשון תפילת אהבה רבה, שאומרים "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו", שמציינים את הבטחון שהיה לאבותינו בה', קודם שלמדם חוקי חיים. וז"ל:

"כי בלא בטחון, שידאג הרבה לפרנסתו ולכל עניניו, הרי לבד שלא יהיה לו זמן הרבה ללמוד, לא יהיה במנוחת הנפש ללמוד כלל כראוי. לכן, מצד מדת הבטחון למדו אבותינו

הגדול שבנסיונות האדם

חוקי חיים, שהוא כל התורה בכמותה ובאיכותה... מבקשים אנו שכן תזכנו שנוכל להשיג מדרגת הבטחון כמותם, שגם כן תחננו ותלמדנו".

בספר ארחות צדיקים בשער השמחה כותב בהרחבה אודות מדת הבטחון, וכותב שבענין הפרנסה צריך האדם לבטוח בה' שיזמין לו צרכיו ומזונו כדי סיפוקו, וכאשר יבטח באלוקים ימצא מנוחת לבו ושלוות נפשו, ויהיה לו די זמן לעסוק בתורה, לקנות חיי העולם הבא. וכותב: "וענין זה הוא הגדול שבנסיון האדם, שלא יטרידו אותו רב טרדות של עולם זה, וישכח אחריתו".

בספר דעת תורה למשגיח ר' ירוחם כותב שכל הענין אשר היה בלחם המן, כן הוא בלחם כל הדורות, אלא שבמן היה הכל בגלוי, ובדורות הרי הוא בנסתר. ובכלל זה מה שכתוב "וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר", אשר מורה לדורות שאין העושר בא לאדם מן ההשתדלות. וכך אמר הסבא מקלם:

"כי רואים אנו בנסיון, שרוב בני אדם מלקטים בחריצות נפלא, ואינם מתרשלים כלל להרבות הון, ומידי שנה בשנה עוד כופלים השתדלויותיהם, ובכל זאת אין רואים בכל עסקיהם שום ברכה, וכל ריבוי ההשתדלות שלהם ממש לבטלה... ורואים ממש בחוש את "המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר".

הוא הכלל הגדול אשר כל מי שעינו בראשו יכול הוא לראות את זה בכל יום ויום, כי ה' הנותן לכל אחד די חיו, בין אם ירבה השתדלות וטורח, או לא ירבה. אין לקיטתו והשתדלות של האדם שום שייכות להפרנסה שמוצא. וכל מזונותיו של האדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

הים ראה - וינוס, לוו עלי - ואני פורע

כתב רבנו בחיי בסוף הקדמתו לפרשת בשלח, שרוב הנסים אשר נעשו להם [לישראל] במדבר היו כדי לבחון את לבם ולהביאם לידי נסיון. כענין קריעת ים סוף, שלא נקרע הים להם ביחד לעשות להם בתוכו שביל ארוך מתחילתו ועד סופו, אלא מעט מעט כי הים היה נס מפניהם, ומדי עברם היו רואים הים לעיניהם. וכן אמר דוד ע"ה, הים ראה וינוס.

וכן כתב שם עוד בענין ירידת המן שלא היה יורד להם ביחד לחודש אחד או לשני חדשים אלא דבר יום ביומו, ולמה הוצרך לעשות כן, כדי להרגיל את טבעם במדריגת הבטחון, ושיהיו עיניהם תלויים בכל יום ויום לאביהם שבשמים, וכדי להבחין את לבם לראות אם יהרהרו אחר מדותיו של הקב"ה.

ומדבריו אנו למדין חידוש גדול, בהנהגת השם יתברך את האדם. שלכאורה היה נראה לעינינו שבקריעת ים סוף היתה המטרה רק להציל את עם ישראל. אמנם מדברי רבינו בחיי מתבאר שתוך כדי הנס הגדול והנורא, הקדוש ברוך הוא מלמד עמו ישראל, שידעו כמה הם צריכים להשגחתו יתברך וליחל לחסדו הגדול שבכל עת, ולכן ההנהגה היתה כזו, שלא לתת להם שביל מתחילת הים ועד סופו, שיראו מראש את הישועה, אלא השביל נפתח להם לפי קצב ההתקדמות של כלל ישראל.

וכמו כן היתה הנהגת השם יתברך בירידת המן, לחם מן השמים, שירד באופן זה של דבר יום ביומו, ולא נתן להם הקדוש ברוך הוא הלחם אחת לכמה חדשים, וכל זה למטרה זו, ללמדינו דעת עד כמה צריך האדם לבטוח בהשם וליחל לחסדו.

וכן יש לנו לדעת שכל ענייני החיים המה הנהגת השם אותנו, והם נסיונות לאדם, ויש להם מטרה לבחון אותנו אם לבינו לשמים, ועד כמה בטחונינו חזק בבורא יתברך ויתעלה. וכמה דברים אלו חשובים לנו ללמוד מהם דרכי השם, וכן כתוב בפרשה למען אנסנו הילך בתורתו אם לא.

אמנם מאידך גיסא הלא לנו לדעת כי גם נסיונות החיים מעורבים בעונג, וכמו שמצינו בחז"ל, במסכת ביצה דף ט"ו ע"ב, מאי כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. עי' שם.

ולכאורה קשה, מדוע הקב"ה אומר לוו עלי ואני פורע, והלא הקב"ה יש לו הכל, ויכול ליתן גם קודם שהאדם ילוח, אמנם בהכרח שהוא ענין של עמידה בנסיון, דלוו עלי, הוא הנסיון, ורק אח"כ זוכין להתוצאה של, ואני פורע.

וכך היא אמנם המדה בכל חיי האדם, תמיד הקב"ה אומר - לוו, ואני פורע - לעבור קשיים ואחר כך לקבל פירותיהם בעולם הזה.

וגם אצל יוסף הצדיק שבזכותו נקרע הים, היה צריך קודם כל לעמוד בנסיון כדי לקבל אחר כך השכר שקיבל, ולכן מתחילה נאלץ לנוס החוצה, כדי לקבל השכר של מושל על כל מצרים וכן מה שים סוף נקרע בזכותו.

וכל אחד מאתנו עובר תקופות בחיים, של לוו עלי, ותקופות של אני פורע, ולפעמים זה בא ביחד, אבל האדם יכול להיות סמוך ובטוח בהקב"ה וידע נאמנה שהוא מקבל הטיפול הטוב ביותר, מאת ה' מן השמים.

וזהו מה שאמרו, עשה, וסוף הכבוד לבא, דהיינו שצריך תמיד עמידה בנסיון, ואז יש מצב של סוף הכבוד לבא, ואם עם ישראל לא היה עומד בנסיון לא היו זוכים לקריעת ים סוף, וזה מה שצריך ללמוד בחיים, להיות מוכנים לעמוד בנסיונות, ויה"ר שנזכה לעמוד בנסיונות החיים ולנצח המלחמה מן הצדדים.

וזהו העניין של ההליכה במדבר, נחש שרף ועקרב, וצמאון אשר אין שם מים. והיינו שעם ישראל היו צריכים לעמוד בנסיון, ורק כך להגיע אל הארץ המובטחת. ואמרו שלוש מתנות טובות ניתנו לישראל וכולם לא ניתנו אלא ע"י יסורים, תורה וארץ ישראל ועולם הבא. והכל מאותה הנהגה של לוו, ואני פורע.

והנה כמה מאושר האדם שיודע שיש לו כרטיס אשראי מסוג זה, שכביכול הקב"ה משלם ומכסה אותו בסוף החדש...

ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו.

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק

"כמה אחוזים יצאו ממצרים?!"

החושך וההסתר מכסה עליו, הייאוש והריחוק מקונן בקרבו. אך מנגד: הכיסופים הגעגועים והרצונות זועקות מקרב ליבו: 'הלוואי והייתי זוכה שוב להרגיש באור קרבת השם יתברך'.

והנה, אור חדש נדלק בקרבו, דרך ישרה וברורה כיצד להיגאל, שולחים לו מלמעלה מסרים ורמזים כיצד לעלות בסולם העולה בית א-ל, אכן זה דורש עבודה ויגיעה אך מכאן והילך יערב לו מזיו אורו יתברך.

אך הוא בשלו, מה לו לצאת בדרך חדשה, דרך הדורשת מסירות וגבורת הנפש, עבודה ויגיעה רבה. טוב לו במקומו על אף החושך מאשר ללכת בדרך המעייף והמייגע גוף ונפש.

*

בני ישראל היו בגלות מצרים מאתים ועשר שנה, הם עברו גולה אחר גולה, הסתר אחר הסתר, נאנחים בכל עת מעבודה, גם את מעט האוויר שרצו לנשום באפם היה בקוצר רוח, וכאשר אחד רצה לחטוף נשימה ביישוב הדעת ולהרפות מעבודתו - מיד קיבל שבט תוכחת מוסר...

הרועה הנאמן משה רבינו, נשלח ממרום לגאול את בני ישראל, והתחיל לשכנע אותם, כי מכאן ואילך יהיו 'בני מלכים' ו'בני חורין', ללא עול ושיעבוד מצד קליפת מצרים.

אך 'ולא שמעו אל משה!' ארבעה חלקים מבני ישראל החליטו מה בצע שנצא ממצרים, עלינו להישאר כאן ולא לצאת לדרך חדשה, ויהי מה!

הפסוק אומר: "וחמושים עלו בני ישראל ממצרים", וביאר רש"י כי כר חמשית מהעם עלו ממצרים.

השאלה זועקת:

מדוע לא רצו לצאת משיעבוד מצרים?! וכי אינם רוצים להיות 'בני חורין ובני מלכים?!

*

כאשר יצאו בני ישראל ממצרים, בחר הקדוש ברוך הוא להוליכם דרך המדבר, ולא דרך ארץ פלשתים המקצרת את אורך הדרך.

המדבר, היה מקום איום ונורא, מקום נחש ועקרב, ארץ יבשה ללא מים, מקום בלי עץ וירק למאכל.

לכזה מקום פחדו בני ישראל לצאת. אמנם ידעו כי לבסוף יזכו לגאולה, אך יצטרכו לעבוד ולהזיע בעמל רב כדי לזכות לכך.

דבר זה רמוז בפסוק, כי בתחילת הפסוק כתוב: "ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף", ולאחר מכן נכתב: "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים".

דהיינו שתחילת הפסוק מגלה לנו, מדוע 80% מבני ישראל בחרו להישאר בחושך גלות מצרים.

*

טבע האדם כי אינו אוהב קושי, אדם לא אוהב לעבור מעברים ומאורעות קשות. אדם אינו אוהב להתאמץ, אלא הוא רוצה לחיות בטוב ובנעימים, ללא קושי והתאמצות.

לכך רוב בני ישראל פחדו לצאת ממצרים, כי אף שעוד יזכו להיות בני חורין ובני מלכים, אך המאמץ והקושי הניסיונות מביא את האדם להתייאש במצבו ולא לרצות לפנות אל האור והגאולה.

*

מעשה בבחור שניגש אל הרה"ח ר' שמואל שפירא זצ"ל, ושאלו: 'האם מותר להיות בשבת בעצבות?'

השיב לו ר' שמואל: 'האם העצבות משמח אותך, בוודאי מותר לך!'

זהו העצלות של האדם, הוא מוכן לוותר על חיי שמחה ואושר מלהתאמץ מעט ולהיות בשמחה ובעונג.

*

תכלית האדם בעולמנו עולם העשיה, הוא לגלות שכינה בתחתונים, כמו שכתוב במדרש תנחומא נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

כדי שנזכה לאהבת ה' באמת, עלינו לדעת ולהאמין כי אנו חלק אלוק ממעל, והשם ית' מחבב אותנו ביותר כי אנו חלקו, בבחינת 'אדם קרוב אצל עצמו'. ומגילוי זה ואילך שם הדרך לעשות נחת רוח בשלימות לבוראנו יוצרנו יתברך שמו.

לגלות אור גדול זה, הוא עבודה קשה, אכן אור זה קיים בתוכנו, אך עלינו לעבוד הרבה להתחבר אל נשמתנו אשר היא חלק אלוק ממעל, כי רק על ידי הקושי והניסיון זוכים לזה.

כמו בחיפוש אחר יהלום באדמה, שעל האדם לחפור ולהכות בסלעים ובאבנים עד שמגיע אל היהלום - כך הוא הדבר בגילוי הקשר שביננו לבין השם יתברך על ידי גילוי אור נשמתנו.

בעבודת המידות ובשאר עבודות ברוחניות, הוא בבחינת 'ויסב אלוקים' - 'דרך עקומה', אך רק משם הדרך אל הר סיני וארץ ישראל, כמו שכתוב שתורה וארץ ישראל נקנים בייסורים.

*

כאשר היו בני ישראל מוקפים בצער, כאשר מצרים מאחריהם והים מלפניהם, שם נבקע להם הים, נבקע להם כל הצרות הפרטיות, ונהיה מזה כח והשפעה לדורי דורות. לאחר צער זה הגיע שירת הים, השירה הכוללת בו את כל הצער האמונה והבטחון שהיו לבני ישראל באותו שעה, בבחינת 'אחזתיו ולא ארפנו', ועל ידי זה נושעו מקליפת מצרים לגאולה וישועה לנצח.

'כל האומר שירה בשמחה מוחלים לו על כל עוונותיו'. כלל ישראל זכו להיטהר ולהזדכך מכל עוון, אך לפני כן היו צריכים לעבור על גשר צר מאוד, ובכח העקשנות לאחוז בהשם ית' בכל עת - זכו שנבקעו המים.

*

יהודים יקרים!

כל אחד רוצה לצאת מהגלות הפרטית שלו, כל אחד כואב את כאבו, לב יודע מרת נפשו, לכל אחד יש את הבחירה לצאת מהגלות הפרטית!

בואו לא נהיה טיפשים! שלא נאמר 'היינו כחולמים'!

לכל אחד יש הכח לצאת! אמנם זה בא ביגיעה, בהתחזקות אחר התחזקות, ניסיון אחר ניסיון, אך רק בכח זה יוצאים ממצרים!

להגיע אל הר סיני - אל תכלית הקדושה וקרבת ה' - חייבים לעבור את המדבר הגדול והנורא הזה! אין דרך אחרת!

רק על ידי 'הדרך העקומה' זכינו לתורה ולארץ ישראל.

בואו ונתחזק ונחזיק חזק באבינו מלכינו יוצרנו, ונרצה לצאת מהגלות לגאולה על אף הקושי הקיים בזה, ואף נרבה בשיח ותפילה לפני אדון כל שנזכה לרצות לצאת מהגלות. בדרך זה, נזכה לקבל את התורה להיות עם סגולה להשם ית', להתענג על ה' ולהנות מזיו אורו.

לתגובות: a0504151688@gmail.com

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

**מטרת קריאת ים סוף, ליצור קשר בין הקב"ה לעם ישראל
כקשר עצמי, שאינו תלוי בזכות שהיה לעם ישראל בגלל
האבות הקדושים**

פרק יד ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה וגו' וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם וגו' ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת יקוק אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם, וגו' ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: וגו' וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יקוק במצרים וייראו העם את יקוק ויאמינו ביקוק ובמשה עבדו:

א.

יש להבין בכמה דברים בפרשה זו של שילוח עם ישראל ממצרים, ורדיפת המצרים אחר בני ישראל, ופחד ישראל ממצרים, וקריאת ים סוף.

מדוע מצרים העזו לרדוף אחר ישראל לאחר כל עשרת המכות שחוו

ראשית יש להבין מהיכן היה עוז למצרים לרדוף אחרי עם ישראל, למעשה כבר לא נותר מארץ מצרים כמעט שום דבר, לא ממון ורכוש, ונזק בגוף ובנפש, האמון ב'אלוהי מצרים' מסתבר שהתחלש לאחר ששחטו בני ישראל את כבש 'אלוהי מצרים'. ואיך יתכן שאחר שאומת מצרים סבלה כ"כ הרבה, פרעה ועבדיו רצים במהירות להחזיר את ישראל אליהם, כאשר הם יודעים שה' קרוב אליהם יותר מאי פעם. וכי הם לא חששו שאף אם נניח יצליחו להחזיר את ישראל אליהם, כל הסבל שסבלו יחזור על עצמו.

מדוע חששו ישראל מהמצרים לאחר שראו את גבורת ה'

ולאיך גיסא יש להבין, מדוע בני ישראל חששו ממצרים, הרי ראו איך ה' הכה את מצרים והיה עליהם לסמוך על ה' שינהג אף עתה כן.

ותמוה מאוד שכאשר יצאו עם ישראל ממצרים סמכו על ה' ואפילו לא הכינו מזון אלא סמכו על ה' ואילו עתה טענו 'המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות' להיכן אבדה אמונתם.

מדוע אמון ישראל היה במצרים וביציאת מצרים ובמקרה דגן חששו

ותגדל התמיהה שהרי רק מי שהאמין בגאולה יצא ממצרים ומי שלא מת בחושך, הוי אומר שאלו שיצאו היו בעלי אמונה חזקה, וצריך להבין מדוע לא עמדה להם האמונה

במצב זה, מה היה כ"כ קשה להאמין במצב זה יותר מבזמנים אחרים, ועוד לאחר כל האותות והמפותים שהפלה ה' במצרים.

המלאך ועמוד הענן הגנו על ישראל מהחצים של המצרים, ומה היה הצורך א"כ בקריאת ים סוף ומדוע פיחדו ישראל

ואופן הנס של ישועת ישראל צריך ביאור כשלעצמו, שדרך ישועתם ממצרים היה ע"י שנכנסו לים סוף, ולכאורה מדוע הוצרכו לזה, והרי כתוב במדרש וכן מבאר רש"י (פסוק יט) ויסע מלאך האלוקים ההולך לפניהם, וילך מאחריהם: וביאר רש"י: 'להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים', עכ"ל.

ומשמע שבפועל היו עם ישראל מוגנים מהמצרים, שלא יכלו להתקרב אליהם ולא להזיק להם המלאך שמר עליהם מאחוריהם, ומהצדדים ולפניהם היה את העמוד האש, והיו עם ישראל מוגנים היטב מכל כיוון. [וכן מבאר רש"י הפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים וכו' שה' הגן על ישראל מהחצים כמו נשר שמגן על גוזליו בגופו].

וא"כ יש להבין מה היה צורך א"כ בקרית ים סוף, הרי אף אם לא היה נעשה עם מצרים דבר היו עם ישראל מוגן. ולאידך גיסא יש להבין, מדוע א"כ עם ישראל פחד מהמצרים הרי הוא ראה איך עמוד הענן מגן עליהם מהמצרים.

מדוע המצרים לא חששו להיכנס לקריאת ים סוף כשהבינו שזה משהו על טבעי לעם ישראל

עוד יש להבין, מדוע המצרים נכנסו לים סוף, הרי הם כבר היו 'למודי ניסיון' שה' מעניש בצורה על טבעית כמו שנוכחו היטב לראות את כל עשרת המכות, וא"כ כאשר הם רואים משהו על טבעי, שהים נקרע לשנים, עליהם להבין שכזה דבר נעשה לטובת עם ישראל לחלצם מצרתם, ומדוע הם נכנסים ביודעין למלכודת כזו שיתכן ועם ישראל יצא והם יישארו בפנים.

ב.

מדוע הנס של קרית ים סוף הוצרך לבקשת ישראל, ולמסירות נפש בשונה משאר הנסים שהיו קודם לכן

ואולי אפשר לפרש זאת, ובהקדם מה שיש להעיר לשוני יסודי בין שאר הנסים שהיו לעם ישראל בקריאת ים סוף שונה משאר הנסים שנעשו להם.

דהנה כאשר משה רבינו התפלל לה' שיושיע את עם ישראל, אמר לו הקב"ה 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו', היינו שיכנסו לים סוף. ומבואר במכילתא 'מתוך שהיו עומדין ונוטלין עצה קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לים עליו הכתוב אומר הושעני אלהים כי באו מים עד נפש וכו' מיד אמר המקום למשה וכו' ואתה הרם את מטך', ע"כ.

והנה בכל הנסים שנעשו לעם ישראל במצרים דרך הנס היה שה' פגע במצרים, בלא פעולה שעשו עם ישראל, אכן בנס של קריאת ים סוף, כל זמן ועם ישראל לא צעק לה'.

והגיע למצב של אין אונים, והלכו אחר דבר ה' בעינים עצומות כשאמר להם לנסוע לתוך הים, ה' לא הושיעם, ומדוע.

ויתכן לומר בזה, שיש כמה סוגים של ישועת ה', יש מה שה' מושיע את ישראל, עי"ז שמעניש את מי שפוגע בהם. ויש ישועה שה' עונה בעת צרה. ויש ישועה שנודעת רק לאחר מעשה, כמו שהיה בהר גריזים שהפלשתים התחבאו בהרים וה' חיבר את ההרים וכו', ונודע לעם ישראל ישועה זו רק 'לאחר מעשה'.

כאשר היו ישראל במצרים וה' הפלה במצרים את עשרת המכות, אפשר היה לסבור שזה כחלק מההבטחה שהבטיח ה' לאבות שיעניש את האומה שתשלוט על עם ישראל כמו שאמר ה' לאברהם אבינו 'גם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי'. ומעתה אין הכרח שהמכות נעשו מחמת שהמצרים פגעו באהובי ה', עם ישראל. יתכן והעונש בא מחמת ההבטחה לאבות. אך עם ישראל מצידו אינו זכאי לנסים, ואם בעתיד יקרה לו התקלות עם אויבים מי אמר שיהיה לו הזכות לבקש את ישועת ה'.

ורצה ה' להוכיח לעם ישראל שאהבתו אליהם, היא בקשר שלו אליהם, והוא יצילם מחמת שהוא אוהב אותם בלא קשר לאבות.

ולכן היה צריך שיהיה נס לאחר שעם ישראל מבקש עזרה מה', ומאידך עם ישראל מצידו עושה את מה שה' אומר לו ורק אז נעשה הנס, משום שעי"ז מתברר היטב שהנס נעשה מחמת הבקשה והקשר שיש בין ישראל לקב"ה ולא מחמת הבטחה לאבות.

ולכן ישועת ה' היתה רק לאחר פניית עם ישראל אליו, ולאחר שעם ישראל הכניע עצמו לה' לגמרי, וקפץ למים והגיע למצב של מסירות נפש בפועל לעשות את דבר ה', רק כשעשו זאת התבטאה האמונה שלהם לא רק ברגש או בשכל אלא גם באברים, ורק אז הושיעם ה', וזה יצר את התשתית להכרה של עם ישראל בכך שיש להם קשר עצמי, חדש, עם הקב"ה ואין הקשר שלהם לה' עובר בהכרח דרך האבות הקדושים.

ג.

המטרה של יציאת מצרים לחדש לעם ישראל שהקשר שלהם לה' הוא קשר חדש ולא קשור לקשר של הקב"ה לאבות הקדושים

ומעתה מתברר שהטעם שישועת עם ישראל היתה ע"י קריאת ים סוף, זה מחמת כמה מטרות, והמטרה העיקרית שבהם היא לחזק לעם ישראל את הידיעה שהקשר הוא בינם לבינו אינו תלוי בקשר של האבות לה'.

זה הרווח והמטרה של יציאת מצרים לחדש לעם ישראל את הידיעה, שהם לא רק אומה שיש לה זכות אבות, אלא היא אומה שיש בה מעלה בפנ"ע, שיש להם קשר לה' באופן ישיר ובעת צרה הם מתפללים ונושעים.

הצורך בקשר חדש של עם ישראל לה' לגרום לאדם יראת שמים

ויתכן ליתן טעם בצורך זה, משום שכל זמן והאדם סבור שה' חייב להצילו מחמת קשר קדום לאבות הקדושים הוא יכול כביכול לנהוג ככל העולה על רוחו, לא כן כאשר הוא יודע שהנהגת ה' עימו תלויה במעשיו, אזי האדם נזהר היטב בפועלו במחשבותיו ורגשותיו.

קריאת ים סוף לסלק איום עתידי מהמצרים

סיבה נוספת לקריאת ים סוף הרי זה בכדי 'להאביד את מצרים' היינו שכל זמן ועם ישראל ידע שהמצרים קיימים בעולם היה להם חשש שבאיזה שהוא שלב יבואו המצרים שוב לשלוט בהם. לכן היה מטרה חשובה לאבד את המצרים, שלא יהיה איום לא בפועל ולא ברגש על עם ישראל.

הטעם מדוע המצרים לא פחדו, וישראל חששו מהם

לאור האמור לעיל, יתכן לומר שהטעם שהמצרים לא פחדו להילחם בישראל ולאידך עם ישראל חשש מהמצרים באופן לא מוסבר שהרי היו מוגנים ע"י ה' העננים, וידעו שה' שומר עליהם וכו' הכל היה מכוח ה' המנהיג את העולם ושולט על הרגש והמוח של בני האדם, המטרה היתה בכדי להביא את ישראל למצב שבו הם יודעים שהם תלויים בחסד ה' בלבד, וישועתם תלויה רק באם יקבל ה' את תפילתם, מה שחיוק להם את הידיעה שיש להם קשר ישיר לה', וזהו קשר חדש שלא קשור לאבות הקדושים.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

כבוד שבת קודש - לא על חשבון הזולת!!!

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֵאוּ (טז, ה)

גם הפעם אביא מהנהגותיו של מחולל תנועת המוסר רבי ישראל סלנטר, לקראת יום פטירתו, כ"ה בשבט תרמ"ג.

תלמיד נאמן של רבי ישראל סלנטר, הזמין את רבו לסעודת ליל שבת בביתו. רבי ישראל דרש וחקר אצלו אודות הנהגתו בסעודות השבת. סיפר הלה שלאחר המנה הראשונה הוא מרבה לשיר ולזמר לכבודה של השבת, ואז כל בניו אומרים בזה אחר זה דברי תורה רבים על פרשת השבוע. לאחר מכן הוא עצמו מוסיף על דבריהם עוד כהנה וכהנה בטוב טעם ודעת.

אחר כך מגישה המשרתת מנה שנייה, ואז שוב משוחחים הוא ובניו ארוכות על ענייני הפרשה ושוב הם מרבים לשיר לכבודה של שבת המלכה.

לאחר מכן, מאוחר בלילה מגישה המשרתת את המנה אחרונה, ואז הם נוטלים מים אחרונים ומברכים ברכת המזון.

אמר לו רבי ישראל: אני מוכן להתארח על שולחןך, בתנאי שאני אקבע את סדר הסעודה בשבת זו. כמובן שהתלמיד הסכים בשמחה.

ולהפתעתו - מיד אחרי שסיימו את אכילת המנה הראשונה, פקד רבי ישראל על המשרתת להגיש מיד את המנה השנייה, ולאחריה מיד את המנה המסיימת.

הוא ראה את פני תלמידו מופתעות. מיד קרא רבי ישראל למשרתת והתנצל בפניה שהוא זירז אותה יתר על המידה בהגשת המנות בזו אחר זו.

לתדהמת התלמיד, המשרתת חייכה במאור פנים ואמרה: להיפך! הלוואי שבכל שבת יהיה כך! אני אלמנה, ובכל שבת אני מגיעה מאוחר בלילה לביתי לילדיי הרכים, ורק אז כשהם מתמוטטים מעייפות אני סועדת איתם את סעודת השבת בחופזה וכבר באמצע הם מתחילים לפהק ולהרדם בזה אחר זה.

אבל השבת - מכיון שסיימתי את עבודתי מוקדם, אוכל לשבת עם ילדיי בנחת ולסעוד איתם ביישוב הדעת, לשיר איתם ואף לשמוע מה בפיהם על ענייני הפרשה. תודה לך רבי יקר שזרזת אותי!!!

רבי ישראל הביט בפני תלמידו ב'תוכחה אילמת'. ואכן התלמיד הבין את המסר, ומאותה השבת שינה את סדרי סעודתו, מתוך מחשבה על האלמנה המשרתת בביתו... (רבי ישראל סלנטר, נ. חן, עמ' 78)

*

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א [בספרו "הלכות הגר"א ומנהגיו", מעשה רב קי"ח] מביא שמצא בכתב יד של בעל הפרדס בשם "מופת הדור רבי לייב הקטן ז"ל" שאף על פי שלדעת הגר"א (מעשה רב קי"ח) יש להתפלל תפילת ערבית אף בליל שבת רק לאחר צאת הכוכבים, מכל מקום במדינות שבהם צאת הכוכבים בשעה מאוחרת, ואם ימתין מלהתפלל עד אז, יצער את בניו ובני ביתו ברעב, ומה גם שעלולה לצוץ בגלל זה מחלוקת בינו לרעייתו, חלילה, עדיף שיקדים להתפלל קודם צאת הכוכבים, ולא יחמיר כאשר הדבר בא על חשבון אחרים.

החפץ חיים (בספרו משנה ברורה, סימן רע"א א') כותב שאף שלכתחילה יש להמתין מלאכול סעודת שבת עד שיהיה תאב, מכל מקום כאשר יש בזה משום שלום ביתו, או כאשר יש לו בביתו משרתים או שאר אורחים ובפרט אורח עני, לא יאחר ויעכבם מפני שהוא רוצה לקיים בעצמו מצוה מן המובחר.

ואכן בעל ה"דבר אברהם" (ח"ב ס"ב בהגה"ה) מביא שהחפץ חיים אמר שהמארח עני לסעודת שבת צריך למהר ולסעוד מיד בבואו מבית הכנסת, שהרי הסעודה שנותן לעני היא צדקה, וכשהעני עמד לפניו ומתעכב מלהאכילו עובר מיד ב'בל תאחר'.

הרה"ג גדליה הוניגסברג שליט"א כותב ('במה' ל' חשוון תשפ"ג) שהחפץ חיים היה נאה דורש ונאה מקיים. כשהזדמנו לביתו אורחים בליל שבת, לא היה מאריך ב'שלום עליכם', אלא מיד קידש וסעד עם אורחיו את המנה הראשונה, ורק לאחר מכן, כשראה שהם אינם רעבים, השלים את הזמירות בתוך הסעודה.

ומביא שפעם התארח אצל הח"ח המשגיח רבי לייב חסמן זצ"ל, וכשראה את מנהגו זה, שאלו לפשר הדבר. ענה החפץ חיים: המלאכים יכולים להמתין עד שהאורח יאכל קצת, אח"כ נאמר להם שלום עליכם, אבל האורח צריך לאכול מיד.

כיוצא בזה מביא הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (מאמר שבועי בדרכי עבודת ד', וירא תשפ"ג) שכאשר השתתף רבי ישראל מסלנט באפיית מצות מצוה, הקפיד על תשלום הפועלים שיהא כהוגן ולא יפסידו הפועלים ונמצא שהוא 'צדיק' על חשבון אחרים.

עוד סופר (רבי ישראל סלנטר, נ. חן, עמ' 37) שכאשר הזדקן רבי ישראל ולא יכל להשתתף באפיית המצות בפועל, שאלוהו תלמידיו על מה להקפיד שם במיוחד. הגיב רבי ישראל מיידית: ישנה אלמנה העובדת שם ליד התנור, יש להקפיד לדבר איתה בעדינות, ולא לתת לה פקודות בקשיחות ולא להלחיץ אותה. היא אלמנה ואסור לנו להיות צדיקים על חשבונה. אצלינו כל סדר האפייה הוא מפני הידור מצוה, ואסור שזה יבוא על חשבון איסור תורה מפורש: "כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב יח).

עוד מביא הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א שאף שישנו הידור מצוה ליטול ידיו עם מים בשפע, מכל מקום כאשר התארח רבי ישראל במקומות אחרים מיעט במים לנטילת ידיו כי זה על חשבון המשרתת שצריכה לשאוב עוד מים מן הבאר בכל פעם שנגמרים המים...

שבת שלום ומבורך! לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

רמזי גימטריא לדברי רבינו האור החיים הקדוש בפרשתנו

כתב רבינו ה'אור החיים' בפרשתנו פרשת בשלח:

{יז} ויהי בשלח וגו'. צריך לדעת למה אמר לשון צער במקום גילה ורנן. עוד למה כינה הענין בפרעה ולא באדון המעשים כי הוא המוציא אותנו מארץ מצרים. אכן הכתוב יגיד הסיבה שגרמה כל הצער שנצטערו ישראל ברדיפת פרעה, כפה אותו עד שנתרצה ושלחם ואמר להם קומו צאו מזה חשב מחשבות לרדוף אחריהם כאשר אבאר בעזרת השם, ובזה גרם צער לישראל, וגם לעצמו גרם איבוד לו ולאומתו. וצא ולמד כי הקב"ה יקפיד על כליון הנבראים כמובא בדבריהם ז"ל (מגילה י'): מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. וכנגד כל זה אמר הכתוב ויהי לשון צער, ומי גרם כל צער זה בשלח פרעה, שאם היה ה' מוצאים שלא לרצונו הגם שלא היה חפץ לשלחם לא היה לו מקום לרדוף, אלא עינו הטעתו שהיה הדבר תלוי בו ולזה חשב לשוב לקחתם.

*

והנה:

ויהי בשלח פרעה את העם עולה בגימטריא 1242

הכתוב יגיד איזו סיבה גרמה כל צערו הזה עולה בגימטריא 1242

עינו הטעה אותו זה דיציאה זו תלויה בו עולה בגימטריא 1242

פרשה למעשה - בירור הלכתי בעניני פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

בעניני ראש השנה לאילנות. השלב והזמן הקובעים לתרומות ומעשרות וקדושת שביעית

ענף א - שלב הגידול והזמן הקובע לענין מעשרות

תנן בתחילת מסכת ראש השנה, 'ארבעה ראשי שנים הם ... באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו'.

ומצאנו בראשונים שני ביאורים להא דתנן דא' בתשרי - ראש השנה לירקות, וט"ו בשבט - ראש השנה לפירות האילן, רש"י במשנה מבאר 'לשמיטין וליובלות - משכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה ... לירקות - למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ראש השנה על של אחר ראש השנה, לאילן - לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט שבאילן הולך אחר חנטה', מבואר דס"ל לרש"י דהמשנה מבארת את הדין האוסר להפריש משנה על חברתה, וכדתנן בתרומות פ"א מ"ה, 'אין תורמין ... ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש'.^כ

אולם הרמב"ם בפיה"מ כתב דישנה נפק"מ נוספת, והיא לענין קביעות שנת מעשר שני / מעשר עני, דהרי בכל השנים חייב להפריש תרומה גדולה ומעשר ראשון, ובנוסף להם צריך להפריש מעשר נוסף, אלא שמעשר זה משתנה בין השנים, דבשנים א.ב.ד.ה - מעשרים מעשר שני, ובשנים ג.ו - מעשרים מעשר עני, וע"כ צריכים אנו לידע בירק / פרי זה - לאיזה שנת מעשרות הוא משתייך.

והנה בענין קביעות שנות המעשרות, חלוקים הפירות והירקות בשני גדרים, א מהו הזמן הקובע לשנות המעשר, ב מהו שלב הגידול הקובע לשנות המעשר, דבמשנה הנ"ל מבואר דהזמן הקובע בירק הוא באחד בתשרי, ואילו הזמן הקובע בפירות האילן הוא בט"ו בשבט. אולם בגמ' בדף י"ד ע"א מבואר דחלוקים הם אף בשלב הגידול הקובע לשנות המעשרות,

^כ בר"ש מבואר דמקור הדין הוא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה (דברים יד - כב), ומכפילות המילים שנה שנה למדים אנו שתרו"מ צריכים להיות דוקא מהיבול של אותה שנה. אולם הרמב"ם בפיה"מ מביא מקור אחר, והוא מדכתיב גבי תרומת מעשר וְהִרְמַתְּם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר (במדבר יח - כו), ומדכתיב מִמֶּנּוּ נִלְמַד אֲנִי שֶׁתְּרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר צְרִיכָה לְהִיּוֹת מֵאוֹתָהּ תְּבוּאָה שֶׁעֲלֶיהָ הוּא מִפְּרִישׁ.

פרשה למעשה - בירור הלכתי בעניני פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית
בעניני ראש השנה לאילנות. השלב והזמן הקובעים לתרומות ומעשרות וקדושת שביעית

דבירק אזלינן בתר לקיטה, כי ובפירות האילן אזלינן בתר חנטה, כ"ה ואיתא נמי בדף י"ג ע"ב
'אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה ... ירק בתר לקיטה'.

ובמקור וסברת החילוק בין פירות לירקות, איתא בגמ' דף י"ד ע"א, 'תניא רבי יוסי הגלילי
אומר **בְּאֶסְפָּךְ מְגֵרְנְךָ וּמִקְבָּךְ** מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על מי שנה שעברה ומתעשרין
לשנה שעברה אף כל שגדילין על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה - יצאו ירקות
שגדילין על מי שנה הבאה ומתעשרין לשנה הבאה, רבי עקיבא אומר **בְּאֶסְפָּךְ מְגֵרְנְךָ וּמִקְבָּךְ**
מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על **רוב** מים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל שגדילין על
רוב מים מתעשרין לשנה שעברה - יצאו ירקות שגדילין על **כל** מים ומתעשרין לשנה הבאה
... באחד בשבט ראש השנה לאילן מ"ט אמר רבי אלעזר א"ר אושעיא ... הואיל ויצאו רוב
גשמי שנה', דהיינו שדוקא פירות שעיקר גידולם הוא מהגשמים שהיו עד שעת החנטה -
מתעשרים לפי זמן החנטה, כי אך ירקות שעד לקיטתם ממשיכים לגדול, וצריכים השקאה
מלבד מי הגשמים, מתעשרים לפי זמן לקיטתם.

ועפ"י שני יסודות אלו, איתא בגמ' בראש השנה דף י"ב ע"א **גבי ירק**, 'ת"ר ליקט ירק ערב
ראש השנה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה
על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, אם היתה
שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני,
ובדף ט"ו ע"ב איתא **גבי פירות**, 'ת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה
שעברה אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה'.

והנה בתחילת כל שנה צריך שימת לב מיוחדת, להפריד בין ירק שנלקט קודם ראש השנה,
לאותו שנלקט אחר ראש השנה, שהרי אין להפריש משנה על חברתה, וביחוד במעבר בין
שנות מעשר שני לשנות מעשר עני, וכשנתערבו לו ירקות משתי השנים עליו להפריש
תרו"מ מכל ירק בפני עצמו, או להפריש עליהו מירקות טבולים - משל שתי השנים בנפרד.

כ"י שיטת הרמב"ם פ"א מהל' מעשר שני ה"ד, דאף אם נגמר גידולם קודם ראש השנה אלא שנלקטו אחר ראש השנה
- אזלינן בתר לקיטה, אך שיטת התוס' בראש השנה דף י"ג ע"ב ד"ה אחר, דאזלינן בתר **גמר גידולם**.
עי' בחזון איש שביעית סי' ז' ס"ק ט"ז, דבשלחן ערוך יו"ד סי' של"א סנ"ז מבואר שפסק כהרמב"ם, ומ"מ ראוי להתנות
שיהא מעשר שני אם צריך, אבל לענין ליתן לעני - יש להקל, (אולם בסי' כ"ז ס"ק ז' הוסיף, דבכה"ג שכבר יבשו
עוקציהן בשנה שניה - באופן שאין חיבורן חיבור, דאז אף לרמב"ם הוי כנלקטו).

כ"ה עי' בדרך אמונה פ"א מהל' מעשר שני ס"ק כ"א, דנחלקו הראשונים מהי 'חנטה', דדעת הר"ש בשביעית פ"ב מ"ז
דהוא מיד כשנופל הפרח - בעודו בוסר, אך שיטת הרמב"ם (שם ה"ב) דהיינו עונת המעשרות, (ברוב האילנות הוא
הבאת שלישי, ובתפוחים ואתרוגים הוא מיד שנעשה עגול - בעודו סמדר).

ועי' בצה"ל ס"ק ל"ו, דבקונטרס הלכות תרומות ומעשרות שהדפיס הר"ר זליג שפירא, הביא את שתי הדעות, אבל
החזון איש בשביעית סי' ז' ס"ק י"ב, פסק כשיטת הרמב"ם.

כ"ו כתב רש"י 'דכיון דעברו רוב ימי הגשמים ועלה השרף באילנות, ועתה מתחילין הפירות לחנוט', מבואר בדבריו
שכיון **שבפועל** ט"ו בשבט הוא הזמן שבו מתחילין הפירות לחנוט - ע"כ הוא ראש השנה שלהם.

אך יעוי' בדברי הר"ן דף ב' ע"ב, שכתב 'דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה, וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו
בשבט היינו מחמת יניקת מים מלפני ראש השנה, ומאותה יניקה חנטו פירות הללו, ולפיכך הרי הן **כאילו חנטו קודם**
תשרי, דחנטה זו משרף שלפני תשרי הוא', מבואר דס"ל שאף באילן ראש השנה דידיה בתשרי, אלא שמה שחנט
קודם ט"ו בשבט נחשב כחנט קודם תשרי, כיון שכח החנטה הוא מהגשמים שקודם תשרי.

אולם נידון זה אינו כ"כ מעשי בפירות, כיון שהרי נתבאר דבכלל הפירות אזלינן בתר חנטה, וכמעט אין פרי שחונט בתקופה שבין ראש השנה לט"ו בשבט, ורק בשסקי צריך שימת לב לזה, שישנן שנים שהוא חונט בתקופה זו, וע"כ בנתערבו לו פירות שחנטו קודם ט"ו בשבט - בפירות שחנטו אחר ט"ו בשבט, עליו לעשות כנ"ל.

אלא שמצאנו בדברי מו"ז במשנת יעקב ריש הל' מעשר שני (ה"א, והי"א), שכתב יסוד נפלא בגדרי מעשר שני / עני, והוא במה שכתב הרמב"ם שם, 'אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני שנאמר עֵיֶשׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני', מבואר דס"ל לרמב"ם דיסוד החיוב של מעשר שני ומעשר עני - חד הוא, דמה דאמרה תורה עֵיֶשׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ, נאמרה בזה הלכה שמלבד המעשר ראשון, יש להפריש 'מעשר נוסף', אלא דדינו של המעשר הנוסף - משתנה לפי השנים, דבשנות א.ב.ד.ה יש להתנהג עמו בקדושה ולהעלותו לירושלים, ובשנים ג.ו יש ליתנו לעניים.

ולפי"ז י"ל דאחר שיפריש מהם המעשרות, (ויקבע להם שם תרומה ומעשר ראשון), אינו צריך להפריש מספק שני עשרות, אלא יפריש מעשר נוסף - ואף אינו צריך להתנות שיהיה מעשר שני או מעשר עני, אלא מספק די שמתנהג בו גם בקדושת מעשר שני וגם כדין מעשר עני.

*

ענף ב - דין אתרוג במעשרות ובשביעית

עד כה התבאר דהקובע בפירות האילן הוא חנטה והקובע בירקות הוא הלקיטה, אולם פרי אחד - יוצא הוא מן הכלל, וכמבואר במשנה בביכורים פ"ב מ"ו, 'אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים ולירק בדרך אחד, שוה לאילן בערלה וברבעי ובשביעית, ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו דברי רבן גמליאל, רבי אליעזר אומר שוה לאילן לכל דבר'.

ובגמ' בקידושין דף ג' ע"א, מבואר אמאי שונה אתרוג משאר פירות האילן, והוא עפ"י המבואר בגמ' בראש השנה דף י"ד ע"א שהובאה לעיל, 'כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים ומתעשרין לשנה הבאה', ועפ"י אומרת הגמ' בקידושין 'דדרכיה דאתרוג כירק מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו אף אתרוג דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו'.

ובגמ' בסוכה דף מ' ע"א, הובאה שיטה נוספת 'דתניא א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים ... אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית^כ ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית'.

^כ ואולי גם בלימון.

^כ זוהי דעת רבן גמליאל במשנה בביכורים הנ"ל.

והעולה מהדברים, דישנן שלש שיטות בדין האתרוג, א דעת רבי אליעזר דשוה האתרוג לשאר פירות האילן - דאזלינן בהו בתר חנטה, ב דעת רבותינו שבאושא ששוה הוא לירקות - דאזלינן בהו בתר לקיטה, ג דעת רבן גמליאל דדינו מורכב מדין הפירות והירקות יחד, דבכל הדינים שוה הוא לאילן - דאזלינן ביה בתר חנטה, חוץ מלענין מעשרות - דאזלינן ביה בתר לקיטה.

וכן פסק הרמב"ם פ"א מהל' מעשר שני הל' ה-ו, כתב בזה"ל 'וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית, כיצד אם נלקט בשלישית אחר ט"ו בשבט מפרישין ממנו מעשר עני אע"פ שנגמרה בשנייה, וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט מפרישין ממנו מעשר עני, נלקט ברביעית אחר ט"ו בשבט מפרישין ממנו מע"ש, ואף ע"פ שהולכין אחר לקיטתו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפילו היתה כזית ונעשית כככר חייבת במעשרות'.

*

ענף ג - דין פירות הדר במעשרות ובשביעית

נסתתפק החזון איש סי' ז' ס"ק ט"ז, כ"ט שמא כל פירות הדר דינם כדין האתרוג, דהרי תכונותיהן שוות, א צריכים הם השקיה תמידית, ב משתוים בבנין הפרי בקליפתן ובחילוק חלקיהן וקרומיהן ופרין, ג משקה נוזל פקיד בקרום המקיפו, וע"כ מספק דינם כאתרוג הנכנס משנה שניה לשנה שלישית, או נכנס בין שנה שלישית לשנה רביעית - דצריך לעשר ב' מעשרות ולהתנות עליהן, וצריך לפדותן וליתן לעניים. ואילו בסי' ט' ס"ק י"ז כתב לענין שביעית, דראוי להחמיר בהם כאתרוג - דאף שחנטו בשישית ורק נלקטו בשביעית, יש בהם קדושת שביעית, כיון שקרוב הדבר דהם מינא דאתרוג.^ל

ועי' בדרך אמונה פ"א מהל' מעשר שני צה"ל ס"ק נ"ז, שהביא שיסוד זה כבר קדום הוא בדברי הר"ש סיריליאו שביעית פ"ט ה"ד, שכתב דלימון אזלינן ביה בתר לקיטה, לא ואל תתמה מלשון הרמב"ם שם שכתב 'וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן וכ"ו', די"ל דכונתו לאתרוג וכל מינו.^{לב}

אולם הגרש"ז אויערבך במנחת שלמה קמא ח"א סי' נ"א ס"ק כ"ב, גם הביא את דברי הר"ש סיריליאו הללו, והוכיח מכמה מקומות שפרי הלימון היה מצוי כבר בימי הרמב"ם,

^{כט} עי' בקובץ הר המור שביעית עמ' ל"ג, דגם הגר"ז נסתפק בזה, ובספר השמיטה (שטרנבוך) פ"א ה"ד, דגם הגר"ש מסלנט נסתפק בזה.

^ל אולם הדרך אמונה הל' מעשר שני (שם), הביא דבסדר השביעית (שפירא), כתב להקל בפירות הדר שחנטו בשישית, שאין בהם קדושת שביעית, ולעשרן מעשר עני.

^{לא} וז"ל בד"ה חזור וזכי ביה, 'כל מי שהיה מביא פירות לתוך ידן דאית בהו קדושת שביעית כגון לימוניש דעושין מהן כבש ואוצר ... דאית בהו קדושת שביעית דבתר לקיטה אזלינן בהו מיד בכניסת תשרי'.

^{לב} מבואר בדרך אמונה דיש להוכיח מלימון לכל פירות הדר, אולם עי' בספר הלכות שביעית (זילבר) סי' ג' הי"ב בביאורו"ל ד"ה והאתרוג, שיש לחלק ולומר שדוקא לימון שוה לאתרוג, דתרווייהו גדלים כל השנה ואין לקיטתם כאחת, וע"כ לא שייך לילך בהו אחר מי הגשמים של שנה שעברה, ובזה הם דומים לירק, משא"כ בשאר פירות הדר דעיקר גידולם הוא מהעלאת שרף האילן של שנת החנטה - כמו שאר פירות האילן, והא דמשקין אותם תמיד - היינו לשלימות הפרי בלבד, וע"כ שפיר חשיב גדל על כל מים'.

וכיון שבכ"ז כתב הרמב"ם 'האתרוג בלבד', משמע שבלימון הולכים בתר חנטה ולא אחר לקיטה, ואצ"ל בשאר פירות הדר.

*

ענף ד - שלב הגידול והזמן הקובע לענין קדושת שביעית

הנה בשנת השמיטה ישנם שני דינים עיקריים, א איסור עבודת הקרקע, ב קדושת שביעית בגידולי הקרקע, ורש"י ביאר במשנה דהא דתנן במתניתין דאחד בתשרי הינו ראש השנה לשמיטין, היינו לגבי איסור עבודת הקרקע, אך לא נתפרש במשנה מהו שלב הגידול ומהו הזמן הקובע בו לקדושת השביעית בגידולי הקרקע, דהא ביאר את דברי המשך דברי המשנה 'לירקות ולאילן' - לענין שנות המעשרות.

וכתב הרעק"א בתוספותיו על המשנה בראש השנה פ"א מ"א אות ה', שלענין שביעית ראש השנה לאילן הוא בתשרי,^ל ופירות שחנטו בין תשרי לט"ו בשבט - קדושים בקדושת שביעית !

אולם ברבנו חננאל בדף ט"ו ע"ב מבואר, דכשם שלענין מעשרות - ראש השנה לאילן הוא ט"ו בשבט, הו"ה דלענין שביעית ראש השנה דידהו הוא ט"ו בשבט, ופירות שחנטו קודם ט"ו בשבט אינם קדושים בקדושת שביעית. וכ"כ הערוך ערך בנות שבע, הר"ש משאנץ והראב"ד בפ"י על התורת כהנים פרשת בהר פ"א ס"ק ד'.

והנה משמעות לשון הרמב"ם פ"ד ה"ט כשיטת הרעק"א, וז"ל 'באחד בתשרי ראש השנה לשמיטין וליובלות פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה הרי אלו מותרין ואע"פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה הרי הן כפירות שביעית', ומדכלל את הפירות וירקות יחד, משמע דגם פירות - ראש השנה שלהם הוא בתשרי, וכן הבין הרש"ש (דף ב' ע"א) בדבריו.

אולם הש"ה דחה זאת באופן נחרץ, וז"ל בשער האותיות קדושת האכילה אות ק' (קמ"ד), 'עוד הנני מודיע להציל מהטעות, להמעין ברמב"ם בפרק רביעי דהלכות שמיטה ויובל דין ט' שכתב וזה לשונו: באחד בתשרי ראש השנה לשמיטה וליובלות, פירות ששית שנכנסו לשביעית, אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה הרי אלו מותרין (עכ"ל), האי ראש השנה פירושו ראש השנה שלהן, היינו ט"ו בשבט לאילנות ולתבואה ראש השנה ממש'.

^ל בטעם החילוק שבין תרומות ומעשרות - שראש השנה שלהם הוא ט"ו בשבט, ובין שביעית - שראש השנה שלהם הוא א' תשרי, עי' בקהילות יעקב ראש השנה סי' י"ד (ושביעית סי' ד'), דהביא את שני הטעמים שנתבארו בהע' הקודמת, וס"ל דשני הטעמים נצרכים, ובכל הפירות שחנטו לפני ט"ו בשבט איכא הנו תרי טעמי לדונם לשנה שעברה, א מפני שבכח חיותו בא משנה שעברה, ב מפני שבפועל חנט לפני הזמן הטבעי, אולם כ"ז בדין תרומות ומעשרות - דהוי דין באילן, אך שביעית הלא תלויה בשנת 'שבת הארץ', וליכא אלא טעמא דבכח הינו משל שנה שעברה, וע"כ הקובע הוא א' תשרי דוקא.

ואילו הפאת השלחן פכ"ב ס"ק י"ד הביא את דברי השל"ה הללו, וכתב ע"ד 'ואחרי נשיקת עפר רגליו אחרי העיון נראה ברור דרבנולד ס"ל דראש השנה של א' תשרי - הוא לכל דבר, גם לפירות האילן, ובהמשך דבריו הביא דמצא כן גם בתשובת הרדב"ז החדשות סי' ב"א רכ"א, דגם הוא הבין כן בדברי הרמב"ם,

גם החזון איש סי' ז' ס"ק י"ג הביא את דברי הרמב"ם הללו, ופשיטא ליה דכונתו על אחד בתשרי, דהרי כבר קדם הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר שני ה"ב, 'וכל מקום שנאמר ראש השנה הוא אחד בתשרי', ואילו במקום שהולכים באילנות אחר ט"ו בשבט - כתב לך בהדיא כן, וכיון שכתב (פ"ד ה"ט) 'באחד בתשרי ראש השנה לשמיטין', ר"ל דכל דיני שמיטה - בשנת השמיטה תליא, וראש השנה שלה הוא באחד בתשרי, ל"ה וכתב שם דכן מבואר ברש"י בסוכה דף ל"ט ע"ב ד"ה ומשני. ל"ו

ועי' בדרך אמונה פ"ד ס"ק ס"ו, דפסק להלכה דראש השנה לאילן הינו באחד בתשרי, דכן הסכימו רוב האחרונים בדעת הרמב"ם, וכן מבואר מדברי החזון איש סי' ז' ס"ק י"ג, 'שנת השביעית לענין כל הדינים הוא אחד בתשרי - ולא ט"ו בשבט'. ל"ו

אולם כבר נתבאר לעיל ענף א, דכמעט אין נפק"מ ממחלוקת זו, דהרי כל הפירות חונטים רק אחר ט"ו בשבט, ורק פרי השסק חונט בין ראש השנה לט"ו בשבט, ואולי גם בלימון.

ועי' בשו"ת ישא יוסף (אפרתי) שביעית (ח"ה) סי' קי"ח שכתב בשם הגרי"ש אלישיב, שמ"מ לכתחילה אין להפריש מפירות שחנטו בין ר"ה לט"ו בשבט של שמינית - על פירות שחנטו אחר ט"ו בשבט, לחוש לשיטת הר"ח והשל"ה דהוו פירות שביעית - דפטורים מתרו"מ, וא"כ הרי הוא מפריש מהפטור על החיוב, אף דמעיקר הדין אין הלכה כמותם.

עיי"ע בשיעורי שלמי תודה (תפילה וענינים עמו' ע"ד), דהגרא"ל שטיינמן הסתפק שמא יאסר מלהפריש מפירות אלו על פירות שיחנטו אחר ט"ו בשבט, דשמא נחשב כמפריש משנה על חברתה. ודו"ק דהוי מפירות שנה ראשונה על פירות שנה ראשונה !

*

ל"ה היינו הרמב"ם.

ל"ה ועי' במכתבי החזון איש שהובאו בסוף הדרך אמונה מכתב כ"א, שכתב 'מוכרחים אנו להודות לפרוש השל"ה בדברי הרמב"ם פ"ד הי"ג בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית דר"ל באילנות לשנה שלהן דהיינו ט"ו בשבט, וזה מכריחנו לקיים פירוש השל"ה גם בששית הנכנס לשביעית, מ"מ כ"כ בספר נזר החיים (הל' שמיטה ויובל אות מ"ז) ובספר קיצור דיני שביעית (תשובה פ"ז) בשם הגר"ח קנייבסקי, שמכתב זה נכתב ע"י החזון איש לפני הספר, אך בספרו חזר בו.

ל"ה דאיתא בגמ' 'לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא', ופירש רש"י 'דעל כרחך בחמשה עשר יום שמראש השנה עד החג - לא גדל, וקיימא לן אילן בתר חנטה אזלינן ביה', מבואר דס"ל דהזמן הקובע הוא חנטה אחר ראש השנה.

ל"ה עי' ישא יוסף (אפרתי) שביעית סי' קי"ח שכתב בשם הגרי"ש אלישיב, שלכתחילה אין להפריש מפירות שחנטו בין ראש השנה לט"ו בשבט של שמינית - על פירות שחנטו אחר ט"ו בשבט, לחוש לשיטת הר"ח והשל"ה דהוו פירות שביעית - דפטורים מתרומות ומעשרות, וא"כ ה"ה מפריש מהפטור על החיוב, אף דמעיקר הדין אין הלכה כמותם. עיי"ע בשיעורי שלמי תודה (תפילה וענינים עמו' ע"ד), דהגרא"ל שטיינמן הסתפק שמא יאסר מלהפריש מפירות אלו על פירות שיחנטו אחר ט"ו בשבט, דשמא נחשב כמפריש משנה על חברתה. ודו"ק דהוי מפירות שנה ראשונה על פירות שנה ראשונה !

העולה מהדברים:

- א. קביעות שנת המעשרות של ירקות - נקבעת עפ"י הלקיטה, והזמן הקבוע הוא א' בתשרי.
- ב. קביעות שנת המעשרות של פירות - נקבעת עפ"י החנטה, והזמן הקבוע הוא ט"ו בשבט.
- ג. קביעות שנת השמיטה לענין האיסור בעבודות הקרקע, הינו א' בתשרי.
- ד. קביעות קדושת שביעית בירקות, נקבעת עפ"י הלקיטה, והזמן הקבוע הוא א' בתשרי.
- ה. קביעות קדושת שביעית בפירות, נקבעת עפ"י החנטה, דעת רוב הראשונים דהזמן הקבוע הוא ט"ו בשבט, אך הכרעת רוב האחרונים דהזמן הקבוע הוא א' בתשרי. וע"כ פרי שחנט בין א' בתשרי לט"ו בשבט - קדוש בקדושת שביעית !
- ו. אתרוג שונה משאר פירות, דהשלב הקבוע בו למעשרות הוא לקיטה, ומ"מ הזמן הקבוע הוא ט"ו בשבט.
- ז. ראוי לחוש אף בשאר פירות הדר, ולהפריש מספק שני מעשרות, והו"ה שלא להפריש מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט לפירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט.

לתגובות: YR4295@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

רגועים על כתפי הקב"ה

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה', מלא העמר ממנו למשמרת לדורתיכם, למען יראו את הלקח אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאני אתכם מארץ מצרים (טז, לב)

הקושי שיש לנו בעניין הביטחון הוא, שעל אף שאני בודאי מאמין שהקב"ה יכול הכל, אבל מי אמר שהוא יתן לי את הישועה המבוקשת? ואז נכנסים לתוך הסוגיא האם מותר לאדם לבטוח שתהיה ישועה או לא. וידועים דברי החזו"א שאדם לא יכול לדעת ולבטוח שתהיה הישועה כרצונו, וא"כ אנו מרגישים שנפל פיתא בבירא ואם אני עדיין לא יודע שה' יתן לי את רצוני, מה תועיל האמונה שה' יכול הכל, להביא אותי לידי מצב שאני יהיה בוטח בה'?

והנה מצאתי באגרות דעת להגרי"א ויינטרוב זצ"ל, (סי' פ"ח וסי' צ') שכתב שעיקר הבטחון הוא שהאדם סומך על הקב"ה שיעשה את הטוב ביותר בשבילו. לא שהוא בוטח שיהיה מה שהוא רוצה, אלא שה' יודע יותר טוב ממני מה טוב לי, וכך ודאי יהיה. וזה מאד מובן, שהרי כמו שהקב"ה יכול הכל, הוא גם מבין הכל, ויודע את הנולד, ומכיר את שורש נשמתנו, ומטרת בריאתנו, ולכן דווקא הוא יודע באמת מהו הטוב ביותר בשבילנו, אף שלדעתנו עתה אנו רוצים שתהיה ישועה מסוימת. ואחר שהגרי"א ויינטרוב זצ"ל דלה לנו החספא, אפשר לראות את המרגניתא הזו פעמים רבות בחובת הלבבות.

ולתוספת ביאור יש לבאר את המילה "ביטחון". שבעברית מדוברת פירושה 'ודאות'. 'אני בטוח שיהיה כך' 'הכסף במקום בטוח' 'הסורגים מעניקים ביטחון' (ולכן זוהי המדינה היחידה שאין לה 'שר ההגנה' אלא 'שר הביטחון'...). אך בלשון הקודש ביטחון פירושו 'רגיעה'. כדברי החוה"ל הידועים, הבטחון הוא מנוחת נפש הבוטח, וא"כ יש לי ביטחון ורגיעה על הקב"ה שבסוף יהיה הטוב ביותר. (וראה עוד ראיות לזה במשנ"כ בס"ד בפר' בשלח תשפ"ב). אך אם אני החלטתי מהי הישועה הנכונה, א"כ אינני רגוע עליו, שהרי מי יימר שהקב"ה יעשה כרצוני, אך אם אני סומך על הקב"ה גם בבחירת הטוב ביותר בשבילי, א"כ אני בטוח ורגוע עליו.

ולפי"ז מיושב מאד מה שאנו אומרים בתפילה "כי בך בטחנו", וכי מישהו יכול להצהיר על עצמו שהוא בבעל ביטחון גמור? אני לא.

אך אם ביטחון הוא רגיעה, א"כ בך בטחנו, הוא פועל ולא תואר, עליך נרגענו, כי בשמך הגדול והנורא בטחנו ונרגענו, וא"כ זה מקביל למה שאומרים "כי גואל חזק אתה", "כי א' מלך רופא נאמן ורחמן אתה", ולכן אנו מבקשים גאולה ורפואה. וכן כאן, תשים חלקנו עם הצדיקים, ולא נבוש לעולם ועד, (ולמה אני מבקש ממך-) כי עליך בטחנו ונרגענו, משום שאתה כל יכול. (ונראה שבקשת 'ולא נבוש' הוא לעולם הבא, שלא תשיגנו בושה ליום הגמול, כי האש של גהנום הוא בושה כמ"ש בממ"א בכ"ד).

ואדם שיזכה להפנים את התחושה של "בידך אפקיד רוחי", מה שה' ירצה זה מה שיהיה, זוהי תחושה שמרגיעה מאד את האדם. וזהו המכנה המשותף בין מאמרו של נחום איש גמזו "גם זו לטובה", ומאמר תלמידו רבי עקיבא "כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד", שבשניהם יש את ל' העתיד, לטובה, לטב עביד, משום שגם אם אין אנו רואים את הטובה עכשיו, הרי שבעתיד תתפתח מזה טובה.

ויוצא מזה חילוק גדול שיש בין ביטחון ותפילה, שהרי אם בתפילה נבוא עם ההרגשה שהקב"ה יודע מה טוב, א"כ אין מקום לתפילה, שהרי מה לך להתפלל על החולה שיתרפא, אולי ה' יודע שטוב לו לסבול, או ח"ו למות? אבל הרי התחייבנו בתפילה בעת צרה, כלומר בזמן שנראה כצרה לפי ראות עינינו, עלינו להתפלל שתהיה הישועה לפי דעתנו. אך כשגומרים להתפלל אנו מתמלאים בביטחון שה' יודע טוב יותר מאיתנו מה טוב לנו, וכך אנו מרגיעים את עצמינו על "כתפו" של הקב"ה.

ובדור של מגלת תענית זכו להגיע לדרגה שהם "מחבבים את הצרות" שיודעים שכשהקב"ה יושיעם הם יודו ויעשו יו"ט, כלו' שבתוך עומק החושך הם זכו ללכת עם ה"פנס" של הביטחון, שהרגיע אותם והזכיר להם שהכל חלק מתכנית ענקית, וזהו תהליך שמוביל לטוב, כי גם זו לטובה.

וראיתי בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א, שהסביר שאליהו הנביא רק ביקש מעט קש מרבי עקיבא לנחמו, ולא נתן לו כמה מרגליות.. משום שלצורך המטרה של צמיחת רבי עקיבא הוא היה צריך לעבור את כור העוני, ואם כן גם זו לטובה.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

בעת קריעת ים סוף, הבטיח הקב"ה לכלל ישראל שאינם צריכים לעשות מאומה "התיצבו וראו את ישועת ה' וכו' ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. וכפשוטו מבינים שזה היה אירוע חד פעמי, שברוב חסדי ה' לא היו צריכים לעשות כלום וה' לחם בעדם, אבל מדברי חז"ל נראה שגם היום אנו יכולים לזכות להבטחה זו.

וכך מסופר בגמרא גיטין (ז.) "שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות מהו וכו' שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו, שלח ליה דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאיליהן הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר".

*

להיות שייך לחלקו של הקב"ה

וביאר המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב הבטחון פרק א) "ופירוש דום כלומר שהוא ישתוק ולא יעשה דבר והשם ית' יעשה מלחמתו כדכתיב ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. ועל כרחך פירושו בשביל שיהיה משכים ומעריב לבית המדרש, דאל"כ לא שייך לומר דום כאלו אמר שהקב"ה ילחום מלחמתו והוא ישתוק ואל יעשה שום דבר, ולמה הקב"ה ילחום מלחמתו ואין זה רק בשביל שהוא מלחמת השם, ולמה הוא מלחמת השם רק מפני שהוא משכים ומעריב לבית המדרש והוא אל השם ית', לכך דבר זה בעצמו יהיה גורם שמפיל אותם חללים כי דבר זה נקרא מלחמת ה' כאשר ירצה להרע אל מי שהוא אל השם ית' לגמרי, ופירוש הגון ומקובל הוא מאוד בפירוש הכתוב. ודבר זה אינו רק כשהוא בוטח בו יתברך א"כ הוא מוסר עצמו אל השם ית' וגם הוא משכים ומעריב לבית המדרש ובזה הוא חלקו של הקב"ה לגמרי כאשר משכים ומעריב לבית המדרש".

הרי שגם בזמן הזה האדם יכול לזכות להבטחה זו של ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, והיא על ידי שהוא משכים ומעריב לבית המדרש ואז "הן כלים מאליהן", שהקב"ה ילחום מלחמתו.

וכעין יסוד זה כתב הפרי מגדים (או"ח ס' רלט, א"א סק"ז) לבאר דברי הגמ' שבועות (טו:): "אסור להתרפאות בדברי תורה", וכתב הפרי מגדים "ובמשלי (ג, ח) "רפאות תהי לשרך כו' ולכל בשרו מרפא" היינו ממילא כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו, אבל אתה אסור לעשות רפואה בדברי תורה, ועוד אפשר כי דברי תורה אין מרפאין כלל הגוף רק אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה ועוסק בתורה ה' עמו ויסורין בדילין מפני ה', וז"ש כי אני ה' רופאך והבן זהו":

ובזה יש להבין לשון תפלתינו בכל בוקר "אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" דזה לבד "שאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" כבר מספיק שנהיו נחשבים מאנשי השי"ת ומלחמתינו הוא מלחמתו ית' ולכן נזכה להבטחת הקרא "התיצבו וראו את ישועת ה'".

וגם מבואר בזה הגמרא ברכות (ח.) "אמרו ליה לר' יוחנן איכא סביי בבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרו ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו". הרי שבזה שבמקדמי ומחשכי לבתי כנישתא, זוכה האדם לכל הברכות כנ"ל.

ובכלי יקר סוף פרשת עקב מביא מספרו עוללות אפרים (מאמר תקג) שהפסוק אומר "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים", והיינו שיכול האדם להשכים ולהעריב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אבל אם אינו שמח בתורה ונחשב אצלו כטורח בבחינת לחם העצבים, אז "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת" עיי"ש.

ולפי דבריו מבואר למה אנו מקדימים לומר "אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו ומה יפה ירושתינו, אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים", והיינו שאנו מודיעים ומדגישים שאנו שמחים ומאושרים שאנו משכימים ומעריבים לבתי כנסיות ובתי מדרשות ואין אנו ח"ו נכללים בכלל אותם שהם אוכלי לחם העצבים ומתרעמים שהם צריכים לקום באשמורת.

*

לזכות שה' ילחם לכם לעולם נגד אויבכם

אמנם המהר"ל כתב להדיא שכדי שנוכה להבטחת ה' ילחם לכם ואתם תחרישון "דבר זה אינו רק כשהוא בוטח בו יתברך א"כ הוא מוסר עצמו אל השם ית' וגם הוא משכים ומעריב לבית המדרש", הרי שלהיות משכימים ומעריבים בלבד אינה מספקת וצריך גם לבטוח בו ית' ולמסור עצמו אל השי"ת.

וכן ביאר במשך חכמה דברי המכילתא "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, לא בשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם". וכתב המשך חכמה "הביאור שכעת באו בטענה ובתשובה נצחת לה' למה הוציא אותם ממצרים ועל זה צריך הקב"ה מן הדין ללחום בעדם, לכן אמר להם שאף בשעה שלא יהיה להם שום טענה על השם כמו בימי סיסרא וזרח מלך הכושי ובעתות העתידות אשר אמרו ולנו בושת הפנים כו' כמו שהתנצל דניאל (ט, ז) בעד ישראל גם אז ילחום באויביהם של ישראל, וזה שאמר ה' ילחם לכם בשעה שאתם תחרישון שלא יהיה לכם שום תביעה על השם, שיהיה לכם בושת הפנים לדבר, גם אז ה' ילחם לכם והבן".

ומבואר מדבריו שזה שהקב"ה ילחום בעד כלל ישראל לעתיד, תנאי יש בדבר כאשר נהיה במדריגה "שיהיה לכם בושת הפנים לדבר", והיינו שבאים להכרה שאין לנו שום זכות לתבוע משהו מהקב"ה ונבין שבאמת מגיע לנו כלום, אז יכולים שעכ"ז השי"ת יושיע אותנו מאויבינו.

ועל דרך זה סיפר הס"ק מרוזין זצ"ל (כנסת ישראל עמ' יב) שבזמן הבעש"ט זצ"ל היה פעם אחת ענין של פקוח נפש גדול, וצוה הבעש"ט לעשות נר של שעוה ונסע ליער ודבק את הנר לאילן ועוד איזה ענינים ויחד יחודים וכו' ופעל ישועה בעזרת השי"ת.

ואחר כך היה מעשה כזו אצל המגיד ממעזריטש זצ"ל, ועשה גם כן כנ"ל, ואמר, "היחודים והכוונות שכיוון הבעש"ט איני יודע, רק אעשה על סמך הכוונה שכיוון הבעש"ט" ונתקבל גם כן. ואחר כך היה מעשה כזו אצל הרה"ק ר' משה ליב מסאסוב זצ"ל ואמר "אנו אין לנו כח אפילו לעשות כך, רק אספר המעשה שעשה הבעש"ט והמגיד, והשי"ת יעזור", וכן היה בעזרת השי"ת. ע"כ מספר כנסת ישראל. הרי כשאדם מודה שאין לו כח לפעול כלום אז יכול לקיים השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך.

וכנראה שדברי הרה"ק ר' משה ליב מסאסוב מיוסדים על דברי המדרש רבה (איכה הקדמה פסקה ל) "ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן, דוד, ואסא, ויהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים י"ח, לח) 'ארדוף אויבי ואשיגם' וגו' אמר לו הקב"ה אני עושה כן. עמד אסא ואמר, אני אין בי כח להרוג להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה, אמר לו אני עושה שנאמר (ד"ה ב' י"ד) וירדפם אסא וגו' לפני אסא אין כתיב כאן אלא לפני ה'. עמד יהושפט ואמר, אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקב"ה אני עושה שנאמר (שם כ, כב) 'ובעת החלו בקנה ותהלה נתן ה' מארבים וגו' וינגפו. עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקב"ה אני עושה שנא' (מ"ב י"ט, לה) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור".

*

היום אין בכוחנו לעשות כלל

ואדמו"ר הזקן מסאדיגורא זצ"ל אמר פעם המדרש הזה (אמת ליעקב ר"ח אדר תרל"ב) והוסיף ואמר: "כן גם היום אין בכוחנו לעשות כלל, אך הקב"ה בעצמו ירחם עלינו ויושיענו". והנה בודאי לא היה כוונת אדמו"ר הזקן שאינו צריך לעשות כלום ויכול לשבת בחיבוק ידים, אלא כוונתו היה דאחרי כל עבודתו הק', היה הכל בעיניו כאילו לא עשה כלום ועדיין הוא עומד בפתח בהתחלה.

וכן יוצא מדברי הרה"ק מאפטא זצ"ל בספרו אוהב ישראל (פר' משפטים) שגם הביא המדרש הנ"ל שחזקיה אמר אני אין בי כח לצאת למלחמה כי אם אני עומד בביתי בתפלה לפניך ואתה תשלח עזרך מקודש. והוסיף על זה האוהב ישראל "והנה בעוונותינו הרבים אין אתנו יודע עד מה בעתים הללו אשר צרכי בני ישראל מרובים המה מאוד ואין הזמן גרמא להצדיק העובד את ה' להתפלל עבור צרכי כל אחד ואחד מישראל הבאים לפניו ולהעתיר רחמי שמים עבור כל אחד ואחד בפרטות בהתאמצות התפלה כראוי, ולזה מבטיח לנו הש"י כשנעבוד אותו באמת ובתמים אז 'והסירותי מחלה מקרבך', היינו שתוכלו להסיר כל מיני מחלה מעם ה' בני אל חי מקרבך היינו במחשבתך הטוב לבד ולא תצטרך להתפלל בפיך רק בהרהור לבך הטהור על כל השפעות טובות וחסדים גדולים הצריכים

לכל אחד ואחד מזרע ישראל הבאים לפני הצדיק לבקש עליו רחמים כי הש"י יעשה רצון יריאיו היינו למלאות חפצו ורצונו הטוב הגם שאינו מוציא הבקשה מפיו באיזה תפילה וכיה"ר אמן":

ומעשה רב היה עם אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זצ"ל, שפעם אחת היה אז עולם גדול, והמקורב ר' צבי קיבל לפניו שיש לו המון קוויטליך, וביקש מאדמו"ר זצ"ל שיאציל זמן יותר מורוח ופנוי לקרותם לפניו. אמר אז אדמו"ר הזקן כעת נהיה מוכרחים לעשות העצה מהרה"צ הק' מאפטא זצ"ל, שפעם אחת היו לפניו הרבה קוויטליך בראש השנה ויום הכפורים, ולא הספיק לו העת לקרותם כולם, והיה לו להרה"צ מאפטא בתי כיסים גדולים במלבושיו, ולקח כל הקוויטליך והניחם בבתי כיסים שלו, וסמך שתי ידיו הק' על הבתי כיסים ואמר בלשונו הקדוש, "אני מברך את כל האנשים של הקוויטליך המונחים פה בבתי כיסים שלי, בבני חיי אריכא ומזוני רויחא ושנה טובה".

ואחר שסיפר אדמו"ר הזקן מטשארטקוב את העובדא הקדושה הלזו מהרה"צ מאפטא, קיים בנפשו גם כן עובדא כזו, ויצרור כל הקוויטליך במטפחתו, והניח אז שתי ידיו הקדושים על המטפחת שהיה מלא עם קוויטליך, ובירך אותם בברכת קדשו בכל השפעת הטוב כנ"ל בשם הרה"צ מאפטא:

ובספר משכנות הרועים (לירח האיתנים) מביא מכתב המשב"ק ר' לוי צבי פריינד ז"ל שהאדמו"ר ר' מרדכי שלמה מבאיאן זצ"ל סמך על מעשה זו בשנתו האחרונה כאשר הוגש לפניו ה"כוללת צעטיל" מחסידיו בארץ ישראל, ואמר הרבי מבאיאן: מאין לי כח לקרוא רשימה ארוכה כל כך? וסיפר המעשה הנ"ל מאדמו"ר הזקן, ובשעה שאמר דברים אלו אחז את הרשימה בידו ואמר בפ"ק: "אני מברך כולם בכתיבה וחתימה טובה, וממילא כל בקשתיים הם בכלל".

*

מליצה על שפלותינו שאין בנו כח

ומליצה ישרה אמר הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בדרשה לערב יוה"כ (בספרו קהלת יעקב דרוש כח עמ' קלד) "והנה עיקר הכפרה בימים הללו הוא הוידוי אך זה בדורות הראשונים, אך בזמנינו אף וידוי פה מעליא אין בדינו להתוודות כהוגן ולכך נתקן בוידוי לומר על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה, וזה כוונת המשורר באמרו (תהלים סה, ד) 'דברי עונות גברו מני פשעינו אתה תכפרם' והנה הכוונה על דרך מה שאיתא במדרש דארבעה מלכים מה שביקש זה לא ביקש זה וכו' חזקיה ביקש אני אין בי כח לומר שירה וכו' אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה וכו', וא"כ חזינן דאף באמירה בפה לא היה לו כח, וכן ה"נ אנחנו אף הוידוי בפה אינו בנו כח ולכך אמר אפילו דברי עונות גברו מני אפילו לספר העונות בפה ולהתוודות נמי גברו מני ואין לי כח, 'אך פשעינו אתה תכפרם' ועליך אנו משליכין יהבינו".

וכזה אמר פעם הרה"ק מברדיטשוב (הובא בילקוט קדושת לוי עמ' קפ) "רבש"ע אנחנו אין בנו כח לומר 'ויאמר ה' סלחתי', אמור אתה 'סלחתי' כי בנו אין כח לומר שום דבר". (וע"ע בתפארת שלמה שער התפלה עה"פ זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה).

והנה האור החיים הק' גם הביא מדרש רבה הנ"ל בביאור הכתוב "ה' ילחם לכם וז"ל "ה' ילחם לכם ירצה לומר ילחם לכם, כי לא לעזרה לבד יהיה לכם במלחמה, אלא הוא יערוך כל המלחמה, ואומרו ואתם תחרישון, יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ילק"ש ב רמז קסג) ארבעה צדיקים מה ששאל זה לא שאל זה, וחלוקה המעולה שבכולן הוא מה ששאל חזקיה שאמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא להתפלל אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, וכן עשה ה' דכתיב (מ"ב יט לה) בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו', והיא המדריגה שאמר משה ואתם תחרישון, פירוש אפילו בתפלה אם אין בכך כח כמאמר חזקיה תחרישון והוא ילחם לכם והיא המדריגה שאמר משה ואתם תחרישון, פירוש אפילו בתפלה אם אין בכך כח כמאמר חזקיה תחרישון והוא ילחם לכם" עכ"ל האור החיים הק':

והנה דברי האור החיים הק' צ"ב במאי שכתב "וחלוקה המעולה שבכולן הוא מה ששאל חזקיה", דאיך שייך דמדריגת חזקיהו המלך היה יותר גדולה ממדריגת דוד המלך ואסא ויהושפט, ונראה שכוונת האור החיים הק' היא שהישועה שפעל השי"ת לחזקיהו המלך היתה יותר גדולה מזה שפעל לדוד אסא ויהושפט, שהרי הם עשו לכל הפחות חלק ואיזה השתדלות, וחזקיהו אמר שאין לו כח לעשות כלום ועכ"ז ריחם עליו השי"ת והושיעו.

ובספר יסוד צדיק מהרה"ק ר' שלמה'קה מזוויהל זצ"ל תירץ שבודאי היה דוד המלך במדריגה גבוהה מאד שהשריש היטב את האמונה בלבו וידע שאף אם ירדוף וישיג אחרי שונאיו לא תתערב אצלו מחשבת פיגול שבעוצם ידו הוא הודף את שונאיו, אלא האמין באמונה שלימה שהכל בכוח עליון ולכן היה יכול לרדוף אחריהם ולהשיגם ואז לזכות לניסים. אבל אסא לא היה בדרגה זו וחשש שאם ישיג אותם יבא לטעות שמחמת מעשיו הכניע אותם תחתיו לפיכך הסתפק במה שרדף אחריהם ותו לא, והתפלל אל השי"ת שיעזור לו, ואכן תפילתו התקבלה ונכנעו שונאיו תחתיו. ואחריו הגיע יהושפט שחשש גם לרדוף אחריהם מטעם זה ולכן ביקש לנצחם כשהוא אומר שירה, ואילו חזקיהו אף לא רצה לומר שירה כי אמר שמא יסמוך על כח שירתו ולא יבטח בשלימות על הקב"ה, וע"כ ביקש שיהא שוכב במיטתו והקב"ה ילחם מלחמתו וכן היה. (וכן העלה רבי ירוחם ממיר ביאור זה בספרו דעת חכמה ומוסר ח"א עמ' לט עיי"ש).

*

אין השי"ת מסתיר פניו ממי שיודע שאינו יכול בלתו ית'

וכן ידוע בשער בת רבים דברי הס"ק מרוזין זצ"ל שאמר לפרש דברי דוד המלך (תהלים יג, ב) "עד אנה תסתיר את פניך ממני עד אנה אשית עצות בנפשי", שאינן שתי שאלות אלא שאלה ותשובה, "עד אנה תסתיר את פניך ממני", כמה זמן תתארך ההסתרת פנים שאין אנו רואים יד ה' והתשובה היא "עד אנה אשית עצות בנפשי", שכל זמן שהאדם חושב לעצמו שהוא יוכל לסדר את עצמו ויכול ויודע איך לכלכל את עניניו בעצמו בלי שום עזר משמים ח"ו. אמנם כאשר האדם בא להכרה שאינו יכול לעשות כלום והוא מבטל את עצמו כליל להקב"ה, ובוטח בו ית' אז סרה הבתרת פנים ונגלית ישועתו ויזכה לראות ישועת ה'.

וכזה ביאר הס"ק מרוזין מאמר חז"ל (פסחים קיח.) "קשה פרנסתו של אדם כקריעת ים סוף" שמה הדמיון בין פרנסה לקריעת ים סוף, אלא כאשר עמדו ישראל לפני הים המצרים מאחריהם והמדבר סוגר עליהם ומשה רבינו הבטיחם "התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם", חשבו בלבם: כיצד תבוא הישועה? אולי יכה ה' את המצרים בסנורים אולי יהומם ויפיצם או יפילם חללים, אולי יצום לנוס לצדדקים אל המדבר ויגן עליהם מפני סכנותיו.

אבל איש מהם לא העלה בדעתו שהים יקרע לגזרים ויעברו בו ביבשה. מחשבה כזו לא עלה בלב אחד מהם. וכן הוא לענין פרנסה, האדם מעלה בדעתו אולי יעסוק בעסק זו או עסק אחרת, אולי יסע לפה או לשם, אבל בסופו של דבר הפרנסה יכול לבוא ממקום שלא חשב על זה כלל, ואם כן מה לדאוג על גורלו, ואין לאדם אלא להאמין ולבטוח בה' שיזמין לו פרנסתו, וזה יכול לבוא לו בהשגחה העליונה ממקום ובאופן שלא עלה על דעתו כלל.

*

היד הגדולה של קרי"ס יגאלנו לעתיד לבוא

ובדברי האור החיים הק' שהסמיק דברי חזקיהו לביאור הכתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" יש לבאר דברי הגמרא סנהדרין (צה:): אודות מלחמת סנחריב נגד חזקיהו המלך וירושלים, "אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו והשאר פרשים, וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג וכו' ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים וכו'. במה הכם רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה ה' שעתידה ליפרע מסנחריב".

הרי שאותה "יד הגדולה" שהיכה את המצריים גם היכה את סנחריב ולגיונותיו, ועתיד להכות ולהיפרע בעת מלחמת גוג ומגוג. ובספר אזנים לתורה מהגר"ז סורוצקין זצ"ל (שמות יד, לא) כתב הסבר נפלא, שבעת קרי"ס לא לחמו בני ישראל כלל אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו נלחם עם הגויים כמ"ש ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וראו בני ישראל "את היד הגדולה" של "העושה נפלאות גדולות לבדו", ואותה היד הגדולה ראו גם כן במלחמת סנחריב, בחזקיהו שאמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ואפילו לאמר שירח אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, וכן היה שמלאך ה' הכה בלילה אחד מאה ושמנים וחמשה אלפים ראשי גייסות ועמהם צבא רב ולא נשארו ממחנה סנחריב רק י' אנשים.

ואת היד הגדולה הזאת יראנו ה' במלחמת גוג ומגוג שנאמר (זכריה יד) "ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב" ויונתן בן עוזיאל תרגם "ויתגלי ה' ויגיא קרבא בעממיא האינן כיום אגחותיה קרב על ימא דסוף", היינו שהוא לבדו ית' ילחם עם הגוים שיעלו על ירושלים בלא עזרתנו ואילו עלינו נאמר "ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש, ובא ה' אלקי כל קדשים עמך, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

וכזה אמר לי מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן שכתוב (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שהנפלאות לעתיד לבוא יהיו כמו בעת יציאת מצרים, וביאר הרבי שליט"א כנ"ל, שבעת יצ"מ הישועה בא רק על ידי הקב"ה בעצמו וכמ"ש "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו", שלא נחשוב שבאה הישועה משום שמשא רבינו הצליח בשליחותו ופרעה הכניע את עצמו מלפניו והיה מפחד ממנו עד שהסכים לשלוח בני ישראל. הישועה בא אך ורק על ידי השי"ת וכמ"ש "אני ולא מלאך אני ולא שליח", וכן הוא בכל הישועות "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" שכמו שאז היה הישועה ישר מהשי"ת, כן בכל ישועות והנפלאות הוא בא ישר מאת השי"ת, וכאשר האדם שואל "מאינן יבוא עזרי" צריך הוא לדעת "עזרי מאם ה' עושה שמים וארץ".

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

ה' ילחם לכם - בתנאי שתחרישון מלדבר לשון הרע איש על רעהו

ה' יִלְחָם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן (יד, יד)

א] בספר 'דברי אליעזר' (עמוד כג- כדלח), כתב: אפשר לומר כי כוונתו של משה במה שאמר "ואתם תחרישון" שיחרישו מלשון הרע ורכילות - כמו שהתנהגו בזה גם במצרים, וזו התועלת הכי טובה ובטוחה לישועתם, כי כשאין לשון הרע ורכילות ביניהם זה מראה שיש אחדות ושלוש ביניהם. וכבר אמרו חז"ל (סוף מסכת עוקצין) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. וזו באמת היה אחד מהזכויות שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים שלא היה בהם לשון הרע, וכפי שנתבאר באורך בפרשה הקודמת על הפסוק "לא יחרץ כלב לשונו". ובפרט מה שמצינו במדרש שעם ישראל עקרו לגמרי מן השורש את הרכילות והלשון הרע. שהרי את הציווי של "וישאלו איש מאת רעהו" הצליחו לשמור בסוד ביניהם במשך שנה שלימה, ולא היה אף אחד שגילה זאת למצרים.

וזוהו שאמר משה רבינו לבני ישראל "ואתם תחרישון" שכשם שנגאלתם ממצרים בזכות שלא היו מלשינים ביניכם, כי עקרתם הלשון הרע והרכילות לגמרי מקרבכם. - כן יהיה הלאה שה' ילחם לכם ויושיע אתכם בתנאי ש"ואתם תחרישון" גם הלאה מלשון הרע ורכילות, עכת"ד.

ב] והגה"צ רבי מנצור בן שמעון זצ"ל בספרו 'שמן המאור', הוסיף עד בזה, וז"ל: נראה לי בס"ד, על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל ('ילקוט שמעוני' מלכים א', רמז רי"ג) כי בדורו של דוד המלך ע"ה היו יוצאים למלחמה ונופלים מפני שהיה בהם דלטוריא, ובדורו של אחאב המלך שהיו עובדים עבודה זרה, היו יוצאים למלחמה ונוצחים מפני שלא היה ביניהם דלטוריא, עיי"ש. נמצא דאם אין ביניהם דלטוריא הם נוצחים במלחמה. ואפשר כי זה רמז הפסוק שלפנינו "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" - כלומר "ה' ילחם לכם" כי בעזרתו יתברך שמו תהיו אתם נוצחים במלחמה, וכתנן בסוטה (מב, א) אתם באים בנצחוננו של הקדוש ברוך הוא. אך זה יהיה דוקא כאשר "אתם תחרישון" מלדבר דלטוריא איש על רעהו, עכ"ד.

ג] וב'אמרי חיים' (להאדמו"ר רבי חיים מאיר מוויזניץ זצ"ל), כתב בזה וז"ל: "ואתם תחרישון" הוא קדושת הדיבור להשמר מרע ולדבר טוב, כי 'רחש' הוא דיבור - רחושי מרחשין, ומרמו גם לדיבור בשתיקה, עכ"ל. ועוד הוסיף בזה וז"ל: "ה' ילחם לכם" - ילחם

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים במאמר "עוד מעט וסקלוני" אין בזה לשון הרע על ישראל כי התכוון לטובתם או שאמר כן דרך תפילה

מלשון לחם יתן לכם פרנסה, אבל "ואתם תחרישון" מלדבר לשון הרע המזיק מאוד לפרנסה, כי מביא למחלוקת הדוחה מאה פרנסות, עכ"ל.

*

במאמר "עוד מעט וסקלוני" אין בזה לשון הרע על ישראל כי התכוון לטובתם או שאמר כן דרך תפילה

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעַם הַזֶּה עוֹד מְעַט וְסִקְלוֹנִי (יז, ד)

[א] יש להתבונן במה שאמר משה רבינו ע"ה להקדוש ברוך הוא "עוד מעט יסקלוני", הרי אסור ללמד קטגוריא על כלל ישראל (עיין פסחים פז, ב). ובאמת מצינו ברש"י שכתב בפסוק הבא (פסוק ה'), שאכן הקדוש ברוך הוא הוכיח אותו על כך, וז"ל: "עבור לפני העם" - וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני, עכ"ל. ומקורו במדרש תנחומא (סימן כב), וז"ל: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כך אתה אומר "עוד מעט וסקלוני", "עבור לפני העם" נראה מי סוקל אותך, התחיל לעבור, עמדו כל ישראל לפניו ונהגו בו כבוד ומורא, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, כמה פעמים אני מצוה אותך עליהם שלא תקפיד כנגדן אלא הנהיגם כרועה הצאן, שבשבילן העליתי אותך ובשבילם תמצא חן וחסד וחיים וכבוד לפני, עכ"ל המדרש. וצריך ביאור גדול.

[ב] ובאלישיך הקדוש, כתב בזה וז"ל: "ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה וגו'". עשה עצמו כצועק עליהם שמצירים לו, ולא עם ה' מתקוטטים חלילה, כאשר היה נראה מלשונם. והגזים הדבר, ויצעק ואמר "עוד מעט וסקלוני". כלומר, מה שהוסיפו עוד מעט אחרי ריבם, לא היה שעוד מעט ובאו לנסותך, כי אם עלי הוסיפו סרה, שעוד מעט וסקלוני. ועשה כן, למען יאמר לו ה', למה תוציא דיבה עליהם כי הלא כולם צדיקים, עכ"ל.

[ג] אכן בספר 'הכתב והקבלה'^{לט}, כתב בזה וז"ל: "ויצעק משה". לא היתה צעקתו על עצמו על שהתלוננו עליו ונתיירא שישקלוהו, כי הם שאלו דבר שהוא הכרח לחיי אדם ואי אפשר בלעדו, וחלילה לו לעבד הנאמן בכל בית ה' שיתרעם על ישראל לפני ד', ויבקש לעורר מדת הדין על ישראל בעת צרתם הגדולה, ולזה אמר הכתוב "ויצעק משה אל ה'" לא אל-הים; אבל צעקתו זאת היא תפילה לעורר מדת הרחמים על ישראל להושיעם מצער הצמאון^מ, וכן איתא בספרי (עי' מכילתא פ"ו) להודיע שבחו של משה שלא אמר הואיל והם מדיינים עמי איני מבקש עליהם רחמים אלא ויצעק משה, ע"כ. ואמר מה אעשה לעם

^{לט} להגאון רבי יעקב צבי מקלנבורג תלמיד הגרע"א וחבירו של המלבי"ם.
^מ כע"ז כתב בספר 'דעת תורה' להמשגיח רבי ירוחם ליבוביץ (באורים - יז, ד), כתב בזה וז"ל: "ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני". משה רבנו לא מוציא לשון הרע על ישראל היה חס ושלום, וגם לא קובל על צרת עצמו עם העם, אלא הכל זה דרך תפילה הוא, כענין "אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד" (תהלים קמב, ג), כי הגדת הצרה, הגדת צרתן של ישראל, הוא חלק עקרי מן התפילה, וזהו ויצעק משה אל ה', וכתרגומו "וצלי", עכ"ל. (ועיין עוד כע"ז בקצרה ב'העמק דבר' להנצי"ב).

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים במאמר "עוד מעט וסקלוני" אין בזה לשון הרע על ישראל כי התכוון לטובתם או שאמר כן דרך תפילה

הזה, הודיענו נא במה ארווה צמאון העם, הלא זה הוא היותר הכרחי לחיי אדם וצדקו מאד בתלונתם עלי, ואם יתאחר עליהם עוד מעט זמן בהתגברות הצמאון לא ירע בעיני אף אם יבזוני בתכלית הבזיון עד שיסקלו עלי אבנים מגודל צערם, כי אין אדם נתפס על צערו. ואין וסקלוני מאמר החלטי שבודאי יסקלוני (זיא ווערדען מיך שטייניגען), אבל הוא מאמר רשותי (מאָגען זיא מיך שטייניגען), ראוי להם לסקל נגדי באבנים, כי רועה הצאן מחוייב לנהל צאנו על מי מנוחות לא במקומות אין מים. שרש סקל לא ישמש דוקא על המיתה, מדכתיב "ויסקל באבנים את דוד" (שמואל ב' טז, ו) ולא מת. וכשהמכוון המיתה בסקילה יבואר בו על הרוב, כמו "וסקלתו באבנים ומת" (עיין מ"ש מזה באמור כד, יד).

הנה רועה הנאמן מאהבתו את ישראל דן אותם לכף זכות בתלונתם עליו והפך בזכותם, וקיבל עליו ברצון אף מכות ופצעים שיעשו בו בסקלם בו מגודל צערם, והצדיק אותם לפני ד' והשתדל בהתעוררות רחמים עליהם להושיעם מצרתם. וקיים בזה אבי הנביאים את אשר נצטווה, ככתוב (וארא ו, יג) "ויצום אל בני ישראל", שאמר עליו (בספרי פ' בהעלותך) א"ל היו יודעים בני סרבנים הם טרחנים הם, על מנת כן תהוי מקבלין עליכם שהם מקללין אתכם וסוקלין אתכם באבנים, ע"כ. והנה אף שלא אמר "וסקלוני" בדרך החלטה כי אם בדרך תנאי ורשות, מכל מקום משה לגודל מעלתו מדהוציא מלה כזו בשפתיו, מצאו רבותינו לתפסו כאילו תבע עלבוננו, עיי' ברבה ובמכדרשב"י. ויש למפרשים דרכים אחרים בזה, עכ"ל.

*

חטא מריבת בני ישראל בדיבור גרם לביאת עמלק, לכן יש להיזהר ממריבות כי זה הגורם לאויבים להילחם בישראל!

"וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל רֵיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת ה' וְגו'. וַיָּבֵא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם" (יז, ז-ח)

כתב ה'חפץ חיים' בספרו בספרו 'שמירת הלשון' (ח"ב פרק יד), וז"ל: "ויקרא שם המקום מסה ומריבה, על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין", וסמך ליה "ויבוא עמלק". מסמיכת הכתובים אנו למידים, שהחטא של מריבה היה גם כן סיוע להביא על ידי זה את עמלק עליהם, והוא הדין שאר עכו"ם רע. ועל כן צריך האדם להשמר ממריבה מאוד, עכ"ל.

*

לכן בחר משה רבינו דוקא ביהושע שילחם בעמלק כיון שהיה פיו קדוש!

"וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל רֵיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת ה' לֵאמֹר הֲיִשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵינִן. וַיָּבֵא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֵק מִחָר וְגו'" (יז, ז-ט)

בספר 'להבת דוד' להאדמו"ר מביאלה רבי דוד מתתיהו רבינוביץ זצ"ל, הוסיף בזה דברי טעם, בהקדים מה שהקשו המפרשים (עיין ברמב"ן ובאלשיך), מדוע בחר משה רבינו ע"ה

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים במאמר "עוד מעט וסקלוני" אין בזה לשון הרע על ישראל כי התכוון לטובתם או שאמר כן דרך תפילה

דוקא ביהושע שיצא להילחם בעמלק, הרי יהושע היה יושב באהלה של תורה, כמו שאמר הכתוב (לג, יא) "יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל", ולא היה איש מלחמה. ואם כן מדוע בחר דוקא בו לעשות מלחמה בעמלק.

עוד מצינו במלחמת עמלק שכתוב (יז, א) "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב", ובתרגום אונקלוס תרגם "לפי חרב" - 'לפתגם דחרב'. וצריך ביאור מה ענין 'פתגם' שהוא לשון דיבור למכת חרב.

ולפי מה שכתב ה'חפץ חיים' הנ"ל בספרו 'שמירת הלשון', אפשר לבאר, כי הנה מצינו שקודם פרשת עמלק נסמכה פרשת מסה ומריבה, שבה פגמו ישראל בדברי פיהם ולשונם תהלך בארץ בדברי מסה ומריבה, וכוח זה היה שליטה לעמלק, אחר שפגמו לשונם בדיבורים לא טובים. - לכן כנגד זה בחר משה רבינו ע"ה למלחמה כנגד עמלק את יהושע בן נון, אשר היה "נער לא ימיש מתוך האהל" (לג, יא), ולא מש ספר התורה מפיו יומם ולילה (יהושע א, ח). ומכיון שפיו היה משומר בתכלית השמירה, לכן בכוח זה יוכל להתגבר על עמלק.

וזוהו שנרמז בדברי התרגום על הכתוב "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" - 'לפתגם דחרב'. שמה שנצחם היה בכוח פתגם המלך מלכו של עולם אשר בפיו אשר היה מקודש בקדושת התורה, בכוח זה היה בכוחו לצאת למלחמה נגד עמלק ולנצחו, בכוח קדושת הפה שלו, הן בבחינת 'עשה טוב' שהיא התורה שהיה הוגה בה תדיר. והן בבחינת 'סור מרע', במה שהיה שמור מדיבורים אסורים, עכ"ד.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

"דבר אל בני ישראל ויִסְעוּ" - כוחו הנצחי של עם ישראל לקרוע את הים!

אמרו חז"ל: קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף (סוטה ב, א), וכן אמרו: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף (פסחים קיח, א). נראה כי בשני מושגים אלו: זיווגו של אדם ופרנסתו, כלולים כל אתגרי החיים וכלל ההתמודדויות שהאדם עובר עלי אדמות.

אמנם מובנה הפשוט של המילה 'זיווג', מתייחס לבן זוגו של אדם, אבל אפשר להכליל במילה זו גם כל סוג של קשר וחיבור. אכן, רוב התמודדויותיו של האדם נובעים מתקשורת לקויה - בינו לסביבתו, ובינו לבין עצמו. כמה מתחים וייסורי נפש נגרמים לאדם כתוצאה מתקשורת לקויה עם הסביבה. כמה צער ועגמת נפש הוא סובל בעקבות כך שהוא חי בפיזור הנפש ואין לו שלמות עם עצמו. כל האכזבות, החרדות, רגשי האשמה ותחושות הייאוש שאנשים סובלים מהם, הם תוצאה של בעיות אלו - "זיווגו של אדם".

שאר ההתמודדויות של האדם, אלו שאינן בכלל 'זיווגו של אדם', הרי אלו אתגרים שיש לו בגין צרכיו החיוניים, כגון פרנסה ובריאות, והם בכלל: 'מזונותיו של אדם', שהרי האדם זקוק להם בכדי לחיות.

נמצא אפוא כי כל חיינו עלי אדמות נע סביב אתגרים קשים כקריעת ים סוף... וכך זה באמת מצטייר ומורגש אצלנו, שוב ושוב אנו נתקלים במצבים בהם אנו מרגישים כמו עם ישראל לפני קריעת ים סוף: מצרים נוסע אחריהם והים מלפניהם, אין לאן ללכת, אין לאן לברוח. חייבים נס!

אכן - "המעביר בניו בין גזרי ים סוף". הפסוק מדבר בהווה כי בכל יום ויום קורע לנו הקב"ה את הים. הן את הים ששייך לזיווגו של אדם, והן את הים ששייך לפרנסתו.

ואולי משום כך נקבעה שירת הים כחלק מהתפילה שבכל יום. כי בכל יום ויום נותן לנו הקב"ה את אפשרות לזכות לקריעת ים סוף. לצלוח את האתגרים שעומדים בפנינו ומונעים מאתנו את התקדמותנו בחיים. ועלינו להודות ולשיר מחדש את שירת הים על קריעת הים-סוף לה אנו זוכים זה עתה!

ברם, השאלה הגדולה היא: איך באמת אנו זוכים לזה, לחוות את קריעת הים סוף האישי שלנו?

אכן, כאשר קוראים פרשה זו בתורה והקריאה מעוררת את הזמן, הזמן גרמא להתבונן בדבר ולחפש אחר הדרך לזכות להשיג את קריעת הים-סוף האישי שאנו כה זקוקים לה בכל שלב משלבי החיים.

*

הפרשה מתחילה במלים: **וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעָם** (יג, יז). הקשו בספרים הקדושים, למה נאמר כאן לשון "ויהי", שהוא לשון של צער, הרי עתה הוא זמן של שמחה גדולה, עת יציאת מצרים, בדרך לקבל את התורה ולהיכנס לארץ ישראל?

האור החיים הקדוש מבאר את הענין בכמה אופנים, ובאחד מהם מפרש כי היה צער לישראל על כך שפרעה ליווה אותם ביציאתם ממצרים ואב כך זכה במצווה. וכלשון קודשו: "וצא ולמד משכר פסיעות של אותו רשע נבוכדנצר (סנהדרין צו, א), וכל שכר שיקצוב לו ה' יהיה גורם רעה לשונאיהם של ישראל".

על פי דבריו יש לפרש עוד, כי מלבד הצער שהיה להם מהלוויה הגשמית של פרעה, היה להם גם צער גדול מלווייתו הרוחנית. היינו מה שליווה אותם פרעה בפנימיות ליבם באותה שעה - - -

כי אמנם בעת יציאת מצרים יצאו בני ישראל ממצרים בגופם, אבל בפנימיות נפשם עדיין לא השתחררו מכבלי טומאת מצרים. גם אז, ליוו פרעה וכל קליפת מצרים את עם ישראל בפנימיות ליבם! ועל כך הצטערו צער רב, "ויהי בשלח פרעה את העם"...

*

כל אחד שעברה עליו ר"ל פרשייה של צער גדול, יודע מהי "לוויה" של הצרה. איך הצרה ממשיכה ומלווה אותו הלאה גם כעבור תקופה ארוכה מהמקרה המצער, ולא מצליחים להשתחרר מהחווייה הקשה בשום אופן.

אני נזכר מימי ילדותי. היו לי חברים שהוריהם היו ניצולי שואה, וסיפרו לי על סיוטי הלילה של הוריהם. איך מדי לילה הם מתעוררים בבעתה באמצע הלילה, תוך בכיות וצעקות, כתוצאה ממוראות השואה שחו.

אלו היו טראומות קשות כל כך, שגם כעבור שנים לא השתחררו מהם, אך גם מטרומות קטנות יותר, לא פשוט להתנתק. גם כאשר הצרה עוברת - הטרומה נשארת, ויכולה לרדוף את האדם משך שנים ארוכות.

והנה, כמו בפן הפסיכולוגי, כך הם הדברים גם בממד הרוחני. מעשי האדם שעשה בעבר, נצמדים אליו וקובעים לו את זהותו. גם כאשר הוא רוצה בכל מאודו להשתנות ולקבל זהות חדשה, הוא אינו מצליח להתנתק מהזהות הישנה שלו. מעשי העבר מלווים אותו ומסובבים אותו - "סבוני גם סבבוני", ומעמידים בפניו מחסומים שמונעים בעדו לבצע שינוי אמתי בחייו, שינוי במהות שלו.

בספרי קבלה מכונים מלאכי החבלה בשם "כלבין דחציפין" - כלבים מחוצפים. כי אכן, החוצפה של כוחות הטומאה לא יודעת גבולות. הם אינם נרתעים מלמשוך את האדם אחורנית ולהזכיר לו את עוונות העבר אפילו בזמנים הכי נעלים שלו. יהודי עומד בשעה הכי נשגבה של יום כיפור, בשעת נעילה, הוא מלא בשאיפות להיטהר ולחולל שינוי אמתי בהתנהגותו ובאורח חייו, ודווקא אז בא ה'בעל דבר' וללא בוש מעלה לו מעומק הזיכרון איזה מראה רע שראה אי-פעם, או מעשה מגונה שנכשל בו בעבר הרחוק. כלבין דחציפין...

כאשר זה קורה, האדם כאילו נזרק באחת אחורנית. הוא רואה כמה הוא דבוק ברע, ומסיק כי זוהי המציאות שלו ואין לאל ידו לעשות דבר שישנה את מהותו. וכאמור, זהו הצער של ויהי בשלח פרעה את העם, על כך שפרעה הלך עם העם, על שקליפת מצרים לא עזבה אותם...

*

אכן, כאשר רדף פרעה אחר בני ישראל "וישיגו אותם חנים על הים", כתוב: "ופרעה הקריב", ומובא בספרים הקדושים שהכוונה שהקריב אותם לטומאת מצרים. "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם" - ראו שר של מצרים נוסע מן השמים (תנחומא, מובא ברש"י), היינו שהרגישו את קליפת מצרים אצלם. ולכן: וייראו מאד!

כאשר השכילו לראות כי קליפת מצרים עדיין קיימת בלבם, נתקפו בפחד נורא, כי ראו את עצמם שווים עם המצרים - "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". ביטוי זה אינו רק טעם לקטרוג שהיה למעלה, אלא הוא מבטא את ההרגשה הפנימית של בני ישראל עצמם.

כאשר "פרעה הקריב" התעוררו אצלם כל המחשבות והזיכרונות מהתרבות המצרית אשר חיו בה עד עתה, והרגישו שהם חוזרים לזהות המצרית שלהם. לכן לא ראו דרך שיוכלו להיוושע בה - וייראו מאוד.

*

ברגעים הללו, כאשר תחושת חוסר האונים מילאה את ליבם, התחלקו בני ישראל לארבע כיתות, כמובא בירושלמי (תענית ב):

ד' כתות עשו אבותינו על הים. אחת אומרת: נפל לים. ואחת אומרת: נחזור למצרים. ואחת אומרת: נעשה עמהם מלחמה. ואחת אומרת: נצוח פנגדן. זו שאמרה נפל לים - אמר להם משה: "התיצבו וראו את ישועת ה'!". וזו שאמרה נחזור למצרים - אמר להם משה: "לא תוסיפו לראותם!". וזו שאמרה נעשה עמהם מלחמה - אמר להם משה: "ה' ילחם לכם!". וזו שאמרה נצוח פנגדן - אמר להם משה: "ואתם תחרישוני!".

ארבע כיתות אלו, מבטאות בצורה מדויקת את סוגי הריאקציות הטבעיות של בני אנוש כאשר הם נתקלים בצרה שגדולה ממדותיהם, כל אחד לפי טבעו ומזגו.

יש את אלו שנתקפים ברצון לאבד עצמם לדעת ר"ל - "ניפול לים!". רוצים פשוט להיעלם מהסצנה... בניצחון הם לא מאמינים, להפסיד הם לא מוכנים, כך שמבחינתם, האופציה היחידה היא להתאבד, להיעלם מהמפה.

עוד סוג של תגובה היא הכניעה. להרים ידיים - "נחזור למצרים". רואים את זה לפעמים אצל אנשים שמתמודדים עם יצרים קשים. הם מרגישים שהניסיונות הם למעלה מכוחותיהם ואינם מסוגלים להתגבר עליהם, והם משלימים עם המצב... הם אומרים: הלוא בין כה וכה ארד לגיהנום, אם כן בשביל מה לריב? נחזור למצרים, ר"ל.

מאידך, יש את אלו שבשום אופן לא ייכנעו - "נעשה עמהם מלחמה!". לכאורה, מה חשבו כן זה מבני ישראל? וכי עלה בדעתם שיש להם סיכוי כלשהו לנצח את הצבא האדיר של מצרים?! אכן, תגובה זו לא נבעה מחשבות של ניצחון, היה כאן ענין של כבוד... זה מבטא את סוג האנשים שאינם מסוגלים להודיע על כניעה. או ניצחון או מוות - הם לא ייכנעו!

ויש את הקבוצה הרביעית: אלו שצורחים - נכנסים לפאניקה... אנשים אלו כלל אינם חושבים. אין כאן מחשבות אובדניות וגם לא מחשבות של כניעה, וודאי שאינם מתכוונים לצאת למלחמה - הם יודעים רק להרעיש... זהו אינסטינקט טבעי שקיים אצל הרבה מאוד אנשים. במצבי לחץ, מאבדים הם את העשתונות ופשוט מתחילים להשתולל... להם אמר משה: "ואתם תחרישון!" - היו בשקט! אתם רק מפריעים לכולם.

*

אבל בני ישראל התעשתו. למרות שמתחילה היו מחולקים לארבע כיתות מיואשות, למעשה קוראים בתורה (יד, י): **וַיִּצְעְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'!**

כי ברגע האמת התגברו בני ישראל על האינסטינקטים הטבעיים שלהם ותפסו אומנות אבותם בידם - ומכח זה נפתח להם פתח הישועה!

הצעקה, השוועה מעומק הלב, היא היא הצעד הראשון בדרך לגאולה, המפתח לזכות לקריעת ים סוף.

גם במצרים, ניצני הגאולה החלו לפרוח כאשר בני ישראל צעקו אל ה': **וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבְדָּה** (ב, כג). כן הדבר גם אצל כל יחיד ויחיד, כאשר הוא רואה מחסומים שסוגרים בעדו וכובלים את נפשו, כאשר הוא רוצה לזכות ליציאת מצרים אבל לא יודע כיצד, הצעד הראשון שעליו לנקוט הוא - התפילה!

המיצרים שמקיפים את האדם נובעים מכך שאנחנו כלואים בתוך הגוף. הגוף החומרי הוא בית כלא שנפש האדם כלואה בתוכו, אין לו דרך להשתחרר ממנו, לכן אנו מרגישים כמתהלכים בתוך מבוך ללא מוצא. אבל יש כח אחד שנמצא אצל האדם, אותו אפשר להוציא אל מחוץ לכותלי בית הכלא של הגוף, והוא - הקול!

קול האדם שבוקע מתוך גרונו, הוא כח רוחני שמשחרר מהכלא הפיזי, דרכו אפשר לעורר רחמים ולזכות לגאולה.

*

כתוב בתהלים (פא, יא): **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֵב פִּיךָ וְאִמְלֵאֲהוּ, וְהִמְפַרְשִׁים עִמְדוֹ עַל הַקֶּשֶׁר בֵּין תַּחֲלִילַת הַפְּסוּק לְסוּפוֹ. יש לפרש בזה, על פי הידוע מהספרים הקדושים, כי כאשר היו בני ישראל במצרים היה הדיבור בגלות וגם לצעוק לא יכלו, ותחילת הגאולה הייתה כאשר הדיבור יצא מהגלות ויכלו לצעוק. או אז נאמר: **וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבְדָּה וַיִּזְעְקוּ... וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ וְגו'"** (ב, כג-כד).**

והנה מובא בזוהר הקדוש, כי יציאת מצרים הייתה שורש לכל הגאולות. ואולי הביאור בזה, כי אז יצא הדיבור מהגלות, וכאשר הדיבור כבר אינו בגלות אפשר תמיד לצעוק אל ה', ועל ידי זה זוכים לגאולה. אַז תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה תְּשׁוּעָה וְיֵאמֶר הַגִּבּוֹר (ישעיה נח, ט).

זהו 'אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים - הרחב פיך ואמלאהו! אחר שכבר הוצאתיך מארץ מצרים והדיבור כבר אינו בגלות, הרי אפשר לצעוק! וממילא - הרחב פיך ואמלאהו!

*

מהרגעים הנעלים ביותר של שבת קודש, הוא הזמן של כניסת השבת. המעבר החד מימי החול לימי הקודש, מהחושך אל האור, מרים את הלב ומעורר התרגשות גדולה בקרבו של יהודי.

במקהלות החסידים מקובל מקוה"ק הבעל שם טוב זי"ע, לומר בזמן נעלה זה את מזמור ק"ז מספר התהלים. זהו המזמור שמספר את סיפורם של הארבעה שצריכים להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, חולה שנתרפא, וחבוש שיצא מבית האסורים. בזמן הבית היו כל אלו צריכים להביא קרבן תודה.

ואמנם יש טעם לדבר על פי סוד, למה אומרים מזמור זה בפניא דמעלי שבתא, אבל נראה שאפשר להבין את עניינה של תקנה זו גם בדרך פשוט.

במזמור זה מתואר כל אחד מהארבעה שצריכים להודות בזמנו הקשה, טרם בוא הישועה. באותו זמן נראה כי אין להם כל דרך לצאת ממצוקתם, המצב שלהם אבוד לגמרי. ואיך אכן מגיעה הישועה? "ויצעקו אל ה' בצר להם!".

אצל כל אחד מהארבעה שצריכים להודות, מגיע השלב שבו 'כלו כל הקיצין', ואז, פשוט צועקים אל ה', והצעקה הזאת - היא שמחוללת את הישועה.

השבת מביאה גאולה לעולם. שבת היא מעין עולם הבא ומאיר בה מאור הגאולה, אך כדי לזכות לאור הגאולה, צריך קודם לכן לצאת מהגלות. כל עוד האדם כלוא בתוך הגלות הפרטית שלו, איך יזכה לאור השבת? לכן אומרים בכניסת השבת את מזמור זה של הארבעה שצריכים להודות. בתוכנו יכול כל אחד למצוא ביטוי למבוך הקשה והאישי שהסתבך בו, ואז הוא צועק מנהמת ליבו "ויצעקו אל ה' בצר להם!", ומכח אותה צעקה פורץ את כל המחסומים האישיים שלו, עד שזוכה לקבל את אור הגאולה של שבת קודש!

ברבים מבתי הכנסיות של מקהלות החסידים, רגעים אלו של אמירת 'הודו' הינם הרגעים העוצמתיים והמרטיטים ביותר מכל השבת. האווירה בבית הכנסת דומה בשעה זו לשעת נעילה של יום הכיפורים. מתח של קדושה מרחף בחלל האוויר, והוא כה מוחשי עד שאפשר כמעט לחתוך אותו בסכין. כי עכשיו זה הזמן! במשך ימי השבוע, גם אם מתעורר בנו רצון להתנתק מהמשיכה הארצית, לעלות לעולם גבוה יותר, הרי אין זה פשוט להשתחרר מכל ה'חבילין דמעיקין' - מסבך החבלים העבים של העולם החומרי שמושכים אותנו כלפי מטה. אבל בערב שבת, כאשר עומדים הכן לקבל פני שבת מלכתא, זהו הזמן

המסוגל והמוכן לצעוק צעקה כזאת, שינועו אמות הסיפים עד כדי "יוציאם מחושך וצלמוות ומוסרותיהם ינתקו!".

*

אבל בזה עדיין לא הושלמה הגאולה. הצעקה לבד אינה מספיקה בשביל להביא את האדם לגאולה שלימה. זה אמנם פותח פתח, אבל עדיין נשארת העבודה להיכנס בפתח שנפתח...

אחר שצעקו בני ישראל אל ה', נאמר: **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ** (יד, טו). הקשו המפרשים, מה פשר השאלה "מה תצעק אלי?", האין זה מה שמתבקש מיהודי לעשות בעת צרה - לצעוק אל ה' ולהתפלל שיושיעו?!

אך יש לבאר בזה, כי השאלה "מה תצעק אלי" נאמרה לאחר שהתפילה כבר פעלה את פעולתה, אחר שפתח הגאולה כבר נפתח, כעת העבודה הינה אחרת: "דבר אל בני ישראל ויסעו!".

אל תסתכלו לאחור, רק קדימה - ויסעו!

משה רבינו אומר לבני ישראל: **כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם** (יד, יג). מהו תוספת הלשון "לא תוסיפו", לכאורה היה די לומר "לא תראו עוד"?

אלא, כי יש בטבע האנושי את הנטייה להסתכל תמיד אחורנית. אנחנו נזכרים כל הזמן בעבר שלנו, מביטים לאחור, וזה מדביק אותנו בחזרה אל הרע.

כאשר המלאכים הוציאו מסדום את לוט, אשתו ושתי בנותיהם בחמלת ה' עליהם, אמר להם המלאך: **הַמְלִיט עַל נַפְשְׁךָ אֶל תְּבִיט אַחֲרֶיךָ** (בראשית יט, יז). אשת לוט, לא שמעה בקולו **וַתִּבֶּט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו**, והתוצאה המיידית הייתה **וַיִּתְּהִי נָצִיב מְלַח** (שם כ). כי ברגע שאנו מסתכלים לאחור ומזהים את עצמינו על פי העבר שלנו, אנחנו קושרים את גורלנו אתו.

לכן, העבודה של בני ישראל הייתה שלא להסתכל לאחור, "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם!" תמשיכו רק ללכת הלאה - "דבר אל בני ישראל ויסעו!".

*

לכשתימצי לומר, שורש הריפוי לכל תחלואי הנפש טמון ביכולת זו - להסתכל קדימה. לקבוע את הזהות שלנו, לא לפי מעשי העבר או לפי התרחשויות שונות שאירעו לנו, אלא לפי מה שאנחנו רוצים להיות, לפי הזהות עמה אנו שואפים להיות מזהים.

התסכולים והסיבוכים שאנחנו מתחבטים בהם, נובעים רובם ככולם ממקרי העבר. אם אלו טעויות שטעינו בחינוך הילדים או בענייני שלום בית, אם אלו טעויות בעסקים, או טעויות ביחס לחברים - עוללות שונות שעשינו או שנעשו לנו. כל אלו גרמו לכאורה לנוקים בלתי הפיכים, עד כי צריך עתה קריעת ים-סוף לצאת מהחושך, והמחשבות על כך מדכאות אותנו. מצמצמות את כל האישיות שלנו.

אכן, הקב"ה קורע לנו את הים, אך צריך לדעת כי עיקר קריעת ים-סוף מתקיים כאשר אנחנו מסוגלים להשתחרר מהמבט המצומצם שקובע כי אנחנו זה הטעויות שלנו! כביכול העוולות שעשינו או שנעשו כלפינו הן שמגדירות את הזהות שלנו. זה לא נכון! אם עשיתי כך, או עשו לי כך, זה לא אומר שזה אני. זה לא אני! אלו בסך הכל פרטים בודדים מתוך מסע חיים מקיף ושלם, שבשום אופן אינם מלמדים על הכלל כולו, על העצם שלי.

כאשר התבונה הזאת מחלחלת עמוק עמוק בתודעה שלנו, אז זוכים לקריעת ים סוף! אמנם זה לא קורה בבת-אחת. זה מתחיל קודם כל בנפש, אבל לאט לאט רואים גם בשטח שהעניינים מתחילים להסתדר, ועד שבעזרת ה' יתברך, הכל על מקומו יבוא בשלום.

רבינו בחיי שואל, שהרי בתורה נאמר "וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם" (שם כא), ואם כן, מדוע אומרים "קריעת ים סוף" ולא "בקיעת ים סוף"?! ומבאר, כי "בקיעה" משמעה בקיעה אחת, לעומת "קריעה" שמשמעה בשלבים. הוא מבאר, שכאשר עם ישראל נכנסו לתוך הים, לא נבקע הים בפניהם בבת אחת, אלא נקרע לאט לאט. עם כל פסיעה שהלכו בתוך הים, נקרע להם עוד קצת מהים, וכך עברו את כל ים-סוף.

כך הוא הדבר גם בעניינה של קריעת ים סוף האישית שלנו. זה לא קורה בבת אחת, אבל אם אנחנו נחושים, איננו מתייאשים ואיננו מתפעלים מהעבר, אלא ממשיכים הלאה יהיה מה שיהיה, הרי שבסופו של דבר ייקרע הים עד סופו.

*

כשהייתי בחור, יצא לאור ספר באנגלית בשם "סובוטה". "סובוטה" פירושו "שבת" ברוסית. הספר הנפלא הזה, הוא ספר אוטוביוגרפי שנכתב על ידי יהודי שעבר עשרים שנה(!) בגולג הרוסי בסיביר. אי אפשר לדמיין מה הם עשרים שנה של עבודות כפייה בסיביר, אנשים חזקים לא שרדו שם שנים בודדות. פעם אחר פעם הוא ניצל ממות בטוח, ממש בניסים גלויים. אך הפלא העיקרי בסיפורו ההרואי הוא העובדה שבמשך כל אותם שנים שהיה בסיביר, מעולם לא עבד בשבת, מעולם לא הכניס לפיו אוכל לא כשר, ומעולם לא אכל חמץ בפסח. הוא שמר על יהדותו במסירות נפש של ממש.

בזמנו כאשר קראתי את הספר הזה, יצאתי מהתפעלות, וחשבתי לעצמי שאני מוכרח לפגוש את המחבר.

ניסיתי לברר קצת מיהו מחבר הספר, מאחר שעל גבי הספר עצמו לא היה רשום שמו האמתי (הוא השתמש בשם "אברהם נצח". כנראה שבימים ההם של טרום נפילת מסך הברזל, עדיין חשש מזרועותיה הארוכות של הקג"ב ופחד לרשום את שמו האמתי). נודע לי כי שמו הוא ר' אליעזר ננס, וכי הוא עלה לארץ וגר בשיכון חב"ד בירושלים.

בהזדמנות הראשונה שהייתי בארץ, הלכתי לשיכון חב"ד ושאלתי עוברים ושבים היכן גר ר' לייזער ננס, עד שמישהו כיוון אותי לעבר ביתו. דפקתי על דלת הבית ור' אליעזר פתח. אמרתי לו שקראתי את ספרו, ומאוד הייתי רוצה לשוחח אתו ולשמוע עוד ממה

שעבר עליו. הוא ענה לי: "יש לך מזל. בעיקרון יש לי חברותות כל היום, אבל בדיוק עכשיו התקשר החברותא להודיע שהוא לא מגיע עכשיו, יש לי כעת שלשת רבעי שעה..."
ישבתי אצלו, וזו היתה ממש שעה של קורת רוח. עד היום הריני שואב חיזוק מאותה שיחה יקרה עם ר' לייזער.

הוא היה חסיד אמתני, ענק הרוח. כשישבתי מולו ראיתי גבורה מול העיניים, והסתבר כי כל מה שכתב בספרו אינו אלא כטיפה מן הים ממה שעבר בחייו.

הרהבתי עוז ושאלתי את השאלה שעמדה לי בראש מאז שקראתי את הספר:
איך???

עשרים שנה בגולג! עינויים קשים מנשוא! השפלות בלי סוף! איך אפשר לשרוד גיהנום שכזה?!

ואז סיפר לי ר' לייזער את סוד הישרדותו:

כשהייתי צעיר, נכנסתי ליחידות אצל האדמו"ר הריי"ץ (מלובביץ'), והוא אמר לי דברים מפורשים: "דו וועסט ליגען אין זייער הענט צוואנציג יאהר, אבער אויב דו וועסט זיך האלט'ן, וועסט ניט נאר ארויס גיין, נאר אויך ארייף גיין קיין ארץ ישראל!" (אתה תהיה בידיים שלהם עשרים שנה, אבל אם תחזיק מעמד, לא רק שתצא משם אלא גם תזכה לעלות לארץ ישראל!)

כאשר שמעתי את הדברים האלו, שאלתי את הרבי "איך אחזיק מעמד?", והרבי ענה לי בשתי נקודות:

ראשית, חזר הרבי על הפסוק "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו".
סתם ולא פירש.

אחר כך אמר לי עוד משהו:

כתוב במגילת אסתר (ה, ט): וְכִרְאוֹת הַמֶּן אֶת מְרֻדְכֵי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וגו'. לכאורה למה נאמר "ולא זע ממנו", מהו "ולא זע"? אלא מרדכי הצדיק אפילו לא הראה תנועה של התפעלות מול המן. לא רק שהוא לא קם מפניו, אלא אפילו לא זע! הוא לא התרגש ממנו בכלל.

כך צריך להתנהג מול הרשעים! אל תראה להם שום התפעלות! שום רגש של פחד. ואם אתה לא תפחד מהם - תחזיק מעמד בכל המצבים!

אלו הדברים ששמעתי מר' לייזער ננס ז"ל בשם רבו האדמו"ר הריי"ץ מלובביץ' זי"ע.

למפרע ראיתי איך המסר הזה שזור בכל מאורעות הספר. ר' לייזער עמד מול הקצינים הרוסים ואנשי הקג"ב ללא שום מורא, הוא ראה אותם כמו בובות ביד ה', שאין להם שום שליטה עליו.

אמנם איני יודע אם היה מסוגל לעשות את זה גם בלי לשמוע מהרבי דברים מפורשים - שאם יחזיק מעמד עוד יזכה לעלות לארץ ישראל.

מתוקף אמונתו ברבו הקדוש, ידע ר' לייזער משך כל שנות גלותו בסיביר, כי כל מה שהוא עובר זה רק חלק מתהליך שבסופו יעלה לארץ ישראל. הוא ידע שהכל זמני, ולכן אפילו המצבים הכי קשים לא הכריעו אותו ולא שברו את רוחו. הקצינים הכי קשיחים, החיילים הכי אכזריים, לא הם ייקבעו את עתידו ואת זהותו, הכל כבר קבוע מראש!

*

זהו המסר שעלינו לקחת מקריעת ים סוף - "ויסעו!" כלל ישראל צועד קדימה! אמנם קשה זיווגו, קשה פרנסתו, התמודדויות החיים לפעמים קשות כל כך, נדמה כי אנו עומדים בפני קיר של ברזל, אבל מקריעת ים סוף אנחנו לומדים כי לכלל ישראל יש את הכח להמשיך הלאה.

זה מתחיל עם "ויצעקו אל ה'", אבל אחר כך "ויסעו" - ממשיכים הלאה! לא נותנים למאורעות העבר לקבוע את הזהות שלנו!

לכלל ישראל יש עמוק בשורשים שלו את הכח לצאת גם מהמקרים הקשים ביותר. אין זה משנה אילו תחנות עברנו במסע החיים, בשום אופן לא הם יקבעו מי אני ומה אני! מכח האמונה הזאת נצעד צעד אחר צעד, ביבשה בתוך הים. עד - לתיקוננו הגמור.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

כוחה של תורה

וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיִּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם (טו, כב)

שלשה ימים בלא תורה

"תניא: וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. דורשי רשומות אמרו, אין מים אלא תורה, שנאמר, 'הוי כל צמא לכו למים'. כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה, נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה.

מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, וכו'. אתא הוא (עזרא) תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי" וכו' (בבא קמא דף פב ע"א)

יותר מאתיים ועשר שנים בלא תורה

יש כאן פלא בדברי חז"ל שאמרו "כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו". הרי אף בשבע הימים שמיציאת מצרים ועד קריעת ים סוף הלכו בלא תורה! ויותר מכך, כל המאתיים ועשר שנים שישראל היו משועבדים במצרים הם היו בלא 'מים' - תורה! מה נתחדש דוקא בשלשה ימים שאחרי קריעת ים סוף מחמת "נלאו" כאשר הלכו בלא תורה?

או רדיפות או תורה

ביאור הדבר הוא שכל זמן שישראל היו תחת שעבוד מצרים, וכן כאשר המצרים רדפו אחרי בני ישראל עד ים סוף, לא יכלו ישראל לשכוח את יהדותם ואת ייחודם, כי הרדיפות הזכירו להם זאת בכל עת. הצרות קיימו אותם. ובאופן זה הם יכלו להתקיים גם בלעדי התורה.

אולם לאחר שטבעו המצריים בים וישראל יצאו לחירות, ושוב לא היו צרות ורדיפות שיזכירו לישראל את יהדותם ואת ייחודם, רק אז הם חשו שהם הולכים שלשה ימים ולא מוצאים 'מים' - תורה. ללא הרדיפות של הגויים, רק התורה יכולה להבטיח את המשך הקיום של עם ישראל.

ולכן: "עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת וכו', בשני וכו', בחמישי!".

"תורת חיים"

הרמב"ם, ב"אגרת תימן", מבאר שהתורה היא "תורת חיים" כפשוטה. לתורה יש דינמיות. התורה חיה, פועלת ותוססת ומעניקה חיות לעם ישראל. לכוחה של התורה אין תחליף! כל מלה ומלה של תורה - הן של התורה שבכתב והן של התורה שבעל פה (בתנאי שהיא תורה זכה וטהורה) - מקנה רוממות-רוח בעלת עוצמה אדירה לכל יהודי שנחשף אליה. גם בלי שנמצא לתופעה זו הסבר הגיוני, ההיסטוריה הוכיחה שוב ושוב שזוהי המציאות.

הכוח של פסוק אחד

העוצמה האדירה של מלה מהתורה נלמדת מהסוגיה הנ"ל (בבא קמא דף פב): שלושה ימים לאחר שעם ישראל חצה את ים סוף, הבחינו משה, אהרן, מרים ונביאים נוספים שהיו בעם, ברפיון שאחו בעם. כדי לתקן את הדבר, הם תיקנו שיקראו בתורה בשבת, בשני ובחמישי. על ידי כך הבטיחו שלעולם לא יעברו על העם שלושה ימים ללא תורה. לפי תקנה זו קראו לפחות שלושה פסוקים כל פעם, שלשה פעמים בשבוע. רק בשלב מאוחר יותר הוסיף עזרא ותיקן שלא לפחות מעשרה פסוקים]. משה רבינו, יחד עם נביאי זמנו, הבינו שקריאת התורה, של כפסוק אחד ליום, תספיק כדי לשמור על שלימות האומה הישראלית. כמה גדול הוא אם כן כוחו של פסוק אחד מהתורה!

אין מים אלא תורה

"אין מים אלא תורה". מדוע התורה נמשלה למים? בגמ' (תענית ז' ע"א) וברמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ט) מבואר הטעם, שכשם שהמים הולכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם התורה נדבקת במי שרוחו נמוכה, כלומר שהוא עניו ושפל בעיניו.

ונראה שיש להוסיף ביאור לענין זה. כמעט כל גוף האדם מורכב מנוזלים. לו ח"ו כל הנוזלים היו מתאדים מגוף האדם, הוא היה נעלם כמעט כליל. לא זו בלבד שהיה מת, הוא היה נעלם, כי הנוזלים הם תמצית הגוף.

התורה היא התמצית של עם ישראל, של היהדות ושל כל יהודי ויהודי.

המציאות מוכיחה זאת. במקום שאין תורה, עם ישראל שבאותו מקום מתאדה ונעלם.

כבני חורין רק התורה יכולה לקיים את עם ישראל

"וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים". משעברו שלשה ימים מקריעת ים סוף "נלאו" העם ממים. מדוע הרפיון הרוחני התחיל רק לאחר קריעת ים סוף, ולא מיד כשיצאו ממצרים? כי עם ישראל נשמר מהתפוררות באחד משתי הדרכים: או על ידי שיעבוד ודיכוי של האומות, או על ידי תורה. (באמריקה, שאין שם שיעבוד ואין כמעט דיכוי, הייתה התפוררות. מה מחזק ומחזיר את יהדות אמריקה כיום? הישיבות, הכוללים, ובתי הספר שמלמדים שם תורה על טהרת הקודש. התורה היא שמחזירה את החוסן לעם ישראל).

לכן, עד לקריעת ים-סוף עדיין היה פחד ממצרים. עד לקריעת ים-סוף היהודים עדיין היו עבדים נמלטים. בים סוף, כאשר האדונים המצרים טבעו, הם הפכו לבני-חורין.

רק לאחר שעם ישראל היו בני חורין במשך שלשה ימים, בלא שיעבוד ובלא תורה, התחילה ההתפוררות.

או אז נוצר הצורך לתקן קריאת התורה בשבת, בשני ובחמישי.

כבני חורין רק התורה יכולה לקיים את עם ישראל.

*

שלישים ולא רבעים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זְכוּרֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ פִּי מַחֵה אֶת זְכוּרֹן עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם (יז, יד)

"שלחה להם אסתר לחכמים, כתבוני לדורות. שלחו לה, הלא כתבתי לך שלישים, שלישים ולא רבעים. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה 'כתב זאת זכרון בספר'. 'כתב זאת' - מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. 'זכרון' - מה שכתוב בנביאים. 'בספר' - מה שכתוב במגילה" (מגילה דף ז ע"א)

"שלישים. בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק: בספר 'ואלה שמות', ובמשנה תורה, ובספר שמואל. וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו" (רש"י)

אפשר דדינא ד"שלישים ולא רבעים" אינו דוקא דין בזכירת עמלק, אלא דהוא דין בכתיבת כתבי הקודש. דהנה הנביאים ואנשי כנסת הגדולה היה להם רשות להוסיף על תורה שבכתב, ומעתה דברים אלו אסור לאומרם בעל פה, וכמו שכתבו התוס' (בבא קמא דף ג ע"ב ד"ה כדמתרגם) דאי לאו משום "עת לעשות" היה אסור לסומא ללמוד נ"ך בעל פה. ומאחר שאין נביא רשאי לחדש, פשוט שדבריהם קודם שנכתבו היו חלק מתורה שבעל פה. ונמצא שהתורה מסרה לחכמים הרשות לתת דין תורה שבכתב לדברים שבעל פה. ובוזה אפשר שיש תנאים:

א. (תענית דף ט ע"א): תמה רבי יוחנן, מי איכא מידי דכתיבי בכתובי ולא רמיזי באורייתא כו'. וברש"י שם, שהחומש יסוד נביאים וכתובים וכולן יש סמך למצוא מן התורה.

ב. (מגילה דף ז ע"א): למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה כו'. משמע דדברי נביאים וכתובים צריכים להיאמר ברוח הקודש, ואי לאו לא מטמאי ידיים.

ג. שם: נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב וכו', ומסיק הש"ס דהוא דאמר כו' יהושע דשנים בתורה ואחת בנביאים מיקרי כבר "שלישים", ואי אפשר להוסיף עוד בתורה שבכתב, ורבי אלעזר המודעי סבר דשלשה פעמים היינו, תורה, נביאים, כתובים, ולא אכפת לו כמה זימני בכל אחד. וכן משמע שם בירושלמי (פ"א ה"ה), 'זאת' - תורה, כמה דתימר וזאת התורה כו'. 'זכרון' - אלו הנביאים כו'. 'בספר' - אלו הכתובים כו'. ואף על גב דבירושלמי אתי עלה מקרא ד"אלה המצוות" כו', כבר פירש שם בקרבן העדה דהכונה גם כן לקרא ד"הלא כתבתי לך שלישים" וכמו בבבלי.

אמנם הרמב"ן בפרשת ואתחנן (ד, ב) אקרא ד"ולא תוסיפו", נראה שמפרש דהירושלמי מדין בל תוסיף אתי עלה, וז"ל, "ולפי דעתי אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה, כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם, עובר בלאו. וכך אמרו לענין מקרא מגילה, 'מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש' וכו'. ובירושלמי, 'שמונים וחמשה זקנים, ומהם כמה נביאים, היו מצטערים על הדבר. אמרו, כתוב 'אלה המצות אשר צוה ה' את משה', 'אלו המצות' שנצטוו מפי משה. כך אמר לנו משה ואין נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם, ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר? לא זוו משם נושאין ונותנין בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם וכו'. הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם. אם כן היא בכלל 'לא תוסיף עליו', אלא שלא למדנו למוסיף על פי נביא אלא מן הכתוב שאמר 'אלה המצות', אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה. ומה שתיקנו חכמים משום גדר כו', זוהי מצוה מהתורה ובלבד שידע שהוא משום גדר" כו'.

ולכאורה כוונת הרמב"ן לא לכתובת המגילה, אלא למצות קריאתה. וזה צ"ע, דהא הש"ס במגילה (דף ז) דמוקי לשמואל כרבי יהושע ד"זאת" - מה שכתוב כאן, "זכרון" - מה שכתוב במשנה תורה כו', ואפילו הכי משנינן לשמואל דניתנה לקרות, ומשמע דלהתיר מצות קריאתה לא בעינן ילפותא, ורק להתיר כתיבה לדין כתבי הקודש, וצל"ע.

ובהא דתענית (דף ט), דתמה רבי יוחנן מי איכא מידי דכתיבי בכתובי ולא רמיזי באורייתא, לכאורה יש לשאול איך אפשר דדבר מוסר כהא ד'אולת אדם תסלף דרכו' מוכרח להיות לו שורש בחומש, וכמה הלכה למשה מסיני בעיקרי הלכות כתב עליהן הרמב"ם בהקדמת זרעים וז"ל, 'שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרכי הסברא, עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני' עכ"ל, ולכאורה הוא תמוה, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא.

אמנם להנ"ל מבואר, דאפשר זה רק דין בעשיית כתבי הקודש דצריך להיות לכל דבריהם עיקר בכתב בחומש, מה שאין כן בהלכה למשה מסיני דנשארו בתורה (אולי צ"ל כתורה) שבעל פה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

עזות דקדושה

נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלְתָּ \ נִהְלַתָּ בְּעֶזְךָ אֶל נֹה קְדֻשְׁךָ (טו, יג)

הפסוק הזה מזכיר קצת את הפסוק בירמיה המתאר את מהלך יציאת מצרים כ'חסד נעורייך אהבת כלולותיך', כי חלקו הראשון של הפסוק עוסק ב'חסד', והחלק השני עוסק ב'קדושה' שהוא ענין קידושין העושה את ה'כלולות', אלא שהפסוק שלפנינו מתאר את החסד והקדושה שנעשו מצד ה', והפסוק בירמיה מתאר את החסד והקדושה שהיו מצד ישראל וכסיום הפסוק שם 'קדש ישראל לה'.

והנה תוכן הפסוק הזה כפול הוא, מתאר מצד אחד מצב של 'נחית בחסדך', ומצד שני מתאר מצב של 'נהלת בעזך', וצריך להבין את החילוק ביניהם.

אכן מה שצריך את שני המצבים לכאורה מבואר מתוך הפסוק, כי ה'נחית בחסדך' הוא ההילוך המיוחד של 'עם זו קניית', לא מדובר מעם שיש לו איזה יעד שאליו צריך להגיע, אלא ה' מנחה אותנו. < ואת ה'נהלת בעזך' צריך בכדי להגיע ליעד של 'נוה קדשך'. ולהרחבת ההבנה בכל זה נפנה לעיין בשורשי התיבות.

'נחה'

הענין של 'הנחיה' מופיע גם בתחילת הפרשה בפסוקים 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים', 'וזה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך'. ונראה מפסוקים אלו ועוד פסוקים כמו 'ינחני במעגלי צדק', 'נחית כצאן עמר', 'ובתבונות כפיו ינחם', שמדובר בהנהגה שבו המונהג עוזב את המחשבות האישיות שלו, סומך על זה שמנהיג אותו אפילו שזה לא מסתדר לו עם מה שנראה לו לכאורה...

ואין הכוונה שהמונהג מבטל את רצון היעד שלו, אלא יש לו יעד, יודע להיכן עליו להגיע כמו שבני ישראל ידעו להיכן לוקחים אותם, אלא שבנפתולי הדרך, מוותר הוא על המחשבות והתכניות שלו, סומך לגמרי על המנהיג שהוא יבחר את הדרך.

'נהל'

לעומת זאת הענין של 'נהל' הוא לאו דוקא כשיש מנהיג ומונהג, אלא אדם עצמו יכול 'להתנהל' וכמו שאמר יעקב לעשו (בראשית לג, יד) 'ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדוני שעירה', כי 'ניהול' אינו לא תכנון של יעד, ולא תכנון של 'הגעה ליעד', אלא היעד ברור וגם הדרך ברורה, אלא שהשאלה היא מה עושים כאשר יש איזה הפרעה או שיבוש בדרך, וצריך לחפש דרך עקיפה, או להמתין וכיוצא בזה, ואז צריך מישהו עם כושר החלטה הקובע מה לעשות במצב של 'בדיעבד',

עזות דקדושה

בדרך כלל הכי טוב במצב כזה הוא 'רוח-הקודש', אך כשאין מישהו עם 'רוח-הקודש' צריך איזה מישהו רגוע שאינו מתבלבל מהעיכוב, ומסוגל לשמוע ולקבל את ההצעה המסתברת, ומישהו כזה הוא 'מנהל' -

וזה מה שאמר יעקב לעשו 'ואני אתנהלה לאטי', כי הדרך שלי עם מלאכה וילדים יש בה עיכובים ושיבושים, לפעמים חם מדי לצאן, לפעמים יש ילד חולה וכו', ותמיד יש שאלות עם להמשיך או לנוח, ואם אתה תלך עמי, יהא לנו חילוקי דעות אם להתעכב או לא, ומה זה חסר לנו, תן לי 'להתנהל לאטי', תן לי לקבל לבד את ההחלטות במצבים שכאלו.

חסד

חסד זה כאשר מישהו קשוב לרגש הטוב הרוחש בתוכו, אינו עסוק רק עם עצמו ואנוכיותו, מוכן להרגיש רצונות של אנשים אחרים, מוכן להתחשב בהם גם כאשר זה פוגע במטרות שלו.

אם מישהו עושה טובה לאחר בגלל חשבונות שכך הוא ירוויח יותר, אין זה חסד כפשוטו, כי סוף כל סוף עומד למען עצמו, חסד טהור הוא שאדם מגלה שגם בתוכו מצוי רגש עמוק החושב על אחרים כמו שחושב על עצמו, מוכן לתת לשני כמו שמוכן לתת לעצמו.

אך כאשר עושים עם מישהו חסד, זה גורם לו להרגיש את האחדות עם המטיב עמו, והאחדות גורמת שגם זה שקיבל את הטובה מוכן לחזור ולעשות חסד עם מטיבו, [מי שכל כך אנוכיי עד שמתכחש גם לתנועת החסד הזו הוא המוגדר כ'כפוי טובה'].

נחית בחסדך

וכאן אנו חוזרים לפסוק 'נחית בחסדך', המשמעות של הפסוק הוא שה' עשה עמנו חסד בזה שהנחה אותנו במדבר, אולם מהפסוק של 'חסד נעורייך' נראה שבני ישראל עשו כביכול חסד עם ה' בזה שהסכימו ללכת אחר הנחיתו, ולכאורה יש כאן סתירה בין הפסוקים.

אך הנה ה' אמר לבני ישראל 'אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש', המשמעות הוא שבבת אחת, יוצאים ממצרים ועוברים לארץ זבת חלב ודבש, ה' לוקח אותם בדרך חלקה מהירה ופשוטה מבירא עמיקתא לאיגרא רמא... ומסתבר שהדרך הזו היא 'דרך ארץ פלשתים' כך מבין כל מי שמכיר את המפה, הדרך הזו היא דרך ידועה וישנה, אברהם אבינו ויוסף ויעקב הלכו בה, לא צריך ללכת לשם עם עמוד ענן, אך הנה ה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן, משמע שה' בוחר בדרך ארוכה, ולא ידוע מה הסיבה, כי גם הפחד ממלחמה לא מובן, למה ה' צריך לחשוש ממלחמה, והרי ביכולתו למחוק את כל הפלשתים או שיתקיים בהם 'חיל אחז יושבי פלשת', וצריכים אנו להאמין שה' מנהיג את עולמו בחסד, אינו כופה את הרצון שלו, כביכול נותן מקום לבחירה, נותן מקום לרגשות אנושיים, נותן לפלשתים להרגיש שגוזלים אותם ולהתקומם... ומתוך החסד הזה מוכן גם להתעסק עם עמו הנבחר בדרך ארוכה, לשדד מערכות ולתת להן מן ובאר וכו', אולי גם רצה ללמד אותם כיצד נראית הנהגה של 'חסד', ללמד אמונה ובטחון בו, ולא נכנס לפלפל בזה, העיקר הוא שכל צורת ההנהגה בעמוד ענן הביעה 'חסד', שה' כביכול מוכן לרדת מהעולמות שלו, ולהתעסק עם הצרכים הפשוטים של עמו בצורה מיוחדת ומסורה.

והאחדות הזו הנוצרת מכח החסד, היא מעוררת את החסד של הצד המקבל, הרגישו את הרגש הטוב הנמצא בעומק לבם ורוצה להצטרף למהלך של ה', מוכן לוותר על כל המחשבות והתכניות וההבנות שלו, בכדי להביע שסומך על מטיבו ובעל חסדו אשר כל כך חפץ להיטיב עמו, וזהו ה'חסד נעוריק'.

נמצא שרגש החסד שהתגלה פעל משני הצדדים, נוצרה אחדות המאחדת את שני הצדדים, והתנועה המאוחדת נעה מכח רגשות ה'חסד' המקרבות אותם ומצרפות אותם.

והנה ה'חסד' של ה' לא התגלה רק ברצון לנחותם בדרך, אלא כמו שממשיך הפסוק ואומר 'עם זו גאלת', שמתוך כל האותות ומופתים שעשה ה' כדי לגאלם, התגלה החסד שלו, ואפשר גם להעמיס בלשון הפסוק 'נחית - בחסדך עם זו', שה' סיבב אותנו לקבל את מדת החסד, וזה נעשה על ידי המילה וכפי שכבר הארכנו בכמה מקומות שיהודי מקבל את מדת החסד דרך מצות המילה, ועל כל פננים מבואר לנו שמה שיש לנו את מדת החסד, ואת ה'חסד נעוריק' זהו גם כן מחסד ה' המבקש להיטיב עמנו ולהיטיב אותנו.

ונמצא שכל תכנון כיוון ההליכה של 'עם זו גאלת' היה על ידי ה'נחית' בחסדך ועל ידי ההסכמה של 'חסד נעוריק'.

נהלת בערך

אך כאשר עמדו ישראל לפני הים ומצרים נוסע אחריהם וגו', זהו מצב של הפרעה בדרך, לא יודעים לאן לפנות, ואם להיכנס לים, או להתעכב ולצפות לישועת ה', ובמצב כזה צריך 'מנהל' -

וכאן התגלה ה' כמנהל ב'עוז', כי הנה יש מנהלים שהנטיה שלהם היא לא להעזיז להילחם כנגד ההפרעה ולא לעשות מעשים מסוכנים וכו' מעדיפים את המהלך של 'שב ואל תעשה', אך יש מנהלים שהנטיה שלהם היא להתעקש כנגד הפרעות, לא לעצור, וכך היתה צורת הניהול של ה', דבר אל בני ישראל ויסעו, להיכנס לתוך הים...

והנה מזה שבחר ה' בסוג ניהול שכזה, לכאורה רצה ללמד אותנו שיש פעמים שלא הולכים עם הכלל של שב ואל תעשה, צריך מסירות נפש, וגם בטבע העולם אצל מנהלים רגועים ומחושבים יתכנו מצבים שיעוררו קנאות לסגנון כזה... וזה מה שממשיך הפסוק ואומר שהניהול הזה [וסיבתו] היה 'אל נזה קדשך' - היה כמו כלה המובלת לנוה דודה, למקום התקדשותה, וכאשר מישהו בא להפריע לכלה ללכת לחופתה, זהו מצב מעורר קנאה, שבו גם הרבה אנשים מחושבים יחליטו שצריך להמשיך במסירות נפש... ולכן ראשי התיבות של 'אל נזה קדשך' הוא 'קנא' כמ"ש האריז"ל בכוונות פסוקי דזמרה, [ועיי"ש שזה שייך לשם 'א'היה' הרומז לרצון ה' להתגלות ולהגיע אל העתיד והתכלית].

והנה כאשר מבינים שהניהול בעוז מגיע מחמת המצב של הליכה לחופה, ממילא מובן שגם מוסרי הנפש שקפצו לים עשו את זה מתוך 'אהבת כלולותיך'!

עזות דקדושה

עוד כתב האריז"ל שם ש'נהלת בעזך' הוא ראשי תיבות 'נב', שזהו כמנין שם הוייה במילוי ההיין [ניוד ה'ה ו'ו ה'ה'] הרומז למדת המלכות, ויש לרמוז בזה שמדת המלכות הרומזת לכלה, אותה נהלת בעזך אלא נוה קדשך שהוא מקום החופה וקידושין.

הבאר

אך עוד כתב שם האריז"ל ש'נב' ביחד עם 'קנא' הוא גמטריא 'באר', וצריך להבין מה נרמז לנו בזה.

ונראה שהנה גם 'נחית בחסדך' הוא ראשי תיבות 'נב', ורומז למדת המלכות היכולה להיות 'כלה', אלא שלפעמים איש מחזר אחר אשה, ולכן עוזר לה וכו' כדי להראות לה את מדת טובו וחסדו, ויתכן שגם היא תכיר בטובו ותגמול עמו חסדים כשיצטרך, אבל לא תסכים להתקדש אליו, ולא חסר בעולם אנשים המוכנים לעמול קשה להיטיב עם החלשים וכו', אבל עד להשתדך עמם... כי קשר של נישואין אינו נוצר רק מכח של חסד, אלא גם מכח של יכולת להשתייך ולהתבטל וכאשר נראה למישהו ששידוך פלוני יוריד אותו הרבה ממעדו, אינו מוכן או מסוגל לזה, הוא מוכן לתת לאחרים כסף ואוכל ועזרה וכו', אבל לא לתת את עצמו.

ולכן מצד 'נחית בחסדך', יתכן שבני ישראל היו מוכנים ללכת במדבר אחר ה', לחגוג עמו, לעשות קרבנות, אבל למסור את עצמם אליו ככלה לחתן, גם אין הכרח שאם הם ירצו להיות ככלה יחפוץ ה' להיות החתן, אולי המצב השפל שלהם של 'הללו והללו' יפריע...

אבל במצב של 'נהלת בעזך' התגלה ה'אהבת כלולותיך' שאין רק חסד של נתינה צדדית, אלא חסד שכל צד כביכול נותן את עצמו, כביכול ה' מוותר על החשבונות של הללו והללו, והנחשונים מוכנים למסירות נפש.

והעומק של הקשר הזה הוא שבאמת מאמינים ומרגישים שאין כאן נתינה וויתור על עצמו, אלא אדרבא, הנתינה הזו רק תחזק את עצמי, כל צד מרגיש שלא יפסיד בנתינתו, אלא אדרבא יהא 'מקבל'.

וזהו הרמז של 'באר', כי באר נותנת מים, אפשר לחשוב שהיא מפסידה, אבל באמת מיד מתמלא מחסורה, מתברר שאילו לא היתה נותנת היתה מפסידה, כי היו עוברים בה פחות מים.

הלימוד

יהודי יכול ללמוד שנים על גבי שנים ספרי מוסר וחסידות, מתעורר בשעת קריאתם, ומסתבר שגם לב האבן שלו מתרכך, ונעשה במשך הזמן יותר מסוגל להימנע מן החטא ולטרוח בדבר מצוה, אבל מעולם לא הצליח לקבל כזו התעוררות אשר תעשה בו מהפך משמעותי בבת אחת, כי אף אם לפעמים מקבל התעוררות למשהו קיצוני, אין לזה קיום -

למצב הזה אפשר לקרוא 'נחית בחסדך' כי יהודי העוסק בספרי התעוררות, נותן הוא חיים למדת החסד שבו, נותן לחסד ה' להשפיע עליו את 'חסד נעוריק', והוא אכן נעשה תמיד יהודי יותר טוב...

אבל עדיין חסר לו ה'עוז' של למסור את כל כולו לרצון קונו, מפחד שביטול כל המחשבות סביב הנוחיות שלו ושאיפותיו וחלומותיו וציורי הצלחות חייו ומצב מנוחתו ועצלותו - זה משהו שכאילו 'ימחוק' את מציאותו, יפסיד את כל מה שכל כך הרבה חשב ודמיין... ופשוט פוחד לקבל החלטה נועזת כזו.

והעצה לזה הוא להאיר בלבו את האמונה שכאשר מישהו מבטל את עצמו ומוסר את עצמו להנחית וניהול קונו, נעשה ככלה לפני ה', מגיע ל'נוה קדשו', וזהו מקום שלא מפסידים שם כלום, רק מרוויחים, כל משהו שעושה או משפיע ונותן מחמת שמבין שכך רוצה ה' שיעשה, אין הכרח שירגיש מחסור והפסד, כי אם יתן את לבו לחוש את מה שמקבל ונהנה מצד אחר, יבחין שגם נהנה וקיבל, וגם נהנה מהנתינה, כמו באר מים חיים.

מתברר שכל ציורי המנוחה וההנאה שצייר לעצמו, הם ציורים המבהילים ומפחידים יהודי מלמסור עצמו לנוה קדשו, הציורים הללו הם דמיון ושקר, כאשר נכנסים להשראה של 'נהלת בעוז' - הכל מתהפך, כל העמים והקליפות, יושבי פלשת, אולפי אדום, אילי מואב, יושבי כנען - כולם מתבהלים ונמוגים בכל מיני פחדים, כולם נעלמים כמו שהמצריים נעלמו, לא רואים כלום, רואים רק עולם של 'ה' ימלוך לעולם ועד'.

*

זהו גם מרמזי חמשה עשר בשבט, האילן נתן את פירותיו, נשאר ריק וגם ערום מעליו, לכאורה התחסד והפסיד, אך הנה השרף עולה באילן, האילן שוב יתמלא בעלים ופירות, יתברר שלא הפסיד כלום, רק זכה לתת, וגם זכה לקבל שוב ולהתחדש, ולמה זכה לכך כי הוא שתול ונטוע, מחובר למקום יניקתו, היה מוכן למצוא לעצמו מקום של חיבור ושייכות... לולא זאת היה נותר יחור עם פירות ועלים יבשים התקוע בעציץ למטרת יופי לא למטרת חיים, וזה מה שאנו צריכים להיות שתולים בבית ה', כעץ שתול על פלגי מים, תבאמו ותטעמו בהר נחלתך...

*

תבונות ההלכה - מצוות בעשיה כלאחר יד

בפרשה נאמר 'ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב' וכתב רש"י שנאמר שני פעמים ימין כי כאשר ישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין, ונכתוב כאן בס"ד על כמה ענינים במצוות הצריכים ימין והמסתעף ומתקשר למאמר דלעיל.

ביבמות (קה, א) אמרו שגידמת חולצת בשיניה, והטעם כי 'מי כתיב וחלצה ביד?! ובתוס' שם כתבו ד'הא דקאמר בירושלמי שחולצתו בימין למצוה בעלמא אבל עיכובא ליכא', אך בתוס' חולין (כ, א ד"ה לא) מצדדים בתחילה דיתכן דשמאל גרע משן, ולא כתבו מה

הסברא בזה. ובתורה תמימה כותב שהרמב"ם לא מזכיר את הירושלמי דחליצה בימין דזה מפני שסבר שהתלמוד שלנו חולק על דין זה מדמכשיר חליצה בפה.

ובבית יוסף או"ח סימן לב מביא מה שכתב ספר התרומה דצריך לכתוב תפילין בימין מהא דדרשו בגמ' וכתבתם וקשרתם שביד שכותב קושר ומדכתיבה בימין אף קשירה בימין, ולכן צריך להניח תפילין על יד שמאל כדי שתהא קשירה בימין, דמבואר מזה ש'כתיבה' היא בימין ומסיים שם דאפילו דיעבד פסול אם כתב בשמאל דמבואר בשבת (קג). דהכותב בשבת בשמאל פטור דאין זה דרך כתיבה ו"אין לומר דוקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר - אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב, אמנם גבי שחיטה כתיב וזבחת ותנן (חולין לא). נפלה סכין ושחטה פסולה הא הפילה כשרה אפילו כלאחר יד ואפילו הכי פטור בשבת משום דהוי כלאחר יד עכ"ל, ומבואר מזה דלא ברירא ליה כל כך אם עשית מצוה 'כלאחר יד' פוסלת, דמסתבר ליה דבתפילין פסול, אך בשחיטה מבואר דכשר, ובשו"ע שם נפסק דאם אין לו אלא תפילין שנכתבו בשמאל, יניחם, והטעם כיון שאין הפסול מפורש בש"ס ולא נזכר בשאר ראשונים, ויש גם לציין שהרמב"ם לא הזכיר אפילו הדין שלכתחילה יש לכתוב בימין. ובמג"א שם מביא מהרמ"ע דהכותב תפילין בפה בודאי פסול ואף אם אין לו אחרים לא יניחם, ועיין במשנ"ב שיש אחרונים החולקים וסברי דזה ממש כמו כותב בשמאל.

ובאו"ח (תרנא, ד) פסק דאדם שאין לו יד נוטל לולב בזרועו, והטעם דלא כתיב יולקחתם ביד', והפמ"ג כתב שם דאם אין לו זרוע אין ליטול בפה דזה לאו לקיחה הוא כלל, ומסיים דיבמה כן חולצת כך, ולא מסביר מה החילוק, ובמשנ"ב שם מביא שהבכורי יעקב חולק, ועיי"ש שמאריך להוכיח דגם לקיחה בפה נקרא לקיחה ומסיים דאין להקשות שהרי אמרינן ביומא (דף מז ע"א) שכה"ג לא יקח המחטה בשיניו ד'השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא לא כ"ש, די"ל, דזה דוקא לענין עבודת כהונה, ובפרט לפני ולפנים. אבל בעשיית מצוה, אין פגם כבוד כלפי מעלה אם יעשה בשיניו. ועוד, כיון דאנוס הוא ודאי ליכא פגם כבוד.

ונסכם הדברים בקצרה:

בחליצה מבואר (יבמות קה, א) שאפשר לחלוץ בפה, ותוס' (חולין כ, א) מסתפק דיתכן ששמאל גרוע מזה. **ובכתיבת תפילין** מבואר במג"א (לב סק"ה) ובמשנ"ב שם להיפך דיתכן שבפה גרע משמאל. ועצם הסברא לפסול שמאל מבואר בב"י שם בשם סה"ת משום דכותב בשבת בשמאל פטור "ואין סברא דיכתוב סת"ם בשבת כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב". **ובשחיטה** מצינו דגם בשינוי ממש כשר (כמובא בסה"ת שם), ולא מצינו כלל מפקפק על שחיטה בשמאל. **ובנטילת לולב** מבואר (תרנ"א ה במשנ"ב) דלהפמ"ג בפה גרע משמאל, אך בבכורי"י מכשיר גם בפה ועיי"ש שמחלק דדוקא **בעבודת בית המקדש** מצינו דבפה גרע משמאל, ולכן לא לקח הכה"ג המחטה בפה (יומא מז, א).

ונראה דהנהא דעושה מלאכה בשבת כלאחר יד פטור, זהו משום דמלאכת מחשבת בעינן שזהו מלאכת אומנות כמו שהיה במשכן, והיינו שבמשכן ראינו שהתורה רצתה דוקא

'אומנים', ופשוט דאומן העושה בשמאל או כלאחר יד - מחסר באומנות שלו, ולכן מובן שגם מלאכת שבת האיסור הוא רק כשעושה בשלמות האומנות שלו, והיה אפשר לומר דכל מעשה מצוה הנזכר בתורה יהא צריך להיות בשלמות האומנות כמו במשכן, אולם מדמצינו ששחיטה וחליצה כלאחר יד כשרים, צריך לומר דהכנה של 'נוה קדשך' שהוא 'מכון לשבתך' חמיר טפי, וכמבואר בגמרא (מנחות לו, ב) דדרשינן 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים' - דהארץ נוסדה בשמאל, ושמים בימין, וממילא מקום מקדש שהוא מכון לשבתו הוא כעין שמים וצריך דוקא ימין, ולא שייך למילף מזה לשאר מצוות, אך יש להסתפק לגבי מצוות כתיבת סת"ם דחמיר טפי ממעשה מצוה לענין שצריך 'לשמה', [משא"כ מצוות יש פלוגתא אם צריך כוונה, אך א"צ לשמה, ואכמ"ל], וצריך גם חלות קדושה, מסתבר דהוה כמשכן, ובפרט שנאמר 'מימינו אש דת למו' [ולכן כמדומני שסובר מהרש"ק דבס"ת צריך דוקא ימין ואף איטר לא יכתוב], וזוהי סברת ספר התרומה.

ועדיין גם במעשה מצוה שאינו שייך לקדושה יש לכאורה לחלק בין בפה לשמאל, דמצד הזלזול עשיה בפה גרע משמאל, ולכן מובן סברת הבכור"י דעבודת ביהמ"ק פסול בפה, דהא אפילו איטר פסול לעבודה בשמאל ידיה, ורואים דעבודה השייך ל'נוה קדשך' צריך שיהא בתכלית השלמות [אפילו בצורה החיצונית ולכן איטר פסול], אבל מצד עצם פעולת המצוה יש צד לומר דפה עדיף טפי, כי הבוחר לעשות בפה יש לו רק אפשרות אחת, ומצד עשיה בפה עשה עם כל השלמות, אך הבוחר לעשות בפה יש לו רק אפשרות אחת, ומצד מראה על רפיון בעבודת ה', ואף שאין כאן עסק של 'נוה קדשך', בכל זאת חסר הענין 'נחית בחסדך - חסד נעורייך', שכידוע מדת חסד שייכת לימין, וה' רוצה התקשרות תקיפה בחינת ימין, וזוהו הצד בתוס' דחליצה בשמאל גרע טפי, אבל העיקר דבפה גרע טפי שבודאי זה יותר רפוי מעשיה בשמאל.

ונמצא דבמעשה מצוה הפגם הוא מחמת שמקיים מצוה 'ברפיון', וזה ניכר בעיקר כשעושה בשמאל, ולכן לכתחילה צריך במצוות ימין [ומסתבר דגם שחיטה צריך לכתחילה ימין], ובקדשים הפגם העיקרי הוא 'בזלזול', וזה חסרון אף בדיעבד, ולכן אף אם נאמר דכתיבת תפילין לא הוה כמשכן, והוה כמצוה, היינו משום דסוף סוף ואין זה כמשכן שצריך 'אומנים' נתנו לזה דין של מצוה סתם, אך מ"מ זה רק לגבי עשיה בשמאל שנעשית ברפיון, אבל כשנעשה בפה שיש [גם] זלזול, זה חמיר טפי לגבי התעסקות בחפץ של קדושה שהוא כעין חפץ השייך לגבוה, ומיושב דעת המג"א שכשכותב בפיו אין להניחם אף כאשר אין אחרים.

ודעת הפמ"ג שפוסל לקיחת לולב בפה, ומכשיר בחליצה, יתכן דסובר דמשמעות 'לקיחה' הוא דוקא ביד [והבכור"י מאריך לשלול סברא זו] מה שאין כן 'וחלצה' הוא בכל אופן, ויתכן דסובר דכל מצוה יהא פסול בפה, דהוה כקדשים, ומה שבחליצה מותר בפה, זה מפני שכל ענין החליצה הוא זלזול בנחלץ שאינו רוצה לבנות, לכן אפשר לעשות בצורה של בזיון.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר

התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב

אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח

על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר

הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה

א) ש. יש לשאול איך בניי אכלו את הפירות בקריעת ים סוף דלכאוי' הוי ערלה, וחשבתי להוכיח מזה דמה שגדל בנס אין בו דינים והלכות ולכן אף דין ערלה לא הויא בזה. ועוד חשבתי דמה שגודל בנס לכאוי' אין לברך ע"ז 'בורא פרי העץ' כי אין לזה יניקה וכהפירות דקריעת ים סוף.

ולפי"ז הא דכתיב (ישעיה מ"א י"ט) אתן במדבר ארוז שיטה והדס ועץ שמן וגו' וכ' הרב מלבי"ם ז"ל דעץ שמן הוא גם למאכל, א"כ כיון שכל זה יגדל לעתיד לבוא בדרך נס נגד הטבע כמ"ש המלבי"ם ז"ל שם, א"כ גם בזה לא יהיה לו דין ערלה ומעשרות וגם לא יברכו ע"ז אלא ברכת שהכל. האם נכון הוא.

ת. כתבנו בזה בדרך אמונה. מא

מא וז"ל מרן שליט"א שם (פ"י דמעשר שני ה"ו בבה"ל ד"ה העולה), העולה מאליו במקום טרשים. ראיתי מקשים איך אכל רשב"י מעץ החרוב שנברא לו במערה (שבת ל"ג ב') הא הוי ערלה ולפ"ד רבנו דהעולה מאליו ברה"ר פטור א"ש דהמערה לא היתה שלהם ולא זכו בה נמצא העץ הפקר וכל הקודם ליקח מפירותיו זכה והוי כעלה מאליו ברה"ר דפטור אבל להחולקים על רבנו יל"ע בזה וי"ל דכאן הוי כעלה במקום טרשים שאין דרך בנ"א לזרוע ואע"ג דמרן כתב דהטעם משום שאין דרך בנ"א ליטפל בו להביא פירותיו לישוב והוי כאין עומד למאכל וכאן הרי נברא בשביל אכילתם מ"מ כיון דאין דרך בנ"א ליטפל בו אפי' אם הוא יטפל בו ויביא פירותיו לעיר ויאכלם או יאכלם שם מ"מ לא מקרי עץ מאכל כיון שאין דרך לאכול פירות עץ כזה אף האוכלן בטלה דעתו וא"כ ה"נ כיון שאילו לא היו במקום סכנה לא היו אוכלים פירותיו אלא משום פקו"נ היו מוכרחים לאכול מזה לא נעשה עי"ז לעץ מאכל דהוי כבטלה דעתם ומסתמא לא נברא להם רק מה שהיו צריכים לצורך פרנסתם ועי"ל דעץ שנברא בנס אין בו כלל ערלה דהוי כאילו הועבר בגושיו מחו"ל דאמרי' בירו' פ"א דערלה ה"א דאין בו משום ערלת א"י וה"נ הובא בגושיו משמים שהרי מיד עשה פירות כעץ ישן וגם אפשר דלא ינק כלל מהאדמה שהרי הוי מקום שאינו ראוי לזריעה ובנס עשה פירות אין זה מקרי יניקה מהארץ ואע"ג דהנס עשה שינקו מהארץ מ"מ כיון שהארץ לא נשתנית ועץ אחר א"א לנטוע שם ורק עץ זה נתן פירות ע"י נס אין זה כדרך יניקה מהארץ ואין חייב בערלה ומסתמא גם אין פירותיו חייבין במעשר ואין עליהן קדושת שביעית ואין צריך להניח מהן לשו"פ ונראה דמ"ש בירו' יומא פ"ד ה"ד בשעה שבנה שלמה את ביהמ"ק צר כל מיני אילנות לתוכו ובשעה שהיו אלו שבחוץ עושין פירות היו אלו שבפנים עושין פירות נראה דפירות אלו היו פטורין מתרו"מ ומערלה כיון שצמחו בנס מיהו בבבלי יומא כ"א ב' ל"ט ב' אמר שהיו פירות של זהב ולפ"ז בלא"ה ל"ש בהו תרו"מ ואפשר דגם כונת הירו' כך מיהו הא דאמר בתענית כ"ד א' תאנה תאנה הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא י"ל דחייבין במעשר כיון שהפירות כבר היו בכחה אלא שעדיין לא הגיע זמנם לצאת והנס רק מיהר יציאתם אפשר

*

(ב) ש. בשלח ט"ו כ'. ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת. לכאו' צ"ב הל' 'ותצאן' דהיכן היו ולהיכן יצאו.

ומה דכתיב במחולות האם הכונה כפשוטו שעשו ריקודין, דלכאו' אי"ז צניעות.

[והנה להלן פסו' כ"א כתיב, ותען להם מרים שירו לה' וגו' ולכאו' מבו' בזה שאמרו השירה עם התופים אע"פ שזה נאמר בטעמי המקרא, ואולי זה ראייה למש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה ששירת הלויים נ' בטעמי המקרא אע"פ שהיו כלי זמר. (אמנם אולי אי"ז ראייה, דיתכן דאחר שגמרו עם התופים והמחולות רק אז 'ותען' להם מרים שירו לה' וגו' והיינו מבלי התופים) והאם זה ראייה לדברי מרן שליט"א].

ת. הנשים רקדו ושרו שלא בפני האנשים אלא במקום המיוחד להן. מב מג מד

*

(ג) ש. כתב מרן בטעמא דקרא (בשלח) וז"ל, ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה וגו' פתח במלך מצרים וסיים בפרעה כו', ונלענ"ד דהכלל בזה כו' דבמקום שהוא בא לטובת ולצורך עמו נקרא מלך מצרים ובמקום שבא לטובת עצמו או לעקשנותו ושגעונותיו מצד עצמו נקרא פרעה כגון כו' עכ"ל. וקצת צ"ב דאיך יתפרשו הכתובים סוף פרשת וישב (מ' א') ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם מלך מצרים ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האפים, וכן עד סוף הפרשה, דלכאורה בזה אין מתפרש מלך מצרים בדוקא לענין עמו וכן פרעה לענין עצמו.

ת. החטא הי' בשביל שהוא מלך ופרעה הקפיד מצד עצמו.

*

(ד) ש. בשלח ט"ז ל"א. ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש. והטעם שקראו לזה מן הוא משום שלא ידעו מה הוא כדכתיב לעיל פסו' ט"ו ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי וגו', כ"כ הרשב"ם לעיל פסו' ט"ו. אך צ"ב למה לעיל כתיב בני ישראל והכא כתיב בית ישראל. וצ"ב.

(חשבתי ליישב, דהנה מצינו בכו"כ מקומות דהיכא דכתיב בית ישראל הכונה לנשים, ולפי"ז ניחא דר"ל שהנשים קראו לזה מן ולא האנשים כי האוכל וכו' זה עסק של הנשים

דמקרי גידולי קרקע וחייבין במעשר וצ"ע ועעמש"כ עוד בפ"ב דתרומות ה"א בבה"ל ד"ה אוכל. עכ"ל מרן שליט"א שם.

מב לכאורה תשו' מרן שליט"א רק שאלה בתרא ששאלנו ומה דכתיב כו'.

מג ערש"י תהלים ס"ח כ"ו.

מד ע"ע בזה בתשובות מרן זצ"ל בספרנו תשובות הגר"ח מהדורת תשפ"ג בסוף מסכת תענית.

ולא של האנשים, ^{מה} ולכן הכא כתיב ויקראו בית ישראל את שמו מן וגו', והאם נכון ליישב
(כן).

ת. נכון כתבת.

*

ה) ש. בשלח ט"ז ל"ה. ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת
את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען. שאל אאמו"ר הגאון ר' יעקב שליט"א מי כתב
פסוק זה ומתי נכתב, ולמה לא מצינו בזה כהפלוגתא גבי הא דכתיב בסוף וזאת הברכה
וימת משה וגו'.

ת. מ"ר כתב זה ברוה"ק.

*

ו) ש. נמצא לי בלימוד, דמרים הנביאה נישאה לכלב בן יפונה כשהיא היתה בגיל נ"ה,
שהרי כלב במרגלים היה בן מ' כדכ' ביהושע, ומרים היתה אז בת פ"ח, כי משה בדברו
לפרעה היה בן פ', והמרגלים היה בשנה השנית לצאתם ממצרים ומרים היתה ו' שנים
יותר ממשה, ה' שנים עד שפרש עמרם מיוכבד בגזירת כל הבן הילוד וגו' ועוד שנה עד
שנולד משה, ונמצא דכשנולד כלב היתה מרים בת מ"ח, ואי' (סנהדרין ס"ט ב') דכלב הוליד
בן ח', ונימא דנישא למרים כשהיה בן זימ', ומ"ח ועוד ז' ה"ז נ"ה, וזהו בסוטה עזובה זו מרים
ולמה כו' ופרש"י שלא רצו להתחתן עמה, ונמצא דהמתונה נ"ה שנה עד שהתחתנה, האם
זה נכון.

^{מה} ויש להוסיף עוד דהאנשים ששאלו מה הוא, שאלו כדי לדעת איזה ברכה צריך לברך ע"ז.
^{מי} שו"ר הא דפרש"י בדהי"א ב' כ' דכלב נשא את מרים כשהיה בן ט' וילדה את חור כשהיה בן י' יעו"ש (והיה זה
אחר שכבר נשא את עזובה בהיותו בן ז' וילדה לו אז בהיותו בן ח' ובן ט' יעו"ש) ולפי"ז נישאה מרים לכלב רק כשהיתה
בת נ"ז שנה ולא בת נ"ה שנה כדכתבנו בשאלה. אך כל זה הוא רק לפי מה שפרש"י בדהי"א שם, אבל לפי המבואר
בסוטה י"א ב' דכלב בן חצרון הוא כלב בן יפונה וילדה לו את חור ומ"ד שהיתה לו קודם אשה אין זה אשה אחרת
אלא היא מרים כבואר כ"ז בסוטה שם א"כ לפי"ז כן אפשר לקיים החשבון שכתבנו כאן בשאלה שמרים התחתנה עם
כלב בהיותה בת נ"ה [ולא רק בת נ"ז] ודוק. ועי' בתשובות מרן שליט"א להלן דהי"א ב' י"ח.

ת. נכון. מ"ז מח

*

ז) ש. אי' בתנחומא בשלח א' (וכ"ה שם בראה ז' בשינוי קצת) שהכנענים הרסו את כל א"י כולל בתים ונטיעות וכו' כששמעו שישראל באים לא"י בתחלת המ' שנה שהיו במדבר, וצ"ב א"כ מהיכן היה למרגלים (בפ' שלח) ליקח האשכול הרימונים והתאנים.

ת. לא הכל הרסו ולא מיד. מט

*

ח) ש. שמעתי מהר"ר כו' נר"ו, שהקשה מרן איך מלו בלילה של יציאת מצרים כדי שיוכלו לאכול הפסח, והרי אין עושים מילה בלילה, ותי' מרן, דבזוה"ק אי' דאותו לילה היה אור ע"כ. והבנתי דכונת מרן, שכיון שהיה אור הו"ל דין של יום. (ואאמו"ר הגאון ר' יעקב שליט"א אמר לי שכיו"ב מצינו גבי מה שלא דנים בלילה ואעפ"כ אם יש נר מותר לדון לאור הנר). וצ"ב. א. דהא בכל המקראות בפ' בא כ' "לילה", חדא (יא, ד) כחצת הלילה, ועוד (יב, כט) ויהי בחצי הלילה, ושם (ל) ויקם פרעה "לילה". ב. דבגמ' (ברכות ט' א') אי' א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר הוציאך ה"א ממצרים לילה וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנא' ממחרת הפסח יצאו בני' ביד רמה כו', חפזון דישראל ופרש"י לא שמעו להם לצאת עד בקר עכ"ל, ואם הי' הלילה אור ודין של יום א"כ למה לא יצאו מיד בלילה, ובלא"ה הרי מבו' דהלילה הוא לילה והיום הוא יום. ג. יש לשאול, אם לפי"ז כל הדברים שנוהגים דוקא ביום כדתנן מגילה כ' ב' היה אפשר

מ"ז לפי"ז נמצא דחור כשנהרג בעגל היה בן ל"א וכבר היה לו נכד בצלאל בן י"ב. אך שזה צ"ב מסנהדרין שם, וכך הוא החשבון:

דהנה מרים במרגלים היתה בת פ"ח, ונוריד נ"ו שנים, נ"ה עד שהתחתנה, ואחד נוסף עד שנולד חור, א"כ נמצינו ל"ב. וא"כ אם חור היה חי בעת המרגלים, שהמרגלים היה שנה אחר העגל נמצא שהיה אז בן ל"ב, והרי העגל היה מיד אחר שיצאו ממצרים שנה קודם המרגלים, א"כ נמצא דחור נהרג בהיותו בן ל"א שנה.

ולפי"ז נמצא דכשחור היה בן ל"א כבר היה לו נכד בן י"ב שנה, כי בצלאל בן אורי בן חור במלאכת המשכן היה בן י"ג שנה כדאי' בסנהדרין שם, ושנה קודם מלה"מ היה אז העגל.

ואם חשבון זה נכון, א"כ צ"ב כך:

דכשנוריד מל"א שנה י"ב שנה, נמצא י"ט, כלומר, כשחור היה בן י"ט נולד נכדו בצלאל (וי"ט של חור ועוד י"ב של בצלאל המה ל"א של חור), והרי בסנהדרין שם אמרי' דכל חד וחד בתמני אוליד, וא"כ נמצא דכשחור היה בן ט"ז כבר נולד בצלאל, כי ח' של אורי בנו של חור ועוד ח' בנו של אורי והיינו בצלאל, ה"ז ט"ז. וצ"ב.

ואם דברינו נכונים נמצא עוד, שמרים נפטרה בת קכ"ו כי פ"ח ועוד ל"ו הרי זה קכ"ו והיינו פ"ח בהיותה במרגלים ועוד ל"ח שהיו במדבר אחר המרגלים וזה לכאו' פשוט כי משה נפ' בן ק"כ באותה שנה שמרים ג"כ נפטרה והרי היה צעיר ממנה בו' שנים וכמש"כ למעלה בשאלה. גם נמצא דהא דכתיב (בשלח י"ז י') ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה, ולהלן מינייה, ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד (שזה היה מיד אחר קריעת ים סוף), וכן הא דכתיב (משפטים כ"ד י"ד) והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אלהם, כל זה היה כשחור היה בן ל"א שנה, ודוק. ועי' מגילה י"ג א' שכלב נשא את בתיה בת פרעה ועי' מש"כ לן מרן שליט"א בזה להלן מגילה שם.

מ"ח ע"ע תשובה ממרן שליט"א בענין זה בס' מעיל קטן בתשובות בענינים שונים תשובה י"ג.

מ"ט עיין מה שכתבנו בזה בספרנו מאור אהרן על התורה בשלח י"ג י"ז ד"ה עוד ארז"ל.

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

לעשותם באותו לילה מפני דהו"ל דין של יום דלכאורה מאי שנא ממילה. ד. דאמרי' (פסחים ס"ח א') רב חסדא רמי כו' וכתוב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כו' כאן לימות המשיח, ופרש"י לימות המשיח יהיה אור הלבנה כאור החמה עכ"ל, והשתא כיון דבימות המשיח יהיה בלילה אור (כמו האור של זמנינו קודם ביאת משיח) א"כ תמיד יהיה דין של יום, וצ"ב.

ת. יתכן שרק אחר חצות הי' אור.^נ

*

שו"ת בפרשת בשלח

על סדר הנביאים וכתובים

*

ט) ש. יחזקאל כ' י"ג. פרש"י וז"ל, ואת שבתותי חללו יצאו מן העם ללקוט מן עכ"ל, הנה לכאור' מבו' דבכל שבת ושבת יצאו מן העם ללקוט מן, שהרי כתיב 'שבתותי' לשון רבים וע"ז פרש"י שיצאו מן העם כו', וצ"ב דהא פשטי' דקרא (בשלח ט"ז כ"ז) דכתיב ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו מיירי דוקא על אותו יום השביעי והיינו על אותה שבת בלבד. וצ"ב. (ולהלן כ"ג ל"ח גם כתיב ואת שבתותי חללו ושם פרש"י פי' אחר וז"ל ואת שבתותי חללו שהיו שוחטין את בניהם בשבת עכ"ל וזה קאי על זמן אחר מזמן המדבר).

ת. דתן ואבירם יצאו כמו.^{נא}

*

י) ש. בהנ"ל. תיבת 'כמו' אינה מובנת, ואולי צ"ל: תמיד. והיינו שדתן ואבירם יצאו בכל שבת ושבת ללקוט מן, אבל לא שאר ישראל. וצ"ב הכונה.

ת. רש"י מביא דוגמא ויתכן שחיללו בעוד דברים.^{נב}

*

יא) ש. תהלים ס"ח כ"ה. פרש"י וז"ל, ראו הליכותיך אלקים. כלומר לאלו נאה לך להושי', שכשראו הליכותיך בקדושתך בים קדמו שרים לפניך שירת הים ואחריהם באו הנוגנים אלו

^נ עי' ברכות ט' א' א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים כו'.

^{נא} תיבת 'כמו' אינה מובנת כאן וכנ' דצ"ל: תמיד. ועי' תשובה הבאה.

^{נב} לכאור' תי' נוסף הוא [על התשו' הקודמת], והיינו, דיתכן דאין כונת הפסוק כאן, דוקא למה שחיללו השבת במה שהם יצאו ללקוט מן בשבת, אלא כונת הכתוב שחיללו השבת בעוד דברים, ולא רק במה שיצאו ללקוט מן, וזהו הלישנא דקרא 'שבתותי' לשון רבים, שבאמת חיללו שבתות הרבה, ומש"כ רש"י לפרש דמה דכתיב ואת שבתותי חללו יצאו מן העם ללקוט, אין כונתו דכונת הכתוב דוקא לחילול זה, אלא כונתו ליתן דוגמא במה חיללו, ובאמת חיללו בעוד דברים, ובשאר דברים אלו לא כתוב שחיללו דוקא באותה שבת שיצאו ללקוט המן, ורק לענין המן כתיב כן, וממילא ניחא הלי' שבתותי, דאי"ז קאי רק על מה שיצאו ללקוט מן אלא על דברים אחרים שהיה בכל שבת ושבת.

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

המלאכים עכ"ל, מש"כ רש"י ואחריהם באו כו' ה"ז משמע שגם המלאכים אמרו שירה (אחר שאמרו ישראל שירה) וצ"ב מהא דארוז"ל שהקב"ה אמר למלה"ש מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה.

ת. אחרי שישראל אמרו שירה אמרו גם הם כדאי' במדרש.

*

יב) ש. תהלים ס"ח כ"ו. פרש"י וז"ל, בתוך עלמות תופפות. בתוך מרים ונערותיה אשר לקחה התוף בידה ואמרו בשבחם עכ"ל, פסו' זה ופסו' הקודם (לפרש"י) לכאו' מתפרש כך, דישראל [והמלאכים] שאמרו שירה אמרו זה בתוך שירתן של מרים ונערותיה, וזהו 'בתוך', והיינו שהנשים התחילו השירה קודם ישראל [והמלאכים]. האם נכון הוא. (כך מבו' לכאו' בהדיא כאן, ובחומש פ' בשלח ל"מ הכי כי מה דכתיב שם ותקח מרים וגו' כתוב אחר שירת משה וישראל, אבל אי"ז מוכרח).

ת. קודם האנשים ואח"כ הנשים ואח"כ המלאכים כ"ה בשמו"ר פכ"ג סי' ז'.

*

יג) ש. תהלים ס"ח. לכאו' יפלא דבכל המזמור כאן נאמרו כ"ה פעמים אלקים (ופ"א נ' אלקיך סה"כ כ"ו פעמים) ורק פ"א נ' שם הוי"ה בפסו' י"ז. וצ"ב. (חשבתי כך, דבעת קרי"ס היו בני"י בסכנה משום הללו עובדי ע"ז כו' ונהפך להם מדת הדין למדת הרחמים וניצלו, וזהו שנ' כאן כ"ו פעמים מדת אלקים, וכ"ו הוא כמנין הוי"ה פעם אחת ולכן נ' כאן רק פ"א שם הוי"ה, לרמז כ"ז שנהפך להם דין לרחמים, אולי).

ת. אולי.

*

יד) ש. תהלים ע"ד י"ד. אתה רצצת ראשי לויתן תתננו מאכל לעם לציים. פרש"י וז"ל, ראשי לויתן. פרעה נקרא כן שנאמר (ישעיה כ"ז) יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן וגו' עכ"ל, והנה מדכתיב אתה 'רצצת', וקאי על פרעה כדפרש"י, לכאו' מבו' בזה דכתיב הכא שפרעה מת בקריעת ים סוף, וכיון שכן, צ"ב למ"ד שפרעה לא מת בקיעת ים סוף.

ת. הכונה עם פרעה. (א"ה: תיבת 'עם' ניקד מרן במכתב פתח ולא חיריק והבן).^{גג}

*

טו) ש. תהלים ע"ח י"ב. נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים בשדה צען. פרש"י וז"ל, נגד אבותם. אברהם יצחק ויעקב באו על הים והראם הקב"ה היאך הוא גואל את בניהם עכ"ל, לכאו' מהיכן ילפינן מפסו' זה שבאו על הים והרי כתיב 'בארץ מצרים שדה צען' ומשמע

^{גג} כתשובת מרן שליט"א כן מדוייק מדכתיב 'ראשי' לויתן בל' רבים ואם הי' הכונה על פרעה לבדו הי' צ"ל 'ראש' לויתן בל' יחיד וע"כ כדכתב מרן שליט"א דהכונה לעמו של פרעה.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

שהאבות באו לארץ מצרים ולא על הים, ואי כפרש"י הי' הכתוב צ"ל נגד אבותם עשה פלא בים סוף, וצ"ב כונת רש"י.

ת. גם ים סוף מארץ מצרים.

*

טז) ש. דהיי"א א' ל"ד. פרש"י וז"ל, בני יצחק עשו וישראל. מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב עב"ל, יש לשאול הביאור.

ת. מה קשה, ישראל לשון כבוד כדכתיב בתורה. נד

*

שו"ת בפרשת בשלח

על סדר הש"ס

יז) ש. פסחים קי"ז א'. הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה. לכאו' צ"ב, למה רבי יוסי אמר הדברים, דלמה לא רבי אלעזר בנו אמר בעצמו. (ואם משום הסייעתא של רבי יוסי למה לא הביאו את דברי ר"א ואח"כ את דברי ר"י לסיוע לדברי בנו).

ת. לא דיבר בפני אביו. נה

*

יח) ש. בהנ"ל. מה דאמרי' משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים לכאו' צ"ב דהא מצינו שכבר קודם לכן אמרו הלל, והיינו, במצרים בליל יציאת מצרים כמ"ש רש"י בתהלים מ"ב ט"ו. (ועצם דברי רש"י שם צ"ב, מתי הספיקו לומר ההלל והרי אחר מכת בכורות שאלו הבגדים והכלים ובעלות השחר מיד יצאו (ובס' תשובות הגר"ח ח"א תשובות ס"ו ס"ז שאלנו את מרן שליט"א מתי הספיקו לשאול הנ"ל והרי לא יכלו לצאת עד הבקר כמ"ש לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואולי מחצות עד הבוקר כשלא יכלו לצאת אז אמרו את ההלל. מיהו כעת עלה ברעיוני בעזה"י לומר דאולי מה ששאלנו שם יתכן ליישב דעד

נד כדכתב הרמב"ן (בשלח י"ד י') וז"ל (בסוף הדיבור), בכל מקום שנאמר 'העם' לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר 'ישראל' לשון שבח הוא עכ"ל יעו"ש בכל זה.

נה לכאו' זהו ממדת חסידות, שהרי האיטור שמצינו בדבר זה הוא רק כשותר את דברי אביו כמבואר ביו"ד סי' ר"מ ס"ב יעו"ש.

יו הכי כתיב בתהלים שם, יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לא-ל חי. ופרש"י שם וז"ל, ובלילה כו' ומדרש האגדה פותרו לשון שיר וכך הוא פותרו שכך ישראל אומרים להקב"ה זכרנו מה שעשית לנו במצרים מצוה אחת שצויתנו ביו' בערב פסח ושמרנוה ובלילה גאלתנו ושרנו לפניך את ההלל ועכשיו הרבה מצות אני שומרת ועל זאת אומרה לא-ל למה שכחתיני וגו', עכ"ל יעו"ש.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

בוקר היינו עד חצות כמ"ש מרן שליט"א בתשובות הגר"ח כמה פעמים דמחצות חשיבא יום ויל"ע אם זה יתכן בהא דליל יצי"מניו)).

ת. התחילו בלילה.^{נח}

*

יט) ש. בהנ"ל. מה שהוכיח רבי יוסי אפשר שחטו את פסחיהן כו', דעל כרחק שאמרו זה כבר כשעלו מן הים, לכאו' צ"ב דהא בשנה הראשונה ליצי"מ לא עשו עדיין פסח, והי' לו לומר דאמרו הלל משנה שניה ליצי"מ שעשו כבר פסח, אבל איך יש מזה ראי' שכבר כשעלו מן הים אמרו הלל והרי לא הי' כלל פסח עד שנה השני' לצאתם ממצרים.

ת. כל זמן שהי' נט

*

כ) ש. בהנ"ל. מ"ש ונטלו לולביהן, יש לשאול מנין הי' לכל דור המדבר כ"כ הרבה לולבים בהיותם במדבר.

^{נז} שו"ר הא דפרש"י בברכות ט' א' בדברי רבי עקיבא שם וז"ל, שעת חפזון. שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב לא תצאו איש מפתח עד בקר עכ"ל וחזינן לר"ע דעד בקר דכתיב שם פי' עד עלות השחר ולא עד חצות וא"כ לר"ע א"א לת' כן והדרא שאלה לדוכתא.

^{נח} לכאו' הכוונה, שבלי ל יצי"מ בו הופסק השיעבוד לפרעה רק התחילו לומר ההלל, והיינו שאמרו רק את המזמור הראשון הללו עבדי ה' וגו', שהוא קאי על הפסק העבדות לפרעה, וכמ"ש (מגילה י"ד א') הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, ואח"כ בשעה שעלו מן הים המשיכו לומר שאר כל ההלל והיינו ממזמור בצאת ישראל וגו', כי הרי לא שייך שיאמרו בצאת ישראל וגו' הים ראה וינס וגו' קודם שזה היה, כי אם היו אומרים כן לא היו פוחדים כ"כ כשפרעה רדף אחריהם, שהרי היו יודעים מה שיקרה בסוף. ולכאורה יש להביא ראיה לתשובת מרן שליט"א, והיינו, כי אם לא התחילו לומר ההלל כבר בלילה, א"כ תיקשי מה שהקשה רבי יוסי 'אפשר שחטו את פסחיהן ולא אמרו שירה', אלא על כרחק שהתחילו ההלל, ואמרו רק ההתחלה כהטעם שנתבאר. ואף ששחטו הפסח ביום ואילו התחלת ההלל שאמרו אמרוהו רק בלילה אחר חצות מ"מ אי"ז ק' כ"כ, כיון שלא היו יכולים לומר אף את התחלת ההלל קודם שניצלו מהמצרים לגמרי ע"י מכת בכורות, ודו"ק.

^{נט} מל' התשובה מבואר דמרן שליט"א הבין השאלה, דממ"ש ר"י אפשר שחטו את פסחיהן כו' ולא אמרו שירה והיינו דעל כרחק כמ"ד שבשעה שעלו מן הים כבר אמרו הלל, וכדפירשו רש"י והרשב"ם וז"ל, אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן. מיציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל עכ"ל, ה"ז משמע שהיה פסח כבר משנה ראשונה ליצי"מ, (וכן כל שאר הל"ח שנים שהיו במדבר). וע"ז השיב מרן שליט"א שמיציאת מצרים ועד דוד הכוונה כל זמן שהיה פסח באותם השנים שמיצי"מ עד דוד.

אמנם באמת כוונת השאלה היתה אחרת, אלא שבענינו לא דייקנו על נכון בלשון השאלה, וכך הי' כוונת השאלה: דכיון שראיית רבי יוסי היא 'אפשר שחטו את פסחיהן' כו' א"כ אין לך ראיה שאמרו הלל קודם ששחטו הפסח והרי פסח היה רק בשנה שניה לצאתם ממצרים וכיון שכן מה ראיה מזה שאמרו הלל כבר בשעה שעלו מן הים. ובפשוטו י"ל שהלל אמרו מתוך התפעלות הנס ולא שתקנו ההלל מפני מצות הפסח, ולכן רבי יוסי סבר שיש רק ב' אפשרויות או שאמרו ההלל בשעה שעלו מן הים או שדוד אמרו אבל לא שאמרו ההלל כשבאו לשחוט הפסח. ודו"ק.

ת. צמח ע"י הבאר. ס טא

*

כא) ש. פסחים שם. ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר כו'. יש לשאול דהא לכאורה זהו המשך של מה שאמר למעלה הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר כו' ולמה הפסיק באמצע עם ברייתא אחרת והיינו מה דקאמר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים כו'.

ת. שתי ברייתות הן. ס ב

*

כב) ש. פסחים שם. רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו'. לכאו' צ"ב דהא דבורה כבר אמרה שירה והיינו שירת דבורה, ולא מסתבר דזהו תפלת בקשה ולא שירה כמ"ש הם אמרו לא לנו כו' דא"כ מה שייך לומר (בתחילה) 'הלל' זה מי אמרו, ואף בסוף קאמרי' וחכמים אומרים נביאים שביניהם כו' ומבואר דאי"ז בקשה אלא שירה, וצ"ב. (ואולי אי"ז ק' כלל, כי הנה לדעת ר"א שאמרו זאת בשעה שעלו מן הים, אז ג"כ אמרי' שירת אז ישיר וע"כ דאפשר לומר ב' שירות).

ת. נכון. ס ג

ס כמ"ש לן מרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה ר"א, וז"ל השאלה שם: בפ' נצבים כ"ט י' מחטב עציך עד שאב מימך, צ"ב דהרי במדבר לא היו עצים וכמו שמצינו במשכן שעשו עם עצים שהעלום ממצרים ע"פ ציווי של יעקב אבינו וא"כ למה הוצרכו חוטבי עצים, וכן צ"ב דהא אי' (ברש"י חוקת כ"א כ') שכל נשיא עשה שביל בקרקע מהבאר עד מקום חניית שבטו וא"כ למה הי' צריך שואבי מים, ואם בשביל אחר שיכנסו לא"י הרי הי' את הגבעונים. והשיב מרן שליט"א שם: הבאר גידל סביבו עצים כדאי' בתוספתא. ועי' הערה 183 שם שכתבנו: ובברייתא דמסכת מדות אות י"ט איתא, והיו מימי הבאר יוצאין ונעשים נהרים כו' ולא תאמר שמא בטילות המים (עיין כאן ביאור מרן שליט"א שם) אלא מגדלין להם כל מיני מעדנים מעין עוה"ב שנא' שלחך פרדס רימונים נרד וכרכם כו' יעו"ש כו' ויתכן דהיו צריכים להעצים כדי שהבינונים והרשעים יוכלו לבשל המן עי' יומא ע"ה א' ובשבילן היו צריכין חוטבי עצים וזה מוסר השכל גדול, ע"כ הלי' שכתבנו שם. (ומה שמרן שליט"א השיב שם רק לענין החוטבי עצים ולא השיב נמי לענין השואבי מים, י"ל כי גם מהמקום שהיו המים במקום כל שבט ושבט עדיין היה הרבה דרך ליקח המים משם לבית כל אחד ואחד ולזה היה צריך לשואבי המים וק"ל).

סא וכמו"כ צ"ל לענין אתרוגים הדסים וערבות שכולם גדלו ע"י הבאר.

סב הנה הלשון שכתבנו בפנים השאלה 'דהא לכאורה זהו המשך של מה שאמר למעלה' כו' הי"ז משמע שכוונתנו לשאול שלכאורה היא ברייתא אחת וא"כ למה הפסיקה בברייתא אחרת שהיא מענין אחר, ולכן השיב מרן שליט"א, שאי"ז נכון אלא שתי ברייתות הן. ואמנם בענינו לא דייקנו היטב בלשון השאלה, וכוונת שאלתנו במה שכתבנו 'זהו המשך של מה שאמר למעלה' היתה, דנהי שהם ב' ברייתות מ"מ כיון שהברייתא השניה היא המשך הענין של הענין הנזכר בברייתא הראשונה א"כ למה לא נסמכו שתי הברייתות והפסיקה בברייתא אחרת שהיא מענין אחר. ובזה העירוני דאי"ז שאלה ואדרבא סדר הברייתות כאן הוא מכוון יפה, והיינו, דבתחילה קאמר תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כולן דוד אמרן כו' הלל זה מי אמרו כו', והשתא קאמר כסדר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והיינו דכנגד מ"ש בתחילה כל תושבחות האמורות בספר תהלים כו' מייתי מה דקאמר אח"כ ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים כו', וכנגד מ"ש אח"כ הלל זה מי אמרו כו' מייתי להלן מיניה ת"ר הלל זה מי אמרו, דו"ק ותשכח. (הנה מה דקאמר רבי יוסי 'אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חבריו לומר שדוד אמרו כו', לכאו' אין הכוונה לתנאים שנחלקו על רבי אלעזר בברייתא דלהלן בה מייתי דברי רבי אלעזר כי לא מצינו שם תנאים שאמרו כן אלא דעות אחרות איתא שם יעו"ש וקצת צ"ב).

סג לכאורה הביאור בדברי מרן שליט"א הוא כמ"ש ברשב"ם וז"ל שעמדו על הים. לאחר שעברו כדכתיב הים ראה וינס והתפללו לא לנו פן יעבור פרעה וחילו אחריהם עכ"ל, ואמרו זה קודם שראו את המצרים מוטלים מתים על שפת

*

כג) ש. פסחים שם. ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו כו'. לכאור' צ"ב מדאיתא (סנהדרין צ"ד א') שהיה טענה על חזקיה שלא אמר שירה, וצ"ב. (ואין לומר דאי"ז שירה, וכנ"ל).

ת. בסוף אמר. סד

*

כד) ש. פסחים קי"ז ב'. רב חסדא מתרץ לטעמיה כו' ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה עד ועד בכלל כו' רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה כו' ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל כו'. יש לשאול לרב חסדא מאי קס"ד לומר דמ"ד עד אם הבנים שמחה עד ועד בכלל והרי בפשוטו הי' צ"ל דודאי נתכוין עד ולא עד בכלל ודוגמא לדבר הא דמצינו להלן קי"ח א' דאמרי' התם מהיכן הלל הגדול כו' עד נהרות בבל וכולהו ג' דיעות שם דאמרו עד נהרות בבל אין הו"א דהכונה שיאמרו גם על נהרות בבל וא"כ למה כאן ברב חסדא איכא הו"א לומר דנתכוין התנא לעד ועד בכלל, ולכאור' צ"ב.

ת. מאי פסקה. סה

*

כה) ש. פסחים קי"ח ב'. פירש הרשב"ם וז"ל, שנותן לו רבו מתנה. פרנסה לדגים עכ"ל, האם יש להוכיח דאחר שהים פלט את המצריים הוא לא חזר והכניסם^{סו}, או שחזר והכניסם

הים, ורק אחר שראום מתים אמרו שירת הים [אז ישיר] כדאיתא להלן פסחים קי"ח ב', וכיון שכן שוב ל"ק איך אמרו ב' שירות, כי היה זה בב' שלבים. וצ"ל דגם אצל דבורה היו כמה שלבים ואמרה ב' שירות בב' עיתים שונים, וכמבואר בספר שופטים פ"ד שהיו כמה שלבים של ישועה עוד קודם ששרה את השירה יעו"ש. (ומה שכתבנו בשאלה שלא היה זה בקשה אלא הלל עי' ל' הרשב"ם שכתב 'זהתפללו', וצ"ל שהיה גם הלל וגם בקשה דאל"כ איך אמרו בגמ' 'הלל' זה כו').

סד לכאורה אין הכוונה 'בסוף אמר' שירה היינו אחרי שהיה עליו טענה על שלא אמר שירה, חדא כי לא נזכר שאמרו לחזקיה שיש עליו טענה כדי כך שמפני כן אמר בסוף שירה, ועוד כי בגמ' קאמר שאמר השירה 'בשעה' שעמד עליהם סנחריב, ולא אחר שהיה עליו טענה. וצ"ל דהכוונה שבתחילה אמר לא לנו ובסוף אמר שאר ההלל, והיינו כמו שפירש הרשב"ם לעיל לענין מ"ש 'בשעה שעמדו על הים' דבתחילה כשהיתה ישועה מסויימת אמרו לא לנו ואח"כ כשנשלם כל הישועה אמרו שאר ההלל (עי' לשון הרשב"ם בהערה קודמת), וה"נ גבי חזקיה, לאחר שהי' ישועה מסויימת אמר לא לנו וכשנשלם כל הישועה אמר שאר ההלל, וזהו כוונת מרן שליט"א 'בסוף אמר' וכנ"ל, והטענה שהיה עליו שלפיכך לא נעשה משיח הי' בכך שכשאמר על הישועה המסויימת שכבר היתה לא לנו לא אמר אז ג"כ שירה.

והנה אין לומר שכשאמר חזקיה 'לא לנו' אמר זה דרך בקשה קודם שהיתה הישועה המסויימת, כי התפלה שהתפלל אז קודם הישועה היתה תפלה אחרת כמבואר בספר מלכים ב' פי"ח ופי"ט יעו"ש.

סו אולי הכוונה, דמנין לן דלהלן קי"ח א' אין זה עד בכלל ואולי אה"נ אומרים גם התיבות על נהרות בבל, ומה שאנו לא אומרים כן כי נפסק שעד היינו ולא עד בכלל. ואין לדחות דאיך יתכן שיאמרו רק התיבות על נהרות בבל כי גם כאן מצינו כן עי' רשב"ם ד"ה מאן דאמר עד בצאת יעו"ש והבן.

סו שו"ר דבאמת כן כתב הרשב"ם כאן וז"ל, פלוט אותן ליבשה. וניתנו לקבורה שם בזכות שאמרו כי ה' נלחם להם במצרים, והיינו דכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ, שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן עכ"ל (ובמסורת הש"ס אוח' ח': מכילתא בפ' נטית וכו' עיי"ש).

(והיינו כגון ע"י שהמים יצאו מעבר לשפת הים ושטפם ומשכם אל תוך המים)^{טו}, והיינו, דאי נימא שחזרו המצריים אל תוך הים א"כ שוב קבלו הדגים את פרנסתם ולמה קיבל נחל קישון^{טז} שוב פרנסה אלא על כרחך שנשארו המצריים מחוץ לים. והאם זהו הוכחה נכונה. אך צ"ב איזה פרנסה לדגים הי' להם בים סוף^{טז} והרי איתא במדרש^ע שהמצריים זכו לקבורה שם^{עא} ומה הנידון והמשא ומתן של הים^{עב} וצ"ב.

נמש"כ ברשב"ם 'שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן' לכאן ר"ל דכיון שהים הפסיד כעת את המצריים לכן הארץ פחדה מהים לקוברן אצלה מחוץ לים שזה נראה כאילו הארץ לקחה אליה את מה שהיה שייך לים ולכן נשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן אצלה אע"פ שזה כביכול על חשבון הים ודו"ק].

(ושו"ר דכהנתבאר ברשב"ם שלא חזרו שוב לים הכי מבואר נמי בדברי מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' בשלח וז"ל וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. פסחים קי"ח ב' אמרו כשם שאנו עולין מצד זה כך מצרים עולין מצד אחר א"ל הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה (פרנסה לדגים) וחוזר ונוטל ממנו א"ל אתן לך א' ומחצה שבהן (אצל סיסרא שהי' תשע מאות רכב) א"ל רבש"ע יש עבד תובע את רבו א"ל נחל קישון יהא לי ערב. וקשה מה הוצרכו לכך והרי הי' יכול אחר שפלטן ליבשה לחזור ולגורפן לים כמו שעשה אצל סיסרא ויהי' פרנסה לדגים. וי"ל שעונש זה לא הגיע למצריים דסגי שנטבעו פעם א' ולכך הי' מוכרח לחכות למחנה סיסרא שהגיע להם עונש טביעה. וקשה א"כ אמאי הגיע למצרים שאחר הטביעה יזרקום ליבשה הרי הן רק טבעו לישראל במים. וי"ל שזה מדה כנגד מדה שאמרו בשמו"ר פ"ב סי' ה' שאחר שהיו מטביעין אותן במים היו מוציאינן אותן וכובשין אותן בבנין ולכך גם להם פרע הקב"ה שאחר שנטבעו במים חזרו ונזרקו החוצה וכדאי' בשו"ט רפכ"ב שכ"א מישראל הי' נוטל כלבו והולך ונותן את רגלו על צואר של מצרי והי' אומר לכלבו אכול מן היד שנשתעבדה בי אכול מן המעים הלל שלא חסו עלי. עכ"ל מרן שליט"א. ומבואר בהנ"ל שלמד מרן שליט"א שלא חזרו לים אלא נשארו ביבשה וכמ"ש הרשב"ם).

והנה לעצם פירוש הרשב"ם [מהמכילתא כנ"ל] שהמצריים נקברו בארץ מחוץ לים, צ"ל דמה דאמר בעל ההגדה [של פסח] ושיקע צרינו בתוכו, אין כוונתו לענין מה שנקברו בקרקעית הים, אלא שכשננערו כל פעם שהגיעו לקרקעית הים שקעו בטיט והועלו שוב, אבל לא ששקעו שם בסוף לגמרי, אלא שקעו בקרקעית הארץ בחוץ. ועי' ירמיהו ל"ח ו' דכתיב ובבור אין מים ויטבעו ירמיהו בטיט. וצ"ב.

^{טו} וכמו שמבואר ממש"כ הרבינו יונה (אבות פ"ה) וז"ל, ועשרה על הים. השמיני שבלעה אותם הארץ אשר בתחתית הים כמו שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ כו' עכ"ל.

^{טז} הלשון אינו מדוקדק כי רק עברו דרך נחל קישון לים, שנחל קישון רק היה ערב לכך שהים יקבל בחזרה, אבל לא קיבלם נחל קישון בעצמו, וכמ"ש בגמ' מיד גרפם נחל קישון 'והשליכן לים' ופירש הרשב"ם וז"ל נחל קישון גרפם. לים כדכתיב כל הנחלים הולכים אל הים עכ"ל. וצ"ל: למה קיבל הים את מחנה סיסרא אלא על כרחך כו'.

^{טז} צריך לומר ולהוסיף: איזה פרנסה היה לדגים בים סוף אילו היו נשארים בתוך הים או שהים היה פולט אותם ואח"כ היה שוב גורפן.

^ע והוא מדרש תנחומא פ' בשלח סי' א' וז"ל הפה שאמר לא ידעתי את ה' חזר ואמר ה' הצדיק ומה שכרו נתן להן קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ, ע"כ. וכן פרש"י בחומש וכנ"ל.

^{עא} ובפשוטו כוונת המדרש תנחומא הנ"ל הוא שזכו לקבורה 'בים' (כי לכאורה פשטיה דקרא דכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ הוא שנקברו בקרקעית הים, וכמו שמצינו ברבינו יונה הנ"ל, ומדלא קאמר המדרש תנחומא בהדיא שנקברתן לא היה בים, ש"מ דכוונתו שנקברו בים, וכמו שבמכילתא הוצרך לומר זאת בהדיא שנקברו מחוץ לים) וא"כ מבואר שהים כן חזר ונטלם אליו.

וראיה זו לא קיבלה מרן שליט"א, אלא כתב שהנכון הוא כההוכחה שכתבנו בצד קמא, ובפשוטו הוא משום דהראיה שכתבנו להוכיח מהמדרש תנחומא אינה מספקת, כי לעולם אימא לך שגם המדרש תנחומא סובר שנקברו מחוץ לים ומה שלא הזכיר זה בדבריו כי לא זה היה עיקר ענינו שעיקר ענינו היה לומר את עצם הדבר שזכו לקבורה ולא נחית שם לנידון היכן נקברו.

^{עב} מש"כ כאן 'ומה הנידון והמשא ומתן של הים' היינו, דגם אם הים לא היה פולטן, צ"ב כנ"ל מה היה טענת הים על זה שלוקחים לו הפרנסה מהדגים, שהרי גם אם הים לא היה פולטן עדיין אינו יכול להתפרנס מהם, כי כיון שהמצריים זכו לשכר של קבורה א"כ גם כשיכנסו לים יקברו בקרקעית הים וא"כ לא יהיה מהם פרנסה לדגים. [נע"ז השיב מרן שליט"א: ובנתים חטפו קצת. כלומר, שאף אם הים לא היה פולטן והיו נקברים בים מ"מ הדגים היו אוכלים מהם בדרך עד קבורתן. ועי' בזה הערה הבאה].

ת. נכון, ובנתים חטפו קצת. עג

*

כו) ש. שקלים ב' ב'. ר' יהודה בר פזי בשם רבי הן נקרא ולא נבעת לטובה אז ישיר משה ובני ישראל כו'. פירש בתקלין חדתין וז"ל, אז ישיר כו'. היה צריך לעוררם תחילה בשירתו עכ"ל, לכאו' צ"ב מהא דאמרי' (סוטה ל' ב') ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה כו' ולכאו' משמע שמיד כשעלו מן הים נתנו עיניהם לומר שירה מבלי שהיה צריך לעוררם לזה, ובפרט זה ק' לרבי נחמיה שם, דאמרי' שם, וכיצד אמרו שירה כו' רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמפלגי כו' ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא ופרש"י שם וז"ל ורבי נחמיה סבר ויאמרו. אמשה ובני ישראל קאי ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי. לאמר. דפתח משה ברישא. הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם עכ"ל, ולכאו' מבואר כך, דבעצם בנ"י רצו לומר שירה מעצמם מיד כשעלו מן הים ומבלי שהיה צריך לעוררם לזה ומה דאמר הכתוב אז ישיר משה ובני ישראל היינו משום שלא היה להם הרשות לפתוח בשירה קודם החכם היינו קודם משה רבינו, וא"כ צ"ב היכי דרשינן מזה דהיה צריך לעוררם לומר השירה. ובעצם זה ק', לא רק לרבי נחמיה, אלא גם לרבי עקיבא שם כדאמר ר"ע שם בשעה כו' נתנו עיניהם לומר שירה, אלא דלרבי נחמיה ק' טפי וכנ"ל.

ת. פלוגתא דתנאי. עד

*

כז) ש. יומא ע"ו א'. שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי כו' אמר להם כו' אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים

עג לכאורה 'נכון' היינו כמו שכתבנו בשאלה להוכיח שהים סוף לא נטל את המצריים בחזרה אליו דאל"כ למה קיבל שכר שנחל קישון יהיה ערב וכנ"ל. והוסיף מרן שליט"א 'ובנתים חטפו קצת' ר"ל כנ"ל שאם הים לא היה פולטן כו'. אך יש להעיר קצת דלפ"ז נמצא שקיבל הרבה יותר והיינו גם אחד ומחצה חיילים כדאמרי' בגמרא וגם שאם היו נשאים בים סוף היה לדגים פרנסה רק עד שהיו נקברים בקרקעית הים ואילו עתה שבאו בנחל קישון יכולים הדגים להתפרנס מהם לגמרי כי בסיסרא לא כתוב שזכו לקבורה ודו"ק.

[אמנם להא דכתב הרשב"ם שטענת הים הי' שאם הוא יפלוט אותם הם יזכו לקבורה אבל אם הם ישארו בים הוא יאכל אותם לגמרי, א"כ א"ש דלכן קיבל בחזרה את מחנה סיסרא לאוכלם לגמרי, ולכן נחשב אחד ומחצה כמ"ש בגמ'. אמנם עצם פירוש הרשב"ם לכאו' צ"ב למה לומר כן שהים סבר שאם הם לא יצאו מהים הם לא יקברו אלא הוא יאכל אותם והרי הגיע להם שכר קבורה. ואין לומר דהים לא ידע שמגיע להם קבורה דא"כ שלא ידע מאי איכפת לו לפלוט ויחזור אליו. וצ"ב].

עד היינו דבאמת מה שאמר רבי יהודה בר פזי בשם רבי כאן בירושלמי שקלים ה"ז חולק על מה שאמרו רבי נחמיה ורבי עקיבא במסכת סוטה.

ולכאורה בזה מתורץ מה שהקשה בפ"י עץ יוסף (בעין יעקב) דתיבות 'נתנו עיניהם לומר שירה' מיותרות דסגי לומר בשעה שעלו ישראל מן הים אמרו שירה, יעו"ש [עוד מה שהקשה ומה שתירץ יפה]. ודו"ק.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהם שבשמים. לכאו' אמאי קאמר דוקא מי שיש לו 'ארבעה וחמשה' בנים כו', דכי מי שהי' לו בן אחד לא הי' דואג כן.

ת. דואג יותר.^{עח}

*

כח) ש. בהנ"ל. ועוד, הלא כולם ילדו לפחות ו' בכרס אחד והול"ל לפחות מי שיש לו ו' בנים.

ת. שמא בנות.^{עו}

*

כט) ש. בהנ"ל. ועוד, הרי בכהאי גוונא מבואר במקו"א דהרי זה מקטני אמנה מי שאומר כן.

ת. א. הן התורה רוצה זה.^{עז}

ב. אך משל קאמר.^{עח}

*

ל) ש. יומא שם. נענה רבי אלעזר המודעי ואמר מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה כו' תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר כו'. יש לשאול האם מה דקאמר איסי בן יהודה היינו לומר שהי' גבוה יותר מס' אמה או לומר שהי' פחות מס' אמה.

ת. יותר.^{עט}

^{עח} היינו דאין הכוונה שאם הי' רק בן אחד לא הי' דואג, רק הכוונה שמי שיש לו ד' וה' בנים דואג יותר כי נמצאו כולן מתים' זה אסון גדול יותר.

^{עו} הנה ודאי שחייב לזון גם את בנותיו כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מאישות הי"ד, ואיתא בקידושין ל"ד א' גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי (בתמיה. רש"י ברכות כ' ב'), וצ"ל דהכוונה היא שעל בנים הוא דואג יותר מאשר על בנות כמו שמצינו במצות ירושה שהיא ניתנת לבנים דווקא דכתב הרמ"א (חו"מ סי' רפ"א ס"א) וז"ל, מי שצוה לעשות בנכסיו הטוב שאפשר לעשות, יתנהו ליורשיו כי אין טוב מזה עכ"ל, וחזינן דרצון התורה שהבנים ירשו, כי אע"פ שיש מה לעשות בכסף מבלי לתת דווקא לבניו, אפי"ה הדין ליתן הממון ליורשיו דווקא, ובפשוטו הטעם שאין טוב מזה הוא גם בגלל שרצון האדם להיטיב עם בניו, ונמצא שלבנים הוא דואג יותר מלבנות כי מצות הירושה מן התורה היא הרי לבנים דווקא. ותנן נמי (שילהי הוריות) בן קודם לבת.

^{עז} לכאו' היינו דמקטני אמנה זהו דווקא כשדואג מה יהיה למחר ואינו מכוין לבו לשמים, אבל אם דואג מה יהיה למחר ועי"כ הוא מכוין לבו לשמים ומתפלל לפני השי"ת שימציא לו גם למחר אי"ז מקטני אמנה כי זה כל תכלית מציאות זו שאין לאדם בכל עת כל מה שיצטרך לעתיד כדי שיכוין לבו לאביו שבשמים.

ועי' עוד תשובת מרן שליט"א לעיל שקלים ט' א' ד"ה דאמר רבי חנן כו', ובהערה שם.

^{עח} היינו שבאמת אינו דואג כי הוא באמת כן מכוין לבו לשמים, ו'משל' היינו שלולי שהיה מכוין לבו לשמים באמת היה דואג. וכתשובה קמא.

^{עט} לכאו' היינו כי שישים אמה לא סגי בכדי שכל מלכי מזרח ומערב יראוהו, ועוד, דכך משמע הלשון 'מתגבר ועולה' והיינו דאחר שזה היה בגובה של שישים אמה [דבזה לכאו' איסי בן יהודה לא פליג] היה זה מתגבר ועולה על השישים אמה.

*

לא) ש. בהנ"ל. הנה לעיל מיניה ע"ה א' אמרי' צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו כו'. ויש לשאול האם הכונה שהמן שירד על פתח בתיהם של צדיקים היה גבוה ס' אמה, או רק במקומם של הבינונים והרשעים שם הי' גבוה ס' אמה. פ.

ת. לכולם. פא

*

לב) ש. בהנ"ל. צ"ב, א. מ"ד שהי' המן גבוה ס' אמה, דהא כתיב (בשלח ט"ז י"ד) והנה על פני המדבר דק מחספס דק ככפר על הארץ ופרש"י וז"ל דק. דבר דק. מחספס כו' כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל כו' עכ"ל, וכיון דכתיבא שהי' דק צ"ב איך הי' גבוה ס' אמה. ב. מ"ד צדיקים ירד על פתח בתיהם כו', צ"ב דהא כתיב (שם י"ג) ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה'. וצ"ב ב' השאלות.

ת. אח"כ ירד. פב

(וכעין המבואר פה בגמ', מצינו עוד דבר שהיה במדבר, והוא הא דפרש"י (שה"ש ג' ו') וז"ל, מי זאת עולה מן המדבר. כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים ושורפין הקוצים והברקנים לעשות הדרך מישור והיה הענן והעשן עולין ורואין אותן האומות ומתמיהות על גדולתי ואומרות מי זאת עולה מן המדבר וגומר עכ"ל יעו"ש).

פ היינו שכיון שזה היה גבוה ס' אמה היה מקום להבין שממילא היה קושי בלקיחת המן מכזה גובה, ולכן היה מקום לומר דדוקא [לבינונים ו]לרשעים היה זה גבוה ס' אמה, אבל לצדיקים כיון שהיה קושי לקחת המן מכזה גובה לא היה אצלם המן גבוה כן.

ועוד, שכיון שהיה גבוה ס' אמה נמצא שהיה זה מסתיר והיה זה יכול להפריע, ולכן אם רק לרשעים היה כן ניחא כי היה זה מחוץ למחנה וממילא זה לא הסתיר בפנים המחנה ולא הפריע כלל, אבל אם גם לצדיקים שבתוך המחנה על פתח בתיהם לכאור' היה זה יכול להסתיר ולהפריע, אבל טענה זו יש לדחות כי עמוד האש היה כה חזק עד שהיו יכולים לראות את מה שיש בפנים החבית כדאיתא בבבביתא דמלאכת המשכן פי"ד אות ב', הובא בתוס' שבת כ"ב ב' יעו"ש. וממילא אף שהיה המן גבוה לא היה זה מסתיר.

ולפי מה שהשיב מרן שליט"א להלן 'אח"כ ירד' (יעו"ש) אתי שפיר דלעולם באמת בתחילה היה גבוה שישים אמה ומתגבר ועולה אבל אח"כ זה ירד כ"כ עד שהיה דק, וממילא לא היה שום קושי בלקיחת המן.

פא היינו כי לא היה עי"ז שום קושי בלקיחת המן וכנ"ל בהערה קודמת.

פב היינו דבתחילה כשירד היה גבוה ס' אמה ומתגבר ועולה אבל אח"כ זה ירד עד שנהיה דק.

ולכאור' תשובת מרן שליט"א לא קאי על שאלה ב', אא"כ נימא דר"ל דבתחילה ירד מסביב למחנה ואח"כ ירד לצדיקים על פתח בתיהם.

ואפשר נמי דמרן שליט"א לא השיב ע"ז משום דהא כתיב נמי (בשלח י"א ט') וברדת הטל 'על המחנה' לילה ירד המן עליו, והרי לנו דאף בפנים המחנה ירד מן, ומה דכתיב 'סביב למחנה' אין זה סתירה בין ב' הפסוקים כי אה"נ היה גם בפנים וגם בחוץ כמ"ש לעיל בגמ' ע"ה א' וכנ"ל.

והנה לכאור' יש לשאול דכיון שאח"כ ירד המן מגובהו והיינו מיד שנהיה בוקר כמ"ש רש"י (בשלח ט"ז י"ד) וז"ל, ותעל שכבת הטל וגו'. 'כשהחמה זורחת' עולה הטל שעל המן לקראת החמה כו' וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר וגו'. דק. דבר דק. מחספס. מגולה כו' עכ"ל, א"כ איך ראו את המן כל מלכי מזרח ומערב, והרי הם היו קמים רק אחר שלוש שעות כדאיתא בברכות ד' א' (ועמש"כ לעיל ברכות ז' א' להקשות מר"מ דמלכי מזרח ומערב היו משתחווים לחמה כשהיתה זורחת והלא אין קמים אלא עד ג' שעות יעו"ש), וצ"ל דהא דאיתא בברכות שם היינו בסתמא אבל כשיש להם דבר מיוחד ודאי היו קמים קודם והכא שהיה זה דבר מופלא היו קמים לראותו, ואף שהיה זה לילה (שהרי כשזרחה החמה כבר היה המן דק ועל כרחק שכשראו המן גבוה מאד היה זה עדיין לילה, ואין זה מוכרח כי אף כהטל עלה בזריחת החמה, זה לא עלה ברגע אחד אלא זה ודאי נמשך איזה זמן) מ"מ י"ל שראו ע"י אור

*

לג) ש. יומא שם. תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי כו'. היינו דכיון שהקב"ה בעצמו כביכול ערך לפנייהם השולחן והיינו האוכל והיינו המן, לכן שייך לומר ע"ז תערוך לפני שולחן, והי' זה נגד צוררי והיינו מול צוררי שכל צוררי והיינו כל מלכי מזרח ומערב ראו את זה שהקב"ה עורך לפנייהם בכל יום מזונותיהם. ולפי"ז תערוך לפני שולחן קאי על הקב"ה וכפשטיה דקרא. אמנם עלה ברעיוני בעזה"י לפ' ע"ד הרמז דקאי על האדם ומדבר בשבח אכילת פת שחרית והיינו שהקב"ה אומר לאדם תערוך לפני שולחן והיינו אוכל כמו שמצינו בכו"כ מקומות, והטעם נגד צוררי והיינו נגד פ"ג חולאים שהפ"ש מצילה מהם.

ת. פשוט.

*

לד) ש. יומא שם. אמר אביי ש"מ כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק כו'. יש לשאול האם יצטרך לשתות רוב כוס מכוס גדול זה בשביל כוס של ברכה, פ"ג או סגי ברוב כוס דעלמא. גם, איך יחזיק בשעת ברכה כוס כבד כזה.

עמוד האש וכדלעיל מבריייתא דמלאכת המשכן שהיה מאיר מאד ומקום מואר אפשר לראותו היטב ממקום חשוך אף שהוא רחוק וכ"ש כאן שהיה אור גדול מאד כדאיתא שם.

והא דאיתא בברכות כ"ז א' וחס השמש ונמס בארבע שעות יעו"ש, אין הכוונה בסוף שעה רביעית, שאילו היה הכוונה בסוף ארבע שעות אז היה ליישב שאכן קמו בסוף שעה שלישית ועדיין היה להם שעה שלימה לראות המן בגובהו המיוחד, אבל עי' בגמ' שם היטב דמוכח שם שהכוונה היא לתחילת שעה רביעית וא"כ אין ליישב כן, ועל כרחק צ"ל שהיו קמים קודם כדי לראות דבר מופלא זה וכנ"ל.

פ"ג דכסא דדוד דהכא היינו הכוס שיזמן עליו בסעודה של הצדיקים לעתיד לבוא כמ"ש במהרש"א הכא. והנה כל השאלה אם יהיה הדין לשתות רוב כוס, וכמו שיש דעה שהדין בארבע כוסות של פסח עי' או"ח סי' תע"ב ובמשנ"ב ס"ק ל"ג שם, אבל אם יהיה הדין לשתות רוב רביעית כמו כל כוס של ברכה כמבואר או"ח סי' ק"צ ס"ג וכ"כ בביאור הלכה או"ח סי' רע"א ס"ג בד"ה צריך לשתות כו', א"כ אין שאלה, וכל תשובת מרן שליט"א היא על הצד שיהיה הדין לשתות רוב כוס, כי סו"ס לא נתבאר איזה גדר יהיה לסעודה גדולה זו ואולי יהיה כסעודת ליל הסדר מאחר שיעשו ניסים גדולים לישראל בגאולה העתידה לבוא בקרוב בס"ד נזוהו ניסים גדולים בהרבה משל ניסי יציאת מצרים כדאיתא בסנהדרין וא"כ יתכן דכ"ש וכ"ש שיהיה ענין לשתות רוב כוס דווקא ולא רק רוב רביעית]. ויתכן גם שאין כוונת מרן שליט"א להשיב מצד הדין רק הכוונה שהרי יש לברר לשם מה מברך על כוז כוס גדולה, ובפשוטו על כרחק הוא כדי שיתן ממנה לכולם, וזהו מכבוד הברכה ליתן לכולם מזה הכוס נוכבוד הברכה הוא גם עצם הדבר שמברך על כוס גדול כזה מלא יין].

שוב שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: איתא בסוף יומא שהכוס של דוד המלך יחזיק רכ"א לוג כמנין ר'ויה', וכתב במהרש"א דהכוונה לכוס של זימון בסעודה של לעתיד לבוא, ויש לשאול אם יצטרך לשתות רוב כוס או רוב רביעית, די"ל שיהיה כמו הד' כוסות של פסח ששותין רוב כוס מאחר שזה יהיה אחר ניסי הגאולה הקרובה שאיתא בסנהדרין שניסי יצי"מ יהיו חוזרים לעומת ניסי הגאולה הקרובה, וי"ל גם שכיון שזה כוס של זימון א"כ הוי ככל כוס של ברכה ששותין רוב רביעית (וראיתי במדרש רבה שכשדוד המע"ה לבש בגדי שאול, נהיה גבוה כמו שאול, וא"כ היה דוד גדול בגופו ויוכל לשתות רוב כוס של רכ"א לוגין). והשיב מרן שליט"א: נזכה ונראה. ע"כ.

ת. א. ישקה לכו"ע ומצטרף. פד

ב. ע"י שם. פה

*

לה) ש. מגילה י"א א'. באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן. לכאו' נתבאר כאן דעד שלא היתה הישועה בימי המן עדיין לא נגאלו לגמרי משיעבוד מצרים, ולכאו' מה הביאור בזה.

ת. גמר הגאולה.

*

לו) ש. מגילה שם. כתבו התוס' וז"ל, שלשה מלכו בכל העולם כולו. והא דלא חשיב אלכסנדר' מוקדון משום דלא איירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא עכ"ל, לכאו' צ"ב למה לא הק' התוס' מפרעה כמו שארז"ל (שמו"ר ה' י"ח) ללמדך שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל כו' (וכ"ה במכילתא בשלח ה' א'). וצ"ב.

ת. לא הי' איכפת לו אלא על מצרים.

*

לוז) ש. (בהנ"ל. שוב חשבנו אולי ליישב, כי בתנחומא (וארא ה') מבואר שמינו את פרעה על כל העולם בזמן מאוחר יותר (ואולי אי"ז כמאמר חז"ל בשמו"ר הנ"ל) והרי בגמ' קאמר רק את אלו שמלכו ע"כ העולם תמיד כדלהלן ע"ב.

ואולי עוד י"ל, דקאמר בגמ' דלא קאמר שלמה המע"ה כי לא סליק מלכותיה לחד מ"ד שם, וה"נ פרעה נחשב שלא סליק מלכותיה מיהו לחד מ"ד דהי' הוא מלך נינוה אולי אי"ז (נכון).

ת. כל התירוצים נכונים.

^{פד} נתבאר לעיל הערה קודמת. ומש"כ מרן שליט"א 'ומצטרף' אין הכוונה שמצטרף לשתייה כמ"ש או"ח סי' ק"צ ס"ד, רק הכוונה היא שבשתייתם את היין יצטרפו כולם לכוס של ברכה כמ"ש סי' ק"צ ס"א 'ואח"כ יטעמו האחרים'.

^{פה} בפשוטו הכוונה שיחזיק הכוס ע"י שם, ואפשר על זה הדרך לומר שיברך ברכת המזון ע"י שם והיינו כמ"ש בשו"ת דברי חיים שיש צדיקים שמגלים להם שם קדוש שעל ידו יכולים לומר אלף מילים בדקה אחת, הובא בספר 'ביתו נאוה קודש' להאדמו"ר הגה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל זיע"א יעו"ש.

ועי' מהרש"א כאן דכוונת הגמ' לכוס שאמרו בפסחים קי"ט שאמר דוד המע"ה אני אברך ולי נאה לברך יעו"ש, ועי' בגמ' שם שאברהם יצחק ויעקב משה ויהושע אמרו שאינם יכולים לברך יעו"ש (ועי' בתשובות מרן שליט"א לעיל פסחים שם), והנה איתא בסוף מסכת סופרים שאברהם אבינו ע"ה היה ענק שבענקים והוצרך למאכל אלף כו' ביום והיה גובהו כנגד ע"ד איש, וכן יעקב אבינו ע"ה היה גבור מאד כמבואר בפ' ויצא, ומסתמא לא הוצרכו לשם להחזיק כוס כזה. אמנם משה רבינו ע"ה איתא ברש"י שהוצרך לנס כדי להעמיד הקרשים אף שהיה גובהו עשר אמות והיה ג"כ בעל בשר כמו שאמרו בירושלמי שקלים יעו"ש, ולפי"ז מסתמא היה נצרך ג"כ לשם כמו דוד המע"ה.

^{פי} עיין דלשון התוס' בגמ' אינו כפי שהוא נמצא לפנינו בגמרא, ודו"ק.

*

לח) ש. מגילה י"ג א'. ילדה והא רבויי רביתיה לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. הנה כאן גבי מ"ר לא הי' יתום ממש ואעפ"כ נקרא יתום, ויל"ע האם ניתן ללמוד מכאן, דמי שהוא לא גודל אצל הוריו [מאיזו סיבה שהיא, והיינו אפי' כשהוריו מצד עצמם מסוגלים היטב לגדלו ורק מפני סיבה צדדית אינם יכולים, כמו הכא גבי מרע"ה] יש לו ג"כ את כל הדינים שיש בהלכה גבי מי שהוא יתום באמת (ל"ע רח"ל), דלכאו' מפשטיה דגמ' כך אכן נראה מבואר. (ואם לא, לכאו' אמאי).

ת. נתגדל בבית פרעה והוי כיתום אצלם.

*

לט) ש. מגילה שם. ירד שירד להם לישראל מן בימיו. לכאו' צ"ב שהרי גם אהרן הכהן ירד להם לישראל מן 'בימיו', ולכאו' הוה למימר ירד שירד להם לישראל מן 'בזכותו'.

ת. זה הכוונה בימיו.

*

מ) ש. בהנ"ל. הנה בהגהות הגר"א כאן מחק התיבות 'שירד להם לישראל מן בימיו', וגרס 'שהוריד תורה לישראל', ויש לשאול האם הוא משום קושיא דכתבנו לעיל שאלה קודמת. ואם כן, למה לא החליף הגר"א מבימיו לבזכותו וכנ"ל ולמה שינה הגירסא לגמרי.

ת. הי' להם לכל הדור ההוא לקרות מן.^{פז}

*

מא) ש. מגילה שם. אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את [בתיה. הב"ח] בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה. הנה בסוטה י"ב א' אמרי' דכלב נשא את מרים, והנה חור הי' בנם כמבואר בכו"כ מקומות, וחור נהרג בעגל רח"ל, והנה חטא העגל קדם לחטא המרגלים, וכיון שכן, נמצא דכלב קודם נשא את מרים ואח"כ את בתיה וכדקאמר הכא יבא כלב שמרד בעצת מרגלים כו' (ובתשובות הגר"ח ח"א תשובה ע"ז מבואר דכלב נשא את מרים כשהיתה בת נ"ה שנים), אמנם יש לשאול האם כלב נשא את בתיה בחיי מרים והיתה בתיה צרתה של מרים או"ד אחר פטירת מרים נתן הקב"ה לכלב אשה את בתיה, (ומסתבר לכאו' כצד בתרא דאל"כ למה דוקא כלב נשא את בתיה והרי גם יהושע ב"נ מרד בעצת מרגלים אלא דכיון שמרים נפטרה לכן הוצרך כלב לאשה ולכך נשא את בתיה ומשא"כ יהושע שמסתמא הי' לו אשה אז, ושמא יש לדחות הראי' שכתבנו לצד בתרא כי

^{פז}במקום תיבת 'מן', צ"ל: 'ירד'. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנרש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בשלח על סדר הפרשה / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הנביאים וכתובים / שו"ת בפרשת בשלח על סדר הש"ס / מ"א שאלות ותשובות עם ביאורים בס"ד

י"ל שבתיה ניתנה לכלב כדי להראות לכולם שכלב מרד בעצת מרגלים דאילו גבי יהושע כולם ידעו זאת ואילו גבי כלב הי' זה פחות ברור וכמ"ש ויהס כלב וגו' פ"ח פ"ט).

ת. אולי.צ

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

פ"ח וכן ממה שיהושע הוצרך לברכת משה י-ה יושיעך מעצת מרגלים וכלב לא כי ידעו שיהושע אינו עמהם ומשא"כ כלב חשבו שהוא עמהם.

פ"ח ודידי הרי"ש שליט"א אמר לי רעיון יפה בזה, והוא, דלכאוי' פרעה לא ידע ממה שבתיה בתו רחצה מגילולי בתו דאל"כ לא הי' נותן לה לגדל את משה ולא עוד אלא בתוך ביתו והיה זה אפשר להיות רק משום שלא גילתה לו דבר זה וממילא היה סבור שהיא כמותו ובדרך זו יכלה לגדלו שם, וה"נ המרגלים סברו שכלב עמהם בשיטה אחת ועי"כ היה יכול להם כמ"ש ויהס כלב, וזהו מ"ש יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בתיה בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה והיינו כי שניהם הלכו באותה השיטה שהיו מראים עצמם כהולכים בדרך שאינה טובה חלילה לש"ש ולהציל אבל באמת הלכו בדרך ה' נהוסיף, דההפרש בין ב' הדרכים, כי מי שהוא מראה עצמו כהולך בדרך הרעה אף שכוונתו לש"ש להציל מ"מ הוא זקוק יותר לרחמי ה' שלא יגרר אחרי הרעים ולפיכך כלב היה זקוק לילך להתפלל בקברי האבות במערת המכפלה ומשא"כ יהושע בן נון שהראה להם בגאון שאינו הולך בדרכם לא הוצרך לילך להתפלל שלא יגרר אחריהם, ומ"מ משה ברכו י-ה יושיעך מעצת מרגלים, וחשבנו בעזה"י להוסיף, שיהושע נתכוין בדרכו זו שמא זה יועיל להם להתבייש ממנו ולהתעורר ולחזור בתשובה, ודו"ק].

צ לכאוי' היינו שיתכן לומר כמו ב' הצדדים ויש להסתפק בהם איזה הוא הנכון.

אספקלריא לפרשת בשלח תשפ"ג

עמוד קסו

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

נקודות למחשבה על הפרשה

טבע האדם להעדיף קושי מוכר על פני קושי חדש

א [בפרשתנו: וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעֲה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹקִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה. מפרש רש"י: אם הלכו דרך ישר היו חוזרים. ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', אם הוליכם בפשוטה על אחת כמה וכמה.

בעת שלומדים פשוטו של מקרא, ממש יש להתפעל על חשבון זה, שאמר השי"ת שאילו היה מוליך אותם בדרך ישרה אזי היו חוזרים מצרימה בראותם מלחמה, ולכן הסיע אותם בדרך פתלתלה.

ראשית כל, הלא היו להם מול עיניהם את עשר המכות, אשר במשך עשרה חדשים שלמים ראו את יד ה' הגדולה בנסים גלויים! הרי גם אם יראו מלחמה לנגד עיניהם, מסתבר שאחרי כל הנסים הגלויים שראו לנגד עיניהם יצליחו להתחזק בחובות הלבבות ולבטוח בה' אלוקיהם שיושיע אותם, ולא יברחו בבהלה?

בנוסף על כך, הלוא הם עברו במצרים מאתיים ועשר שנים קשות של שעבוד נורא, עד שקושי השעבוד השלים למנין ארבע מאות שנות שעבוד, ואם כן, איזה חשבון היה צפוי לגרום להם לחזור למקום הצער והעוני הזה, ואפילו במקרה שתפרוץ מלחמה חדשה ויהיו להם קשיים חדשים?

אלא נראה לי, שיש כאן לימוד גדול איך להתקשר לספורי התורה הקדושה, שהיא נצחיות לנו ולכל הדורות. אם נעיין היטב נראה איך הפסוק מגלה לנו את החולשות האנושיות, שכפי הטבע האדם לחפש שחיינו יהיו ב'אזור הנוחות'. בכל מה שעושה או מנסה לעשות, תמיד מה שהאדם מחפש הוא להשיג נוחות. בכלל זאת, כך היא המציאות, שאם עומדת בפני האדם הבחירה האם להוציא ממסגר נפשו, לחלץ את עצמו ממקום צער ולעבור למקום חדש שיש בו צער מסוג אחר שלא הורגל בו - יחפש לחזור למקום הראשון אפילו שגם שם היו לו צער גוף ונפש, בגלל שזו מציאות שכבר ברורה לו, הוא כבר מורגל בה ובכל מה שסביבה, לעומת המקום חדש שאינו מוכר לו. פעמים רבות העדפה זו קיימת, אף אם הצער במקום הראשון קשה הרבה יותר מהצער שצפוי להיות במקום השני.

אף שבלשון הפסוק נראה שהיה זה חשש בלבד, שנאמר 'פן', הלא כבר ביאר בספורנו שאם יראו מלחמה אזי 'בלי ספק' ירצו לשוב מצרימה, וזו לשונו: 'בשמעם שיכין פרעה את

תפקידנו לצאת מאזור-הנוחות

עצמו לרדוף אחריהם עם כל חילו, ינחם העם בלי ספק מיראת מלחמתם וישובו למצרים. ולפיכך הסיבם אל דרך לא עבר בה איש^{צא}.

נלמד מזה גם הוראה כללית על טבע האדם, שיוצר האדם ידע שכך הטביע בטבע האנושי, שבעת שהאדם מאוים מאיזה צער שניצב לפניו, או בכל מקרה אחר שחש באי-נוחות, הריהו נקלע לבהלה ופחד מהמצב, ואז לבו ורגשותיו מתעוררים. בזמן זה של התעוררות הרגשות - אז אין שכלו יכול לפעול כמצופה ממנו, כי זהו מצב נפשי מיוחד, ברמה הקלינית. לכן הקדים השי"ת רפואה למכתם והסיעם בדרך עקומה ומפותלת של הקפה, כדי שלא להכניסם בנסיון שלא יוכלו להתגבר עליו כפי שמתפללים מיד בבוקר 'אל תביאנו לא לידי נסיון', שלא יביאנו לידי נסיון כזה שלא נוכל להתגבר עליו.

לפי האמת, ה'מבחן' של אדם הוא לא אם הוא מתנהג כראוי במצבים של נוחות, שכן בזמני נוחות רואים רק את ה'לבוש' החיצוני של האדם, ובמקרים רבים זהו רק חיפוי לבוץ ולכלוך שמסתתרים תחתיו. ה'מבחן' הנכון הוא בזמני מצוקה, האם האדם נשאר במעמדו הטוב כחיל נאמן גם בזמנים של אתגר וקשיים. כך העידו חז"ל (ערובין סה, ב): 'בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו', ברגעים של מצוקה כספית או של כעס מתגלה האמת הפנימית של האדם, כפי שמתגלה בעת שכרות.

*

תפקידנו לצאת מאזור-הנוחות

מעשה, דבר זה מלמד אותנו דרך כללית בעבודת השי"ת. שהלא הקב"ה עצמו יודע שברא את עולמו מחמת הסיבה שנתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים (מדרש תנחומא פ' נשא), ואיך נעשה לו יתברך דירה? התשובה לכך היא: על ידי יציאה ממקום הנוחות!

למען תדע! שכל הקשיים שאדם עובר, שמרגיש שהוא נמצא במקום חושך וצלמוות, יש לכך איזו מטרה, להביא אותו למקום יותר גבוה ויותר מושלם - לכן עליו להתחזק ולמלא את שליחותו הקדושה, להאיר ולקדש שם שמיים באותו מקום דייקא. והכלל הוא, שבזמן שתיגמר שליחותו אז כהרף עין יוציא אותו השי"ת משם, ואם הוא עדיין שם הרי זה סימן שעדיין רוצים להעלות אותו עוד יותר גבוה, בעזרת מצבו זה המיוחד. הדבר הוא כדוגמת חייל שעמד בשלב ראשון של תפקידו במלחמה, שמטילים עליו עבודה יותר קשה, בדרג יותר גבוה. אף אנו חיילי המלך, לפעמים מכניסים אותנו במקום חדש של אי נוחות, והמטרה בכך היא כדי שגם שם נדליק את אורו יתברך, שנחדש דבר שעוד לא נתחדש שם עד עכשיו מאז בריאת העולם.

^{צא} אמנם המהר"ל (גור אריה על רש"י) מבאר, שאין כוונת הפסוק לגלות לנו מידיעתו יתברך, שהוא יודע בודאות וגלוי הדבר לפניו שיתחרטו על שיצאו, אלא רק אמר שאם יוליך אותם תהיה אפשרות שיחזרו למצרים, עי"ש.

הקשיים נועדו כדי שנתחזק באמונה

בעצם עבודתו של יהודי ישנו 'חידוש', שהרי האדם הוא 'יש' ואילו כל מלאכי מעלה הם בחי' 'אין'. המלאכים נבראו לשרתו, כל אחד בשליחותו המיוחדת, אבל אינם מתנסים בניסיונות, אין להם פיתוי לעשות ההיפך מרצונו יתברך. מה שאין כן האדם, יש לו הבחירה אם לפעול כפי רצון ה' או כפי רצון עצמו והנוחות שלו, והנחת-רוח שעולה לפני השי"ת היא בעת שהאדם נמצא במצב שאינו נוח, במצב של קשיים, שאז עליו להתחזק שהשי"ת הביאו למצב זה דייקא, כיון שכאן טמון הנסיון שלו - לנסותו איך הוא ימלא את אור הוי' במצב כזה. נחת רוח נפלאה עולה לפניו ית' כאשר רואה השי"ת שהאדם אינו מחפש להימלט ממצב זה, אלא מכניע את עצמו להנהגת אלוקיו, ומחפש להאיר את החשיכה משם דייקא, בעזר אלוקי.

לאור זאת, צריכים אנו להרגיל את עצמנו לצאת מאזור הנוחות שלנו, ולמלא את תפקידנו בעולמנו כרצון השי"ת מאיתנו. עומק הענין הוא, שעלינו להחדיר בנפשנו, שכל עבודתנו אינה קשורה כלל אלינו עצמנו, היא לא נועדה לשרת אותנו, אלא אנו עושים אותה רק 'למענך אלקים חיים', בשביל הבורא ב"ה. מעתה, אם הסובב כל עלמין הביא אותי למקום חדש של אי-נוחות, יש לי את התפקיד לעשות שם נחת רוח, להאיר את אורו יתברך ולעשות שם דירה עבורו יתברך.

*

הקשיים נועדו כדי שנתחזק באמונה

אפשר להגדיר זאת, שהקשיים נועדו כדי ששם דייקא נתחזק באמונה בו יתברך, כפי שכותב בפרי הארץ (השבוע): ... והנה לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים שהוא דרך מפולש, והטעם כי קרוב הוא ועדיין לא הורגל בעבודה זו, עד שמזדמן לו פעם ושתיים ותופס אומנתו להתחזק באמונתו שהיה לו בזמן השעבוד והיראה הראשונה, בהיותו בגלות מצרים. וזהו שמזדמנים לו מלחמות וסבות, הכל לחזקו ולנסותו אם יעמוד באמונתו, ע"כ.

ומדוע הוצרך הקב"ה להקדים ולספר לנו על דרך זו? כדי להוציא אותנו מאזור הנוחות שלנו, ולהביאנו אל מצבים חדשים, שנתלמד איך להתמודד מולם! זאת בעבור המטרה העליונה - להתחזק באמונה ולבל נחלל שם קדשו. על ידי זה נעשים עמו ישראל לעם הנבחר שמוכן לקבל את התורה. בזה הם נעשים 'גִּבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ' (תהלים קג, כ), ששגור על פיהם 'כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע' (שמות כד, ז).

*

אין לתת עצות להשי"ת איך להושיע אותנו

בספר 'קול מבשר' (ח"א - השבוע) כותב: מה תצעק אלי, 'דבר אל בני ישראל ויסעו' (שמות י"ד טו). ראיתי [ירחון "הבאר", כרך ראשון-שני, שנה חמשה עשר, דף כ"ח אות ו',

'אם אתה עושה כן' - בחירת האדם עצמו בחיי צער למען התורה

מהרב צבי הירש פרידלינג זצ"ל, אבד"ק ביסקוביץ, ופאוואזניק בווארשא] בשם הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זצ"ל, שפעם אחת בא אליו סוחר של עצים, ואמר לו שהקרח והקור מזיקים לו מאד, ומבקש ממנו שיתפלל עבורו שלא יהיה קור גדול. אחר כך בא אליו איש אחר, ואמר לו שבאם יהיה חם הדבר יזיק לו, ולכן הוא מבקשו להתפלל עבורו שיהיה קר. אז פתח ואמר להם הרבי ר' בונם זי"ע, שאין לנו רשות כי אם להתפלל להשי"ת שיושיע את ישראל, אבל ליתן עצות וסבות להשי"ת איך להושיע - לכך אין לנו רשות, כי השי"ת הוא המסבב כל הסבות.

ובזה פירש את הפסוק 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו', שלכאורה קשה, שלפני מי יצעק אם לא לפני הקב"ה? ואמר, שהענין הוא גם כן כנ"ל. כי בעת שבאו ישראל ועמדו על הים, וראו שמצרים רודפים אחריהם, אז כל אחד ואחד צעק וביקש מה שבלבו: אחד צעק שה' ימית את המצרים בדָּבָר, והשני התפלל שיפלו עליהם אבני אלגביש וברד, וכל אחד ביקש משהו אחר. ועל זה השיב הקב"ה למשה 'מה תצעק' - אלי? - בתמיהה, וכי לי אתם אומרים מה לעשות? אתם רוצים לתת לי עצות וסבות איך להושיע אתכם! - זאת אין לכם רשות, רק 'דבר אל בני ישראל ויסעו', ודפח"ח.

הלימוד מהאמור הוא, שבעת שהאדם עובר משבר מכל סוג, עליו להשתדל כפי כוחו לעזור לעצמו, אם על ידי שיעסוק ברפואה להתרפא, ואם על ידי שישאל בעצת רבו איך להסתדר במצבו הנוכחי, אבל לתת עצות להקב"ה איך שינהג עולמו בחדסד - זאת אין לנו רשות כלל. נתנו לנו רק את כח התפילה להתפלל, ולא לצעוק ולתת עצות, וכל ההנהגה היא שצריך השתדלות כפי שדורשים חז"ל מהפסוק 'וּבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה' (דברים טו, יח) אבל משם והלאה - 'הַשְּׁלַךְ עַל ה' יְהִיבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ' (תהלים נה, כג).

*

'אם אתה עושה כן' - בחירת האדם עצמו בחיי צער למען

התורה

על דרך זה נוכל להבין נקודה נוספת: כתוב 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' למען אנסנו הילך בתורתך אם לא', ושאל המשגיח החסיד מוה"ר רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, מהי כוונת הנסיון הזה?

והסביר, על פי דברי מהר"ם שיף (דרושים נחמדים) על המשנה באבות (פ"ו מ"ד) 'כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'. שלכאורה יש לשאול: אכן זאת נבין, שאם נוהגים כך יהיה 'וטוב לך לעולם הבא', אבל מהו 'אשריך בעולם הזה'? כיצד בחיי דוחק יהיה 'אשריך'? ועוד יש לשאול, מדוע נאמר 'אם אתה עושה כן' בלשון יחיד?

פירושים נפלאים מר' גד'ל על הכתוב 'למען אנסנו'

רק ההסבר הוא - מבאר רבי גד'ל - שאכן מי שלומד תורה על ידי הדחק, מחמת כורח המציאות בלבד, כי באמת אין לו מה לאכול - חיי הצער שלו הם מגזירת הבורא ב"ה. שהרי אילו היה לו בהרחבה לא היה לומד בדוחק. כלפי מקרה זה אכן לא נאמר 'אשריך'. אבל דברי המשנה אמורים כלפי אדם כזה שהתברך בעושר מופלג, ועם כל זה הוא בוחר לעמול בתורה ולהסתפק במועט, בלחם צר ומים לחץ, הוא מעדיף לחסוך את ממונו כדי שיוכל ללמוד עוד ועוד תורה. זהו פירוש 'אם אתה עושה כן' - אם אתה הוא זה שעושה כך ולא מחמת כורח המציאות שגזר הבורא יתברך, כי מצדך לא יבצר כלל - אז אשריך גם בעולם הזה. והוא פירוש נכון ומאיר עיניים.

בזה יבואר עוד להפליא, מה שכתוב בתורה הקדושה שרצון ה' בנתינת המן לישראל היה 'למען אנסנו הילך בתורתך אם לא' (שמות טז, ד). דווקא בעת שתהיינה לאדם כל משאלות לבו, שהרי יוכל לטעום במן כל טעם שיחפוץ בו^{צב} - אז יהיה לו את הנסיון אם יבחר בחיי תענוגות או בעמל התורה הקדושה^{צג}.

על כך הוסיף רבי גד'ל והביא את דברי ה'שפת אמת' (השבוע, תרמ"ט), שעיקר הנסיון יהיה 'אם יודע ומאמין שהתורה ומצות הם חיינו ואורך ימינו, און נישט ווערן נאך געשלעפט מיט די גשמיות' [ולא להיגרר עם הגשמיות].

*

פירושים נפלאים מר' גד'ל על הכתוב 'למען אנסנו'

עוד הוסיף וביאר את ענין הנסיון במן 'הילך בתורתך', שבעת שלא תהיה שום דאגת פרנסה על האדם, עד שיוכל לטעום כל טעם לפי בחירתו, אז יתנסה בנסיון אם ישמח במה שיש לו או יתלונן... כמו שמצאנו שאכן לבסוף חטאו בחטא המתלוננים. לפי זה יבואר מה שאמר 'הילך בתורתך' לשון עתיד, שזהו תנאי לקבלת התורה בעתיד, שכדי לקבל התורה 'דארף מען זיך לאזן פירען', צריכים שהאדם ייאות להשי"ת להוליך ולהנהיג אותו כפי חפצו.^{צד}

*

^{צא} מכילתא (יתרו, א) וספרי (בהעלותך פט). כמו כן נס התרחש בעת אכילתו וגרם לכך שהמרקם השתנה לפי האדם שאכל אותו, לתינוקות היה המן כחלב אם, לצעירים ובריאים כלחם ולחולים וזקנים כמו מחית קלה לעיכול (שמות רבה, ה ט; כה ג). וראה גם ביומא (עה:): 'אמר רבי יוסי ברבי חנינא לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש'.^{צב} 'הילך בתורתך' יתפרש עמל התורה הקדושה, כמו שאמרו 'אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה'.

^{צג} ראה מה שכתב רבינו בחיי: ... שכל מה שהשי"ת נסה את אברהם ... וכענין הנסיון בישראל, כשיצאו ממצרים שרוב הנסים אשר נעשו להם במדבר היו כדי לבחון את לבם ולהביאם לידי נסיון, כענין קריעת ים סוף שלא נקרע להם הים ביחד, לעשות להם בתוכו שביל ארוך מתחילתו ועד סופו אלא מעט מעט ... וכענין ירידת המן שלא היה יורד להם ביחד לחודש אחד או לשני חדשים אלא דבר יום ביומו, ולמה הוצרך לעשות כן - כדי להרגיל את טבעם במדריגת הבטחון, ושיהיו עיניהם תלויים בכל יום ויום לאביהם שבשמים, וכדי להבחין את לבם לראות אם יהרהרו אחר מדותיו של הקב"ה. וכן כששלח פרעה לישראל הולכיכם ה' יתברך דרך המדבר, והכל היה לנסותם ולבחון את לבם, כשיצאו עם נשיהם וטפם במדבר ההוא הגדול והנורא נחש שרף ועקרב, והיה אפשר להוליכם בדרך הקרוב הוא ארץ פלשתים ולא עשה, עכ"ל.

רעיון לט"ו בשבט

באותה הזדמנות הסביר לנו רבי גד'ל כיצד קיימו את מצוות הצדקה והחסד בזמן שניזונו מן המן, שלכאורה הרי לכולם היו כל משאלות לבם? והביא במתק לשונו את ההסבר, שלעני לא היו שום השגות חוץ מפת במלח, והחסד שעשו עמם העשירים היה שהם נתנו להם השגות, לטעום במן טעם בשר צלוי וכדומה, ואז היה גם העני יכול להנות מהמן כמו העשיר. והוסיף ופירש בזה 'למען אנסנו הילך בתורתו אם לא' - הנסיון היה אם ינהגו אז כתורה לנהוג בעין טובה ולגמול חסד או שינהגו צרות עין (נישט פארגינען) עכ"ד. שהלא גמילת חסד היא מסימניה של האומה הישראלית, כמו שאמרו חז"ל (יבמות עט, ב) 'שלשה סימנים יש באומה זו - הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים'.

*

רעיון לט"ו בשבט

זקני זצוק"ל כותב בספרו קדושת לוי (פרשת בא), וזל"ק: ... הרמז בתורתנו, שהנה כל מכה שימש חודש אחד, ובחצי ניסן היה מכת בכורות, ומכת ארבה היה בתחילה בחצי שבט שלושים יום קודם לפורים, עכל"ק. נמצא לפי חשבון זה שט"ו בשבט היה התחלת מכת ארבה, ומדוע נענשו אז המצרים בארבה? לפי דברי המדרש, המצרים השתמשו ביהודים כעבדים והכריחו אותם לזרוע עבורים חיטים ושעורים, ולפיכך חיסל הארבה את החיטים והשעורים שלא נכחדו במכה הקודמת. וכן כתב ב'כלי יקר': ... ואומר אני, שמהידוע שכל סומים אוכלים ואינן שבעים, כך ארבה זו על ידי שריבויים גורם שתחשך הארץ גם הארבה אינו יכול לראות מה שהוא אוכל, והרי הוא אוכל כסומא בארובה ולא ישבע, ועל כן יאכל את כל אשר בשדה, ועוד לא ישבע עד שיכנס מן השדה גם אל הבתים. ומוסיף הרמב"ן: ... כי בא הארבה ואכל פרחיהם והשחית הכל, אשר לא השאיר להם פרח או ציץ.

על פי הנ"ל יש לרמוז הטעם על שמחתנו בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, שכמו שאז מכת ארבה התחילה בחצי שבט ולא היה שום מגע נכרי בפירות וצמיחת הארץ, הכל נכנס תחת ידי ישראל והיו לנו כל פירות הארץ בלי שליטת זר, לכן, לזכר זה נשאר לנו לדורות שאנו עושים סעודות פירות הארץ ושבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, לזכר הנס שאירע אז, וק"ל.

*

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!

אין לנו אלא דברי בן עמרם - גם כשהענן מסיע לכיוון אחר

מדי דברנו בו, בהזדמנות זו שאנו מזכירים שיחתו של רבי גד'ל, זכור אזכיר עוד דברים נחמדים מפיו, שעוד לא זכו לאור עולם (משיעור שפת אמת פ' בא).

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!

א] רבי גד'ל הסביר במתק לשונו בשם ה'בית ישראל' זצוק"ל את דברי רש"י בפרשתנו בענין דבר ה' לפני קריעת ים סוף שבני ישראל ישבו ויחנו לפני פי החירות^צ: **ויעשו כן. להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם' (מכילתא).**

לכאורה קשה להבין את דברי רש"י הללו, שהרי בפסוקים הקודמים נאמר 'וה' הלך לפנייהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם', ומדוע הוצרך השי"ת להורות למשה רבינו לאיזה כיוון ללכת?

אלא - כך ביאר - נראה שהענן לא הלך כפי שהורה השי"ת למשה להוליך את ישראל! החידוש היה אפוא, שאע"פ שהענן הלך בדרך אחרת - הם הלכו יחד עם משה רבינו! 'אין לנו אלא דברי בן עמרם'.

בענין זה אומרים בשם ה'אמרי אמת' ז"ל, שאמר בתחילת ימי הנהגתו: "מכאן משמע, שאם מלאך אומר כך ורבי אומר כך - צריכים לשמוע לדברי הרבי. כי יתכן שדברי המלאך הם נסיון וכדו', והרבי מבין טוב יותר"^צ.

*

הטענה כלפי פרעה - למה שמחת בכך שהשי"ת הקשה את לבך

ב] ידועה הקושיא, מהי הטענה כלפי פרעה על שלא שילח את בני ישראל, ומדוע נענש במכות, הרי השי"ת הכביד את לבו, וכמו שאמר השי"ת למשה (שמות י, א) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו'?

נבאר זאת על פי משל. משל לשני אנשים שסבלו ממיחוש לב, והדבר מנע מהם ללכת ללמוד ולהתפלל בבית המדרש וכדו'. הם באים לדין לפני בית דין של מעלה, אחד מהם זוכה בשכר רב כאילו למד והתפלל בבית המדרש תמידין כסדרם, ואילו השני בדיוק להפך - נפסק לו עונש על ביטול תורה ותפילה. זה שיצא חייב בדין, שואל את הדיינים של מעלה:

^צ לשון תורתנו הקדושה: 'וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים ... ויעשו כן' (שמות יד, א-ד).

^צ העתקה: השפת אמת ז"ל כותב: ויש לדקדק, כי על פי הענן היו הולכים, ולמה הוצרך לצוות למשה רבינו ע"ה, אל מקום שהענן ילך ילכו בני ישראל? אבל נראה כי השי"ת רצה שיאמינו בני ישראל למשה רבינו ע"ה לחזור לאחוריהם ולא הראה להם על ידי הענן, רק האמינו למשה רבינו ע"ה, כמו שכתב רש"י (להלן פסוק ד) להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו אנו צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם, ולכן הרהרו אחר כך אותן שאמרו להלן (פסוק י"א) 'המבלי אין קברים בו', שסברו שמשה רבינו ע"ה אמר כן מדעתו, אף על פי כן הואיל והאמינו מתחילתו בכל לב לכן זכו אחר כך לישועה, וחזרו והאמינו במשה.

ובסעודת הוואך נאכט לילה שלפני יום המילה של אחי הבחור היקר מ' שמואל שמריהו הי"ד ז"ל בפרשת בשלח תרפ"ה, שמעתי מאא"ז האמרי אמת ז"ל, שאמר: בשפת אמת מדקדק, הלא על פי הענן הלכו? ומתוך שבאמת לא הלך הענן לאחוריו, רק משה רבינו ע"ה צוה שיחזרו, כי השי"ת רצה שיאמינו למשה רבינו ע"ה, ולא הראה להם על ידי הענן וכו', עיי"ש. ויתכן שזה פירוש הפסוק להלן ... נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר, שפרעה ראה שהענן עומד ובני ישראל הולכים, אמר בוודאי יש ערבוביא אצלם, נבוכים הם בארץ (א צורידעכץ צווישן זיי).

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!

"הלוא כאן הוא עולם האמת, איך ייתכן שחבירי יקבל שכר ואני אענש, הרי אני והוא נהגנו אותו הדבר?"

עונים הם לו: חבירך רצה כל העת שיוכל לעשות את אשר מוטל עליו כיהודי לעשות, והוא בכה תדיר על מיחוש לבו שמפריע לו בכך - הוא בוודאי לא ייענש על ביטול התורה והתפילה, אלא אדרבה יקבל שכר מחשבתו הטובה, שהרי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. לעומת זאת אתה, הרי שמחת בכך שהנך 'פטור' מעול התורה והתפילה, השתמשת בכך כאמתלא: 'מה אוכל לעשות, הלא יש לי כאב לב'... - אליך באים בתביעה על מניעתך מהתורה והתפילה, שהרי לא כאב הלב מנע זאת ממך, אלא בחירתך שלך!¹⁴

על פי זה נבין מה שהיה אצל פרעה. אין הכי נמי שהשי"ת הקשה את לבו, אבל התביעה כלפיו היתה למה הוא מעצמו לא רצה לשלוח את בני ישראל, למה גם הרצון שלו היה לשעבדם ולא לשולחם!

הוא לא היה יכול לטעון שאינו יכול כי הוקשה לבו, כלשונו 'וואס קען איך טאן, איך האב א שווערע יצר הרע...' [מה אני יכול לעשות, יש לי יצר הרע קשה...], כי עומדת בעינה הטענה כלפיו למה לא היה אכפת לו על קשיות לבו, למה רק המכות הפריעו לו. הוא היה צריך להתמלא בצער, כאב לב ועגמת נפש על כך שאינו יכול למלא את רצון ה', היה עליו להתפלל לפני השי"ת 'רצוננו לעשות רצונך'!

ולפי האמת, אם היה רצונו לשלח את ישראל, היה יכול להתפלל ולבקש שהנני מצדי רוצה, רק כבודו יתברך מעכב! שהלא כלל הוא 'הבא לטהר מסייעין אותו'. כל שכן שמגיעו עונש, שיתגלה לעת עתה למפרע שמצדו גם הוא לא רצה, ומה שהיה לו עיכוב מצד כבודו לבו היתה זו רק אמתלא מצדו כדי להיפטר מעונש, שהרי מחמת עצם רצונו ובחירתו ברע שעבד אותם, ולכן קיבל את כל העונשים והמכות.

וזה לעומת זה, מדה טובה מרובה - אם יהודי נופל פעם באיזו עבירה ומצטער על כך, ומתפלל ומבקש מהשי"ת שיסייע לו ויחזקו בעבודת השי"ת, שהלא הרצון הפנימי של יהודי הוא כולו טוב - הרי הגם שהתלכלך בעבירה ה"י, עוזר לו השי"ת שיוכל לשוב ולהתקרב אליו. עצם רצונו של יהודי הריהו טוב, הוא רוצה להיות טוב, ומי מפריע לו? הלוא רק היצר הרע! היצר שמעורר בקרבו כל מיני רצונות אחרים. גם אם נכשל היהודי, הרי כל הזמן חש הוא ברגשי אשמה, ומרגיש כאב וצער על כך שהתרחק מעבודת ה', ואז מאיר השי"ת את עיניו ופותח לו פתח, מושיט לו את חבל ההצלה מהמים הזדונים - חבל התשובה, בחרטה על העבר וקבלה על העתיד.

שלא כפרעה שלא היו לו שום רגשי אשמה, לא הרגיש שחסר לו משהו, היה טוב לו כך, עם הכבדת הלב...

¹⁴ רבי גד'ל הזכיר רק עצם הדוגמה שהוא כמו אדם שיש לו מיחוש לב, וענין בית דין של מעלה הוא הוספת עריכה.

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!

זהו לימוד עבורנו, שאם חסרים לנו רצון ותשוקה בעבודת ה', אם אנו מרגישים כמין הכבדת הלב, 'א שווערע יצר הרע' [יצר הרע קשה], יש להתפלל להשי"ת כמו שכתב בספר הקדוש 'מגן אברהם' (פרשת בא): ... רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שרצוני לעבוד אותך באמת, ואך מה אעשה ששלחת עלי יצר הרע גדול המטמטם מוחי ולבי ומונע אותי מעבודתך. ולכן, חוס ורחם נא על נפשי, ועזור לי שאוכל להתגבר עליו, ולדבר דיבורים אמתיים לפניך, עכ"ל. גילוי הדעת זה - הוא המפתח להצלחתנו בשליחותנו, שנחזק בעצמנו את הרצון לעשות רצונך. בזה ישנה תביעה על האדם גם אם התנסה בנסיון שלא היתה לו אפשרות לעמוד בו, שישאלו אותו 'למה לא התפללת אליו יתברך?!'.

זהו הפירוש בדברי ה'שפת אמת' (תרל"ה): ... יש ללמוד קל וחומר ממה שהכביד הקב"ה לב פרעה ע"י שלא רצה להכניע עצמו להשי"ת. אף שעל ידי המכות רצה לשוב, מכל מקום כיון שמעצמו לא השפיל עצמו, כדכתיב 'מאנת לענות מפני', על ידי זה הכביד לבו שלא לשוב על ידי המכות. קל וחומר מדה טובה מרובה, בני ישראל אשר חפצים באמת לשוב להשי"י, ומה שאינם יכולים על ידי הטרדות ויגיעת היצר הרע יעזור להם השי"ת לגבור נגדו לשוב לטוב'.

*

לא תפסידו זמן מכך שתלמדו אחרים, כי בכך תזכו גם אתם להגיע לידיעה

ג] וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי וּגו' וַיִּדְעֶתֶם פִּי אֲנִי ה' (שמות י, ב). לכאורה יש לדקדק, שהיה צריך לומר 'וידעו כי אני ה'', שהרי הכתוב מדבר מהבנים ובני הבנים, שהם ידעו זאת? מספר רבי גד'ל: הרבי הבית ישראל זצ"ל היה מייסרני מדוע אני מדבר וכדו', ופעם אמר לי: מה שעושים עם הזולת עושים טובה גם עם עצמנו. ופירש בזה את הפסוק 'וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי וּגו'' - אם תעשה עם הזולת, ישנה הבטחה 'וַיִּדְעֶתֶם פִּי אֲנִי ה'' - שגם אתה תקבל את הידיעה. אם אלמד עם הזולת - אני כבר ממילא אדע. אין זה חשבון נכון, שאם אנו משקיעים זמן עבור הזולת הדבר גורם שיחסר לנו זמן לעצמנו. זה לא נכון, כי הקב"ה יעשה שלא יחסר לנו את הזמן הזה, ימלא את הזמן הזה באופן אחר שלא נינוק מכך.

כן היו מפרשים את מאמר חז"ל (תורת כהנים; ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד - רבי עקיבא): 'ואהבת לרעך כמוך' - זה כלל גדול בתורה, דייקא זה כלל גדול בתורה, שצריכים לאהוב את הזולת, לחזקו ולתומכו, ללמוד עמו ולעזור לו להבין. לאו דוקא באכילה ושתייה עם סעודה לערץ^צ.

^צ הוספת עריכה: ואלו דברי הלל הזקן לגר (שבת לא, א) 'דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור'. לראות את הזולת באותה שורה יחד איתנו עצמנו, זהו כל התורה כולה. ואכן כך נהג גם הלל הזקן עצמו עם גר זה שבא אליו, הוא לא נבהל מהשאלות המשונות ששאל, והורה לו בסבלנות את דרך התורה.

*

זויל נאר - גאון'. מי שרצונו בתורה הוא יותר משאר הרצונות - יזכה לכתר תורה

דן למה האדם אינו מצליח במעשיו בעבודת ה' כפי שטוען שזה כל רצונו? מסביר ר' גד'ל, שיסוד הרצון של אדם הוא כמו אלו שהמליצו על המילים 'זוילנער גאון': 'זויל נאר - גאון'. רק תרצה - תהיה גאון. אם תניח בצד את כל הרצונות האחרים, שהלימוד יהיה יותר מכל הרצונות האחרים. אם הוא זורק את כל הדברים האחרים בעבור רצונו להיות גאון - אז יוכל להיות גאון.

לעומת זאת אם אדם אומר, מה יזיק לי שאהיה גאון בנוסח קאצק או שאדע שפת אמת וכדו', אבל יחד עם זה יש לו עוד רצונות נוספים, רוצה להיות גאון וגם לרצות עוד דברים אחרים, מזה לא יכול לצמוח גאון. אם כאשר שומע שעליו לעזוב את הרצונות האחרים הוא דוחה את רצונו להיות גאון ואומר שזו כבר אינה עבדות ה' שהוא רוצה, הוא לא יוכל להגשים את רצונו לזכות בקנין תורה ולהיות גאון.

לא מספיק לרצות לצמוח בתורה ויראת שמיים, גם מי שיש לו רצון כזה, אין עדיין מקום לטעון למה אינו צומח גאון בתורה ויראת שמיים כפי רצונו. כי רק אם הרצון הוא בלב שלם, אז עוזר השי"ת שהרצונות האחרים לא יקחו את האדם למחוזות אחרים. הדברים אמורים גם כלפי שאר ענייני עבודת השי"ת, כמו תפילה וכדו'.

*

גמרא שהיא יצר הרע כיצד?

הן מהו טבע? זהו היצר הרע. זה יכול להיות לפעמים בחור, או עוף, פעם זו בהמה, פעם זו גמרא - איך? בזמן שגמרא נופלת. אוי! הייליגע גמרא נפלה, ואז הבחור מברר - גמרא של מי? ואיך זה נפל? ואז מתנתקים מהלימוד ולא זוכרים כלל שאחזו באמצע. אז הגמרא נקראת 'יצר הרע', כפי שאזניכם שומעות! פעם זו כוס קפה שנשפכה, שנוצר בלאגן, לא נפקא מינה באיזו דמות זה מופיע. יצר הרע נקרא מה שלוקח אותך מהדבר הטוב וגורר אותך לתוך דבר רע.

*

האמנם בכייה על החורבן?

ו] מסופר, שפעם ראה עכו"ם שיהודי אחד מסתובב עם עצם בפיו, ומוצץ אותה ובוכה מאוד. שאל אותו: יהודי! למה הנך בוכה?

ענה לו היהודי שהוא בוכה על חורבן בית המקדש.

התפלא עליו הגוי עוד יותר, על כך שהוא מסתובב ברחוב ומוצץ את העצם של הבשר, ובוכה כל כך על בית המקדש. הרי כעת תקופת טבת, מדוע הוא בוכה על בית המקדש יותר מאחרים?

לשאלתו, ענה לו היהודי: הלא כהן אני!

מחרוזת פנינים מאוצרו של ר' גד'ל אייזנער!

הגוי עדיין לא הבין, ושאל: האם כהן צריך לבכות על חורבן בית המקדש יותר משאר בני ישראל?

ענה לו היהודי: נכון, לא כתוב שכהנים צריכים להתאבל יותר. הבה ואספר לך.

ואז סיפר לו היהודי את סיפור החורבן: פעם היה לנו בית המקדש והוא נחרב, אז היו לנו שלמים והיה לנו בשר בריווח, ובימינו אין לנו את זאת. זה מה שגורם לי לבכות על חורבן בית המקדש.

שאל אותו הגוי בחזרה: איני מבין, הרי יש בימינו בשר לרוב, וגם לכם יש חנות של בשר כשר, לך וקנה לך קילו בשר ותאכל כל יום קצת בשר! וכי בגלל בשר הנך מוכרח לבכות כל כך?!

ענה לו היהודי: אצלינו בגמרא נאמר, שמזמן שחרב בית המקדש ניטל הטעם מהבשר וניתן בעצמות, לכן לא יועיל שאקנה בשר, כי בימינו אין טעם בבשר.

כעת התפלא הגוי עוד יותר: אם כן הרי מצוין! עצמות הלוא תוכל להשיג בחנם! בקש מהקצב עצמות לרוב! למה הנך צריך לבכות?!

ענה לו היהודי: יש לי כאב שיניים, ולכן איני יכול ללעוס את העצמות...

הסביר רבי גד'ל: לפי האמת, אותו אדם לא בכה על החורבן כלל וכלל, הוא בכה בגלל שכאבו לו השיניים מאוד! אלמלא הכאב הזה לא היתה לו שום בעיה עם העובדה שבית המקדש נחרב, הכל היה טוב בעיניו גם כך. הוא בוכה על חורבן בית המקדש רק בגלל שיש לו כאבי שיניים.

הלימוד עבורנו הוא: האדם צריך לחיות עם נקודת האמת, לא לבכות על חורבן בית המקדש בגלל כאבי שיניים, זו כעין עבודה זרה! לכאורה מהי לשון 'עבודה', היינו צריכים לומר 'מעשה זר' או כדומה? אלא, פירוש עבודה זרה - עבודה שהיא זרה, הוא עוסק בעבודות ה' אבל זה לא נקי מסיגים, זה זר לו.

אדם בוכה על החורבן, זה נראה כלפי חוץ כמו עבודה, אבל האמת לאמתה היא שמה שכואב לו זה כאב השיניים... אפשר לחיות עם שפה אלוקית, לבכות על החורבן נאו לבכות כמו רבון, אבל זאת חתיכת שקר. הדבר שווה לאחד שבוכה על תחיית המתים, על גודל האסון שלעתיד יתבטל היצר הרע, שלא תהיה אז אכילה ולא שתייה וגם לא יצר הרע, וגם זה לא, ומה יעשה עם יומו, יום שכולו ארוך?!

זהו הפירוש שאדם לא יימשך אחרי הטבע, אחר היצר הרע שהוא רואה, שהוא חושב שאלו הם החיים. אדם צריך לברר עם עצמו את נקודת האמת שבו, על דרך שאנו מבקשים ז'טהר לבנו לעבדך באמת'. בקשתנו היא על טהרת ונקיית הלב, באופן שעבודתנו תהיה 'באמת', להיות אמתי עם עצמנו, שעבודת ה' שלנו תהיה כולה אמת! לא רק שנימנע מהשקר הגמור, אלא אף גם זאת שלא נסתפק ב'שפת' אמת מלשון שפה וקצה, הסוף של האמת.

אם אני מצווה במצוה - בהכרח שיש לי שייכות אליה

[ז] בנוסח ברכות המצוות אנו מזכירים 'אשר קדשנו במצותיו וציונו'. מהו פירוש 'וציונו'? 'אני חייב!'. מי אומר שאני חייב? מה יש לזה אתי? התשובה היא שאכן זה קשור אליי! כל דבר שאדם מצווה בו, הדבר מורה שיש לו איזו שייכות עמו, ולכן עליו לעשות זאת. אם לא היתה לאדם שייכות עם הדבר - אכן לא היה אפשר לחייבו בו.

בדרך זו מפרש המהר"ל את מה ששתיית כוס חמישית בפסח היא רשות: זוהי רשות כי זה ענין כל כך גבוה וגדול שאי אפשר לעשות מזה מצוה! אם אדם אוהו בזה - יכול הוא לעשות זאת, אבל זו לא חובה. העולם אומר בשם הרבי מקאצק זצ"ל: 'תפלת ערבית רשות'. הפשט הפשוט הוא - איך שתבחר, אבל יש לפרש אחרת: 'אם אינך רוצה - אל תתפלל! כי אין לך שייכות לתפילה'. אומר הרבי מקאצק: לומר שהנך מחויב להתפלל ערבית אי אפשר, כי כל כך גדולה תפלת ערבית שאי אפשר לחייב אותך, ולכן אם אינך רוצה ואין לך שייכות לזה - אל תתפלל, זה נקרא רשות.

ולכן רק מצוה שיש לאדם שייכות לזה מחייבים אותו. עכו"ם אין לו שייכות למצות ה', לכן אי אפשר לחייבו. כאן יש להביא את דברי השפת אמת: 'וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב', מהו הלשון 'רעהו' 'רעותה' על המצריים? לפי דרכנו ההסבר הוא, ש'רעות' מורה שיש לנו חיבור להם, ואנו צריכים לתקן זאת על ידי שניקח מהם את הדברים הנוגעים לנו לתקנם. אמנם זה היה דווקא אז, ובזמן שכבר לקחו כל הדברים השייכים להם, אז נתגברה הטומאה כל כך שלא היו יכולים להישאר שם אפילו שעה אחת, אבל עכשיו אין לנו שום חיבור להם, אלא רק מה שנצטוינו לעשות או לא לעשות - זהו החיוב שלנו, לזה יש לנו שייכות, אבל 'כִּמְעֵשָׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתָם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ' (ויקרא יח, ג).

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלוש בית: Achdus123@gmail.com

על פי פשט מסביר רבינו בחיי, שקודם מתן תורה היו כל הבריות חברים כאחד, אבל לאחר מתן תורה שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שקבלוה ישראל - יצאו כל האומות מן האחוה והריעות, ונשאר השם הזה בעם ישראל בלבד, שנקראו אחים ורעים למקום.

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

יציאת מצרים שלך!

בני ישראל עומדים מפוחדים על שפת הים. נושאים עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם. מה עושים? ויצעקו אל ה', שאומר למשה רבינו 'דבר אל בני ויסעו!'. הראשון מול קו המים ניצב גרשון בן עמינדב. הוא יודע שעליו לקפוץ, אך בליבו חששות רבות! מי הים שוצפים וגועשים. שמא יתקע בסלעים בלתי נראים? המים בוודאי קרים באשמורת הבוקר. הוא מתלבט. הוא יודע שעליו להאמין ולקפוץ לים, אך אינו מצליח לחבר בין ידיעה לעשייה! ובעוד גרשון שוקל וחושב, עוקף אותו משמאל אחיו 'נחשון', מזנק פנימה לתוך מי הים. ויבקעו המים! נחשון עשה את מה שידע והאמין שיש לעשות. לא חשש ולא נרתע. הוא זכה לתהילת נצח. עד היום קרויים 'נחשונים' על שמו!

אין מקור לאגדה זו, אך כמו שיש 'נחשונים' יש 'גרשונים' רבים מאז ועד היום. יודעים אך לא מסוגלים לפעול, מאמינים אך לא מתקדמים 'למעשה'. האמת ניצבת מולם, קוראה להם והם אינם באים. כבולים, מעוגנים, תקועים.

על יהודי להאמין ביכולתו לעשות שינוי! הקריאה הראשונה של הקב"ה לאברהם אבי האומה היא "לך-לך!" קמים והולכים! אמנם, עיר פְּרָא אָדָם יוֹלֵד, ומשימת החיים היא להתפלל לה' 'יְרוּחַ נְכוֹן חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי' ולפעול, לְמַמְשֵׁל! נפתח דפים חדשים בחיינו. יציאת מצרים היא יסוד לכל הגאולות, ובמיוחד לגאולת היחיד ממיצריו האישיים. גם השקועים הרחק משערי הקדושה, גם המשועבדים ליצה"ר המכונה פרעה, יוצאים ביד רמה! דרש רבינו נפתלי צבי מרופשיץ, 'תחילה למקראי קודש - זכר ליציאת מצרים', כאשר אדם מסופק האם אף הוא מסוגל 'להתחיל מחדש ולהיות קדוש', הריהו כבר שקוע... מבוגר... רגיל... עליו לזכור את יציאת מצרים! יצאנו! התחלנו! משעבוד לגאולה!

את הפ' מְלִפְנוּ מִבְּהַמֹּת אֶרֶץ וּמַעֲרָף הַשָּׁמַיִם יַחַכְמֵנו (איוב ל"ה י"א) דורשים חז"ל כי הקב"ה מלמד אותנו חכמה ע"י שנתבונן בטבע בעלי החיים. אחד משרצי הים הוא ה'לובסטר'. טבעם של שרצים אלה, גופם רכרוכי ורגיש, וצדף שריון מכסה ומגן עליהם. הלובסטר גדל ומתרחב, אך השריון, 'הבית', לא גָדַל אתו. הוא חש חנק, מתקשה לחיות בשריון הישן שנעשה צר מלהכילו. אך הוא חושש מאוד! אכן הוא מסוגל להשיל מעליו את השריון הצפוף, גופו יִפְתַּח שריון חדש, אך לבינתיים הוא חשוף ופגיע! כל אבן תשרוט ותהרגו! כל דג קטן ינגוס בו ויאכל בשרו הרך! יש 'לובסטרים' שחוששים להשיל את השריון הישן, נותרים חנוקים וצפופים. אינם מאריכים ימים... לעומתם יש אמיצים וחכמים. מוצאים מסתור זמני תחת סלעים, ומשילים מעליהם את השריון הצפוף. יוצאים מצרה לרווחה. כעבור שבוע מתקשה השריון החדש ומתפתח עליהם. כעת טוב להם! החיים הטובים לפנייהם! שבוע קשה - וזהו!

חז"ל מסרו כי רבים מבני לא זכו לצאת ממצרים בגין רשעותם, ומתו בשלשת ימי האפילה. הקשה רבינו הרא"ש בפירושו עה"ת (פר' בא), איך יצאו דתן ואבירם ממצרים, ולא מתו? וכותב 'יש לומר אעפ"י שהיו רשעים - לא נתייאשו מן הגאולה'. חידוש משמעותי! לא 'רשעים' גרידא מתו במצרים, כי אם אלה שהתייאשו מן הגאולה! לא האמינו שניתן להשתחרר מכבלי מצרים, לעבור ולהתחדש, השלימו עם 'אנחנו כבר כאן'. לא האמינו ביכולת שינוי!

אחרי שראו את הניסים יצי"מ העצומים עדיין היו שהרהרו בספקנות 'המבלי אין קברים במצרים... מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים'. לא מובן! הַמָּה רָאוּ! פֶּן תִּמְהוּ? נִבְהָלוּ נִחְפְּזוּ? מבאר רבינו ה'כתב סופר', לא האמינו שאף הם ראויים לגאולה. אומרים למשה שהגאולה נועדה לצדיקים, לכשרים, אך לא להם! עצמות יוסף והשבטים הוצאו להיקבר בארץ ישאל, אך מה זאת עשית לנו, לאנשים רגילים? וכי לנו לא טוב הקברים שבמצרים! משה משיב אל תיראו, הַתִּיַצְבוּ וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם! גם לכם, לכל יהודי! ה' יִלָּחֶם לָכֶם, כולם ראויים להיגאל!

חובתו לחזק תלמידינו, ילדים ונערים, שיאמינו ב'יציאת ממצרים' ויזכו לקבלת התורה! אין להתייאש מן הגאולה! שינוי אינו קל, יש ימי הסתגלות, אך אין התקדמות בחיים בלי מאמץ. אין להישאר תקוע ונטוע במקום - ורק לקנא באמיצים שכן העזו 'לצאת'. צא גם אתה! הִיָּה אף אתה נחשון, אל תוותר מאחור. חובה עלינו, ההורים והמחנכים, להכיל ו'לחבק' את 'יוצאי מצרים', ללוותם בימי הקושי הראשוניים, להבין את העליות והירידות שצפויים בדרכם.

קשה לנו? נלמד מאלפי 'בעלי תשובה' אשר זכו לנטוש אורח חייהם ועשו מהפך בנפשם! שבת, כשרות, צניעות, מא' ועד ת'! גיבורי על! הלוואי ונתקרב אנחנו לדרגתם, למקום הגבוה בו הם בעלי תשובה עומדים! עשו והצליחו!

העולם לא היה מתפתח - ברוחניות, ואפילו בגשמיות, ללא פורצי דרך שנענו לקריאת 'לך-לך'! החי ללא שינוי, מרוב חשש אינו מעז לצאת מאזור הנוחות שלו, לא מסוגל להזדקף ולהכריז 'מצאתי אור, אלך בעקבותיו', רגליו דבוקות והוא מיואש מגאולתו האישית, אינו מתחדש, אינו מתנער, אינו משתנה, חי בגסיסה ארוכה ומתמשכת, הוא קובר עצמו בימי האפילה. חבל לחיות בחשכה כאשר הקב"ה מבטיח לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה אור בְּמוֹשְׁבַתָּם!
בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'
חידה בפרשת השבוע!**

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

הוראה על ידם

מורה הוא יעודם

לרגע לא העלם

כי יחד זה מושלם

*

פתרון חידת פתשגן הכתב

הפתרון: עמוד הענן ועמוד האש

הוראה על ידם - הוראת הדרך לעם ישראל הייתה על ידי עמוד הענן ועמוד האש, ככתוב 'וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ, וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלַיְלָה' (שמות יג, כא)

מורה הוא יעודם - יעודם ותפקידם של עמוד הענן והאש היא להיות 'מורה דרך'.

לרגע לא העלם - "לא ימיש עמוד הענן יומם..." [י"ג, כ"ב].

כי יחד זה מושלם - ברש"י: "לא ימיש - הקדוש ברוך הוא את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא שקע זה עולה זה".

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

מסכת נזיר

דף ב.

במשנה 'האומר אהא הרי זה נזיר או אהא נאה נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר, לכאו' הכוונה שאם אומר אהא, ה"ז נזיר, וכך אם אומר אהא נאה, ג"כ הוא נזיר, [נותיבת נזיר הוא המשך לאומר אהא נאה שדינו שהוא נזיר], ואח"כ ממשיך ואומר שאם אמר נזיק נזיח פזיח ג"כ הרי זה נזיר, אבל התו' פירשו שנזיר שייך להמשך של נזיק נזיח וכו', ותימה מה הכריחם לפרש כן ולמה לא פירשו כפי פשטות הלשון, וז"ל התוספות 'או אהא נאה - גם זה נקרא ידות נזירות וכו', נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר - לפי שרצה לפרש כל הכנויין פתח ואומר נזיר וכו' כלומר נזיר הוא עיקר השם הכתוב בתורה שעל ידי לשון זה חל עליו שם נזירות וה"ה אם אמר בלשון הכנויין כמו נזיק נזיח פזיח, ומבואר שלא פירשו שהוא המשך לאהא נאה וצע"ג מה הכריחם לזה.

*

דף ג.

תוספות ד"ה היכא דאמר 'והר"ר שבתאי כתב שיטה זאת מאי בינייהו כלומר מאי בינייהו בפירוש דמתני' דודאי נראה ליה דר"ל לא קאמר אליבא דרבי מאיר דבצפורים סתמא מיחייב בנזיר דאיכא למיפרך כל הני פירכי דפריך לעיל לר' יוחנן וע"כ יפרש המשנה כמו ר' יוחנן דגם לא יוכל לפרש המשנה שאמר בפירוש צפורים הסמוכים לשיער עלי דהא מתני' סתמא קאמר צפורים עלי הילכך ע"כ כרבי יוחנן מפרש ובנזיר עובר לפניו והוא טהור וע"כ פריך מאי בינייהו בפירוש דמתניתין, צ"ע לפי פירוש זה מה תירצה הגמ' כגון דאמר צפרין הסמוכין לשיער, הרי השאלה היתה מה נפק"מ בפירוש המשנה והמשנה לא מדברת כלל על אופן כזה, וצ"ע.

*

דף ד.

במשנה 'הריני כשמשון כבן מנוח כבעל דלילה כמי שעקר דלתות עזה כמי שנקרו פלשתים את עיניו הרי זה נזיר שמשון', ובתוספות 'כשמשון כבן מנוח כבעל דלילה, אבל כשמשון לחודיה או כבן מנוח לחודיה לא סגי עד שיאמר שלשתן כדמוכח בגמרא' הנה בגמ' באמת מוכח שזה הפירוש במשנה, ממה שביארו שבלא זה אין משמעות שכוונתו לנזירות שמשון, אבל הא גופא קשיא מה הכריח את הגמ' לפרש כן את המשנה ולהוציא את המשנה מפשוטה, שהרי לכאו' פטות הלשון משמע שהוא כל לשון בפני עצמו, וכמו בשאר המשניות שמנו כמה לשונות שהכוונה לכל לשון בפני עצמו, ולמה לא פירשו שגם

כאן הכוונה לכל לשון בפני עצמו, ובפרט לפי מה שהביאו התו' אח"כ בשם ר"ת שהמשך המשנה כן מתפרש או או, א"כ יקשה יותר מה שהזכירה המשנה הכל בחדא מחתא ואין הפירוש שוה, ומה הכריח את הגמ' לפרש כן], וצע"ג.

*

בגמ' 'דכולי עלמא בעינן דבר הנידר ושאני גבי בכור דכתיב ביה לה' לרבות את הבכור ור' יוסי אמר לך ההוא לה' מיבעי ליה לרבות חטאת ואשם ומה ראית לרבות חטאת ואשם ולהוציא את הבכור מרבה אני חטאת ואשם שכן מתפיסן בנדר ומוציא אני את הבכור שאין מתפיסו בנדר ור' יעקב אמר לך בכור נמי מתפיסו בנדר הוא דתניא של בית רבינו אמרו מנין לנולד לו בכור בתוך עדרו שמצוה עליו להקדישו שנאמר הזכר תקדיש ור' יוסי אמר לך נהי דמצוה להקדישו אי לא מקדיש ליה מי לא קדוש', לכאו' תימה מה טעמיה דר' יעקב שנחשב התפסה בנדר מחמת שמצוה להקדישו, הרי לכאו' אם הבכור קדוש בלא זה, בהכרח שהוא רק מצוה בעלמא להקדישו, וכמו שאמר ר' יוסי, ואיך שייך להחשיבו כדבר הנדור, וצע"ג, ואולי סבי"ל שבמצוה להקדישו נתחדש שכשמקדישו, באמת חלה הקדושה רק מכח דיבורו, וזה גופא נתחדש במצוה להקדישו, שיש שתי אפשרויות לקדושת בכור, או מכח עצמו או מכח האדם, וכל הקדושה מכח עצמו הוא רק כל זמן שלא הקדישו האדם, אבל כשהקדישו האדם, באמת כל קדושתו באופן זה הוא רק מכח האדם, נוסבי"ל כן משום הקו' הזו בעצמה מה המשמעות של המצוה להקדיש, ואף אם הוא רק מצוה בעלמא, אבל מה המשמעות למצוה הזו אם הדיבור הזה אינו פועל כלום, וע"כ סבי"ל שהגדר הוא כנ"ל, והחולק סובר שנתחדש מצוה שיוציא האדם את הקדושה בדיבור אבל הקדושה שחלה מאליה אינה מתבטלת לעולם], ואכתי צ"ע.

*

דף ה.

בגמ' 'מנהני מילי אמר רב מתנא אמר קרא קדוש יהיה יהיה בגמטריא תלתין הוו בר פדא אמר כנגד נזיר נזרו האמורים בתורה ל' חסר אחת ורב מתנא נמי נילף מנזיר נזרו, הלשון קצת קשה, שמשמע שאת אותו הלכה שלומד, למה לא למד ממקום זה, אבל באמת הרי יש ביניהם מחלוקת יסודית שלרב מתנא הזירות היא ל' יום ולבר פדא כ"ט, וא"כ רב מתנא לא יכול ללמוד מנזיר נזרו שלפיי"ז הוא רק כ"ט, וצע"ג, [ואולי פשוט לגמ' שזה לימוד יותר פשוט מהגמטריא של יהיה, ורב מתנא ג"כ היה לומד מנזיר נזרו גם אם זה יכריח מסקנא שהזירות היא כ"ט יום, ורק מחמת הקו' שהוא לדרשא, ואכתי צ"ע].

*

דף ו.

בגמ' 'לימא כתנאי עד מלאת הימים שומעני מיעוט ימים שנים ת"ל קדוש יהיה גדל פרע אין גידול שער פחות משלשים דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר עד מלאת הימים אי אלו הן ימים שצריכין למלאות הוי אומר שלשים מאי לאו רב מתנא דאמר כרבי יאשיה ובר פדא דאמר כרבי יונתן', ובתוספות 'תלמוד לומר קדוש יהיה גדל

פרע ואין גידול פחות משלשים יום כמנין [יהיה], לכאו' פלא שהעיקר לא נזכר כלל בדברי ר' אושעיא, היינו שיהיה הוא בגמט' ל', ומשמעות הלשון לכאו' משמע שהוא מהלשון גדל פרע שסתם פרע הוא ל' יום, [אולי דומיא דכהנים], ולולי דברי התו' היה אפשר לומר שזה ג"כ כוונת הגמ' ומה שאמרו כתנאי הוא רק כלפי עצם הדבר אם הנזירות היא ל' או כ"ט, אבל לא מאותו לימוד, וצ"ע.

*

דף ז.

במשנה 'הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת נזיר שלשים ואחד יום שאין נזירות לשעות', צ"ע מנ"ל הא דאין נזירות לשעות דלכאו' כמו שיש נזירות של ל"א יום, אע"פ שהוא לא שיעור נזירות אחת ולא שיעור של שתי נזירות, אלא שהוא קצת יותר מנזירות אחת, א"כ למה שלא יוכל להיות גם חצי יום נוסף או אף פחות מכן וצ"ע, [ואולי הלכתא גמירי לה, אבל לכאו' פשטות הלשון משמע שהוא סברא, וצ"ע].

*

דף ח.

בגמ' 'רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבי יהודה התם לא נחית ליה לנזירות הכא נחית ליה לנזירות במאי לסלוקיה מיניה אמאי לא ליחזיה לקופה כאילו מלאה קישואין ודלועין ותיהוי ליה תקנתא הא ס"ד נזירות הוא דקביל עילויה דר' יהודה סבר לה כרבי דתנן רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום ואיזהו שמגלח אחת לשלשים יום האומר [הרי] עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים', ובתוספות 'ומשני רבי יהודה סבר לה כרבי דהאמר חרדל חך נזירות ארוך קביל עליה ועד יום מותו לא מצי לגלח הלכך הכא ע"כ נחית לחד נזירות אפילו אי בצק קביל וכיון שאתה מורידו לנזירות אפילו לרבי יהודה תו לא מצי להסתלק דשמא חרדל קביל עליה ונדון עד יום מותו נזירות חד וארוך ולא דמי לההיא כלל דאינו יורד לנזירות לרבי יהודה', הלשון תימה, דאם הוא נזירות אחת וכרבי, אין כאן שייכות לנידון אם מלא חרדל או קשואין, כי איך שיהיה הוא נזירות אחת בלבד, והיא נזירות גדולה כל ימיו, וצ"ע.

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף יא: סיפא דנדר מכולהו ואיתשל מחדא לרבנן. והנה הא דלרבנן מותר היינו מצד נדר שהותר מקצתו הותר כולו, וצ"ב דא"כ למה יהא תלוי במ"ח ר"ש ורבנן אם מעיקרא בשעת קבלת נזירות אם נעשה נזיר כשקיבל רק אחד מהן ועי' בתוס' מ"ש בזה, ואולי אפשר לבאר שיסוד המ"ח ר"ש ורבנן אם נעשה נזיר כשמקבל רק הנהגה אחד של נזירות תלוי מה שדנו האחרונים [עי' בשו"ת אבני מילואים סי' טז] אם הנזיר מקבל שם נזיר וקדושת נזיר וזהו שמחייב אותו בכל הדינים או שבתוך קבלת נזירות כולל שמקבל עליו כל הנהגה של נזיר בפנ"ע, ורבנן סברי שמקבל עליו שם נזיר וא"כ כשאומר שמקבל עליו שם נזיר לענין יין

ממילא חל הכל, אבל ר"ש סובר שצריך שיקבל כל הנהגות ורק אז נעשה נזיר וממילא כל זמן שלא קיבל רק אחד מהן לא נעשה עדיין נזיר, ולפי"ז מובן דלרבנן שיש שם נזיר שזהו מחייב בכל ויש רק נדר אחד אז אם הותר אחד מהן הותר כולן מכיון דהוי נדר אחד להיות נזיר, אבל לר"ש יש כאן הרבה נדרים שקיבל על עצמו וא"כ לא שייך לומר הותר אחד הותר כולן דכל אחד הוי נדר לעצמו.

*

דף יב. התם הדרא לניחותא. והתוס' לומדים שקאי על האשה שרוצה עכשיו לקדש שהגם שהוא מקדשה בשוק דהיה אפשר לסמוך על הרוב שהיא פירשה מרוב נשים שמותרת לו, אבל מכיון שעומדת לחזור לביתה ואז תהא קבוע מש"ה אסורה והתוס' כתבו ודמי לקבוע, ומשמע שאינה מן הדין רק משום דדומה לקבוע, וצ"ב למה כתבו רק מצד דדומה דהא אה"נ בשעת הקידושין לא היתה קבוע אבל על כל ביאה שיבוא עליה בבית יהא אסור משום שאז היא קבועה, ועי' ברא"ש שכתבו דהדרה לניחותא קאי על האשה שקידש השליח דבשעה שהיא קבועה בביתה הוי כמו שיש מחצה נשים שבעולם קרובות להאשה שהוא רוצה לקדש עכשיו, וצ"ב דמ"ש מט' חניות שאם מצא הבשר בשוק אומרים כל דפריש מרובא פירש ואין אומרים שכיון שהחנות הוא קבוע הוי כמו שיש מחצה חניות טריפות, ועי' בתוס' כתובות דף טו. וברש"ש שם ובקובץ שיעורים שם והדברים ארוכים וכתבתי רק לעורר הדברים.

*

דף יג. והפילה אשתו והפריש קרבן וחזרה וילדה מהו. ומבואר בגמ' שהספק הוא לשי' ר"י דלא מחית אינש נפשיה לספק אם נאסר הקרבן בגיזה ועבודה או לא, והנה הגם שבודאי חייב בנזירות דהא למעשה ילדה אח"כ וכמבואר במשנה אבל הספק הוא מצד דכיון שהפריש לאחר שהפילה קודם שילדה על סמך מה שהפילה וא"כ הוי הפרשה בטעות אם אינו נזיר מכח זה וכ"כ המ"ל בפ"ט נזירות, והספק הוא לשי' התוס' הגם דר"י סובר לא מחית אינש לספיקיה אבל כאן יש הוכחה שלא הוי נפל מכיון דהוי טיפה אחת שנחלקה והשני הוא בר קיימא מסתמא גם הראשון היה בר קיימא והגם שלא הוי הוכחה בתורת ודאי וכמו שכתבו התוס' דהא אין לוקין על סמך אותה הוכחה אבל אעפ"כ יחול הנזירות, וצ"ב דא"כ דעדיין הוי ספק למה לא נימא לא מחית אינש לספיקיה ואולי למ"ש לעיל דף ח. שעיקר סברת ר"י דאינו רוצה להיות במצב ספק ודעתו שיהא כפי הפסק התורה במצב של ספק, וא"כ אפשר לומר שבעצם אם יש ספק אם הוי נזיר אפשר לאוקמי אחזקה וכמבואר לעיל וממילא דעתו שלא להיות נזיר בתורת ודאי, אבל לא שייך לאוקמי אחזקה אלא בספק השקול אבל כאן מכיון שיש הוכחה לחד צד לא הוי ספק השקול ולא שייך לאוקמי אחזקה ודינו שנלך לחומרא וממילא דעתו ג"כ שיהא נזיר לחומרא. - והנה לפי מהלך זה מבואר שאפשר להפריש קרבן קודם שנהג עוד הנזירות והגם דא"א להפריש קרבן חובה קודם שנתחייב צ"ל דקרבן נזירות שאני והדבר מובן להך צד אם נימא שבכל קבלת נזירות מקבל כל חיובי נזיר וגם חיובי הקרבן א"כ רואים שיכול לקבל קודם שהשלים הנזירות ועי' בחי' הגרי"ז בזה.

דף יד. הריני נזיר לאחר כ' יום ומעכשיו נזיר עולם. והתוס' מבארים להך צד שחל נזיר עולם מיד, אז לאחר כ' יחול עליו נזירות סתם לל' יום ואח"כ ימשיך בנזירות עולם, וכתבו שאינו יכול לגלח לאחר ל' דהא נזיר עולם אינו רשאי לגלח רק ימתין עד שיהא לו כובד שער או לאחר שנה ואז יגלח, והנה התוס' לעיל דף ד. כתבו שנוזיר עולם שמיקל בתער אבל אינו רשאי להעביר כל השער וא"כ צ"ב דהיאך מקיים דין תגלחת, וראיתי שהטעם שנוזיר עולם אינו רשאי היינו מצד איסור הקפת ראש [ויש שלמדו שרק הפיאות אסור לגלח בתער ואבשלום נתלה בפיאות שלון] דלא שייך עדל"ת מכיון שאינו מחויב לגלח ראשו, אבל כאן שמחויב לגלח מצד נזירות סתם אז שייך עדל"ת מהחויב לגלח מצד הנזירות דל' יום ואין זה סתירה בעצם בהנהגה של נזיר עולם, אבל לכאן עדיין צ"ב למה יהא יכול לגלח מיד לאחר ל' כמו בכ' וק' שמבואר בתוס' לעיל דלאחר ל' יגלח ואח"כ ישלים הפ' יום ועי' בקרן אורה, ואולי דשם מכיון שיכול להפסיק באמצע הק' יום וא"כ מכיון שהפסיק אותנו נזירות אז יכול לגלח אבל כאן בנזיר עולם א"א להפסיק דא"כ אין זה נזיר עולם וגם באותן ל' יום שנוהג לסתם נזירות עולה ג"כ לנזירות עולם ועולה לשניהם וממילא אינו יכול לגלח רק בכובד שער שלא יבטל הנזיר עולם, ובזה מיושב ג"כ מה שכתבו התוס' בבעיא דנזירות בבעיא דהריני נזיר כשמשון לאחר כ' ומעכשיו נזיר סתם דלצד א' דגמ' מותר עכשיו בכל ולאחר כ' יחול נזירות שמשון וידחה הסתם נזירות ולכאן למה לא יכול לעלות לשניהם אבל למ"ש ניחא שסתם נזירות הוי סתירה עם נזירות שמשון דנזירות שמשון מחייב שאסור לגלח וסתם נזירות מחייבו לגלח ומש"ה ידחה משא"כ נזירות עולם אינו סתירה עם סתם נזירות דיכול לגלח לאחר כובד שער.

דף טו. יום שבעים עולה לכאן ולכאן. ובגמ' מבואר דמשנתנו לית ליה הך דין ורב סובר כפי ההו"א כאבא שאול דיום ז' עולה לימי אבילות ולשלושים ולפי מסקנת הגמ' סובר כר' יוסי [לגרסת התוס'] דשומרת יום עולה לה למקצת היום כיום טהרה, ועי' בתוד"ה וכן במפרש דהקשו דהא מבואר לעיל דף ו. דיום ל' עולה לכאן ולכאן לכו"ע והתוס' כתבו דהתם שאני דנגמר הנזירות הראשון ומתחיל נזירות השני דליום ראשון סגי גם במקצת היום אבל הכא דיום לידה עולה לחשבון של ק' ימים דהתם בעינן ימים שלימים זהו חידושו של רב שאפשר לעלות גם לכאן ולכאן, ולפ"ז צ"ב ראית הגמ' מאבא שאול וכן משי' ר' יוסי דפסח ולכא' צ"ל עפמ"ש לעיל דיש שני סוגי מקצת היום ככולו או שסגי במקצת או שבעצם בעינן כל היום אלא דמקצת הוי ככולו, וממילא בכל נזירות הפשט הוא דסגי במקצת וממילא אפשר לומר שמקצת היום עולה לכאן ולכאן כגון בסוגיא דלעיל דלענין נזירות הראשון סגי במקצת יום וכן בנזירות הבאה א"צ יום שלם אבל עיקר חידושו של רב שאפילו היכן שבעצם עולה ליום שלם לנזירות הראשון דהא בעינן ימים שלמים כלפיה הנזירות של ק' דהא עומד עוד באמצע ואעפ"כ יכול לעלות גם ליום אחר לנזירות של הבן, וכמו כן בז' ימי אבילות דבענין ז' ימים להספד ול' לגיהוץ עי' ברא"ש, ואז בעצם כל היום עולה למנין ימי אבילות ורק דמקצת נחשב ככולו ואז הוי חידוש דעולה גם למנין ל', וכמו

כן בשומרת יום דבעינן יום טהרה ורק דמקצת נחשב ככולו ואז הוי חידוש דאותו יום נחשב כיום טהרה וגם ליום טומאה.

*

דף טז: מתני' ר"א אומר לא בו ביום שנאמר והימים. והיינו שהחיוב קרבן יש רק היכן שיש ימים שנופלים וכמבואר לקמן יח. וטמא ראש נזרו במי שהיה טהור ונטמא, וזהו גם לשני רבנן דהא לשני ר' יוחנן שהנזירות חל אבל אעפ"כ אינו מביא קרבן, ורק שנחלקו כמה ימי טהרה בעינן ואם מנה רק יום אחד אם בעינן ימים או אפילו יום אחד סגי, ועי' בתוס' ד"ה ר"א דלשני ר"א מונה ז' ימים לטהר עצמו ואח"כ ממשיך הנזירות רק לכט' יום והיינו דכיון דאין כאן דין של והימים נופלים ממילא יכול לצרף יום הראשון ביחד הכט' ימים, ולפ"ז נחלקו לא רק לענין קרבן רק גם אם יכול לצרף היום הראשון, וביותר דהא מבואר בכריתות דף ח: שכל הקרבן טומאה רק כדי להחיל עליו הנזירות דטהרה והיינו מכיון שהנזירות הראשונה נתבטלה מצד והימים הראשונים יפלו אבל היכן שאין הימים נופלים יכול לצרף הימי הטהרה שכבר מנה, אבל ימי הטומאה בודאי אין עולין לחשבון והגם שמוזהר בכל דיני נזיר גם בימי הטומאה שרק אותן ימים שמקיים כל הדינים של הימים והיינו שהוא טהור יכול לעלות לימי הנזירות, וצ"ב דמ"ש אם שתה ביום יין שהיום עולה לו למנין עי' לקמן מד. ועי' לקמן יז: ובתוס' שם דמבואר דהא דימי טומאה אין עולין למנין היינו שכיון שסותר הקודמין אז בודאי לא יעלו למנין אבל לכאוי' לשני ר"א דליכא כאן דין של והימים הראשונים יפלו למה לא יעלו ימי הטומאה, וכמו כן קשה בכל טומאות שאין הנזיר מגלח ואינו סותר אבל אעפ"כ אינן עולין למנין עי' לקמן נד: וצ"ל שכיון שרואים שרק בטומאה סותר רואים מזה שעיקר נזירות הוא שיהא בטהרה וממילא מה"ט אינו עולה ולפ"ז צ"ל שעיקר נזירות הוי מטומאה יותר מהפרישה מיינן ויל"ע בזה.

*

דף יז: ימי חלוטו שאין ראוי לתגלחת לא כ"ש. והנה הא דימי חלוטו אין עולין למנין אינו מצד הטומאה שבו דהא אינו מוזהר רק על טומאת מת רק הטעם הוא מצד שהן ימים שאין ראוי לתגלחת והגם שתגלחת אינו מעכב אבל בעינן שהנזיר יגדל שערו על מנת שילגחנו בעד נזירות וכמבואר לעיל בדף ד: העבודה שאגלחך לשמים וזהו מעכב שגידול שערו יהיה לשם כך וכאן מכיון שצריך לגלח קודם זה בעד הצרעת א"כ חסר בימי גידול השער לשם נזירות ומש"ה אין עולין למנין אותן ימים, ועי' בתוס' דימי הסגרו בודאי עולין למנין מכיון שאין זקוק לגלח וכן הוא לקמן בדף נו: ויש לעיין אם לבסוף נעשה מוחלט אם אותן הימים של הסגר עולין למנין ומדברי התוס' לקמן נד: ד"ה באמת משמע שאין עולין ולכאוי' למה שכתבנו שבעינן שהגידול יהא לשם נזיר הא כאן בשעה שנעשה מוסגר לא ידע שיהא מוחלט ועכשיו מגדל לשם נזירות כמו הימים קודם שנעשה מוסגר שעולין לימי הנזירות דהא תגלחת אינו סותר הימים הקודמין וצ"ב בזה.

*

סיכום פרק כל כינויי נזירות - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון

- לוד

מפתח הסוגיות

למה מפרש ידות ברישא. ביאור אהא ואהא נאה (דף ב')
ידיים ולשונות נזירות (דף ב' ב' - ג' ב')
קיבל מקצת מפרטי הנזירות (ג' ב' - ד' א')
נזיר שמשון ונזיר עולם (ד' א' - ה' א')
כמה הוי סתם נזירות (ה' א' - ו' ב')
זמן הנזירות בלשונות שונים (דף ז' ח')

*

תמצית פרק ואלו נדרים - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון - לוד

דף ב' ביאור סדר המשנה והידות

• **משנה א': כל כנויי נזירות כנזירות.**

האומר אהא, הרי זה נזיר. או אהא נאה, נזיר - ידות (דחיסורי מחסרא).

נזיק, נזיח, פזיח, הרי זה נזיר - כינויין.

• הריני כזה, הריני מסלסל, הריני מכלכל, הרי עלי לשלח פרע, הרי זה נזיר. הרי עלי צפריים, רבי מאיר אומר, נזיר. וחקמים אומרים, אינו נזיר - כולם אינם ידות אלא פירוש (תוס'):
• מ"ט כתבה בנשים, הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו.
• טעם שמפרש ידות ברישא.

עמוד ב'

• אהא - שהיה נזיר עובר לפניו, וחשב בליבו. קמ"ל שחשוב פיו.

• אהא נאה - שתפוס בשערו. נזיר טהור אינו חוטא וחשיב נאהק.

דף ג' ביאור לשונות הנזירות במשנה

• הריני כזה - נזיר לפניו.

• הריני מסלסל, הריני מכלכל - תפוס בשערו.

• הרי עלי לשלח פרע - משמע ריבויא.

^פ ולא מהני איפכא, אהא כשתפוס בשערו, ואהא נאה ונזיר לפניו, תוד"ה אמר שמואל.

- מיישב קרא דשולח מים, א. הכא הוקש לכהנים. ב. התם נמי ריבויא.
- **הרי עלי ציפורים -**
- **ריש לקיש:** "ציפורים הסמוכים לשער" נחלקו אי מתפיס במידי דסמיק.
- **עמוד ב'**
- **רבי יוחנן:** מידי דסמיק לכו"ע לא מהני, הכא נחלקו דלמא כוונתו לנזיר דיש בו ציפורי נזיר טמא ומיירי בנזיר עובר לפניו.
- ימינו ושמאלו לשון שבועה
- **משנה ב' (חלק א'):** הריני נזיר מן החרצנים כל דקדוקי נזירות עליו.
- רבי שמעון אומר אינו נזיר.
- **דף ד' קיבל מקצת פרטי הנזירות. נזיר שמשון ונזיר עולם**
- **רבי שמעון דריש:** "מכל אשר יעשה" מגפן היין
- **רבנן:** ללמד שאיסורי נזיר מצטרפין. לר"ש אין צורך בצירוף דלוקה בכל שהו.
- **רבנן דרשי:** מיתור "יין ושכר יזיר" אפילו לבדם.
- **רבי שמעון -** לאסור יין מצווה, דנשבע לשתות. **אב"א,** איסור נזיר חל על איסור שבועה.
- **רבנן -** דרשי לה משיכר. ר"ש בעי לשיכר ללמד ג"ש לשתויי יין ורבנן כר"י דפליג.
- **משנה ב' (חלק ב'):** הריני כשמשון כבן מנוח וכו'
- קמ"ל דלא סגי ב' לשונות קמאי יחד, אלא בעי שיוסיף א' מג' לשונות שבסיפא.
- **משנה ב' (חלק ג'):** מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון.
- נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות, אם נטמא מביא קרבן טומאה.
- נזיר שמשון אינו מקל לעולם ומותר בטומאה.
- **עמוד ב'**
- הריני נזיר שמשון, ר"ש אומר אינו נזיר שמשון לא היה נדור.
- לימא פליגי במח' אם אפשר להתפיס בבכור, שאף שם המח' אם אפשר להתפיס בדבר שאינו נדור.
- דחיה: התם לכו"ע בעינן דבר הנדור, נחלקו אם לרבות בכור מיתור דלה' כיון שמצווה בהקדשה נוספת.
- לה' דנזירות, אתי לדרשה שיהא לגמרי לשם שמים, כמעשה שמעון הצדיק.
- מנין לנזיר שמשון שמטמא למתים, מסיק דגמרא גמירי לה.
- **דף ה' נזיר עולם מיקל בתער וכמה סתם נזירות**

- נזיר עולם מיקל בתער ומביא ג' קרבנות מאבשלום.
- אבשלום היה מיקל אחת לשנה, יליף ימים ימים מבתי ערי חומה (ולא ילפינן ממקומות אחרוני)
- רבי נהוראי אומר אחת לל' יום מכהנים שאז הוי כובד.
- רבי יוסי היה מיקל מערב שבת לערב שבת שכן דרך בני מלכים. נפק'ם יום טוב באמצע השבוע ועוד דווקא עד פניא דער"ש
- ארבעים שנה דאבשלום, מזמן ששאלו מלך.
- סוגית כמה הוי נזירות ה' א' - ו' ב'
- משנה ג' (א'): סתם נזירות שלשים יום.
- רב מתנא: קדוש "יהיה" הוי שלשים.
- בר פדא: כ"ט יום כנגד נזיר נזרו האמורים בפרשה, המיעוט שמיותר מגלה על השאר.
- הגמ' ה' ב' - ו' ב' מקשה מה' מקומות.
- עמוד ב'
- (על קושיא א') לבר פדא קורא שלושים יום כולל יום הגילוח.
- (על קושיא ב') לבר פדא: תקנה דרבנן לגלח לכחילה לאחר ל', אטו אומר ל' שלימין.
- לרב מתנא: התחדש שבדיעבד מקצת היום ככולו
- דף ו'
- (על קושיא ג') לרב מתנא: קמ"ל דאמרינן מקצת היום ככולו באותו יום לב' נזירות.
- (על קושיא ד') בר פדא סמך דבריו אמתני' דאם גילח יום ששים חסר א'.
- עמוד ב'
- (על קושיא ה') נטמא יום שלושים סותר את הכל ולרבי אליעזר שבעה.
- ת"ק כרב מתנא, רבי אליעזר למסקנא כבר פדא.
- רבי אליעזר ס"ל נטמא יום מלאת יש לו רק ל' יום.
- לימא כתנאי, רבי יאשיה דיליף מגדל פרע דהוי ל', ורבי יונתן דיליף מ'עד מלאת' שלכאורה כ"ט.
- אמר לך רב מתנא דר"י עד ועד בכלל והוי ל'. ור"י דס"ל שלא עד בכלל הוצרך לפסוק אחר.
- דף ז' זמן הנזירות בלשונות שונים, אין נזירות פחות מל' ולשעות
- משנה ג' (חלק ב'): אמר הריני נזיר אחת גדולה, הריני נזיר אחת קטנה, אפילו מכאן ועד סוף העולם נזיר שלשים יום.
- קושיא א': מאי שנא מהריני נזיר מכאן עד מקום פלוני. התם שהחזיק בדרך.

- **קושיא ב'**: מקשה אמתניתין מכאן ועד סוף העולם - ליהוי כל פרסה ואוונא. כמו הריני נזיר כשערות ראשי. מתרץ עליה בג' תירוצים.
- א. התם לית ליה קיצותא, אבל הכא שיש קיצותא ולא קץ מוכח שכוונתו לא למניין.
- ב. רבה: התם שאני שערות דמובדלות
- ג. רבא: הכא שאני שאמר הריני נזיר אחת.
- **משנה ג'** (חלק ג'): הריני נזיר ויום אחד הריני נזיר ושעה אחת הריני נזיר ומחצה ה"ז נזיר שתיים.
- מצריך לכולהו.
- **עמוד ב'**
- **משנה ג'** (חלק ד'): הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת, נזיר שלשים ואחד יום שאין נזירות לשעות.
- אבל אמר שלשים יום ויום אחד, נזיר שתיים. כרבי עקיבא דדריש יתור לשון.
- **דף ח' זמן הנזירות בלשונות שונים**
- **משניות ד'-ז'**:
- הריני נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר עולם ומגלח אחת לשלשים יום.
- רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום, ואיזהו מגלח אחת לשלשים האומר הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים.
- הריני נזיר מלא הבית או מלא הקופה בודקין אותו אם אמר אחת גדולה נזירי נזיר ל' יום ואם אמר סתם נזירי רואין את הקופה כאילו היא מלאה חרדל ונזיר כל ימיו.
- הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני אומדין כמה ימים מכאן עד מקום פלוני אם פחות מל' יום נזיר ל' יום ואם לאו נזיר כמנין הימים
- הריני נזיר כמנין ימות החמה מונה נזירות כמנין ימות החמה אמר רבי יהודה מעשה היה כיון שהשלים מת
- **גמרא:**
- מלא הקופה - ליחזייה כאילו מלאה קישואין ודלועין ותיהוי ליה תקנתא.
- **חזקיה**: ר"ש היא דאמר אדם מכניס את עצמו לדבר שספיקו חמור מודאי, ור"י פליג.
- **רבי יוחנן**: אפילו תימא רבי יהודה הכא נחית ליה לנזירות במאי לסלוקיה מיניה.
- **עמוד ב'**
- אלא שרבי יהודה כרבי דחדא אריכתא קיבל אם לא אמר לשון נזירות רבים.

- אך פליג בחדא דאמר מניין הוי גם רבים. קא
- אפילו אלף שנים, הוי נזיר לעולם ולא נזיר עולם.
- ושוב מרבה אחת וכל ככולהו.
- לשונות יונייים. בהם השתמשו גם לומר שבית המנוגע רק עם יש ד' כתלים

*

פרק כל כינויי נזירות - ענייני הדפים

ביאור סדר המשנה - מ"ט כתבה בנשים. למה מפרש ידות ברישא. ביאור אהא ואהא נאה (דף ב')

- ביאור לשונות הנזירות במשנה. הריני נזיר מן החרצנים מח' תנאים (דף ג')
- קיבל מקצת פרטי הנזירות. נזיר שמשון ונזיר עולם (דף ד')
- נזיר עולם מיקל בתער. משך זמן סתם נזירות (דף ה')
- המשך סוגיית משך זמן סתם נזירות. נזיר שנטמא ביום מלאה (דף ו')
- זמן הנזירות בלשונות שונים. אין נזירות לפחות מל' ולשעות (דף ז')
- זמן הנזירות בלשונות שונים (דף ח')

*

מעשה רב

צעיר יהודי שלא שמר תורה ומצוות שוטט במזרח הרחוק, שם פגש בעובדי אלילים שונים ומשונים. בערב ראש השנה ה'תשל"ו, נקלע הצעיר לבית הכנסת בעיר בומביי שבהודו. כששמע את הפיוט □ עוקד והנעקד והמזבח פרץ בבכי רב והתעורר לשוב ליהדות.

הצעיר חזר לארץ ישראל ועוד קודם ששמר תורה ומצוות קיבל על עצמו בהשפעת דרכי ע"ז הודיים נזירות "בדרך להתקדשות". בהמשך הצטרף הבחור לקבוצת אנשים כופרים ומוזרים שחיפשו להקים שבט משיחי. באותה תקופה, כשקרא בתנ"ך, החליט לקבל על עצמו "נזירות שמשון".

לאחר תקופה זכה לחזור בתשובה שלימה, אך נזירותו הקשתה עליו גשמית רוחנית וחברתית, וגם גרמה לחשש שתזיק לחינוך ילדיו, אלא שהדין שאין התרה לנזירות שמשון. בצר לו פנה בעל התשובה לגאב"ד העדה החרדית בירושלים, הגאון רבי יצחק יעקב וייס זצוק"ל, בשאלה האם במקרה הזה יש דרך להתיר נזירות שמשון.

קא לרבנן: לעולם הוי נזירות רבות, לרבי ור"י: אם אמר לשון נזירות הוי רבים ולשון נזיר הוא אחת ארוכה, לר"י: לשון מניין מרבה גם כן.

בתשובתו המובאת בשו"ת מנחת יצחק הביא ארבעה סברות להקל, בשתיים מהן הוא מצדד שלא חלה הנזירות כלל ובשתיים האחרות הוא מצדד להקל שאף אם חלה הנזירות יש להתיר בכה"ג אף נזירות שמשון.

לגבי ב' הסברות שאפשר להתיר את הנזירות שמשון הוסיף, שאף על פי שכתב הרדב"ז (סימן קל"ג) שגם במקרים בהם צריך להתיר נזירות שמשון אין עושים זאת כדי שלא יטעו לומר שיש היתר לנזירות שמשון, מכל מקום בזמנינו שאין נזירות שמשון שכיחה, אפשר להתיר.

בסוף התשובה הוא מביא שהיתר זה הוא רק אם יסכימו עמו מחברי הבד"ץ כל אחד על פי חו"ד עצמו בלא לסמוך עליו.

למעשה, הסכימו עימו מחברי הבד"ץ ואכן התירו לאיש את הנזירות.
(ע"פ שו"ת מנחת יצחק" חלק ח' סימן פ')

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ב' - "ועל תלאותיך"

תקציר פרק א'

דודי סטוויצקי בחור כישרוני מאד אבל נעדר אמביציות, אין לו עניין בלגדול בתורה, החלום שלו להיות עשיר מופלג ובן תורה, הוא רואה את דודו שימי איך הוא חי ברמת חיים עשירה ב עוד שאביו חי בתנאי עוני והוא לא רוצה להישאר כך. החברותא שלו מתמודד עמו בכל יום להשיבו למסלול אבל העבודה קשה. האם חלילה ישאר כך. על כך נראה בפרק הזה.

*

בשיעור ג' אירע השינוי המבורך אצל דודי סטוויצקי, בשל אישיותו המיוחדת של הר"מ, הגאון רבי ישראל מאיר קלאר שחונן בכוח מיוחד להכניס אהבת התורה עמוקה בלב התלמידים, אפילו אלו שרחוקים מכך כרחוק מזרח ממערב.

רבי ישראל מאיר היה בוגר ישיבת לייקווד, מעצמה של תורה בארה"ב, לאחר מיכן למד בישיבת בריסק בירושלים מספר שנים, כל כולו אש התורה, גם כשצועד לבדו ברחוב רואים שהוא שקוע בעומק הסוגיא, הוא רוקד ופניו צוהלות "אוי סיא דאך אזוי גוט דער פשט אין דעם רמב"ם-זה כל כך טוב הפשט ברמב"ם.

או פעמים הוא מהלך כולו שקוע בהרהורים, מפיו יוצאות אנחות חנוקות: איך ניתן ליישב את דברי התוס' מול סוגיא ערוכה? הוא נותן למי שנמצא בסביבתו תחושה, אין בעולם רק הסוגיא ומה שסובב לה. מי ינסה לחשוב לידו הרהורי חולין?!

כל מי שרואה אותו מקבל חשקת התורה, כל שיעור שלו נאמר בניגון ומתיקות מדהימה, כל קטע גמרא מתנגן בשמחה, הוא מטעים כל קטע בגמ', לא מסתער מיד עם קושיות, אלא מבהיר את הגמרא עם רש"י תוס' והמפרשים מסביב עד לפרטים הקטנים, עד שאפילו בול עץ יודע היטב את הנאמר,

רק לאחר מיכן הוא מקשה קושיא שמערערת את כל הנאמר, השיעור הופך למרקחה, הוא נותן לבחורים לנהל את השיעור, הוא רוצה שהבחורים עצמם ינסו להתמודד עם הקושיא, הוא מנווט כל תירוץ שנאמר בנועם, הוא לא מבטל אף אפשרות, אפילו אם זה גובל בבורות או בחוסר הבנה, הבחורים אוהבים את הגישה שלו שנותנת להם חלק בבניית השיעור.

לפתע גילה דודי עולם חדש, ללמוד זה לא עונש אלא משאלת חיים, בשיעור השלישי הוא לומד חברותא עם אבריימי הלפרין, אף הוא ממוצע כישורים אבל משופשף יותר מיענקי קלוגהופט ואיתי גרין החברותות הקודמות. הלימוד איתו הפך להיות תענוג, הפעם

הבין דודי את גישת רבי יצחק פרלמן שקישר בחורים ברמות שונות ללימוד, האתגר שווה לשני השותפים, דודי הפך להיות סוג של ר"מ צעיר.

דודי ניסה לחקות את הר"מ בהצלחה מרובה, אבריימי מטה כתף, הוא מסכים להיות התלמיד שלו, הוא לא רואה את גישת דודי כמתנשאת, אדרבה הוא חושב שבדרך זו מתלבנת הסוגיא שבעתיים, שניהם יוצאים מורווחים.

לפתע חלומות הפזו שליוו את דודי החלו להיעלם, הוא כבר לא חושב שמשאלת החיים להיות מיליונר גדול כדוגמת שימי הדוד, גם הוא מבין שהתורה היא חמצן החיים ואשרי למי שמתחבר לה, אין מי שמאושר יותר מלומדי התורה, חלומותיו התהפכו למושגים אחרים, לרכוש ידיעה בעוד מסכתות, מלבד המסכתות שנלמדות בישיבה, מבלי לגרוע בעמל שמשקיעים במסכת הנלמדת.

השנה חולפת במהירות ודודי מוצא את עצמו בישיבה גדולה "קניין התורה" של הגאון רבי צבי שטייף, הוא מגיע לישיבה עם שם טוב, כבחיר הישיבה קטנה "עיון הש"ס" איש לא זכר את השנתיים הראשונות של דודי שלא היו מוצלחות, הכל הולך אחר החיתום.

דודי עצמו הצליח לשכוח את השנתיים הראשונות, דומה כי תמיד היה הבחור המובחר של הישיבה, שכל מעייניו נתונים בתורת השי"ת. כך חולפות להן שנה אחרי שנה, עד שהגיע לפרק "האיש מקדש".

פרק זמן של שנה חלף מעת שדודי החליט כי הוא ראוי ובשל, עד שהוריו נתנו את הסכמתם לדבר. מרגע ששמו נכנס לרשימת השדכנים, החלו לזרום שידוכים מעולים לבית ההורים, הצעות מהצעות שונות הגיעו, הצד השווה שבהם שהיו ממש טובות, עד שקשה היה לברור ביניהן.

אבל היה שדכן מסוים שעקף את מגישי ההצעות, אברך בשם ר' נתן קרייזר שלמד בכולל של הישיבה, שם את עינו על דודי, לאחר שלמד איתו מספר פעמים בחברותא ונוכח לדעת כי יש לו ראש ישר מאד, מלבד כישורים מיוחדים, הוא החליט שדודי מתאים לאחינית שלו שרה לבית משפחת מאיר, יש לשידוך זה מעלה גדולה, גיסו הוא בנקאי גדול שמוכן לשלם עבור חתן טוב טבין ותקילין לבת הזקונים שלו שמצוינת מכל בחינה, מי אם לא דודי ראוי לה.

במקום לגשת עם ההצעה להורי דודי כדרכו של עולם, החליט לעקוף את המקובל, לאחר שליבן את הנושא עם גיסו וקיבל את הסכמתו, הגיע אל דודי לאחר הלימוד עם ההצעה.

"דודי יש לי משהו לומר לך אבקש את מלוא תשומת לבך".

דודי שפיקח היה ומהיר קליטה, הבין את כוונתו על אתר. הוא סימן בידו סימון החלטתי שמורה על לא.

"רק רגע עוד לא שמעת מה אמרתי לך למה אתה שולל?!" הביע את תרעומתו.

"כי אני יודע מה הכוונה ואצלנו הדרך ללכת להורים ולא לדבר עם הבחור".

"ידעתי שאתה פיקח אבל עד כמה, לא שיערתי. אבל עם כל זאת הפעם זה שונה, ניסיתי כמה פעמים להתקשר אבל אני לא מצליח להשיג אותם, גם שמעתי שיש תור ארוך עד סוף מאה שערים, לכן ניסיתי לעשות מעקף קטן, אני נותן לך רק את הפרטים, את היתר יעשו הורייך" התנצל ר' נתן.

דודי הסמיק כולו, עד עתה לא היה בתוך התמונה, היו אמנם מספר הצעות על הפרק, אבל ההורים לא שיתפו אותו ישירות בהצעות, כדי שלא להוציאו מהלימוד, הם עשו כל שביכולתם לסנן את הדברים עד שישתכנעו שאכן יש בידם הצעה מתאימה ביותר.

עד עתה נפלו כל ההצעות בשלב הראשון של הבירורים, האמא מרת ברוריה העריכה מאד את בנה המיועד לחתן, לא כל אחת ראוייה לו, לפיכך ירדו ההצעות בזו אחר זו ולא הגיעו לידיעת דודי, זו הפעם הראשונה שהוא בסוד העניינים, לא דרך ההורים אלא מבחוץ.

כשבא לספר על ההצעה היו ההורים בהלם, ככה עוקפים אותם, איזו דרך זו?

אבל לאחר שהתעשתו החלו לברר על ההצעה, האמא עשתה כמיטב יכולתה לברר אצל כל מקורות האינפורמציה, מלבד עוד שמות שנוספו להם, התברר שאכן ההצעה הולמת להפליא, לאחר ליבון העניין הוחלט לתת אור ירוק לשידוך, האבא בעצמו נפגש עם האברך המציע ועם אבי המדוברת ונתן את האישור לפגישה.

דודי נפגש עם המדוברת בבית המציע, כבר בשיחה הראשונה התברר לו שר' נתן לא טעה, יש לו הבנה מעולה, המוצעת מתאימה לו היטב, השאיפות שלה שהבעל יהיה אברך כולל במלוא מובן המושג, הוא לא הסתמך על פגישה זו, אלא עשה עוד שתי פגישות נוספות, לאחר מיכן ישב עם ראש הישיבה ועם המשגיח רבי הלל שפירא, הוא גולל את כל הפרטים ושאל בעצתם, לאחר כל הדיונים שנעשו בכובד ראש הוחלט כי ההורים יתנו לשדכן את ברכת הדרך לסגירת השידוך.

רב נתן קרייזר הביע את שמחתו, אף הוא שמע מפי רעייתו כי גם המדוברת משוכנעת כי השידוך מתאים לה מאד, נותר לברר, האם גם דעת האב כן. לאחר שיחה מקיפה הביין רב נתן מגיסו כי עד למחר תהיה בידו תשובה ברורה, עד עתה הייתה הרוח חיובית, אבל ביקש לעשות עוד איזה בירור קטנטן לפני סגירת השידוך, הוא לא פירט את כוונתו, לאחר שעשה כל כך הרבה בירורים למה לו עוד בירור? אבל סתם מקשן עם הארץ.

עוברים יומיים שלושה ואין קול ואין עונה, כאילו מעולם לא דובר על שידוך, רב אברהם סטוויצקי נדהם, מה השקט המוזר שלפתע שורר? הוא הרים טלפון לאותו ר' נתן ושואל אותו פשר דבר, מהצד השני החלו להישמע גמגומים.

"ר' אברהם שכחתי לציין פרט חשוב, האבא הוא בנקאי ובדיוק כעת סוף השנה האזרחית, כמנהל בנק עליו לערוך את המאזן של כל השנה שחלפה, זו הסיבה שהוא מתעכב מלתת תשובה.

"בסדר אין לי קפידא, אבל שתי הערות לי על כך. א) היה על האבא לומר כן מראש, מה שהוא אמר היה שחסר רק פרט קטן בשידוך, עתה התברר לי כי כוונתו הייתה לברכת רבו

לשידוך, חשוב לדעת מה אמר הרבי על ההצעה. (ב) נדמה לי שכבר עברנו את תחילת השנה האזרחית החדשה, אני נמנה על לקוחות של בנק לאומי שגדול בהרבה מבנק דיסקונט, ראיתי שסיימו כבר את המאזנים, הבנק פתוח לרווחה לפני הלקוחות, האם בנק דיסקונט שאינו מן הגדולים בארץ, מצריך זמן רב יותר?! תמה אברהם קצת בקול.

ר' נתן חש שלא בנוח. "בלי נדר בצהרים אצור קשר עם גיסי ואשאל אותו פשר דבר".

אבל בצהרים לא ניתנה התשובה גם לא למחרת מוחרתיים. את התשובה במקומו נתן עיתון "המודיע" כעבור כמעט שבוע התפרסמה הודעה במודיע, כי הבחור אשר זלצברג התארס בשעה טובה ומוצלחת עם שרה מאיר (הבת של הבנקאי).

ר' אברהם היה שרוי בתדהמה, היעשה כן בישראל? לנהל שידוך בשני ערוצים כשאחד אינו יודע ממשנהו?

דבר אחד הסיק האב, טוב שדודי לא השתדך עם משפחה שאין לה ערכים מוסריים גבוהים. אך תמה על אותו ר' נתן קרייזר, איך נתן יד לעוולה כזו.

מאחורי הקלעים שמע כי האבא נמנה על חסידי רבי פלוני, כשבא לקבל את ברכת הרבי העלה הרבי בפניו תמיהה עזה.

"מפני מה אינך חושב על שידוך מהחוג שלנו, כתוב בתורה "מבשרך לא תוכל להתעלם" האם זו רק המלצה ותו לא? הייתה זו כמובן הערה מחכימה, ודי לחכימא ברמיזא, אך לא היה בזה הסבר נאות, מה מצאו בבחור שלא הגיע לקצה קרסולי קרסוליו של דודי ולא המתינו להצעה שתאזן את האבדה.

עוברים יומיים נוספים, רב אברהם פוגש את לייבל שוכמן אצלו התעניין על המשפחה רבות, הלה ניגש אליו ונתן לו הסבר נאות למה שקרה.

"גופא דעובדה כך הווי. משפחת זלצברג רצו את השידוך מאד ודחפו לכך בכל דרך, אלא שהבחור המוצע לא היה מעידית עולם הישיבות, גם לא מהבינוניות ואם לא נחטא לאמת, שמא עידית דזיבורית היה, מר מאיר לא היה מעוניין בשידוך, למרות שמשפחת זלצברג הייתה מוכנה לתת יותר ממחצית הוצאות החתונה והדיור, ערך החתן חשוב יותר, השיב האבא לשדכן, לכן העדיף לשמוע את השידוך עם משפחת סטוויצקי העניה שלא מסוגלת לתת אפילו כדי שליש.

אבל קודם סגירת השידוך נודע למשפחת זלצברג בדרך כל שהיא, כי השידוך עומד להיסגר, האבא שלח בבהילות את חברו יעקב קנעפלמאכער סגן מנהל בנק בבנק פאג"י עם הצעה מפתה. כל הוצאות השידוך כולל החזקת הזוג הצעיר לעשר שנים עלי ולבד שיסגרו עמי את השידוך.

כאן כבר לא יכול היה מר מאיר לעמוד בפיתוי, עם היותו מנהל בנק חשוב היה בעל חוב גדול, בשל ההוצאות הרפואיות של רעייתו שהייתה חולה חמש שנים במחלה הממאירה ונצרכה לטיפולים יקרים מאד שאינם מצויים בסל התרופות. הוא התייעץ עם ידיד שאחז את עצמו ל"אחד מטובי החכמים שבדור" שהכריע עבורו. "מאשר שמנה לחמו" אולי אינו

עידית, שמא תאמר גם בינונית אינו, אבל פעמים יש ספק בינונית שנעשית עידי עידית בתנאים מסוימים.

הוא חקר על הבחור היטב וגילה שהוא טוב לב ובעל מידות תרומיות, שפל ברך ומקדים שלום לכל אדם, הוא מבין בלימוד מה שמוציא אותו מכלל בור, כן נבחן על כל מסכת מגילה למפרע, יודע לומר ווארטים טובים בשולחן שבת, כשמצרפים את כל המכלול, גוברת ידו על דודי סטוויצקי שאמנם כיום מצוין גדול, אבל בעבר לא היה מי יודע מה, גם מידותיו טעונות שיפור רב, יש להעדיף על כן את אשר בהווה על פני דודי בעבר.

מספר ימים הצטער דודי על הסיפור, כשתרעומת קשה בלבו. הפכתי להיות מקור סחיטה, דרכי הצליח הבנקאי מאיר להוציא סידור מלא לבתו, אלמלי אני לא היה יכול להשיג אפילו כדי מחצית, מדין "גורם לממון" עלי לקחת מחצית הרווחים.

אבל לאחר מיכן התגבר על מידת הכעס, הוא עיין בספרים הקדושים ונוכח לדעת כי הכל נחתך משמיים, אם משמים נגזר שהיא לא בת זוגו לא תועיל שום השתדלות, הוא ניגש מיוזמתו אל ר' נתן קרייזר שהיה נתון במבוכה עצומה כל אותו זמן, ולחץ את ידיו בחביבות רבה.

"נפתחו עיני לדעת כי השידוך הנ"ל אינו מתאים עבורי, אם הייתה זו המיועדת לי, לא היה קורה כזה סיפור משונה, עדיף שההוכחה תבוא קודם שהתקרבו ועדיין לא הספקנו לטוות את העתיד יחד".

דודי המשיך לשוקד על תלמודו כאילו לא אירע דבר, הצעות עלו וירדו ולאוזניו לא הגיע דבר, הוא לא רוצה לדעת ס"ד אלא דברים רציניים ביותר, כדי שדעתו לא תהיה מוסחת מהלימוד.

ערב שבת כשבא דודי לביתו, שומע הוא את הטלפון מצלצל, אמו מרימה את הטלפון, היא לא מבחינה כי דודי נמצא בקרבת מקום, דודי משתדל לא להקשיב, אבל שברי מילים הגיעו לאוזניו. מוחו החרוף קלט כי הצעה חדשה הגיעה אל הבית, השדכנית היא חברה של גיסת האם, המוצעת היא טובה הירשברג בת למשפחה עשירה מאד מחיפה, בת יחידה שלומדת בסמינר של בית יעקב לא הרחק מביתה, לפי התהילות שהשדכנית פיארה בהן את הבת, מדובר ביהלום נדיר חמישים קרט ואחת למאה שנה נחשף לעולם.

האבא מסתובב בקרב חסידי סרט ויז'ניץ, הוא אמנם לא חסיד אבל יש לו נשמה חסידית, הבית ספג הרבה מהחסידות החמימה, המוצעת מעוניינת בבעל שישב וילמד כל היום בכולל מתוך יגיעה, לפיכך דודי נראה מועמד מתאים עבור המשפחה. אמו הביעה הסתייגות נמרצת מהשידוך.

"אני לא מתלהבת משידוך עם בת יחידה, זה שידוך חונק מאד, אין מצב שההורים לא יתערבו בחיי הזוג היחיד שלהם, הבן שלי יהיה תחת מגדלת, כל מה שלא יעשה יבחן באלף עיניים, חסרון נוסף, דודי לא בא מבית של עשירים, אין לו מושג באורחות חיים המאפיינים משפחה שטובלת בכסף, זה סגנון מיוחד ושונה מהבית בו גדל דודי, אני

מעדיפה משפחה שגדלה על פת לחם "טוב פת חרבה ושלווה בצידה מבית מלא זבחי ריב" העבירה האמא את שבט בקורתה על השידוך.

זכר השידוך הקודם שהוצע שאף הוא טבל בכסף (אבא בנקאי עשיר) שנהג בזלזול רב בהם אחרי שהדברים היו סגורים, העביר בה צמרמורת משידוכים עם ניחוחות של עושר.

"גב' ברוריה, אני ממש מתפלאת עלייך שאת פוסלת הצעה בלי לבדוק אותה, איך אפשר לעשות כן? האם זו דוגמא של אמא אחראית?" מטיחה השדכנית שרה כהן שידועה הייתה בחרצובות פה חריפים ביותר, את ביקורתה באם.

היא ממשיכה כשנימת כעס ופגיעות נמסכת בדבריה.

"תעשי לכל הפחות בירור קטן מלמעלה, אתן לך ארבע שמות של חברות שתי מורות ומחנכת, תשמעי מה הן אומרות רק אחרי כן תסיקי את המסקנות. מעולם לא קיבלתי יחס בוטה כל כך מהורים לשידוכים שלי" הוציאה השדכנית את כל עלבונה החוצה.

"אני מפחדת משני דברים, שידוך עשיר ובת יחידה, שילוב הרסני ביותר, אם היה לכל הפחות ילד נוסף שימלא את חלל ראשם, הייתי פחות מסויגת, גם אם זה היה שידוך עשיר, אבל השילוב של שני החסרונות מפחיד אותי מאד" הצטדקה האם בפני השדכנית התקיפה.

"אני עצמי בת יחידה להורים עשירים מאד, משפחת רוזנגרטן משוויץ, גילתה לפתע גב' כהן קלף נסתר שהיה מוחבא עמוק בחיקה, אני חיה עם בעלי ומשפחתו כעשרים שנים, בלי תקלים מיוחדים, לא יותר מכל משפחה רגילה, הקמתי ב"ה משפחה לתפארת, יש לי כיום שנים עשר ילדים שחונכו להפליא, אבי ואמי שיחיו רוויים מאתנו נחת יהודית אמיתית, הם לא מעירים רק מאירים פנים, בעלי שבא ממשפחה עניה ומרובת ילדים, חש באושר רב וכבוד נפלא כשהם באים מדי קיץ לביתנו, הבית חוגג את שהותם עמנו, הוא נוהג כלפיהם כבן לכל דבר, הם מתגוררים אצלנו כחודשיים, לאחר מיכן מותירים מתת יד רחבה מאד שמועילה לפרנסתנו לארבעה חודשים, אם לא יותר".

"אני שומעת, אך נותרת בעמדתי, יש הבדל בין הורים שמתגוררים במדינה אחרת להורים שגרים ממש ליד הזוג הצעיר, אני לא מאמינה שהם יסכימו לתת לזוג להתגורר בעיר אחרת, מה שיביא לעצמאות מסוימת לזוג הצעיר" לא איבדה האם את לשונה.

"אף על פי כן, אני מבקשת, נא לא לזלזל בהצעה, תבררי ותסיקי את המסקנות אח"כ, לא אכעס אם לאחר הבירורים תישארי בדעתך" חתמה גב' כהן את דבריה, תוך שהיא מותירה אוירה מתוחה בבית.

את כל השיחה שמע דודי, הוא היה כמה לשידוך, לפתע גילה כי יש גם מצב של נתק, ארבעה חודשים צחיחים עברו מהשידוך הקודם, כאילו נדברו כל השדכנים לעשות יד אחת, להטעים את החסר, אין אפילו צל צילה של הצעה, השם ומספר הטלפון כביכול נמחקו מפנקסי השדכנים, זה לא היטיב עמו כל עיקר.

באותו פרק זמן הספיקו כחמישה עשר בחורים מהשיעור להתארס, חלקם הגדול בחורים שלא הגיעו לקצה קרסוליו, לכל סיר יש את המכסה שלו, טבעו השדכנים מטבע לשון, אך משום מה לסיר שלו אין מכסה, אם כן, אולי החליד בלא שימוש.

כל שידוך צבט את לבו, למה הם ברי מזל יותר ממני? הוא לא הוציא את תסכולו החוצה, אבל בפנים בתוך הלב נגס הכאב חתיכות רציניות, עתה מגיעה הצעה ואמא מורידה אותו מהפרק בלי אומר ודברים!?

האמא שחכמה הייתה קלטה את המבט הנפול של דודי שלא העז לומר לה מה שיש לו בלבו, עכשיו הבינה שהיה שותף לשיחה בלי משים לב, המצפון הרגיש ייסר אותה, אולי הבחורה מצוינת במידות, לא תמיד בת יחידה מסמלת מפונקת גדולה, אולי בכל זאת תברר על השידוך ואם הדבר יראה מתאים תבקש שיתגוררו בשכונה רחוקה מעט מההורים, כדי שהבית לא יהיה נתון להשפעה התמידית שלהם.

היא החליטה לעשות עבודת מחקר על השידוך, כעבור שלושה ימים הבינה שגב' כהן לא הפריזה בדבריה, אותה בחורה מצוינת במידות מיוחדות וביראת שמים טהורה, היא מוכנה נפשית לנהל בית תורני דוגמת ביתם ואין לעשירות כל השפעה עליה, חבל להחמיץ את השעה, היא ישבה על המדוכה עם בעלה, כעבור שבוע נוסף של בירורי בירורים עם כל מי שיכלה להשיג מהם מידע, הרימה טלפון לשדכנית והודתה לה על הרעיון, יש עם מי לגשת לשולחן, אם הצד השני מוכן לשידוך, הם נותנים את ברכת הדרך.

כעבור שבוע ניפגש דודי עם הצעה המדוברת, הפגישה זרמה כאילו האחד קורא את מחשבות זולתו, רוב השאלות היו מיותרות, המדוברת הייתה פקחית בצורה מדהימה, ענתה על הכל כאילו מתוך הנייר, נראה היה שעשתה שיעורי בית מושלמים, היא הכירה את דודי מתוך עבודת מחקר שעשתה עליו, לא היה צורך לבזבז זמן על חיפוש נושאים.

כעבור ארבע פגישות יסודיות מאד, הרגיש דודי כי הוא מוכן נפשית להקים בית, עם המושלמת של הדור, כפי שסיפר להוריו בהתלהבות.

היא התחייבה לתת לו חיים שקטים פנויים מכל טרדה, יש לה הצעת עבודה לא הרחק מהבית שמשלמים היטב, הסביבה חרדית לחלוטין, היא עובדת רק עם נשים, מה יכול להיות יותר טוב מזה? עד שתגדל המשפחה, יש לה אפשרות לצבור כסף רב לקופת חסכון, כדי שיהיו מוכנים לימי סגריר, כשאין עבודה כמעט.

השדכנית נתנה אור ירוק להורים, הייתה לה שיחה עם האמא והבת ושתייהן הביעו את הנכונות לסגור שידוך, היא קבעה פגישת סגירה ודודי יחד עם הוריו נסעו לחיפה כדי לסגור ווארט.

דודי לא היה זהיר דיו, הוא גילה את הסוד רק לחבר אחד בלבד, שמוליק לויין החברותא שלו לסדר שלישי, הם היו חברים בלב ונפש, לא אחת עשו משמרים שלמים יחד, לפני שנסע לחיפה לחש דודי לאוזנו, כי הלילה יעדר מהסדר, הוא נוסע עם הוריו לצפון, הוא לא הרחיב את היריעה, אבל שמוליק שפקח היה לא הוצרך ליותר, כחבר נאמן קנה שתי קופסאות טיים על חשבוננו, כי דודי אינו מעשן ואינו יודע אפילו איך מחזיקים סיגריה בפה.

כשהגיעו למקום, קיבלה אותם המוצעת כשהיא לבושה בפאר מחלצותיה, נראה היה שהכינה את עצמה היטב לעניין, עיניה זרחו מאושר רב, האמא נכסה למקום ארשת פניה רצינית היא לחצה את ידי גב' ברוריה בעדינות ורמזה להורים לשבת על כורסאות מפנקות במיוחד, הבית טבל בעושר רב, לא היו צריכים לזה עיניים בוחנות, זו הייתה וילה ענקית בעלת 8 חדרים גדולים, עם ריהוט בסגנון מיוחד, מוסיקה שקטה נשמעה ברקע שנתנה לנוכחים הרגשה נעימה מאד.

דודי ישב לפגישה קצרה עם המיועדת וחיכה לאבא שלא היה בבית, הדבר נראה לו מוזר ביום שסוגרים ווארט הוא נעדר?

המענה שקיבל. הוא הלך ללמוד שיעור דף היומי בבית כנסת לא הרחק מהבית, הוא שומר על קביעות בהקפדה יקית.

לאחר שחזר ראה אותו דודי לראשונה ולבו נצבט בתוכו, הפנים לא שידרו שמחה, הוא היה נראה עצבני ביותר, עיניו התרוצצו בחוריהן כעכבר נפחד שנס מחתול טרף זריז שמנסה ללכוד אותו, הוא נכנס לחדרו והסתודד עם אשתו משך שעה ארוכה.

כל אותו זמן עמדו דודי והוריו תמהים, לא ניכרת הייתה בבית כל תכונה לסגירת ווארט, אלמלי שהשדכנית התחייבה לאמא בהן צדקה כי השידוך סגור, סבורים היו שהכל טעות, אבל לא רצו לקלקל את האווירה.

לאחר מיכן יצא האבא ולחץ את ידי ר' אברהם בהבעה פושרת למדי, הוא הגיש לו כוס תה חם עם עוגת שמרים זולה מהחנות בהשגחת ה"בד"צ, לאחר מיכן דיבר עם האבא באידיש עסיסית מאד, רוויה משפטים שלימים בגרמנית, הוא נתן להורים להבין כי הבת והאמא לא סיכמו עמו דבר ועל כך הוא כועס מאד.

"וואס בעהן איך א'שטיק שוואנץ? היתכן שאהיה סרח העודף, זה שמביא את הכסף לבית ואין לו דעה אישית?! איש לא הודיע לי כי יש לי הערב אורחים ובודאי שלא אמרו לי שעומדים לסגור שידוך, לא לקחו אותי בחשבון כאילו אני עציץ פרחי פלסטיק זול שניצב אי שם בבית, אבל לכל הנוכחים יש טעות גדולה, מבחינתי השידוך מתחיל רק עתה.

אני צריך לשבת ולתת את דעתי על חתני לעתיד, חשוב לי לכך לדבר עמו שיחה ארוכה, אני צריך ללמוד אותו היטב, כדי לדעת אם אני יכול לתת לו את בתי היחידה, היא לא סתם בת יחידה, היא בת לניצולי שואה שכמעט הגיעו לתאי הגזים ובניסי ניסים נחלצו ברגע האחרון לפני שהדלתות נסגרו עליהם (הדברים התרחשו בשני זמנים ובשני מקומות שונים).

לפיכך עלי לעכל את החדשה הזאת שיש לי ממשיך ולא סתם...אלא בחור עני שלא מבין בכסף כלום, אתם צריכים להבין שיש כאן שתי מטלות: א) שיתאים לבית שלנו ב) שיתאים למדוברת, גם אם הבת אומרת שמבחינתה הוא מתאים, עדיין זה לא אומר שהוא מתאים לבית, אני סבור שחצי שנה תספיק כדי להסיק אם אכן הבחור ראוי לרשת אותי".

ההלם שנפל על דודי והוריו היה רב, לכזו תגובה לא התכוונו, דודי קם בגאווה פגועה מכסאו והודיע לאבא: אולי לך צריכה חצי שנה כדי ללמוד אותי, אבל לי מספיקה חצי שעה להכיר אותך לעומק".

פני האב סמקו מרוב כעס: איך האב גלייך געוואסט אז דער נאר פאסט זיך נישט צו ציא אינזער הויז, א'גיטן טאג. (ידעתי מיד כי השוטה הזו לא מתאים לביתנו כל טוב)

לאחר שיצאו אמרה האמא לדודי: ברוך הטוב והמטיב, ניצלת מאסון כבד, מרודן טוטליטרי שהיה רומס אותך כנמושה,, לא לחינם חששתי מהגאווה שמלווה את העשירים, הם חיים רק את עצמם ולא נותנים דעת על זולתם, הבה נודה לקב"ה שזה לא קרה יותר מאוחר.

סיפור / מתוך מדור 'מעדני מלך' באספקלריא

הנוכחי

הסוחר מחולל המופתים

הסיפור הבא הוא סיפור חיים מסעיר המשתרע על פני כמה עשרות שנים וכולל תהפוכות מורכבות ככל שהוא נשמע מופלא נכונות פרטיו אינה מוטלת בספק וזה דבר המעשה השמועות החלו טיפין טיפין ואט אט הפכו לגל גדול וחזק אשר שטף את אירופה היהודית לפני יותר ממאתיים שנה השמועות דיברו על יהודי פלאי שהפך לדמות מחוללת מופתים באופן על טבעי עדים נאמנים סיפרו, על חולים חשוכי מרפא שבאורח פלאי הפכו לבריאים לחלוטין, על חשוכי בנים שהפכו לאבות צוהלים, ועל יהודים עניים שהתברכו בעשירות והפכו לעשירים מופלגים, השמועה אודות איש הפלאים עוררה תמיהה רבתי בכל שדרות היהדות הנאמנה האיש עסק לפרנסתו במכירת יין ושיכר ולא נודע כאדמו"ר או כרב גם לא היה צאצא ונצר למשפחת רבנים מנגד שמו יצא למרחקים כפועל ישועות בקרב הארץ ומכל רחבי אירופה נהרו יהודים לביתו להתברך מפיו ולהיושע מאמירותיו שמעולם לא אכזבו, הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל זי"ע אשר כונה בפי כל הרבי מאפטא יצא למשימה להכיר את האיש ולתהות על קנקנו מיהו מה מעשיו מה הן זכויותיו וכיצד הגיע למדרגת צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים, עד שדבר מדבריו לא נופל ארצה וככל היוצא מפיו כך נעשה, שכר הרבי עגלה קטנה ויצא אל העיירה הקטנה בה התגורר המוזג הפלאי הרבי נכנס לחנותו בלי להזדהות ומיד הבחין במוזג שהכל סחים בנפלאותיו עומד מאחורי הדלפק מוכר יין ומוזג שיכר, הרבי היה נראה כהלך יהודי נודד והמוזג שש ושמח להיענות לבקשתו ולקיים בו מצות הכנסת אורחים, בלי לדעת כמובן מיהו היהודי הנודד ומה מטרת בואו אך התמקם הרבי בפינתו ומיד פתח בעבודת בלשות מתוכננת היטב הוא התחקה כל העת אחר המוכר עקב בדריכות אחרי תנועותיו וחיפש את צדקותו הנסתרת או לחילופין כוחות אחרים מהם הוא שואב את היכולת להושיע במוצא פיו, אפס כי המוזג התנהל כמו כל מוזג אחר לפעמים מתמקח על המחיר לפעמים נפרד מלקוח ותיק בלחיצת יד, החליט הרבי לעקוב אחריו בלילה אולי באישון ליל יגלה כי המוזג הוא צדיק נסתר העובד את ה' במסירות נפש בלילות, אך גם כאן לא נפתרה התעלומה לאחר תפילת ערבית שגרתית כמו כל יהודי אחר סעד המוזג ארוחת ערב עם משפחתו קרא קריאת שמע ועלה על יצועו, הרבי הבין כי זה לא יתכן ואדם בעל כוחות סגוליים ופלאיים חייב להסתיר משהו כל אותו הלילה לא עצם הרבי עין אלא עקב בדריכות אחר דלת חדר השינה של המוזג ממתין לראות מתי הלה יקום לעבודת קדשו, אלא שהמוזג לא קם ולא נע קול נחירותיו הקצובות נשמע היטב בחלל הבית כל הלילה משמע אין הוא מהעומדים בבית השם בלילות, הבוקר שלמחרת היה רגיל לגמרי המוזג קם מוקדם התפלל תפילת שחרית שגרתית ומיהר לפתוח את בית המזיגה שוב עמד שעות ומכר יין ושיכר, ומדי פעם עצר לרגע לברך ולהבטיח ישועות ליהודים ששיחרו לפתחו, אך עדיין לא נגלה כל קצה חוט לפתרון התעלומה מנין הכוחות השמימיים העילאיים לפעול ישועות בהבל פיו? מי הוא זה ואיזה הוא המוזג הלז

ומה הסוד שהוא מסתיר? שלושה ימים של עבודת מודיעין אינטנסיבית עשה הרבי בביתו של המוזג אך ללא תוצאות, העובדות היו ברורות המוזג הוא יהודי רגיל וסדר יומו ולילותיו רגילים ופשוטים מאוד, מאידך אין ספק כי אכן הוא מחולל מופתים וכבר בשלושת הימים שהוא נמצא נוכח הרבי לראות זאת במו עיניו, בחלוף היום השלישי החליט הרבי כי זה הזמן לגשת אל המוזג ולשאול את פיו, לנוכח עיניו הנדהמות אמר לו כהאי לי שנא יהודי יקר אני הוא הרבי מאפטא וכבר שלושה ימים שאני מתחקה אחריו ומנסה לגלות את סוד כוחך לפעול ישועות אך עד כה ללא הצלחה, גזורני עליך בכח התורה כי תגלה לי מה מעשיך וכיצד הגעת לדרגה שככל היוצא מפיקך כך נעשה כביכול כל צבא השמים עובד בשירותך, המוזג הופתע הן שמו של הרבי ידוע ומפורסם ועצם העובדה כי זכה לארח את צדיק הדור בלי לדעת גרמה לו להתרגשות יתירה, אך יותר מכך הוא הופתע מהדרישה הנחרצת לגלות את סודו את סוד חייו הכמוס שמעולם לא גילה הוא ניסה לשכנע את הרבי כי הדבר הוא סוד אך הרבי לא נענה אלא שב וחזר במפגיע על הדרישה לשמוע ממנו את תהלוכות חייו להבין מכלי ראשון כיצד זכה יהודי פשוט לחולל מופתים, בלית ברירה פתח המוזג וסיפר את סיפורו האישי המדהים המופיע לפרטיו **בספר יורו משפטיך ליעקב**, אשר הודפס לפני כמאה ושלושים שנה במשך שנים רבות ידע המוזג דגן חיי עושר ופאר הוא נחשב סוחר מצליח בעסקים מגוונים וכל שועי עולם שיחרו לפתחו לעשות עמו עסקים ולהפוך לשותפיו, סביב שמו הילכה הילת קסם על סוחר שמגע זהב באצבעותיו וכל עסק שהוא נוגע בו מצליח מיד ומזכה אותו ברווחים נאים, לימים נתהפך עליו הגלגל עסקיו הלכו והידרדרו מדחי אל דחי והשמועות על מצבו הכספי הרעוע הרחיקו ממנו כל שותף פוטנציאלי העשיר של אז הפסיד בעסקיו פעם אחר פעם והפך מאיל הון ידוע ליהודי נרדף ועני רעב ללחם וחסר כל, חולף יום ועוד יום ואין כל בשורה באופק הוא ומשפחתו החלו להתרגל לחיי עוני ודוחק ולקבל תמיכה מבתי תמחוי ומקופות צדקה להן נהג לתרום בעבר, העתיד נראה שחור וחשוך ובני ביתו תלויים בצווארו כרחיים ומבקשים לחם פרוסה אין להם, באחד הימים הקשים ביותר פנתה אליו רעייתו והציעה שמע נא הן הכל יודעים כי אתה סוחר ישר ועד לא מזמן גם נחשבת ממולח ומוצלח אולי תצא לשוק בעיירה הסמוכה תחפש מישהו שהכיר אותך בעבר בעולם העסקים ועדיין מאמין בכישוריך ותבקש ממנו להיות שותף עמך הוא יעניק סכום כלשהו ויקבל אחוזים מהרווחים שתפיק מהעסקים שתעשה בכסף אולי יחוס הלה ויתן לך לחזור לעולם העסקים, בחוסר חשק בולט הסכים האיש להצעת רעייתו ידוע ידע כי מצבו הכספי הקשה ידוע ומפורסם ולא באמת האמין בסיכוי כי יצליח למצוא שותף, אך בלית ברירה ומתוך שהרעב הגובר והמקרקר של בני משפחתו הכריחו לעשות משהו עשה כעצת רעייתו ויצא לדרך לעיירה הסמוכה, והנה בדרכו הוא מהפך בדעתו וחוכך ברעיונו בהצעת רעייתו והדבר נראה לו לא סביר באופן קיצוני להשיג שותף? למה שיסכים? למה שירצה? האם ניתן לסמוך עליו שיזרים כסף במועד? ואם הלה ייעלם בפתע פתאום? זה לא נשמע הגיוני, מצד שני הרי חייבים לעשות משהו ובני ביתו ממתנינים בקוצר רוח שישוב עם כסף למחיתם, ואז נצנצה בו הברקה הוא הרים עיניים לשמים ואמר במילים פשוטות וברורות בורא עולם לך הכסף ולך הזהב, אינני חפץ בשותפים בשר ודם אני רוצה שותפות איתך אתה תושיט לי חבל הצלה ואני אתחיל

לסחור את הרווחים נחלוק שווה בשווה מחצית אתן לפרנסת משפחתי ומחצית אני נותן לך להחזיק לומדי תורתך, כל רובל שארוויח אחלק לשניים חצי לי וחצי לך שותפי הנאמן חצי חצי, בורא עולם אמר הסוחר והרים ידיים אל על מבחינתי העסקה חתומה אני מתפלל שתתן את חלקך ונהיה שותפים חצי חצי הכל שריר וקיים הכריז בהתרגשות, צעדיו נעשו קלים לפתע הוא חש כי יד נעלמת מסייעת בעדו, לפתע נזכר כי בצרורו מטבע זהב קטנה שקודם לכן היתה נראית בעיניו חסרת משמעות, אך עתה כך החליט תהא זו המטבע הפתח לעולם העסקים הוא חזר לביתו כינס את משפחתו והודיע כי מצא שותף טוב לעסק אשר יחלוק עמו ברווח חצי חצי ומטבע הזהב הקטנה היא ההשקעה הראשונית של השותף, באותו יום שב ויצא לשוק וקנה במטבע סחורה אותה מכר ברווח פעוט יחסית את הרווח לא שמר לעצמו אלא התחלק עם השותף מחצית הרווח נתן למשפחתו ואת המחצית השניה העביר בו ביום לעמלי תורה, מאותו יום החל שוב לעסוק במסחר תוך שהוא מקפיד להעביר מחצית מהרווחים לשותפו לבורא עולם להחזקת עמלי תורתו, ועם הזמן רכש את בית המזיגה בו הוא מוכר יין ומתפרנס עד ששוב הפך לעשיר מופלג, הנה סיכם בהתפעלות באוזני הרבי יביט נא הרבי ויראה את שתי הקופות המונחות מתחת לדלפק המכירה מדי יום עם ספירת הקופה אני מחלק את הרווח מחצית אני מניח בקופה הימנית זה לשותף שלי מכאן אני מחזיק ידי עמלי תורה ומעניק להם לפרנסתם, ואת המחצית השניה אני מניח בקופה השמאלית לפרנסת בני משפחתי, אינני יודע למה משך הסוחר בכתפיו אך שמת לי לב שמאז שהשותפות שלנו פורחת אני מצליח לחולל מופתים בהבל פי השותף שלי עומד יפה בהסכם ומצווה את ברכתו בעסקי ואף מקבל את חלקו מדי יום ביומו אך מדוע הוא מבצע את כל מה שאני מבקש ממנו אין לי מושג אמר הסוחר בתמימות, בהתפעלות רבה האזין הרבי לסיפורו של הסוחר האישי רווי עליות ומורדות בטחון ואמונה ושותפות אמת אמיצה ששינתה את חיי הסוחר לבלי הכר וגם הפכה אותו למחולל מופתים.